

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ**

ГОРАН М. АМИЋИЋ

**ПОВЕЗАНОСТ ОРГАНИЗОВАНОГ
КРИМИНАЛА И ТЕРОРИЗМА КАО
ПРЕТЊА БЕЗБЕДНОСТИ БОСНЕ И
ХЕРЦЕГОВИНЕ**

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Београд, 2013

**UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SECURITY STUDIES**

GORAN M. AMIDZIC

**CONNECTION BETWEEN ORGANIZED
CRIME AND TERRORISM AS A THREAT
TO THE SECURITY OF BOSNIA AND
HERZEGOVINA**

DOCTORAL DISSERTATION

Belgrade, 2013

Комисија

**Председник: Др Милан Мијалковски, ванредни професор,
Универзитет у Београду, Факултет безбедности**

**Ментор: Др Радомир Милашиновић, редовни професор,
Универзитет у Београду, Факултет безбедности**

**Члан: Др Драган Симић, редовни професор,
Универзитет у Београду, Факултет политичких наука**

Датум одбране: _____

Повезаност организованог криминала и тероризма као претња безбедности Босне и Херцеговине

Резиме

Организованим криминалом и тероризмом свакодневно се угрожава безбедност људи, безбедност многих држава и међународних региона. Због тога су напори држава и међународне заједнице за искорењивање ових појава оправдани.

Наиме, трајном криминалном делатношћу група и организација којим се стиче огроман илегални профит, организовани криминал утиче на безбедност и политички живот у многим државама. Истовремено, идеолошке групе, организације и покрети систематском употребом оружаног насиља застрашују грађане и владе настојећи да остваре одређене политичке циљеве. Најзад, повезивањем носилаца организованог криминала и тероризма, тј. спајањем крупног "прљавог" капитала и екстремистичке идеологије ствара се једна нова претња: с једне стране, екстремисти добијају средства која их чине деструктивнијим и којима могу лакше да остваре своје циљеве; с друге стране, организованим криминалом користе насталу атмосферу панике грађана и влада да развију своје незаконите делатности и избегну правду.

Уколико се томе дода и чињеница да се у безбедносној пракси не прави озбиљнија разлика између организованог криминала и тероризма, јасно је откуда конфузија у примени прописа, "преклапања" надлежности субјеката безбедности и непрецизно усмераваних превентивних и репресивних акција сектора безбедности. Стога је потреба за појмовним разлучивањем, али и за утврђивањем корелација и ефеката синергичног деловања организованог криминала и тероризма по безбедност неспорна.

Несумњиво да је Босна и Херцеговина, као постконфликтна, потенцијално конфликтна средина и вештачки створена држава два државна ентитета чији субјекти безбедности недовољно сарађују, веома погодна за несметано повезивање организованог криминала и тероризма.

Свест о новој безбедносној претњи насталој повезивањем једног од најопаснијих облика имовинског криминала и једног од најдеструктивнијих облика политичког криминала, била је основа за развој бројних теоријских приступа опису и

разјашњавању корелације организованог криминала и тероризма. Они варирају од једноставне таксономије заједничких карактеристика и сличних начина извршења до конструисања сложених модела међузависних веза и утицаја ових појава.

Указујући на то да веза организованог криминала и тероризма није посебно нова, многи аналитичари су посветили пажњу тачкама њиховог контакта. Евидентна је и спремност на закључивање да је последњих година смањен обим тероризма који је спонзорисан од стране држава, због чега терористичке групе морају да се финансирају путем организованог криминала. Због тога је организовани криминал постао неопходан терористичким групама које немају други извор финансирања. Слични приступи описују се фразом "начини, а не мотиви" и указују на то да су начини бављења овим незаконитим радњама исти или слични, а да се мотиви разликују (лукративни – идеолошки, што свакако није увек случај јер узајамно дејство организованог криминала и тероризма постаје све дубље, а линија раздвајања више није тако јасна.

Нису ретки покушаји да се међузависност организованог криминала и тероризма прикаже преко модела и облика испољавања њихове везе. Начелно, везе организованог криминала и тероризма могу да се манифестују у облику: *удружења, савеза, сарадње, симбиозе, конвергенције и метаморфозе.*

Полазна основа теоријских и емпиријских истраживања су општеприхваћена схватања организованог криминала и тероризма као кривичноправних и безбедносних појава. У овом раду интенција је била да се, најпре кроз теоријске моделе, а затим и на основу чињеница из безбедносне стварности, истражи и докаже да повезано деловање организованог криминала и тероризма представља реалну претњу безбедности Босне и Херцеговине.

Утврђивање повезаности организованог криминала и тероризма као претњи за безбедност Босне и Херцеговине захтевало је одговарајући истраживачки приступ који, коришћењем адекватних научних метода и инструмената, омогућава спознају ових појава на основу које је могуће доношење закључака и препорука за њихово спречавање и сузбијање.

Организовани криминал је сагледан као претња безбедности Босне и Херцеговине са освртом на његово појмовно одређење, класификацију појавних облика и карактеристике. Даље, идентификовани су основни облици испољавања организованог криминала и доведени у везу са непосредним угрожавањем

безбедности. Аналогно томе, истражен је и феномен тероризма и истражене су корелације и синергично угрожавање Босне и Херцеговине.

Кључно питање операционализације предмета истраживања било је утврђивање повезаности организованог криминала и тероризма и њихових заједничких негативних утицаја на безбедност Босне и Херцеговине. Утврђивање ове повезаности извршено је кроз сагледавање сличности, заједничких циљева и интереса, али и идентификованих облика сарадње организованог криминала и тероризма у Босни и Херцеговини. Такође, идентификовани су облици повезаности кроз поменутих шест облика корелације (удружење, савез, сарадња, симбиоза, конвергенција и метаморфоза организованог криминала и тероризма). На основу тога сагледани су облици и степен укључености терористичких група у криминалне активности (нпр., трговина дрогом, кријумчарење оружја, отмице, корупција, кријумчарење миграната, трговина људима, праће новца и економски криминал, кријумчарење нуклеарног и радиоактивног материјала итд.), као и укљученост организованог криминала у терористичке активности. Тиме је доказана повезаност криминалних организација и терористичких група на националном и међународном нивоу, симбиоза организованог криминала и тероризма у непосредном окружењу као и њихов утицај на безбедност Босне и Херцеговине.

Затим, анализирани су стратегијски, институционални и правни оквири супротстављања организованом криминалу и тероризму на међународном и националном нивоу. С обзиром на чињеницу да се организованом криминалу и тероризму није могуће супротставити искључиво применом класичних криминалистичких метода, анализирани су и могућности примене савремених криминалистичко-обавештајних метода које се заснивају на научним и техничким достигнућима.

Основни значај овог истраживања је добијање валидних, научно верификованих теоријских и емпиријских сазнања о повезаности организованог криминала и тероризма, који представљају реалну претњу за безбедност Босне и Херцеговине, након чега би било неопходно приступити редефинисању стратегија и предузимању других хитних мера супротстављања поменутих претњама.

Поред научног испитивања, у овом истраживању су коришћене и друге истраживачке методе и то: компаративна метода, метода анализе садржаја и статистичка метода, а као технике испитивања коришћене су анкета и интервју.

Неопходно је истаћи да је потврђена научна заснованост свих хипотеза и да се резултати теоријског и емпиријског истраживања у потпуности подударају, што указује на то да се организовани криминал и тероризам у Босни и Херцеговини посматра кроз инструменталну, функционалну, симбиотску и субјективну повезаност. Такође, потребно је нагласити да се током истраживања дошло до закључка да је тенденција учвршћивања веза између ове две безбедносне претње узлазног карактера.

Резултати истраживања указују и на то да актуелни систем безбедности Босне и Херцеговине не делује афирмативно у контексту сузбијања организованог криминала и тероризма и да главне узроке таквог стања треба тражити у политичкој неуређености, нормативној недоречености, институционалној неефикасности и паушалном акционом деловању.

Сходно наведеном, можемо констатовати да је у Босни и Херцеговини потребно што пре предузети адекватне мере у борби против организованог криминала и тероризма, као што су: формулисање јединствених законских дефиниција организованог криминала и тероризма које ће бити усклађене са европским и међународним критеријумима; ревидирање постојећих закона и усвајање нових прописа; унапређивање свих облика сарадње и координације институција и органа надлежних за безбедност на свим нивоима како у Босни и Херцеговини тако и на регионалном и међународном нивоу; ангажовање едукованих и обучених кадрова у свим безбедносним институцијама и органима, јачање криминалистичко - обавештајних капацитета надлежних агенција, правовремено размењивање обавештајних података као и побољшавање и унапређивање техничке способности субјеката безбедности за што успешнију размену података свих врста; развијање безбедносне културе и планова превенције и других мера.

Кључне речи: *организовани криминал, криминална група и организација, тероризам, терористичка организација, повезаност организованог криминала и тероризма, безбедност, безбедносни ризици, претње безбедности, супротстављање организованом криминалу и тероризму, Босна и Херцеговина*

Научна област: друштвено-хуманистичке науке

Ужа научна област: науке безбедности

УДК број: 323.28:343.9.02(497.6)

Connection between organized crime and terrorism as a threat to the security of Bosnia and Herzegovina

Resume

Organized crime and terrorism threaten the security of people, security of states and international regions every day. Therefore, the efforts of states and international community in eradication of these phenomena are justified.

Namely, as a constant criminal project of groups and organizations which enables obtaining enormous illegal profit, organized crime influences security and political sustenance of many states. At the same time, ideological groups, organizations and movements intimidate the citizens and authorities systematically using armed violence with the purpose of creating certain political objectives. Finally, by connecting the carriers of organized crime and terrorism, i.e. joining massive "dirty" capital and extremist ideology a new threat is being created: on the one hand, extremists gain resources that make them more destructive and that enables them to reach their goals easily; on the other hand, organized crime exploits the existing atmosphere and the panic of the citizens and authorities in order to develop their illegal activities and avoid justice.

If we also add the fact that in the security practice there is often no significant difference between organized crime and terrorism, it becomes clear the confusion in the application of regulations, overlapping of the competences of the security subjects and imprecisely directed preventive and repressive actions of the security sector. Therefore, the need for distinction, as well as for determining correlation and effects of synergy between organized crime and terrorism on security is indisputable.

This particularly refers to Bosnia and Herzegovina where there are all the conditions for unobstructed connection of organized crime and terrorism, for its post-conflict and potentially conflict environment and artificially created state made of two entities whose security subjects do not cooperate sufficiently.

The awareness on new security threat created by connection of one of the most dangerous forms of property crime and one of the most destructive forms of political crime was one of the basis for the development of a number of theoretical approaches to description and explanation of correlation between organized crime and terrorism.

The latter vary from simple taxonomy of common characteristics and similar manners of realization to construction of complex models of interdependent connections and influences of these phenomena.

Pointing out to the fact that the connection between organized crime and terrorism is not particularly new, many analysts have dedicated their attention to the points of their contact. It is evident that the scope of terrorism financed on behalf of states has decreased in the last few years, thus terrorist groups have to finance themselves from organized crime. Therefore, organized crime has become essential to terrorist groups with no other source of financing. Similar approaches are described using a phrase "methods, not motives", and point out to the fact that the methods for dealing with these irregularities are similar or the same, and that the motives are different (lucrative – ideological). This is certainly always not the case, since interaction between organized crime and terrorism is becoming deeper, and the line of separation is not that clear anymore.

There have been many attempts to display the interdependency between organized crime and terrorism using the models and forms of establishment of their connection. Basically, the connections between organized crime and terrorism are manifested in the form of: *association, union, cooperation, symbiosis, convergence and metamorphosis*.

The basic points for theoretical and empirical research are generally accepted concepts of organized crime and terrorism, as criminal and security phenomena. The intention of this paper was to, first using theoretical models and then based on real security facts, examine and provide evidence that interaction between organized crime and terrorism represents a real threat to the security of Bosnia and Herzegovina.

Identification of connection between organized crime and terrorism as threats to the security of Bosnia and Herzegovina demanded appropriate research approach which would enable understanding these phenomena using adequate scientific methods and instruments, which would further make possible bringing conclusions and recommendations for their prevention and suppression. Regarding this, organized crime is considered as a threat to the security of Bosnia and Herzegovina, with an overview of its structure, classification of its forms and characteristics. Furthermore, basic forms of organized crime manifestation have been identified and the latter are associated with direct endangering of security of Bosnia and Herzegovina. Analogously, the phenomenon of terrorism in Bosnia and Herzegovina is also examined. Finally, their correlation and synergic endangering of Bosnia and Herzegovina are also discussed.

The key question of operationalization of the research subjects was identification of connection between organized crime and terrorism and their common negative influence on the security of Bosnia and Herzegovina. Identification of this connection has been performed by considering similarities, common objectives and interests, but also using already identified forms of cooperation between organized crime and terrorism in Bosnia and Herzegovina. Additionally, forms of connection have also been identified using abovementioned six forms of correlation (association, union, cooperation, symbiosis, convergence and metamorphosis of organized crime and terrorism). Based on that, forms and level of engagement of terrorist groups in criminal activities (drug trafficking, arms smuggling, kidnapping, corruption, smuggling of migrants, trafficking in human beings, money laundering and economic crime, smuggling of nuclear and radioactive material etc.) have been discussed, as well as involvement of organized crime in terrorist activities. That provided evidence for the connection between criminal organizations and terrorist groups on national and international level, as well as for the symbiosis of organized crime and terrorism in the immediate environment, and its influence on the security of Bosnia and Herzegovina.

Thereafter, strategic, institutional and legal frameworks of confronting organized crime and terrorism on international and national level have been analyzed. Considering the fact that it is not possible to confront organized crime and terrorism using only classical criminal methods, the possibilities of using modern crime-intelligence methods based on scientific and technical achievements have been analyzed, too.

The main importance of this research is obtaining valid and scientifically verified theoretical and empirical knowledge on the connection between organized crime and terrorism, which poses a true threat to the security of Bosnia and Herzegovina, and after that it would be necessary to start with redefining strategies and undertaking other urgent measures regarding confronting the abovementioned issues.

Besides the scientific research, the following research methods have been used in this paper: comparative method, content analysis and statistical method, and the research techniques that were used are questionnaire and interview.

It is necessary to emphasize that the scientific foundation of all the hypothesis has been confirmed and that the results of both theoretical and empirical research completely match, which points to the fact that organized crime and terrorism in Bosnia and Herzegovina are considered using instrumental, functional, symbiotic and subjective

connection. Also, it is necessary to emphasize that during research it was concluded that the tendency of strengthening the bonds between these two security threats is ascending.

Research results showed that the current security system of Bosnia and Herzegovina does not have affirmative effect in terms of suppression of organized crime and terrorism and that the main causes of such condition are to be found in political disorder, normative incompleteness, institutional inefficiency and flat action.

According to the abovementioned, it may be concluded that it is necessary to undertake adequate measures in the fight against organized crime and terrorism in Bosnia and Herzegovina, such as: wording of unique legal definitions of organized crime and terrorism that shall be in accordance with European and international criteria; revising current laws and adoption of new regulations; improvement of all forms of cooperation and coordination between institutions and bodies competent for security on all levels, both in Bosnia and Herzegovina and on regional and international level; engagement of educated and trained personnel in all law enforcement institutions and bodies, strengthening of crime-intelligence capacities of the competent agencies, timely exchange of intelligence and improvement and development of technical abilities of the security subjects with the purpose of successful exchange of all kinds of data; development of security culture and prevention plans etc.

Key words: *organized crime, criminal group and organization, terrorism, terrorist organization, connection between organized crime and terrorism, security, security risks, security threats, confronting organized crime and terrorism, Bosnia and Herzegovina*

Scientific field: Social and Humanistic Sciences

Narrow scientific field: Security Studies

UDC No.: 323.28:343.9.02(497.6)

С а д р ж а ј

УВОД.....	1
1. МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА	5
1.1. Проблем истраживања	5
1.2. Предмет истраживања.....	9
1.2.1. Теоријско одређење предмета истраживања	9
1.2.2. Временско одређење предмета истраживања	13
1.2.3. Просторно одређење предмета истраживања	13
1.2.4. Дисциплинарно одређење предмета истраживања.....	13
1.3. Циљеви истраживања.....	13
1.3.1. Научни циљеви истраживања	13
1.3.2. Практични циљеви истраживања.....	14
1.4. Хипотезе.....	14
1.4.1. Основна (општа) хипотеза	14
1.4.2. Посебне хипотезе.....	14
1.5. Варијабле и индикатори.....	15
1.5.1. Независна варијабла	15
1.5.2. Зависна варијабла	15
1.5.3. Индикатори.....	16
1.6. Начини истраживања	16
1.6.1. Извори података	17
1.6.2. Методе истраживања	17
1.6.2.1. <i>Компаративна метода</i>	18
1.6.2.2. <i>Метода анализе садржаја</i>	18
1.6.2.3. <i>Статистичка метода</i>	18
1.6.2.4. <i>Анкета</i>	18
1.6.2.5. <i>Интервју</i>	20
1.6.3. Одређивање основног скупа и оквира узорка	20
1.6.4. Тумачење резултата	21

2. ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛ КАО ПРЕТЊА БЕЗБЕДНОСТИ	
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ	22
2.1. Појам и обележје организованог криминала	22
2.1.1. Дефиниције организованог криминала	25
2.1.2. Карактеристике организованог криминала	30
2.1.3. Типови криминалног организовања	33
2.2. Облици организованих криминалних активности	37
2.3. Организовани криминал у Босни и Херцеговини	45
2.3.1. Кријумчарење и трговина дрогом.....	46
2.3.2. Кријумчарење и трговина људима	53
2.3.3. Кријумчарење оружја, експлозива и муниције	64
2.3.4. Кријумчарење културних добара	67
2.3.5. Кријумчарење и илегално уношење нуклеарног материјала, радиоактивног отпада и других опасних материја.....	71
2.3.7. Корупција и организовани криминал	87
2.3.8. Организовани високотехнолошки криминал.....	92
2.4. Организована криминална група као носилац организованог криминала у Босни и Херцеговини	98
2.5. Последице организованог криминала по безбедност државе и грађана Босне и Херцеговине	100
3. ТЕРОРИЗАМ КАО ПРЕТЊА БЕЗБЕДНОСТИ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ	104
3.1. Појам и обележја тероризма	104
3.1.1. Дефиниције тероризма	108
3.1.2. Елементи тероризма.....	113
3.1.3. Карактеристике тероризма.....	116
3.1.4. Класификација тероризма	120
3.1.4.1. Класични (конвенционални) тероризам	122
3.1.4.2. Самоубилачки тероризам.....	124
3.1.4.3. Наркотероризам	128
3.1.4.4. Сајбер тероризам	130
3.2. Облици испољавања тероризма	132
3.3. Тероризам као облик угрожавања безбедности Босне и Херцеговине	133
3.3.1. Атенгати	137

3.3.2. Бомбашки напади.....	138
3.3.3. Узимање талаца	140
3.3.4. Пожари и паљевине.....	143
3.3.5. Киднаповања и отмице људи	144
3.3.6. Отмице авиона	147
3.3.7. Оружани напад.....	148
3.4. Терористичка организација као носилац тероризма у Босни и Херцеговини	150
3.4.1. Карактеристике терористичких организација у Босни и Херцеговини.....	152
3.4.2. Циљеви терористичких организација.....	154
3.5. Последице тероризма по безбедност државе и грађана Босне и Херцеговине	155
4. ОДНОС ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА И ТЕРОРИЗМА И ПОСЛЕДИЦЕ ПО БЕЗБЕДНОСТ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ.....	159
4.1. Сличности и разлике између организованог криминала и тероризма у Босни и Херцеговини	160
4.1.1. Сличности између организованог криминала и тероризма.....	160
4.1.2. Разлике између организованог криминала и тероризма.....	161
4.2. Облици повезаности организованог криминала и тероризма.....	164
4.2.1. Удружење организованог криминала и тероризма	166
4.2.2. Савез организованог криминала и тероризма.....	168
4.2.3. Сарадња организованог криминала и тероризма.....	169
4.2.4. Симбиоза организованог криминала и тероризма	170
4.2.5. Конвергенција организованог криминала и тероризма.....	173
4.2.6. Метаморфоза организованог криминала и тероризма	174
4.3. Сарадња организованог криминала и тероризма у Босни и Херцеговини.....	175
4.3.1. Фактори који доприносе бољој сарадњи организованог криминала и тероризма.....	175
4.3.2. Фактори који утичу на слабљење сарадње организованог криминала и тероризма.....	177
4.3.3. Организовано криминално деловање терористичких група.....	179
4.3.3.1. Укљученост терористичких група у трговину дрогом	179
4.3.3.2. Укљученост терористичких група у кријумчарење оружја	180
4.3.3.3. Укљученост терористичких група у кријумчарење миграната	182
4.3.3.4. Укљученост терористичких група у прање новца	183

4.3.3.5. Укљученост терористичких група у кријумчарење нуклеарног и радиоактивног материјала.....	188
4.3.4. Укљученост организованог криминала у терористичке акте.....	191
4.3.4.1. Укљученост организованих криминалних група у вршење атентата	191
4.3.4.2. Укљученост организованих криминалних група у вршење бомбашких напада.....	192
4.3.4.3. Укљученост организованих криминалних група у узимању талаца.....	193
4.3.4.4. Укљученост организованих криминалних група у вршење киднаповања и отмице људи.....	194
4.4. Доказ о сарадњи криминалних организација и терористичких група на националном или међународном нивоу.....	195
4.4.1. Директна повезаност организованог криминала и тероризма у Босни и Херцеговини.....	195
4.4.2. Симбиоза организованог криминала и тероризма на Косову и Метохији и безбедност Босне и Херцеговине.....	197
4.4.3. Повезаност организованог криминала и тероризма на међународном нивоу.....	201
5. СУПРОТСТАВЉАЊЕ ОРГАНИЗОВАНОМ КРИМИНАЛУ И ТЕРОРИЗМУ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ.....	204
5.1. Стратегијски оквир супротстављања организованом криминалу и тероризму у Босни и Херцеговини	204
5.1.1. Стратегијски оквир супротстављања организованом криминалу	204
5.1.2. Стратегијски оквир супротстављања тероризму	209
5.2. Институционални оквир супротстављања организованом криминалу и тероризму.....	213
5.2.1. Субјекти супротстављања организованом криминалу и тероризму на унутрашњем плану.....	213
5.2.2. Међународни субјекти супротстављања организованом криминалу и тероризму у Босни и Херцеговини	222
5.3. Правни оквир супротстављања организованом криминалу и тероризму у Босни и Херцеговини	229
5.3.1. Међународноправни стандарди супротстављања организованом криминалу и тероризму.....	229

5.3.2. Кривичноправно одређење организованог криминала и тероризма у Босни и Херцеговини	236
5.4. Савремене методе супротстављања организованом криминалу и тероризму у Босни и Херцеговини	243
5.4.1. Примена посебних истражних радњи у сузбијању организованог криминала и тероризма.....	243
5.4.2. Технике и методе супротстављања организованом криминалу и тероризму.....	253
6. ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА.....	260
6.1. Идентификација испитаника.....	260
6.2. Интерпретација резултата истраживања анкетног упитника	263
6.2.1. Интерпретација одговора на прво питање.....	263
6.2.1.1. <i>Интерпретација одговора на прву тврдњу првог питања</i>	268
6.2.1.2. <i>Интерпретација одговора на другу тврдњу првог питања</i>	272
6.2.2. Интерпретација одговора на друго питање	276
6.2.3. Интерпретација одговора на треће питање.....	281
6.2.4. Интерпретација одговора на четврто питање	287
6.2.5. Интерпретација одговора на пето питање	292
6.2.6. Интерпретација одговора на шесто питање.....	295
6.2.7. Интерпретација одговора на седмо питање	300
6.2.8. Интерпретација одговора на осмо питање	303
6.2.9. Интерпретација одговора на девето питање.....	307
6.2.10. Интерпретација одговора на десето питање	309
6.2.11. Интерпретација одговора на једанаесто питање.....	311
6.2.12. Интерпретација одговора на дванаесто питање.....	314
6.2.13. Интерпретација одговора на тринаесто питање	316
6.2.14. Интерпретација одговора на четрнаесто питање	320
6.2.15. Интерпретација одговора на петнаесто питање.....	323
6.2.16. Интерпретација одговора на шеснаесто питање.....	326
6.2.17. Интерпретација одговора на седамнаесто питање	329
6.2.18. Интерпретација одговора на осамнаесто питање	332
6.2.19. Интерпретација одговора на деветнаесто питање	334
6.2.20. Интерпретација одговора на двадесето питање	337

6.2.21. Интерпретација одговора на двадесет прво питање	339
6.2.22. Интерпретација одговора на двадесет друго питање	341
6.2.23. Интерпретација одговора на двадесет треће питање	344
6.2.24. Интерпретација одговора на двадесет четврто питање.....	346
6.2.25. Интерпретација одговора на двадесет пето питање	349
6.2.26. Интерпретација одговора на двадесет шесто питање	351
6.2.27. Интерпретација одговора на двадесет седмо питање.....	354
6.2.28. Интерпретација одговора на двадесет осмо питање.....	356
6.3. Интерпретација резултата истраживања протокола интервјуа.....	359
6.3.1. Интерпретација одговора на прво питање.....	360
6.3.2. Интерпретација датих одговора на друго питање	363
6.3.3. Интерпретација одговора на треће питање.....	366
6.3.4. Интерпретација одговора на четврто питање	369
6.3.5. Интерпретација одговора на пето питање	371
6.3.6. Интерпретација одговора на шесто питање.....	375
6.3.7. Интерпретација одговора на седмо питање	377
6.3.8. Интерпретација одговора на осмо питање	381
6.3.9. Интерпретација одговора на девето питање.....	384
6.3.10. Интерпретација одговора на десето питање	386
6.3.11. Интерпретација одговора на једанаесто питање.....	390
7. ЗАКЉУЧАК.....	395
ЛИТЕРАТУРА	406
<i>Биографија аутора</i>	418
ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ	419
ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ ШТАМПАНЕ И ЕЛЕКТРОНСКЕ ВЕРЗИЈЕ	
ДОКТОРСКОГ РАДА.....	420
ИЗЈАВА О КОРИШЋЕЊУ	421

УВОД

Наразвијеност и неуједначеност стандарда безбедносне културе код већег дела домаће и иностране научне и стручне јавности допринеле су стварању различитих, па и опречних мишљења о корелацијама организованог криминала и тероризма. Наиме, присутна су мишљења: да везе организованог криминала и тероризма могу да прерасту у озбиљну и реалну претњу безбедности сваке државе; да је страх од спреге организованог криминала и тероризма претеран; да је ова претња веома стварна, што показују бројни примери привремене, али веома опасне везе између трговаца дрогом и наоружаних терористичких група; да је у оваквим ситуацијама неспорна веза између претњи држави и претњи људској безбедности итд. Без обзира на различитост изнетих ставова, неспорно постоје бројне "тачке пресецања" организованог криминала и тероризма. Бројне су и сличности њихових метода, што указује на могућност озбиљније сарадње. Међутим, искључена је могућност да ће веза између ових феномена нестати.¹

Значајна "додирна тачка" организованог криминала и тероризма је финансирање терористичких активности. Наиме, најчешћи извори финансирања терористичких активности су: 1) криминална активност; 2) наклоњене државе (тзв. државе спонзори тероризма); 3) наклоњени појединци и организације; 4) помоћ других терористичких организација, односно 5) комбинација наведених извора финансирања.² Пракса је у свету, а томе теже и терористи у Босни и Херцеговини, да различитим формама организованог криминала обезбеђују средства за финансирање терористичких акција. Неки од најстабилнијих извора финансија су илегална трговина опојним дрогама, оружјем и муницијом, а у последње време и трговина људима и организована проституција. Терористичке организације су заинтересоване за набавку оружја за масовно уништење, па је у том смислу присутна илегална трговина нуклеарним материјалима, радиоактивним отпадом, хемијским и биолошким агенсима и другим опасним материјалима. Такође, евидентни су разни облици финансијских превара, као што је прање новца, сива економија и друге финансијске малверзације путем којих терористичке организације обезбеђују

---

¹ Shelley, L.; Picarelli, J., *Methods Not Motives: Implications of the Convergence of International Organized Crime and Terrorism*, *Police Practice and Research* 3, 2002, p. 312.

² Шикман, М.: *Тероризам*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2009, стр. 50.

материјална средства. Поред наведених облика организованог криминала, терористичке организације предузимају оружана разбојништва у банкама, киднаповања због плаћања откупа, уцене, изнуде, рекетирања итд. Терористичке организације користе различите методе за "прање" и пребацивање новца који се користи за финансирање терористичких активности.³

Кумулативни ефекти деструктивног деловања организованог криминала и тероризма подржаних од стране носилаца других облика угрожавања (пре свега економског и високотехнолошког криминала), свакако да вишеструко превазилазе појединачне деструктивне ефекте наведених појава угрожавања безбедности Босне и Херцеговине. Томе у прилог иде и чињеница да организовани криминал и тероризам постају неформални центри финансијске и политичке моћи који, злоупотребљавајући званично деловање легалних политичких организација и међувладиних институција, уз систематску корупцију теже да прерасту у међународне центре моћи.⁴

У теоријском смислу, однос организованог криминала и тероризма може се посматрати вишеструко. Питање одређивања појма, односно дефинисања садржине организованог криминала и тероризма један је од израженијих проблема безбедносних, правних, политичких и криминалистичких наука. Са тих аспеката се уочава да у погледу квантитета код појмовног одређења организованог криминала има, знатно мање дефиниција које и у оперативном смислу нису дијаметрално различите.

Чини се да је знатно лакше доћи до општеприхваћене дефиниције организованог криминала која има и већу оперативну вредност.

---

³ Две су примарне методе које терористичке организације користе за пребацивање новца: физички трансфер новца и коришћење финансијских институција. Физички трансфер новца подразумева пребацивање новца физичким кретањем (ношењем) новца од стране људи. Физички трансфер новца терористичке организације врше курирском везом, коришћењем различитих врста превозних средстава (аутомобил, авион, брод, воз итд.). Овом методом пребацивања новца терористичке организације остварују потпуну контролу трансфера новца, не остављају никакве папирне трагове, док с друге стране овај начин захтева већи број људи који је укључен у операцију физичког трансфера новца, одређену опрему итд. Поред наведене методе, терористичке организације за пренос новца користе услуге комерцијалних финансијских институција, као што су банке, брокерске фирме, кредитне уније, казина, осигуравајућа предузећа, добротворне организације, невладине организације итд. На овај начин терористичке организације могу да пребацују велике суме новца у релативно кратком временском размаку, на изузетно удаљеним локацијама, што представља битан фактор за одабир финансијских институција за трансфер новца. Очигледно је да терористичке организације користе нове методе у трансферу новца за финансирање терористичких активности.

⁴ Мијалковић, С.; Ђиновић, Р.: *Симбиоза организованог криминала, тероризма и политике на Косову и Метохији као изазов и претња националној и регионалној безбедности*, *Космет – Гордијев чвор*, Институт за упоредно право, Београд, 2008, стр. 167–192.

Насупрот томе, познато је неколико стотина употребљивих дефиниција и знатно већи број покушаја дефинисања тероризма. Многе од дефиниција међусобно се дијаметрално разликују. Дакле, не ради се о недостатку или немогућности дефинисања појма тероризма, него проблем одређивања тероризма лежи у његовој огромној политичкој употребној вредности, али и у политичким интересима који су понекад јавно, а чешће тајно опречни.⁵ Најзад, постоје и одређења организованог криминала која тероризам сматрају једним од видова организованог криминалног деловања. У том смислу, неопходно је направити дистинкцију између организованог криминала и тероризма, као и истражити постојеће и потенцијалне корелације.

Поред наведеног, треба имати на уму да је спрега организованог криминала и тероризма најчешће функционална, тј. када се организовани криминал ставља у функцију тероризма. Истовремено, веза може да буде и инструментална, када се терористичке групе баве организованим криминалом и обрнуто – када организовани криминал предузима терористичке активности. Без обзира на то што се у одређеним ситуацијама исти субјекти баве и организованим криминалом и тероризмом, "линија" између ова два вида криминалних делатности, као и виности, умишљаја и кривичне одговорности извршилаца кривичних дела, јасна је и недвосмислена.⁶

Такође, у савременој мисли о организованом криминалу и тероризму, за разлику од безбедносно оријентисаних аутора који организовани криминал виде као претњу либералној демократији и економској стабилности, постоје и гледишта да је проблем организованог криминала и тероризма повезан с променама у друштвеним односима: организовани криминал и тероризам су нове, недржавне форме ауторитаризма које утичу на све сфере друштвеног живота, укључујући економске односе, политичке структуре, правне институције, односе грађана и државе, људска права.⁷

Савремена разматрања организованог криминала и тероризма обухватају и безбедносни и социолошки приступ, фокусирајући се на то како конфликти стварају околности које погодују расту и успеху криминалних и терористичких група.⁸

---

⁵ Ракић, М.: Аспекти диференцијације појмова тероризам и организовани криминалитет, *Безбједност–полиција–грађани*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2006, стр. 745.

⁶ Опширније, у: Мијалковић, С.: *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2009, стр. 241–255.

⁷ Shelley, L.: *Post-Soviet Organized Crime: A New Form of Authoritarianism, in Russian Organized Crime: The new Threat*, Phil Williams ed., London: Frank Cass, 1997, p. 87.

⁸ Andreas, P.: *Criminalized Conflict: The Clandestine Political Economy of War in Bosnia*, Brown University, USA, 2002, p. 58.

Полази се и од безбедносног и социолошког аспекта у схватању ових феномена по којима су они продукти криминогене и безбедносне асиметрије: конфликта, раскорака и неједнакости у сфери политике, културе, економије и права. Сматра се и да глобализација само мултиплицира и интензивира ту асиметрију.⁹

Најзад, уочљива је и тенденција јачања веза транснационалног организованог криминала, тероризма и корупције која ће се и у будућности највероватније развијати. У висококорумпираним друштвима мало је прилика за закониту друштвену реакцију на ове појаве, а висок ниво корупције је претња привредном расту и економском улагању. С обзиром на ове прилике, транснационалне организоване криминалне делатности су "економска алтернатива" сиромашних који су жељни и политичких промена, па и насилним путем. Управо ови фактори омогућавају развијање и повезивање организованог криминала и тероризма.¹⁰

Изнете тврдње јасно указују на чињеницу да се организовани криминал и тероризам не могу посматрати одвојено, као независне појаве. Напротив, неопходно је сагледати модалитете њихове интеракције, тим пре што оба феномена неспорно добијају транснационални карактер, што их одликује висок степен организованости и конспиративности као и планско, смишљено и трајно деловање, али и очигледна синергија.

Коначно, у раду су анализирани стратегијски, институционални и правни оквири супротстављања организованом криминалу и тероризму на међународном и националном нивоу, односно на нивоу Босне и Херцеговине. Поред тога, у овом раду су анализиране могућности примене посебних истражних радњи, као и савремених криминалистичко-обавештајних метода и техника супротстављања организованом криминалу и тероризму.

---

⁹ Passas, N.: *Transnational Crime*, Ashgate Pub Co, 1999, p. 400.

¹⁰ Опширније, у: Sen, A.: *On Corruption and Organized Crime*, World Drug Report. Oxford, Oxford University Press, 1997, pp. 150-153; Farer, T.: *Conclusion Fighting Transnational Organized Crime: Measures Short of War*, Transnational Crime in the Americas. (Ed. Farer, T.), New York and London, Routledge, 1999, pp. 244–252.

1. МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

1.1. Проблем истраживања

Организовани криминал и тероризам спадају у ред најозбиљнијих и најдеструктивнијих савремених транснационалних невојних претњи безбедности појединаца, група, држава и међународне заједнице. Реч је о облицима тзв. тешког криминала (најчешће имовинског, насилничког, привредног, политичког), који се кривичним законодавствима свих модерних држава најстроже кажњавају.¹¹

Оваква теза и описана реакција држава, недржавних актера и међународне заједнице су оправдане из следећих разлога:

- прво, *организовани криминал* је трајни криминални подухват који се рационално обавља ради профита од нелегалних активности, који се трајно одржава коришћењем силе, претњама, контролом монопола и/или корумпирањем јавних службеника. Инфилтриран је у готово све "поре" друштвеног и државног – националног и међународног живота и остварује противправне профите који су већи од бруто националних доходака многих земаља. С таквим средствима, криминалне организације и групе су способне да утичу на националну и међународну политику и привреду, а тиме и на будућност "малих и слабих држава" и њихових грађана;

- друго, *тероризам* је смишљена, сврсисходна и често организована и систематска употреба насиља и застрашивања ради стварања или искоришћавања атмосфере страха грађана и носилаца власти, ради прокламовања извесних идеолошких, најчешће политичких вредности, циљева или интереса и присиљавања државних власти да удовоље захтевима терориста, која озбиљно угрожава човека, државу, међународну заједницу, али и планету у целини кроз потенцијалну употребу нуклеарног, хемијског и биолошког оружја и

- треће, евидентно је да *између криминалних и терористичких организација и група често долази до тесне спреге*, па и симбиозе (пре свега у сфери финансирања и наоружавања терористичких група од организованог криминала), односно до метаморфозе једног проблема у други тако што организоване криминалне групе прибегавају терористичким методама, а терористи се баве

---

¹¹ Опширније, у: Мијалковић, С.: *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2009, стр. 221–257; Стајић, Љ.: *Основи безбедности*, Полицијска академија, Београд, 1999, стр. 50; Вејновић, Д.: *Дефендологија*, Виша школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2002, стр. 128; Шикман, М.: *Организовани криминалитет*, Дефендологија центар за безбједносна, социолошка и криминолошка истраживања, Бања Лука, 2010, стр. 82.

организованим криминалом. У таквим ситуацијама привидно се губи граница између ова два очигледно различита типа злочина, од којих је први лукративног (имовинског и неидеолошког), а други идеолошког (политичког) карактера. Ситуацију додатно компликује евидентно повезивање криминалних и терористичких организација на националном нивоу, њихово прекогранично деловање, али и повезивање са сличним носиоцима угрожавања безбедности у иностранству. *Синергија организованог криминала и тероризма представља нови – сложенији и повећан ниво деструктивности и угрожености виталних друштвених, државних и међународних вредности и интереса.*¹²

Један од озбиљнијих проблема у праћењу, истраживању, превенцији и сузбијању организованог криминала и тероризма, а тиме и у идентификовању и квалификовању њихових релација, свакако је и тај што се у криминолошкој и безбедносној теорији и пракси тероризам неретко третира као облик организованог, имовинског, насилничког или пак неког другог облика криминала.¹³ Још једном истичући чињеницу да је организовани криминал угрожавање имовинског и неидеолошког карактера, а тероризам угрожавање идеолошко-политичког карактера, наглашавамо да релација ова два феномена може да буде искључиво на нивоу повезаности и метаморфозе, никако и поклапања.¹⁴

Поред тога, поједине међувладине организације посебно указују на повезаност организованог криминала и тероризма. *Међународна конвенција о сузбијању финансирања тероризма*¹⁵ усвојена 9. децембра 1999. године у Њујорку уређује механизме спречавања и откривања прања новца у вези с тероризмом. Овом конвенцијом предвиђена је обавеза инкриминисања финансирања тероризма, чиме се први пут промовише нови приступ у супротстављању тероризму на глобалном плану

---

¹² Мијалковић, С.: Псеудо-Република Косово – „царство“ организованог криминала и тероризма, *Србија – отимање Косова*, Институт политичких студија, Београд, 2012, стр. 153–155.

¹³ Опширније, у: Бошковић, М.: *Организовани криминалитет и корупција*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2004, стр. 43–52; Јаковљевић, Д.: *Тероризам са гледишта кривичног права*, НИУ Службени лист СРЈ, Београд, 1997, стр. 14; Кривокапић, В.: *Криминално организовање, тероризам и мере супротстављања*, Зборник радова, *Организовани криминалитет – стање и мере заштите*, Полицијска академија, Београд, 2005, стр. 24.

¹⁴ Мијалковић, С.: *Организовани криминал као претња националној безбедности*, *Безбедност*, бр. 1–2, Министарство унутрашњих послова Републике Србије, Београд, 2009, стр. 119–132.

¹⁵ *International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism*, adopted by the General Assembly of the United Nations on 9 December 1999, p. 15. (<http://untreaty.un.org/English/Terrorism/Conv12.pdf>).

рушењем економских полуга моћи терористичких организација.¹⁶ У члану 8. Конвенције предвиђа се обавезно одузимање средстава која су била употребљена или намењена извршењу кривичног дела финансирања тероризма, или која представљају имовинску корист стечену извршењем таквог дела. Такође, у септембру 2001. године Савет безбедности Уједињених нација усвојио је резолуцију у којој је наглашена забринутост због "блиских веза између међународног тероризма и транснационалног организованог криминала, илегалне трговине дрогама, прања новца, илегалне трговине оружјем, илегалног кретања нуклеарних, биолошких и других потенцијално смртоносних материјала"¹⁷ и којом се захтева спровођење мера од стране држава чланица које омогућују блокирање и замрзавање новчаних средстава и имовине терориста. Убрзо је и Група 8 (Г8) дефинисала препоруке против транснационалног криминала. При томе је скренула пажњу на проблем терористичких организација које своје активности подржавају другим облицима криминала. Посебно се наглашавају везе међународног тероризма и организованих криминалних активности нарочито с "прањем новца", илегалном трговином дрогама, илегалним миграцијама, нелегалном трговином оружјем итд.¹⁸

На нивоу Европске уније указано је на везу организованог криминала и тероризма, пре свега бројним нормативним инструментима, међу којима се издвајају три директиве: Директива број 91/308/ЕЕЦ о спречавању употребе финансијског система за "прање новца" из 1991. године; Директива број 2001/97/ЕЦ из 2001. године о допуни Директиве број 91/308/ЕЕЦ и Директива број 2005/60/ЕЦ о спречавању употребе финансијског система за "прање новца" и финансирање тероризма из 2005. године. Овим директивама се на нивоу Европске уније дефинише "прање новца" и финансирање тероризма, уређују права и обавезе финансијских и нефинансијских организација и професија на подручју превентиве и откривања "прања новца" и финансирања тероризма, уређује надзор над обвезницима и уређују права и обавезе јединица за финансијске истраге земаља чланица. Посебан значај за развој координираног међународног одговора на проблеме супротстављања "прању новца" и финансирању тероризма има *Конвенција Савета Европе о прању,*

---

¹⁶ Опширније, у: Giraldo, J.; Trinkunas, H.: *Terrorism Financing and State Responses: A Comparative Perspective*, Stanford University Press, Paolo Alto, CA, 2007, p. 83.

¹⁷ *United Nations Security Council resolution 1373*, 2001, par. 4. У: <http://www.un.org/News/Press/docs/2001/sc7158.doc.htm>.

¹⁸ G8 Ministers of Justice and Interior, *G8 Recommendations on Transnational Crime*, Mont Tremblant, 2002, p. 11.

откривању, заплени и конфискацији имовинске користи стечене кривичним делима а намењене за финансирање тероризма¹⁹, усвојена у Варшави 2005. године и Оквирна одлука Савета Европске уније о конфискацији прихода, средстава и имовине повезаних са криминалом, донета исте године. Њима се сумирају дугогодишња искуства међународне заједнице у имплементацији мера за супротстављање "прању новца" и финансирању тероризма. Пратећи међународноправну регулативу (конвенције, резолуције, директиве, препоруке и стандарде) из области организованог криминала и тероризма, Босна и Херцеговина је ратификовала норме које се тичу инкриминације и мера супротстављања организованом криминалу и тероризму.

Даље релације проистичу из примене различитих облика насиља, али и све чешће злоупотребе савремених информационих технологија које нису усмерене само ка вршењу криминалне или терористичке делатности, већ и ка модернијем организовању криминалних и терористичких група – кроз тзв. "мрежно организовање". Оно омогућава већу флексибилност и мобилност, због чега терористичка и криминална активност имају глобалне размере.

Ова веза се манифестује у размени (изнајмљивању) поузданих и проверених информатичких стручњака.²⁰

Такође, транснационали организовани криминал и савремени тероризам карактерише и велика финансијска моћ која је стечена организованим вршењем различитих кривичних дела. Уз то, карактерише их и сарадња са корумпираним државним службеницима и истоврсна повезаност са јавним службеницима у иностранству. Наведене карактеристике су заједничке и за тероризам и за организовани криминал у Босни и Херцеговини и њихове су битне одреднице.

Ово су само неки од аргумената који иду у прилог неопходности научног истраживања бројних корелација организованог криминала и тероризма, с којима су данас суочене многе државе. Научна дескрипција с елементима научне експланације и класификације свакако ће бити допринос креирању националне стратегије

---

¹⁹ *Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism*, CETS No.: 198, p. 14.
<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=198&CM=8&DF=11/13/2007&CL=ENG>.

²⁰ Selley, L.: *Organized Crime, Terrorism and Cybercrime*, Security Sector Reform: Institutions, Society and Good Governance, Alan Bryden/Philipp Fluri (eds.) Nomos Verlagsgesellschaft Baden-Baden, 2003, p. 69.

супротстављања организованом криминалу, тероризму и облицима угрожавања безбедности који проистичу из њихових корелација.

Како су ефекти деловања организованог криминала и тероризма по безбедност на свим нивоима анализе (појединац, друштво, држава, међународна заједница, планета) углавном познати, проблем овог истраживања, генерално, може да се прикаже питањем: *који су и какви су (квантитативно и квалитативно) нови угрожавајући ефекти синергичног деловања организованог криминала и тероризма по виталне вредности и интересе појединаца, друштава, држава и међународне заједнице; како се одражавају на безбедност Босне и Херцеговине и како им се овај држави ентитет може ефикасно одупрети.*

1.2. Предмет истраживања

Предмет овог истраживања јесте повезаност организованог криминала и тероризма и угрожавајући ефекти такве корелације по безбедност Босне и Херцеговине.

Извесно је да сва досадашња сазнања о повезаности организованог криминала и тероризма имају карактер искуствених теоријских ставова, опажања и судова, јер у Републици Српској и Босни и Херцеговини није извршено ниједно научно верификовано истраживање о оваквој повезаности.

1.2.1. Теоријско одређење предмета истраживања

Питање теоријског одређења предмета истраживања изузетно је сложено. Због тога и теорије којима се објашњава директна повезаност организованог криминала и тероризма нису у потпуности развијене. Уместо тога, могу се изводити извесни закључци из досадашњих теоријских истраживања која се баве испитивањем везе ове две појаве, а која су најзаступљенија у научној литератури западних земаља, пре свега Сједињених Америчких Држава. Ради се о релативно новом теоријском правцу који указује на постојање повезаности организованог криминала и тероризма, о облицима и начинима испољавања такве повезаности и претњама по безбедност, укључујући појединачни, национални, регионални, међународни, па и глобални ниво.

Полазна основа теоријских и емпиријских истраживања су општеприхваћена схватања организованог криминала и тероризма као кривичноправних и

безбедносних појава. У овом истраживању интенција је да се, најпре кроз теоријске моделе, а затим и на основу чињеница из безбедносне стварности, истражи и докаже да повезано деловање организованог криминала и тероризма представља реалну претњу безбедности Босне и Херцеговине.

Кључни појмови који су коришћени у овом истраживању су: *организовани криминал, криминална организација, тероризам, терористичка организација, безбедност, изазови безбедности, ризици безбедности, претње безбедности, симбиоза, конвергенција, метаморфоза.*

Организовани криминал се дефинише као скуп незаконитих активности организоване криминалне групације или криминалне организације. Под *организованим криминалном групацијом* или *криминалном организацијом* подразумева се тајно удружење више лица која испуњавају потребне услове утврђене писаним или неписаним правилима којима се уређује функционисање организације и пристају на строго поштовање тих услова, која је основана ради професионалног и планског вршења кривичних дела и то тако да организација буде трајног карактера, а са циљем континуираног стицања имовинске користи или моћи, те остваривања монопола на одређеном подручју; заснована је на хијерархијским принципима и уз строгу дисциплину својих чланова, по правилу и на принципима специјализације и поделе рада у вршењу криминалних активности.

Организација је, по правилу, истовремено укључена и у одређене легалне активности; она је, поред тога, начелно неидеолошког карактера с тим да криминална организација широко практикује разноврсне видове насиља, те наглашено испољава спремност на употребу насиља, како у односу на спољње окружење, тако и према члановима који прекрше њена правила. Методама корупције настоји да оствари директан или индиректан утицај на органе државне власти, ради омогућавања или олакшавања сопственог деловања и ширења непосредног или посредног утицаја.²¹

Криминална организација се може схватити као група људи, узајамно повезаних и по одређеном систему тајно организованих, који делују према унапред постављеним криминалним или другим циљевима, а одликују их строга правила унутрашње хијерархије и организације, солидарност и анонимност чланства, што

---

²¹ Шкулић, М.: *Организовани криминалитет – појам и кривичнопроцесни аспекти*, Досије, Београд, 2003, стр. 46.

заједно чини структуру криминалне организације. Криминална организација је у основи класично злочиначко удружење, те поједини аутори разликују следеће типове: традиционални, професионални и прилагодљиви.²²

Под *тероризмом* подразумевамо примену смишљеног, организованог и систематског насиља несuverеног (недржавног, невладиног) субјекта (група, банди, организација, политичких странака и сл.) или сувереног (државног) субјекта, односно државе, одлучног да и најгрубљом физичком силом над унапред одабраном (персоналном) или насумичном жртвом, ради њеног убиства, сакаћења, киднаповања или психичког злостављања, приоритетно изазове комплексе страха или несигурности, зебње или апатије у средини из које је жртва напада, да би се постигао пројектовани политички циљ.²³

Терористичка организација је организација која користи средства насиља у остваривању терористичких циљева. Одликују је строга правила унутрашње хијерархије и милитантне организованости, солидарност и анонимност чланства.

Њена програмска платформа је претежно усмерена на остваривање неког од политичких и идеолошких циљева, у чему доминирају анархизам и национални сепаратизам, али није непознато ни остваривање верских, радикалних, екстремних и других циљева.²⁴

Безбедност је потреба, процес – делатност и функција, затим стање, па организација и најзад, одсуство угрожавајућих појава и страха (безопасност и сигурност), а у њеном средишту су извесне вредности и интереси.²⁵

Изазови безбедности су појаве чија су штетност и извесност наступања реални, али на наведеној скали појмова, најмање вероватни. То су природне појаве, друштвени односи и техничко-технолошки процеси чије је постојање (само по себи) деструктивно, у границама је толерантне прихватљивости, због тога што не угрожава озбиљно виталне вредности, али је вероватно да би у будућности могло да произведе (узрокује или допринесе) појаве угрожавања безбедности са знатно озбиљнијим и тежим последицама. Реч је о угрожавајућим феноменима са највећим степеном општег и најнижим интензитетом непосредне деструктивности.

---

²² Сачић, Ж.: *Организовани криминалитет у Хрватској*, МУП Републике Хрватске, Загреб, 1997, стр. 3.

²³ Мијалковски, М.: *Тероризам и противтерористичка борба*, Војна академија, Београд, 2003, стр. 8.

²⁴ Шикман, М.: *Тероризам*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2006, стр. 98.

²⁵ Мијалковић, С.: *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2009, стр. 41.

Ризици безбедности су конкретнији безбедносни феномени чија је реалност и извесност наступања већа. Реч је о скупу природних, друштвених и/или техничко-технолошких чинилаца, околности, процеса и односа који, самостално или у интеракцији, могу али и не морају да доведу до процеса и последице угрожавања безбедности. То су угрожавајуће појаве с нижим степеном општег и већом дозом деструктивности него безбедносни изазови. С обзиром на то да представљају конкретнију опасност, могу се описати и као спона, односно метаморфоза изазова у претње безбедности.

Претње безбедности су конкретне појаве чије је наступање најмање неизвесно, а штетни ефекти неспорни и највећи на скали појава које посматрамо. Реч је о широком спектру појава које су реалност савремене свакодневнице, у којима конкретан носилац угрожавања безбедности напада вредности конкретног објекта угрожавања. Најопасније су, свакако, оружана агресија, војна интервенција, оружана побуна, економске санкције, субверзивна дејства, тероризам и организовани криминал.

Реч је о угрожавајућим појавама с најнижим степеном општег и највећом дозом деструктивности. Будући да представљају тзв. конкретну опасност, као и да их карактеришу посебна обележја по којима се идентификују, синтагма *претња безбедности* је синоним синтагме *облик угрожавања безбедности*.²⁶

Под *симбиозом* у овом истраживању подразумевамо заједничко деловање организованог криминала и тероризма са циљем остваривања обостране користи, која се пре свега огледа у финансирању и наоружавању терористичких група од стране организованог криминала, као и у слабљењу механизма формалне државне контроле терористичким актима, омогућавајући организованом криминалу да остане некажњен и развија нове облике незаконитих активности.

Конвергенција се у контексту повезаности организованог криминала и тероризма може схватити као сличност – приближавање у деловању организованог криминала и тероризма на путу достизања зацртаних циљева.

Под *метаморфозом* подразумевамо преображај, прелазак из једног облика угрожавања у други, тако што организоване криминалне групе прибегавају терористичким методама, а терористи се баве организованим криминалом.

---

²⁶ Исто, стр. 127–128.

1.2.2. Временско одређење предмета истраживања

Истраживање обухвата период од 1999. до 2012. године, у којем су се испољили одређени облици повезаности организованог криминала и тероризма, као и њихова реперкусија на безбедност Босне и Херцеговине.

1.2.3. Просторно одређење предмета истраживања

Предмет истраживања је просторно ограничен на подручје Републике Српске и Босне и Херцеговине, али у ширем смислу обухвата и земље у региону, као и развијене земље.

1.2.4. Дисциплинарно одређење предмета истраживања

Предмет истраживања теоријски припада већем броју научних дисциплина и то: социологији, науци безбедности, војним, правним, криминолошким, политичким, криминалистичким, полицијским наукама и њима сродним дисциплинама, па се може рећи да је предмет истраживања мултидисциплинарног карактера.

1.3. Циљеви истраживања

Најчешћа подела циљева истраживања јесте на: научне циљеве истраживања и практичне циљеве истраживања.

1.3.1. Научни циљеви истраживања

При опредељењу за научне циљеве истраживања пошло се од широко прихваћене класификације, према којој постоје следеће врсте научних циљева, и то: научно описивање, научна класификација, научно откриће, научно објашњење и научно предвиђање. У овом истраживању се полази од научног описивања као полазног научног циља. Сагласно томе, учињен је напор да се питања која су предмет овог истраживања, опишу на детаљан и свеобухватан начин. Поред научног описа, приступљено је и неопходној научној класификацији.

Основни циљ овога истраживања је био обезбеђење научних сазнања о наведеним питањима ради доказивања повезаности организованог криминала и

тероризма на простору Босне и Херцеговине и да та повезаност представља реалну претњу безбедности.

Ово истраживање својим сазнањима на нивоу дескрипције, с елементима класификације и објашњења, требало би омогућити даља истраживања у овој области, и то не само са аспекта наука безбедности и криминалистике, већ и: социолошких, политиколошких, криминолошких, криминалистичких, правних, етичких, психолошких и других наука.

1.3.2. Практични циљеви истраживања

С практичног становишта, циљ истраживања је био прикупљање научних и емпиријских сазнања која ће послужити процени степена угрожености Босне и Херцеговине од повезаности организованог криминала и тероризма као претње безбедности, што ће допринети проналажењу нових метода, формирању нових субјеката супротстављања и предузимању других активности како би се ефекти деловања ове везе на виталне вредности и интересе појединца, друштва, државе и међународне заједнице свели на минимум, а што има као крајњи циљ превенцију успостављања веза организованог криминала и тероризма у Босни и Херцеговини, те очување безбедности на овим просторима, у региону, па и шире.

1.4. Хипотезе

Систем хипотеза чине једна општа и четири посебне хипотезе.

1.4.1. Основна (општа) хипотеза

Функционалан, инструменталан и симбиотски однос организованог криминала и тероризма при угрожавању виталних вредности и интереса Босне и Херцеговине превазилази напоре система безбедности државних ентитета да их ефикасно спрече и сузбију.

1.4.2. Посебне хипотезе

Однос организованог криминала према тероризму у Босни и Херцеговини је функционалан, јер организоване криминалне групе финансирају и наоружавају терористичке организације.

Однос тероризма према организованом криминалу у Босни и Херцеговини је инструменталан, јер се терористичке групе баве организованим криминалним активностима како би прибавиле материјална и техничка средства за извођење терористичких активности.

Однос организованог криминала и тероризма у Босни и Херцеговини је симбиотски и заснива се на заједничким интересима: организовани криминал пружа логистику терористичким групама, док угрожена безбедност државе и грађана услед тероризма слаби механизме формалне социјалне контроле, омогућавајући организованом криминалу да "избегне правду" и развије незаконите активности.

Непостојање јединственог система безбедности Босне и Херцеговине (сваки ентитет има свој систем безбедности) са развијеним субјектима, пословима, средствима и мерама безбедности онемогућава централизовану и координирану акцију против развијених облика заједничког деловања организованог криминала и тероризма који су попримили међународну димензију.

1.5. Варијабле и индикатори

1.5.1. Независна варијабла

Независну варијаблу у овом истраживању представља организовани криминал и тероризам са својим специфичностима и карактеристикама које их опредељују као претње безбедности Босне и Херцеговине.

1.5.2. Зависна варијабла

Зависна варијабла се огледа у постојању претње да се повезаношћу организованог криминала и тероризма угрожавају виталне вредности (независност, суверенитет, територијални интегритет, људска права и слобода, владавина права, демократија, социјална и економска правда, равноправност, лична и имовинска безбедност) и интереси Босне и Херцеговине (очување суверенитета, независности и територијалне целовитости, очување унутрашње стабилности и владавина права, развој демократије и демократских институција, заштита личне и имовинске безбедности, економски развој, стварање адекватног и ефикасног безбедносног окружења, очување и развој добросуседских односа и међународног поретка).

1.5.3. Индикатори

Операционализовани предмет истраживања могуће је идентификовати путем следећих индикатора:

1. функционална повезаност организованог криминала и тероризма у Босни и Херцеговини манифестује се вршењем криминалних активности са циљем прикупљања финансијских средстава за терористичке активности;

2. вршењем одређених кривичних дела организованог криминала у Босни и Херцеговини терористи се наоружавају и опремају адекватним средствима за вршење терористичких аката;

3. организовани криминал властитим активностима омогућава материјалну и техничку подршку која је неопходна за реализацију терористичких активности у Босни и Херцеговини;

4. терористи у Босни и Херцеговини, кроз вршење кривичних дела из области организованог криминала или у контакту са припадницима (домаћих и иностраних) криминалних и терористичких организација се информишу и оспособљавају за реализацију терористичких активности;

5. организовани криминал слаби механизме формалне социјалне контроле у Босни и Херцеговини, чиме се олакшава извођење терористичких активности;

6. у Босни и Херцеговини не постоји јединствен систем безбедности, што онемогућава централизовану и координирану акцију на супротстављању организованом криминалу и тероризму;

7. постоји више безбедносних агенција у Босни и Херцеговини које су надлежне за сузбијање организованог криминала и тероризма, али те надлежности нису јасно разграничене што у пракси доводи до (позитивног или негативног) сукоба надлежности.

1.6. Начини истраживања

Начин истраживања обухватао је изворе и начине прикупљања података, што је условљено дефинисаним проблемом истраживања, теоријским и операционализованим предметом истраживања, као и дефинисаним циљевима и хипотезама истраживања, те је у овом истраживању примењено низ општих и посебних научних метода.

Планирано истраживање заснивало се на теоријској анализи свих доступних извора који јасно одређују повезаност организованог криминала и тероризма, а која представља претњу безбедности Босне и Херцеговине.

1.6.1. Извори података

У овом истраживању претежно су коришћени примарни извори података, док су само делимично коришћени секундарни и изведени подаци. Подаци прикупљени компаративном методом, методом анализе садржаја, анкетом и интервјуом комбиновани су са статистичком методом и представљају основни извор података у поступку закључивања и верификације хипотеза.

У истраживању су се користили:

- постојећа научна и стручна литература из области безбедности и криминалистике (научни и стручни радови о организованом криминалу и тероризму);
- статистички подаци (годишњи и периодични извештаји, статистички извештаји и други доступни статистички подаци);
- нормативна документа (наша и страна законска и подзаконска акта);
- часописи, електронске публикације с интернета;
- подаци добијени током предвиђеног истраживања (резултати истраживања, анализе, закључци).

1.6.2. Методе истраживања

У истраживању друштвених појава најчешће се примењује и користи *научно испитивање* као истраживачка метода²⁷. У методолошком смислу испитивање је поступак прикупљања података посредством вербалне комуникације.

У овом истраживању, поред научног испитивања као истраживачке методе, коришћене су и друге методе истраживања, и то: компаративна метода, метода анализе садржаја и статистичка метода, а као технике испитивања коришћене су анкета и интервју.

---

²⁷ Михаиловић, Д.: *Методологија научних истраживања*, Факултет организационих наука, Београд, 1999, стр. 165.

1.6.2.1. Компаративна метода

Компаративна метода коришћена је ради сагледавања схватања организованог криминала и тероризма од стране различитих аутора, и то: дефинисања, облика, карактеристика, класификација. Компаративном методом је праћен развој изучавања и интересовања за организовани криминал и тероризам у наведеном временском оквиру предмета истраживања, настојањем да се открију промене у дефинисању ових појава, а првенствено да се сагледају промене које се односе на везу ових појава.

1.6.2.2. Метода анализе садржаја

Метода анализе садржаја користила се за проучавање литературе која се са различитих аспеката бави овом проблематиком. Помоћу квалитативне и квантитативне анализе писаних аката и усменом комуникацијом настојало се одговорити на пројектовани предмет истраживања.

Анализом садржаја теоријских извора који се односе на организовани криминал и тероризам, као и анализом садржаја извора који потврђују повезаност ових појава, прикупљени су податци о општим теоријским ставовима везаним за наведену претњу по безбедност Босне и Херцеговине.

1.6.2.3. Статистичка метода

Статистичка метода користила се за релативно егзактно сазнање опште одређености организованог криминала и тероризма, на основу чега ће се донети закључци о квалитативним својствима ових појава и њиховој повезаности. Статистичка метода користиће се приликом утврђивања броја кривичних дела, броја терористичких напада, броја терористичких организација, броја специјализованих субјеката супротстављања, као и приликом статистичког сумирања информација добијених другим методама и техникама.

1.6.2.4. Анкета

Анкета је истраживачки поступак којим се испитаницима постављају питања у вези с чињеницама од научног интереса, а које су познате испитаницима или питања у вези са мишљењем и ставовима испитаника. Предности анкете су: спровођење

анкете није скупо, за кратко време могу се скупити мишљења великог броја људи, подаци су погодни за статистичку обраду и потребан је знатно мањи број сарадника у истраживању.

Основно својство ове технике је постојање упитника у анкети. *Упитник* (анкетни лист) је инструмент (образац, формулар) чијим се попуњавањем добијају тражена обавештења. Од конструкције и ваљаности упитника зависи успешност целокупног поступка анкетања.

У овом истраживању као инструмент чијим се попуњавањем добило обавештења о повезаности организованог криминала и тероризма, као претње безбедности Босне и Херцеговине, коришћен је упитник који се састоји од тврдњи, као и од одређених формулација с циљем да се утврде мишљења и ставови испитаника о наведеном. Смисао тврдњи јасно је био постављен испитаницима и прилагођен је испитаничкој популацији. У упитнику су била заступљена отворена и затворена питања, односно тврдње. Испитаници су приликом избора одговора имали понуђену алтернативу²⁸.

Мишљење испитаника, подељених по основној идентификационој категорији (полицијској агенцији), као и делимично издвојеној категорији (политички представници) су посматрана примарно, имајући у виду сам предмет истраживања. Анкета, односно резултати анкете су посматрани и кроз образовни профил испитаника, имајући у виду да се за област безбедности релевантним сматра и адекватна едукација самих припадника који раде на пословима безбедности. У том контексту, кроз четири основна образовна параметра (безбедносно или полицијско образовање, правно образовање, друго образовање из области друштвених наука и остало образовање) диференцирана су одређена мишљења и ставови испитаника.

Стандардне идентификационе категорије испитаника који су анкетирани су пол, радни стаж и године старости, те се наведено може посматрати као последњи, али не мање важан сегмент анализе датих одговора испитаника.

У овом контексту, неопходно је и указати на чињеницу да одговори нису интерпретирани по свим наведним категоријама и за сваки дати одговор на свако постављено питање анкетном упитнику, већ су идентификовани и диференцирани најзаступљенији и најкарактеристичнији одговори, поготово одговори у контексту

---

²⁸ Према Д. Михаиловићу, најпогоднијом листом одговора сматра се она листа која има између четири и шест одговора (Михаиловић, Д.: *Методологија научних истраживања*, Факултет организационих наука, Београд, 1999.)

потврђивања или негирања постављених хипотеза, те су само ти одговори елаборирани.

1.6.2.5. Интервју

Ова истраживачка техника кориштена је за добијање вредносних судова, ставова и мишљења везаних за повезаност организованог криминала и тероризма, сагледану са аспекта претње безбедности БиХ. Експертски интервју обављен је са домаћим експертима из области изучавања и супротстављања организованом криминалу и тероризму. Интервју је обављен са циљем идентификовања средњег мишљења и креирања прогнозе будућих догађаја или тенденција, али и могућих последица које би прогнозирани догађаји имали.

Као и код анкете, интервју је базиран на идентификацији две примарне групе испитаника, од којих једну представљају научни радници из области безбедности, док другу групу представљају припадници оперативних јединица за сузбијање организованог криминала и тероризма у обавештајно-безбедносним агенцијама у БиХ.

1.6.3. Одређивање основног скупа и оквира узорка

Основни скуп (квантификовану слику) приликом овог истраживања чине припадници обавештајно-безбедносних агенција у БиХ који се баве проблемом сузбијања организованог криминала и тероризма, као и научни радници који се баве изучавањем наведене проблематике и политички представници.

Узорак истраживања из основног скупа представља 202 испитаника, од којих:

- за анкетање – 190 испитаника, а од којих је:
  - 160 припадника обавештајно-безбедносних агенција (односно по 30 испитаника из Дирекције за координацију полицијских тела у БиХ, Агенције за истраге и заштиту, Граничне полиције БиХ, Министарства унутрашњих послова Републике Српске, Министарства унутрашњих послова Федерације БиХ и 10 припадника Обавештајно-безбедносне агенције БиХ);
  - 30 испитаника из реда политичких представника, односно 30 посланика Народне скупштине Републике Српске.

- за интервју – 12 испитаника, а од којих је:
  - 6 испитаника из реда научне заједнице, односно универзитетских професора за област безбедности;
  - 6 испитаника из јединица за сузбијање организованог криминала и тероризма у обавештајно-безбедносним агенцијама у БиХ, односно припадници оперативног и руководног састава полиције који непосредно врше послове сузбијања организованог криминала и тероризма.

Испитивање је било анонимно и изводило се организовано по групама, али и појединачно. Испитивање се изводило према јединственом упутству припремљеном за ово испитивање.

1.6.4. Тумачење резултата

Тумачење и објашњење резултата истраживања изведено је приказивањем статистичке анализе и закључака из статистичке анализе. То је учињено на основу свеобухватног проучавања предмета истраживања и анализе табеларних и графичких приказа добијених података. Прикази ових података и закључци који су из њих изведени су прокоментарисани, након чега је добијена потпунија и јаснија слика повезаности организованог криминала и тероризма, што представља реалну претњу по безбедност Босне и Херцеговине.

2. ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛ КАО ПРЕТЊА БЕЗБЕДНОСТИ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

2.1. Појам и обележје организованог криминала

Изворно значење израза организовани криминал, који је прво употребљен у Енглеској почетком 18. века, садржи кључне одлике овог појма које су му својствене и данас. Појединци удружени у банду, противзаконитим деловањем стичу материјалну добит у дужем временском периоду, првенствено зато што уживају заштиту престижних појединаца из тренутног режима. Њихово деловање не ограничавају државне границе (транснационалност) и постаје онемогућено оног тренутка када изгубе подршку појединих припадника система политичке власти. Спорње научника и правника у вези са прецизним одређењем (дефинисањем) појма *организовани криминал* може се схватити на следећи начин: одсуство воље или стварна неспособност да се сагледа адекватно овакво друштвено опасно деловање.²⁹

Организовани криминал, као и остали облици криминала, јесте друштвено негативна и санкционисана појава. Уз то, представља изражен изазов не само унутрашњој, већ и глобалној безбедности и јавља се не само као криминалистички, већ и као глобални безбедносни проблем. Стога забрињава што су у науци, али и у пракси присутни проблеми различитог схватања организованог криминала, првенствено његовог појмовног одређења. Ти проблеми произилазе не само из велике феноменолошке разноврсности организованог криминала, већ и из чињенице да се већина законодаваца која се упустила у креирање посебних инкриминација, по правилу упуштала у веома широке дефиниције. Те дефиниције се суштински свode на *questo facti* у практичној примени, тј. на одговарајућу процену надлежног органа. Анализом схватања организованог криминала, односно његовог појмовног одређења, уочљиво је да се ти проблеми односе на различите теоријске приступе у одређењу организованог криминала.³⁰

Ради ваљаног одређења организованог криминала треба поћи од општих појава и карактеристика сваког друштва, а то су одређења организованости, затим примарног значаја производње и одговарајућих продукционих односа, поделе рада, подељеност грађана у групе, слојеве или класе, као и за постојање друштвене свести.

²⁹ Мијалковски, М.: *Тероризам и организовани криминал*, Универзитет у Београду, Факултет безбедности, Београд, 2010, стр. 115.

³⁰ Шикман, М., нав. дело, стр. 9.

Организованост сваког друштва подразумева регулисаност заједничког живота његових чланова и у томе је основна разлика између друштва и хаотичног скупа људи који се, на пример, случајно нађу заједно на једном простору. Одговарајући продукциони односи представљају особину друштва која значи да бар један део његових чланова производи материјална добра неопходна за опстанак чланова друштва. То, поред осталог, обухвата функционисање и непроизводних сфера друштва (здравство, образовање, одбрана итд.). У сваком друштву је евидентна барем минимална подела рада, која је несумњиво и у функцији развоја друштва. Најзад, свако друштво за остваривање поменутих и других одлика успоставља системе који су међусобно компатибилни с највишим циљем – одрживим развојем.³¹

Организовани криминал је једна од најозбиљнијих невојних претњи човечанству. Нарочито му погодује "клима сиромашних земаља" и друштвено-економска транзиција: осиромашење држава и слабљење социјалних програма довели су до криминализације друштава у земљама транзиције и то не само ширих друштвених слојева, већ и партијских и политичких структура, правосудних органа и органа државне управе. У ширем смислу, то је облик криминалног деловања које одликује постојање криминалних организација и организованог приступа у вршењу кривичних дела, с циљем прибављања противправне имовинске користи. У ужем смислу, то је облик организованог криминалног деловања код којег су успостављене везе између шефова криминалних организација и појединаца из структуре државне власти.³²

Очигледно је реч о деловању разних облика криминалног удруживања. "Организована криминална групација или криминална организација јесте тајно удружење више лица, које испуњава потребне услове утврђене писаним или неписаним правилима којима се уређује функционисање организације и пристаје на строго поштовање тих услова, организација која је основана ради професионалног и по правилу планског вршења кривичних дела и то тако да организација буде трајног карактера, а са циљем континуираног стицања имовинске користи или моћи, те остварења монопола на одређеном подручју (због чега је склона уништењу конкуренције); заснована на хијерархијским принципима и уз строгу дисциплину својих чланова, по правилу и на принципима специјализације и поделе рада у

---

³¹ Мијалковски, М., нав. дело, стр. 115.

³² Мијалковић, С., нав. дело, стр. 222.

вршењу криминалних активности, мада је организација, по правилу, истовремено укључена и у одређене легалне активности (у оквиру чега такође постоји специјализација и подела рада у оквиру њеног чланства); она је начелно неидеолошког карактера, с тим да практикује разноврсне видове насиља, те наглашено испољава спремност да га употреби како у односу на спољно окружење, тако и према члановима који прекрше њена правила (сопствени систем санкционисања), а посебно настоји да коруптивним методама оствари директан или индиректан утицај на органе државне власти, ради омогућавања или олакшавања сопственог деловања и ширења непосредног или посредног утицаја."³³

Организованост учинилаца појединих кривичних дела у фази припремања и извршења, степен професионалности и групно криминално деловање, свакако су карактеристике својствене савременом криминалу. Тежа и сложенија кривична дела не могу се или се веома тешко могу извршити појединачно, па је стога нужно одређено криминално организовање. Организовану криминалну делатност, карактеришу још и висок степен друштвене опасности, бруталност метода и циљ који се састоји у прибављању противправне имовинске користи, односно у остваривању профита.³⁴

Реч је о трајном криминалном подухвату који се рационално обавља ради профита од нелегалних активности, а његово трајно постојање одржава се коришћењем силе, претњама, контролом монопола и/или корумпирањем јавних службеника.³⁵ Дакле, примарни елементи организованог криминала јесу: постојање трајне криминалне организације; рационално криминално деловање; стицање профита као крајњи циљ криминалног деловања и коришћење силе или претњи и прибегавање корупцији ради реализовања циљева и очувања имунитета од примене права.

Организовани криминал, као негативна друштвена појава, користи повољне услове за своје инфилтрирање и да се вешто прилагођава конкретној друштвено-политичкој и економској ситуацији не само унутар једне земље него и на међународном плану. На многим домаћим и међународним скуповима посвећеним

---

³³ Шкулић, М., нав. дело, стр. 46.

³⁴ Бошковић, М.: *Организовани криминалитет – први део*, Полицијска академија, Београд, 1998, стр. 3.

³⁵ Albanese, J.: *The Causes of Organized Crime*, *Journal of Contemporary Criminal Justice*, Thousand Oaks, No 4/2000, p. 413.

организованом криминалу расправља се о његовом садржају, методама деловања и циљевима, као и облицима сарадње, стратегији и методама супротстављања.³⁶

Због тога ћемо учини осврт на проблем појмовног одређења и дефинисања организованог криминала. У том контексту сагледаћемо неке институционалне и ванинституционалне дефиниције организованог криминала, које су најприсутније у теоријским и практичним посматрањима феномена организованог криминала, као и друга одређења организованог криминала (карактеристике, класификације организованог криминала, итд.). Такође, сагледаћемо постојеће појавне облике организованог криминала, са освртом на идентификацију појавних облика организованог криминала у Босни и Херцеговини. У том погледу указаћемо и на последице организованог криминала по безбедност државе и грађана Босне и Херцеговине.

2.1.1. Дефиниције организованог криминала

Консензус о појму организованог криминала до сада није постигнут, па су евидентни бројни приступи у његовом одређивању. Два су доминантна типа схватања организованог криминала. Према првом схватању, при дефинисању организованог криминала примарни елемент је криминална организација, односно структура криминалне групе, док су криминалне активности секундарни елементи. На пример, у Сједињеним Америчким Државама је организовано криминално предузеће са организованом структуром, у Немачкој организовани криминал дефинишу као "пословне структуре" и слично. По другом схватању, за постојање организованог криминала опредељујућа је врста активности, коју предузима криминална група. Тако нпр. неке земље (Холандија, Пољска, Словенија, итд.) користе разне дефиниције организованог криминала, при чему карактеристике криминалних активности имају примарни значај.

*Џеј С. Албанесе*³⁷ (*Jay Albanese*) дефинише организовани криминал тако што је проширио резултате Хаганове анализе, узимањем у обзир гледишта неколико аутора у вези дефинисања организованог криминала, заснованим на укључивању 11 различитих аспеката организованог криминала. Установио је опште слагање свих истраживача који су заокупљени проблемом организованог криминала, усредсређено

---

³⁶ Бошковић, М.: *Криминалистика методика 2*, Полицијска академија, Београд, 2000, стр. 335.

³⁷ Albanese, J., нав. дело, стр. 409–423.

на његова четири примарна елемента и сматра да би дефиниција организованог криминала, заснована на консензусу аутора, требало да гласи: "Организовани криминал је трајни криминални подухват који се рационално обавља ради профита од нелегалних активности. Његово трајно постојање одржава се коришћењем силе, претњама, контролом монопола, и/или корумпирањем јавних званичника".

*Хауард Абадински*³⁸ (*Howard Abadinsky*) организовани криминал дефинише као неидеолошко удружење, које укључује одређен број блиско повезаних лица, хијерархијски организованих, са најмање три нивоа/ранга, ради стицања профита и моћи укључивањем у легалне и нелегалне активности. Позиције у хијерархији и позиције функционалне специјализације морају да буду пренесене на основу сродства или пријатељства, или рационално пренесене с обзиром на вештину онога коме се одређена позиција додељује. Сталност чланства се подразумева, а чланови теже да очувају интегритет свог удружења и да следе циљеве организације. Организација избегава конкуренцију и тежи монополу у односу на одређену индустријску грану, односно на територијалној основи. Организација је вољна да употреби насиље или да се служи подмићивањем ради остваривања својих циљева, односно ради обезбеђења дисциплине. Чланство је рестриктивног карактера, мада нечланови могу да буду укључени у активности у изузетним случајевима. Постоје експлицитна правила, вербална или писана, чија се примена обезбеђује претњом одређеним санкцијама, укључујући и убиство.

*Мајкл Малц*³⁹ (*Michael Maltz*), познати криминолог, проблем организованог криминала схвата семантички, при чему сматра да је за појам организованог криминала карактеристична његова организованост, а не конкретно криминално понашање, тако да организованим криминалом назива свако понашање које се односи на организовани криминал као појам у генеричком смислу, под чиме обично подразумева један ентитет, групу људи. На основу наведене основне поставке, организовани криминал се дефинише као дело које се састоји у кривичним правом забрањеној трансакцији учиниоца(учинилаца) и жртве(жртва) при чему није потребно да жртва себе сматра виктимизованом. Да би такво дело било део организованог криминала, неопходно је да у њему учествује више о једног учиниоца, да учиниоци имају намеру да задрже своју организацију ради даљег вршења

---

³⁸ Abadinsky, H.: *Organized Crime*, Third Edition, Nelson-Hall, Chicago, 1990, p. 5.

³⁹ Maltz, D.: *On Defining Organized Crime*, *Crime and Delinquency*, No. 22. p. 76.

кривичних дела, док се као средство извршења појављује насиље, крађа, подмићивање, злоупотреба економске моћи, превара, споразум са жртвом или њена сарадња. Циљ организованог криминала јесте стицање моћи, било економске, било политичке, а која се може исказати у неколико појавних облика. Политичка моћ се јавља у два вида: насилно обарање постојећег поретка и незаконитост у кривичном прогону. Економска моћ се манифестује на три начина: вршење уобичајених кривичних дела (*mala in se*), илегалним бизнисом (*mala prohibita*) и легалним бизнисом (*white collar crime*).

Методија Ангелески под појмом *организовани криминал* подразумева „такве групације начина извршења систематских и постојаних криминалних напада у више сфера друштвено-економског живота преко којих поједине организоване групе криминалних делинквената, као и чланови криминалних организација чврсто повезаних на хијерархијском нивоу, с подељеним улогама које се безрезервно поштују, остварују високе криминалне профите, до којих долазе на бескрупулозан начин и применом високо професионалне делинквентне тактике и технике”.⁴⁰

*Владимир Водинелић*⁴¹ под појмом организованог криминала подразумева свесно и вољно организовање, с намером да остане трајно, заједничко криминално деловање чланства по принципу конспирације изнутра и споља и поделе рада уз широки радијус операнди и безобзирно поступање.

Према Кривичном закону Босне и Херцеговине злочиначка организација дефинисана је као организована група људи од најмање три лица, која постоји неко време, делујући са циљем чињења једног или више кривичних дела за која се по закону може изрећи казна затвора три године или тежа. Кривично дело организованог криминала постоји ако неко учини кривично дело прописано законом Босне и Херцеговине као припадник злочиначке организације или учини кривично дело прописано законом Босне и Херцеговине за које се може изрећи казна затвора три године или тежа казна, односно ако организује или било како руководи злочиначком организацијом или ако постане припадник злочиначке организације

---

⁴⁰ Мијалковски, М., нав. дело, стр. 118.

⁴¹ Водинелић, В.: *Проблематика криминалистичко-тактичких института информант, информатор и прикривени полицијски извиђач у демократској држави*, Безбедност, Министарство унутрашњих послова Републике Србије, Београд, 1994. стр. 8.

која заједничким деловањем учини или покуша кривично дело прописано законом Босне и Херцеговине, ако за поједино кривично дело није прописана тежа казна.⁴²

Поред наведених схватања, као компромисно схватање, за одређивање организованог криминала користи се приступ који је прокламовала Европска унија 1994. године, а који се састоји у апострофирању једанаест карактеристика, од којих барем шест морају бити испуњене, при чему су четири карактеристике обавезне: 1) деловање два или више лица; 2) вршење тешких кривичних дела; 3) планирано трајање криминалних активности дуже или неодређено време; 4) стицање профита и моћи – да би се један кривични случај могао сматрати организованим криминалом, а остале карактеристике зависе од сваког појединачног случаја.⁴³

Уједињене нације (*United Nations*) су покушале да дођу до глобално прихватљивих детерминанти организованог криминала у Конвенцији Уједињених нација против транснационалног организованог криминала која је усвојена у Палерму 2000. године, а који се односи на тежа кривична дела, корупцију, "прање новца" и ометање правосуђа, под условом да је у питању транснационално кривично дело по природи и да укључује организовану криминалну групу, која према дефиницији садржаној у Конвенцији (члан 2.) гласи: 1) *злочиначка организација* је организована група, која постоји неко време, од најмање три лица која делују заједнички с циљем да почине једно или више озбиљних кривичних дела како би директно или индиректно остварила материјалну корист; 2) *тешки облик кривичног дела* је радња која представља кривично дело за које се може изрећи највиша казна затвора у трајању од најмање четири године или тежа казна; и 3) *организована група* означава групу која није случајно формирана ради непосредног извршења кривичног дела и чији чланови не морају имати прецизно дефинисане улоге, нити континуитет чланства, ни развијену организацију.⁴⁴

Европска унија (Europe Union) код одређења "организованог криминала" примењује четири обавезна критеријума (1. сарадња најмање три лица; 2. на дужи период или у одређеном трајању; 3. осумњичених или осуђених за извршавање тешких облика кривичних дела; 4. са циљем остваривања добити и/или моћи) и седам факултативних критеријума (5. постојање конкретног задатка или улоге сваког

---

⁴² Кривични закон Босне и Херцеговине ("Службени гласник Босне и Херцеговине", бр. 37/03, 54/04, 61/04, 30/05).

⁴³ Шикман, М., нав. дело, стр. 15.

⁴⁴ United Nation Convention against Transnational Organized Crime, Palermo, Italy 12–15 December 2000.

члана; 6. примена неког облика интерне дисциплине или контроле; 7. примена силе или других средстава погодних за застрашивање; 8. вршење утицаја на политику, средства јавног информисања, јавну управу и агенције за спровођење закона; 9. коришћење комерцијалних или пословних структура; 10. укљученост у "прање новца" и 11. деловање на међународном нивоу), при чему је потребно да поред минималних карактеристика ("обавезни критеријуми" од 1. до 4) постоје и два "факултативна критеријума" да би се криминална група или криминална активност оквалификовала као организовани криминал, те се на овај начин могу обухватити физичка лица и правни субјекти или стручњаци умешани у нове и тешке облике организованог или привредног криминала.⁴⁵

Савет Европе (Council of Europe), у Препоруци кључних принципа за борбу против организованог криминала (Rec2001/11), организовани криминал дефинише као нелегалне активности које изводе структурисане групе од три или више чланова, које постоје дужи период и имају циљ који се огледа у спровођењу озбиљних криминалних активности (тешких злочина), кроз планиране акције, коришћењем застрашивања, насиља, корупције или других средстава ради добијања, директно или индиректно, финансијске или друге материјалне користи.⁴⁶

Евидентно је да нема јединствене дефиниције организованог криминала и може се рећи да их има онолико колико и аутора који се баве његовим проучавањем. Сходно томе, за потребе овог научног истраживања, организовани криминал се може дефинисати као савремени безбедносни проблем који подразумева постојање криминалне организације са више од два члана чији је основни циљ стицање профита и одређене моћи, која делује у дужем временском периоду и врши тешка кривична дела, а ради свог опстанка таква организација користи насиље или нека друга средства застрашивања и успоставља одговарајућу спрегу са државним, политичким, економским и финансијским субјектима, било корупцијом, уценом, изнудом или на било који други начин.

---

⁴⁵COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION, 6204/2/97, ENFOPOL 35, Brussels, 21 April 1997. (doc 6204/2/97 Enfopol 35 Rev 2).

⁴⁶ Recommendation Rec (2001)11 of the Committee of Ministers to Member States Concerning Guiding Principles on the Fight Against Organised Crime, Council of Europe, 19. september, 2001, p. 6.

2.1.2. Карактеристике организованог криминала

Доминантне карактеристике организованог криминала чине га специфичним у односу на остале облике криминала. То практично значи да су карактеристике криминала уопште истовремено и карактеристике организованог криминала, с тим да постоје и одређене специфичности организованог криминала, односно његовог испољавања. Управо те специфичности поједини аутори наводе као саставне или конститутивне елементе појма организованог криминала.

Носилац сваког облика организованог криминала јесте човек и то као припадник неке организоване (хијерархијски устројене) криминалне групе или криминалне организације вишег нивоа криминалног организовања. То значи да је организовани криминал условљен постојањем криминалног колектива више људи и појединца као непосредних учесника организованог криминалног деловања. Организовано, систематско и планско поступање је битан услов организованог криминала, а крајњи криминални циљ организованог криминала јесте стицање и увећање профита, монопола и моћи. Поред наведених специфичности организованог криминала, приметно је остваривање утицаја на државне органе, појединце и друге органе социјалне контроле путем корупције, насиља, разних притисака и на друге начине. Из ових одредница организованог криминала проистичу све остале карактеристике организованог криминала.⁴⁷

Анализа кривичних дела организованог криминала омогућава да се идентификују његове битне (основне) карактеристике: прва, организованост у формалном смислу; друга, организованост у садржајном смислу; трећа, стицање и увећање профита, монопола и моћи и четврта, остваривање утицаја на државне органе, појединце и друге субјекте социјалне контроле.

Организованост у формалном смислу подразумева постојање криминалне организације као носиоца организованог криминала и независног и динамичног ентитета, а који представља одређени вид друштвене структуре. Најчешћа структура традиционалне криминалне организације јесте пирамидалног облика, са три изражена нивоа: руководећи ниво криминалне организације који чини најмања група људи (а врло често један човек), а која се налази на врху криминалне организације, непосредни извршиоци - припадници организације који непосредно извршавају

---

⁴⁷ Шикман, М., нав. дело, стр. 27–28.

кривична дела и подршка криминалном деловању која представља део криминалне организације задужене за пружање логистике и других облика подршке. Криминалне организације поседују одређена правила понашања која могу бити писаног или неписаног карактера. У овим правилима садржани су услови деловања криминалне организације, као и "права" и "обавезе" њених чланова, који обавезују на њихово поштовање, односно постојање свести да кршење поменутих правила може довести до одређених "санкција", укључући и убиство прекршиоца одређеног правила. Криминална организација има трајни карактер, односно њен карактер зависи од низа постојећих околности, али се она оснива ради деловања у дужем временском периоду.⁴⁸ Суштина је у сложенијој организацијској структури, радијусу деловања, ширем спектру криминалних активности и јачом спрегом са појединцима из државних органа.

Најважнија карактеристика криминалних организација јесте њихово хијерархијско устројство. Криминална организација може на различите начине бити устројена. У принципу, карактерише је вертикално стратификована структура, тако да криминалци нижег, па чак и средњег ранга немају непосредни контакт са главним организаторима, а најчешће и не знају за њих. Сваку криминалну организацију карактерише унутрашњи систем вредности, дисциплине, постојање контроле унутар криминалне организације, исказивање међусобне лојалности и бриге као и бриге за њихове породице.⁴⁹

Организованост у садржајном смислу подразумева организовано криминално деловање, односно организовано, планско и систематско вршење кривичних дела која имају обележја организованог криминала. Организовану криминалну делатност карактерише систематско, планско и дуготрајно вршење кривичних дела. У том контексту организовани криминал делује као дуготрајни подухват који се рационално обавља ради стварања профита, те се огледа у распону различитих криминалних активности које теже ка добротинствима и услугама за којима постоји велика потражња јавности, али су нелегалног карактера.⁵⁰ Управо, оно што криминалне организације разликује од појединачног извршења кривичног дела јесте одређен степен организованости који се огледа у планирању извршења кривичних

---

⁴⁸ Исто, стр. 28–30.

⁴⁹ Симоновић, Б.; Пена, У.: *Криминалистика*, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, Источно Сарајево, 2010, стр. 652.

⁵⁰ Albanese, J.: *Organized Crime in Our Times*, Anderson Publishing Co, Cincinnati, 2004, pp. 4–5.

дела, подељености задатака, у руковођењу целокупном криминалном делатношћу од стране одговарајућег шефа, а колико ће који од ових начина бити испуњен, зависи пре свега од чврстине и хијерархијског устројства сваке криминалне организације.

"Програмска платформа" организованог криминала је претежно усмерена ка остваривању профита, економског монопола и економске моћи, уз минималне ризике, као и ка накнадној легализацији стеченог профита, монопола и моћи. Остваривање профита представља полазни циљ криминалне организације, који касније прераста у увећавање тог профита. Постепено, остваривањем овог циља, криминална организација стиче и потребан економски монопол, што даље представља полазну основу стицања економске моћи. Монопол може бити усмерен ка одређеној територији (држава, регија, град или део града) или ка одређеној врсти криминалне, али и некриминалне делатности.⁵¹

Различити су модалитети утицаја на државне органе, појединце и друге субјекте социјалне контроле. То се, пре свега, односи на примену насиља и застрашивања, односно на успостављање веза с органима власти, државним органима, легалним пословним, привредним и финансијским субјектима и утицајним политичким партијама и странкама, чиме се и стиче одговарајући степен друштвеног угледа и утицаја. Успостављене везе организованог криминала с наведеним органима могу да буду чвршће и лабавије, у зависности од тога да ли ти органи активно сарађују или пасивним и прећутним односом дозвољавају одређене видове делатности организованог криминала. Управо ова веза омогућава елиминацију и неутралисање активности надлежних органа у односу на организовани криминал, што такве криминалне организације чини препознатљивим у погледу одређеног друштвеног статуса и по чему се и разликују од других криминалних организација. Успостављање криминалне везе с релевантним друштвеним субјектима омогућава организованом криминалу скоро несметано деловање у националним оквирима и ствара повољне услове за обављање разних видова криминалног деловања на интернационалном плану.

Организовани криминал се изузетно лако прилагођавања актуелним друштвено-политичким и економским условима и испољава спремност да искористи све недоречености у правној регулативи, као и све друге повољне услове у привредној и ванпривредној делатности и другим областима друштвеног живота.

---

⁵¹ Симоновић, Б.; Пена, У., нав. дело, стр. 651.

Када финансијски ојача и када успостави везе на вишем нивоу власти и политичких структура, организовани криминал је у ситуацији да врши и одређене видове притисака и да утиче на доношење појединих правних прописа и других значајних одлука. Својим деловањем организовани криминал омогућава стварање савремених успешних криминалаца који, на основу стечене славе и моћи, постижу одређен друштвени углед, који опет делује повратно као утицај на органе власти, полицију, правосудне и друге субјекте. Организовани криминал има свој језик, своје законе, своју историју, традицију, методе и технику, високоспецијализовану машинерију за напад на људе, своју имовину и специјализоване начине одбране. Специфичност организованог криминала јесте да је све више заступљен на подручјима која су економски неразвијена у односу на суседна.⁵²

Наравно, поред наведених најизраженијих карактеристика организованог криминала, постоји и низ других његових карактеристика. Међутим, реално је очекивати и појаву нових карактеристика организованог криминала у будућности.

2.1.3. Типови криминалног организовања

Типологија организованог криминала је сложено и важно питање, а зависи од разних критеријума његове поделе. Као критеријуми поделе организованог криминала могу се користити критеријуми класификације криминала уопште. Тако класификација кривичних дела и учинилаца може бити законска, друштвено-амбијентална, психолошко-мотивациона и клиничка.

Амерички криминолог Конклин (*John E. Conklin*) говори о четири основна типа криминала: конвенционални криминал, криминал "белог оковратника", организовани криминал и консензуални криминал. Конвенционални криминал дели се у две основне категорије: насилнички криминал (злочини против личности) и имовински криминал (злочини против имовине). Криминал "белог оковратника" својствен је посебној категорији лица која уживају престижни и високи друштвени статус, а кривична дела врше у оквиру занимања које обављају. Основни типови криминала "белог оковратника" јесу: злочини од стране предузетника, злочини од стране запослених, злочини од стране државних службеника, злочини од стране разних професија (правници, лекари и сл.). Организовани криминал је посебна врста

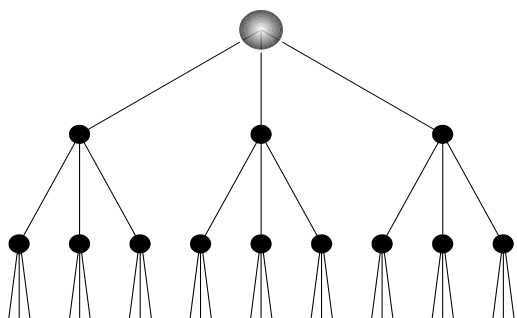
---

⁵² Бошковић, М.: *Организовани криминалитет и крупција*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2004, стр. 32–35.

криминала због штете коју наноси економији и друштву у којем постоји. Консензуални криминал подразумева оне облике криминала у којима нема жртве у правом смислу речи, већ је оштећена страна сагласна са кривичним делом. У ту категорију убрајају се кривична дела у вези са дрогама, коцкањем и проституцијом.⁵³

Питање класификације организованих криминалних група доста је сложено. Структура различитих криминалних група представља суштински критеријум на основу којег се врши њихова типологизација.

Резултати пројекта који је спровео Центар за међународну превенцију криминала Уједињених нација говоре да се све транснационалне организоване криминалне групе и поред разноликости могу сврстати у пет група, при чему је главни критеријум њихова унутрашња структура. На основу овог истраживања могу се идентификовати следеће типологије: стандардна хијерархија, регионална хијерархија, групна хијерархија, језгровита хијерархија и криминална мрежа.⁵⁴

Слика 1. - Стандардна хијерархија

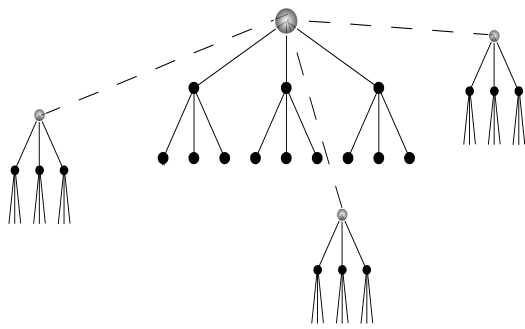
Стандардна хијерархија

– самостална хијерархијска група с јаким интерним системом дисциплине. Карактерише је један вођа и релативно јасно дефинисана хијерархија. Системи интерне дисциплине су стриктни. У њима се могу наћи јаки социјални или етнички

идентитети, иако то није увек случај. Постоји релативно јасна подела задатака и често неки облик интерног кодекса понашања, иако то може да буде имплицитно и незванично забележено. Величина групе може да варира од релативно малог броја (само неколико лица) до неколико стотина чланова. У већини случајева, стандардна величина била би од 10 до 50 чланова. Склоност корупцији с циљем олакшања примарних активности групе, веома је изражена. Представници криминалних група оваквог типа јесу кинеске и источноевропске групе из Русије, Бугарске, Литваније и Украјине.

⁵³ Conklin, J.: *Criminology* (Nine Edition), Pearson Education, Inc. 2007, pp. 49–78.

⁵⁴ Типологизација криминалних организација наведена је према – Стајић, Љ.; Мијалковић, С.: Безбедносни аспекти транснационалног организованог криминала, *Зборник радова*, Факултет цивилне одбране, Београд, 2004, стр. 52.

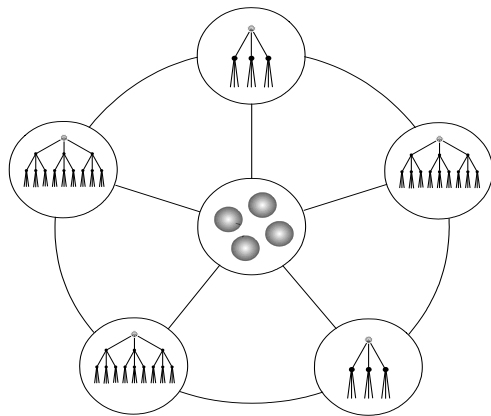

Слика 2. - Регионална хијерархија

Регионална хијерархија –

хијерархијски структуриране групе с јаким унутрашњих нивоима контроле и дисциплине, али с релативном аутономијом када је реч о регионалним компонентама. Тај ниво аутономије варира, али је обично ограничен менаџментом центра који

свакодневно варира. Структура контроле у центру често се копира на регионалном нивоу. Регионалне хијерархије, с обзиром на њихову географску дистрибуцију, генерално имају релативно велики број чланова и сарадника. Групе често имају јак социјални или етнички идентитет. Представници ове типологије су транснационалне организоване криминалне групе из Азије (Јамагучи-Гуми), Аустралије (јапанске јакузе) и Италије. Регионалне хијерархије, с обзиром на њихову географску дистрибуцију, генерално имају велики број чланова и сарадника. Важно је нагласити да се, с обзиром на њихову регионалну раширеност, ове групе лако ангажују у вишеструким криминалним активностима.⁵⁵

Слика 3. - Групна хијерархија

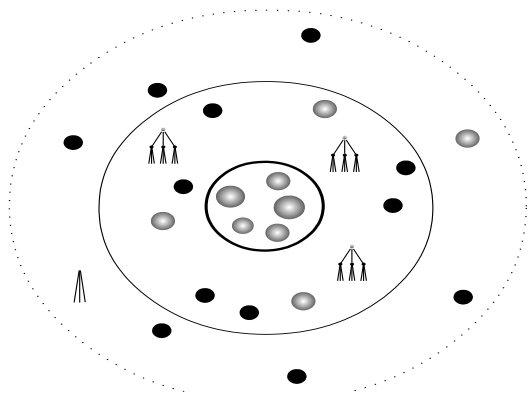
Групна хијерархија – реч је о

удружењу организованих криминалних група на чијем челу се налази неко управљачко или надзорно тело. У оквиру ове структуре групе могу да имају различито устројство, али је обично реч о удружењима са стандардним типом хијерархије. Уређење које важи за групу може да иде од флексибилне структуре типа кишобрана, па до постојања неког

строжег контролног тела. Групне хијерархије обично настају када велики број појединачних криминалних група почне делити одређено тржиште или решавати међусобне сукобе. С обзиром на то да се групне хијерархије састоје од различитих криминалних организација или банди, процес њиховог формирања је под јаким утицајем одређеног броја фактора везаних за дати друштвени контекст и процес у којем се те кохезивне везе испољавају. Важно је истаћи да их, без обзира на то што се модел групне хијерархије састоји од неколико криминалних ентитета и њихово

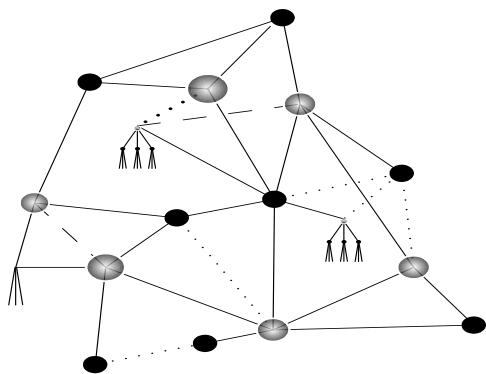
⁵⁵ Стајић, Љ.; Мијалковић, С., нав. дело, стр. 55.

чланство и људи споља сматрају јединственим криминалним групама с различитим компонентама. То је кључни захтев ове типологије. У том смислу, серије група које координирају своје активности неће се сматрати групном хијерархијом уколико те групе саме себе сматрају деловима потпуно раздвојених криминалних ентитета, који су се често међусобно надметали док су покушавали да координирају своје активности.

Слика 4. - Језгровита хијерархија

Језгровита хијерархија – Криминалне групе у оквиру ове типологије обично се састоје од ограниченог броја људи који образују једну релативно чврсту и структурирану групу за спровођење криминалних операција. Око те групе која чини језгро, може постојати велики број придружених чланова или једна мрежа која се користи повремено, у зависности од конкретне криминалне активности. Групе које се налазе у језгру обично су сасвим мале (око 20 људи или мање) и лакше се ангажују у појединачним или здруженим криминалним активностима. Интерна дисциплина се одржава захваљујући малом броју чланова групе и употреби насиља, иако ово друго није толико изражено као у стандардној хијерархији. Групе које се налазе у језгру обично имају слаб или никакав социјални идентитет и њихова структура и функционисање у потпуности су подређени интересима малог броја људи који су за њих одговорни. Такве групе често немају име, нити за своје чланове нити за спољне сараднике. Као и у случају структуриране хијерархије, типологија језгровите хијерархије је вероватно један од најчешћих организационих облика.

Слика 5. - Криминална мрежа

Криминална мрежа – криминалне мреже се дефинишу активностима кључних појединаца, који у илегалним активностима често склапају променљиве савезе. Такви појединци себе могу да не сматрају припадницима неке криминалне групе, нити да их људи са стране виде као такве. Ипак, они се окупљају око серије криминалних пројеката.

Природа и успех у криминалним аквностима тих мрежа тешко се могу одредити на основу индивидуалних карактеристика и способности оних који фигурирају као њихови саставни делови. Мреже се обично састоје од онолико чланова колико је потребно за релативно лако руковођење, иако у многим случајевима, различите компоненте мреже могу и да не сарађују блиско, али да буду повезане посредством неке треће особе или више других људи. Лична опасност и везе су од суштинског значаја за очување мреже и кључна детерминанта међусобних односа. Различити људи унутар мреже немају исти значај и мрежа се обично формира око кључних појединаца, посредством којих се и одвија највећи део активности мреже.⁵⁶

Прилагодљивост организованог криминала постојећим околностима је основ његовог одржања и развоја. Његова динамичност се најлакше уочава кроз промене у структурама савремених организованих криминалних група. С обзиром да је унутрашња структура организованих криминалних група главни критеријум њихове типологије, могу се очекивати и њихови нови типови организовања у будућности.

У Босни и Херцеговини организоване криминалне групе се вешто прилагођавају постојећим околностима неопходним за њихово успешно деловање и даљи опстанак. Ако се узме у обзир њихова структура, величина, активност, политички утицај и сл., може се рећи да је у Босни и Херцеговини најзаступљенија стандардна и језгровита типологија организованих криминалних група.

2.2. Облици организованих криминалних активности

Активности криминалних група и организација обухватају: пружање незаконитих услуга, пружање незаконите робе и улагање у легалне послове. Пружање незаконитих услуга састоји се у омогућавању уживања одређених недозвољених тј. забрањених услуга. Ова делатност обично обухвата зеленашење (посуђивање новца по каматним стопама које су далеко изнад дозвољене), коцкање и проституцију. Пружање незаконите робе је категорија организованог криминала која се састоји у нуђењу производа (робе) који се не могу добити на легалан начин. Нелегална трговина дрогама једна од најзаступљенијих криминалних активности, али могу се навести и друга добра за којима постоји велика потражња, а не могу се набавити на легалан начин (оружје, муниција, аутомобили, стерео опрема, софтвери или било који други производ за којим постоји велика потражња). Трећа категорија

---

⁵⁶ Исто, стр. 57.

организованог криминала је улагање у легално пословање (грађевинарство, комуникације, итд.), када организоване криминалне групе настоје да нелегално стечени новац улажу у легалан бизнис.⁵⁷

Регистровање и разматрање постојања организованог криминала и облика његовог испољавања треба да буду утемељени на безбедносном аспекту појма *организовани криминал*, чију суштину представља сарадња организованих криминалних колективитета са појединцима из система политичке власти. Индентификација постојећих облика организованог криминала подразумева доследно уважавање значења појма безбедности у контексту националне безбедности. Нужно је установити које вредности и интересе државе нападају организовани криминалци и прецизно разграничити непосредну и посредну жртву њиховог агресивног деловања и штетне последице које изазивају код поменутих жртава.

Поменуте чињенице о организованом криминалу ограничавајуће утичу на квалитет индентификације облика његовог испољавања. Последица је да су у теорији безбедности евидентни многи различити приступи у регистровању облика организованог криминала.⁵⁸

Постоје различити критеријуми индентификације облика организованог криминала. Сходно томе, неки од облика испољавања организованог криминала јесу: неовлашћена производња и промет опојних дрога, кријумчарење оружја и муниције, кријумчарење и илегална трговина културним добрима, кријумчарење и илегално уношење радиоактивног отпада и других опасних материја, кријумчарење и недозвољена трговина другом вредном робом, трговина људима ради вршења проституције, трговина децом, трговина људским органима, злоупотреба службеног положаја, злоупотреба овлашћења у привреди, организовани облици фалсификовања новца и стављање фалсификованог новца у оптицај, прање новца, фалсификовање кредитних картица за безготовинско плаћање, фалсификовање личних докумената, коруптивна кривична дела, организовани насилнички криминал, организовани високотехнолошки криминал, организовано коцкање, злоупотреба ауторских права, организована крађа моторних возила и незаконите радње у области експлоатације природних ресурса.

---

⁵⁷ Шикман, М., нав. дело, стр. 33.

⁵⁸ Мијалковски, М., нав. дело, стр. 140-141.

Кријумчарење и илегална трговина дрогом и даље је један од главних извора прихода организованог криминала, при чему треба имати у виду и чињеницу да се и многе терористичке организације финансирају из прихода добијених кријумчарењем дроге и психотропних супстанци. Сви учесници у ланцу кријумчарења и илегалне трговине дрогом остварују велику зараду, тако да је немогуће проценити колика је зарада која се оствари од дроге у светским размерама. Последица ове криминалне делатности огледа се у "прању новца" зарађеног криминалом који, када добије легалну форму још више јача финансијску моћ криминалне организације, а с друге стране негативно делује на економске и финансијске токове у оквиру једне државе и на међународном плану.

У свету и код нас постоје различита мишљења о садржају појма дроге. Под дрогама које могу да изазову зависност подразумевају се дроге које улазе у међуделовање са живим организмима, изазивајући стања психичке или физичке зависности, или и једно и друго. Организовани криминал стално развија и проширује делатности кријумчарења дроге, како територијално тако и у односу на поједине врсте дрога. Стога ова делатност има изражени степен друштвене опасности који се посебно огледа у спрези са осталим криминалним делатностима којима се угрожава легитимна економија, стабилност и безбедност државе и здравље људи, укључујући и друге видове негативног дејства у осталим сферама друштвеног живота.⁵⁹

Кријумчарење оружја и муниције углавном врше организоване криминалне групе на начин својствен организованом криминалу (организовано, конспиративно, итд.). Поред организованих криминалних група, као носиоци овог облика организованог криминала могу се појавити и различите трговинске организације и компаније, па и саме државе. Кријумчарење се углавном врши транспортом оружја друмским и поморским саобраћајем, мада је могуће у појединим случајевима кријумчарење оружја ваздушним саобраћајем.

Кријумчарење и илегално уношење нуклеарног материјала, радиоактивног отпада и других опасних материја јесте делатност организованог криминала која је нарочито опасна због опасних својстава самих материја. Посебну опасност представља могућност повезивања организованих криминалних група и терористичких организација у кријумчарењу наведених материја, што криминалним организацијама доноси профит, а терористичким организацијама оружје за масовно

---

⁵⁹ Бошковић, М., нав. дело, стр. 99–101.

уништење која могу употребити у терористичке сврхе. Нуклеарне крађе се дешавају и далеко су озбиљнији проблем него што се то обично представља, док се у многим случајевима кријумчаре медицински радиоактивни изотопи или други извори радиоактивности.⁶⁰

Трговина људским бићима је глобални феномен који снажно погађа државе у политичкој и економској транзицији или постконфликтном стресу, које су најчешће главне полазне земље за трговину људима. Овај феномен погађа и економски развијеније земље, које су углавном земље дестинације, као и земље транзита жртава трговине људима. Трговина људским бићима данас представља важно транснационално, регионално и национално питање. Процењује се да су сваке године у свету између једног и два милиона људи предмет трговине и да већину њих чине жене и деца.

Док су седамдесетих и осамдесетих година западноевропске земље биле земље дестинације трговцима који су доводили жене и мушкарце углавном из Азије и Латинске Америке, ситуација се променила након слома комунистичких режима раних деведесетих. Број продатих жена из бившег Совјетског Савеза и Африке био је у порасту, далеко више него из азијских земаља одакле обично долазе жртве трговине женама. Све већи број жена из источноевропских земаља постаје главна група на "тржишту трговине људима" у западној Европи, као и у области централне и југоисточне Европе.

Трговина људима је велика грана организованог криминала чиме се остварује велика финансијска добит уз мали ризик, користећи порозне и слабо контролисане границе, недовољну ефикасност снага за спровођење закона, легислативни вакуум и висок ниво корупције за остварење криминалних циљева.

Кријумчарење и илегална трговина културним добрима (*art trafficking*) подразумева илегално преношење предмета преко државне границе који су због своје научне, техничке или друге културне вредности од посебног значаја за одређену друштвену заједницу. Једна од популарних теза у вези с организованим криминалом је она којом се тврди како је илегална трговина уметничким делима трећи најтипичнији облик илегалне трговине – одмах после дроге и оружја. Иако различити експерти тврде како је илегални промет културним добрима вредан приближно милијарду и по евра годишње, та полуинформација више је резултат

---

⁶⁰ Шикман, М., нав. дело, стр. 307–318.

паушалних процена. Чак и сам Интерпол, на који се често позивају експерти, признаје да је до тачне информације о годишњем промету на овом тржишту једноставно немогуће доћи. С обзиром на све то, нико и не сумња да је илегална трговина уметничким предметима изузетно уносан посао. Илегално прикупљање и трговина културним добрима представљају један од најуноснијих видова организованог криминала у свету и код нас. Огроман профит који криминалне структуре сваке године стичу на илегалном тржишту пружа широке могућности за усавршавање метода прикривања извршења кривичних дела или избегавања санкција, чак и корумпирањем појединих јавних функционера и службеника.⁶¹

Организовани криминал својом делатношћу остварује огромну противзакониту добит, па се појављује потреба да се криминалом зарађени новац легализује, односно да се укључи у легалне финансијске токове, чиме се и онемогућава утврђивање порекла илегално стеченог новца. "Прање новца" је значајна делатност организованог криминала, без обзира на који начин је стечен илегалан новац и са њиме је тесно повезана корупција, будући да се организовани криминал служи корумпирањем да би успео да опере криминалом зарађен новац. То је појава која је стални пратилац сиве економије, корупције, организованог криминала и других облика криминала из области привредног, општег и еколошког криминала. "Прање новца" је процес којим криминалци покушавају прикрити истинско порекло и власништво над имовином која је стечена криминалним активностима.⁶²

Фалсификовање новца и стављање фалсификованог новца у оптицај су врло честе делатности организованог криминала. Фалсификовани новац користи се за плаћање многих услуга и обавеза, за куповину дрога, оружја и муниције, културних добара и других врста робе, за корумпирање, за плаћање споредних делатности лицима која нису чланови криминалне организације, као и за куповину разних потребних ствари, опреме, технике, као и за друге потребе криминалне организације. Фалсификовани новац се користи и за плаћање другим криминалним организацијама у њиховом купопродајном односу.

Корупција је изузетно опасан вид криминала и постоји у свим земљама света. Она представља изузетно динамичну негативну друштвену појаву која се брзо прилагођава постојећим политичким и економским условима. Корупцију

---

⁶¹ Исто, стр. 318–325.

⁶² Бошковић, М., нав. дело, стр. 179.

карактерише: прикривеност, променљивост, висок степен друштвене опасности, велики број појавних облика, широка распрострањеност, тешко доказивање у кривичнопроцесном смислу и перфидност учиниоца.

Корупција је неизбежни пратилац и предвидиви производ ширења нетржишних, тј. административних и бирократских механизма који своју моћ и функционалне карактеристике црпе из државе. Многи глобални фактори поспешују корупцију чинећи је закономерном последицом лоше организације државе: непостојање истинске демократије, непостојање праве слободе медија, непостојање контролних механизма корупције. Корупција наноси велику штету држави и укупном стању у друштву. Она у суштини повећава цену услуга, усмерава инвестиције у погрешном правцу, кочи развој и обезвређује уставне одредбе о једнакости људи и владавини права.⁶³

Организовани криминал прибегава и вршењу насиља. Насилнички криминал обухвата дела код којих се ради постизања одређеног циља користи напад на живот и тело или се њиме прети.⁶⁴ Оно што је битно за разматрање организованог насилничког криминала јесте да се из садржаја наведених дефиниција види да се под насилничким криминалом, с обзиром на начин извршења, могу подразумевати поједина кривична дела против живота и тела, против имовине и против слобода и права човека и грађанина. У ширем смислу то могу бити сва кривична дела у чијем се начину извршења примењује сила или озбиљна претња, али се са организованим криминалом најчешће могу довести у везу поједина кривична дела којима се угрожава лична и имовинска сигурност грађана.

Организовани криминал може деловати искључиво у области насилничког криминала који му представља извор прихода и са којим обезбеђује заштиту. Он може да се, уз друге делатности, бави и насилничким криминалом, као додатним извором прихода, а може да користи насилнички криминал као средство за успешно завршавање основних делатности које доносе незакониту добит. Међутим, не треба заборавити то да насилнички криминал путем силе и застрашивања може да буде ефикасно средство заштите илегалне делатности организованог криминала.⁶⁵

---

⁶³ Симоновић, Б.; Пена, У., нав. дело, стр. 646–648.

⁶⁴ Игњатовић, Ђ.: *Криминалистички аспекти деликата насиља, Деликти насиља*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2002, стр. 264.

⁶⁵ Бошковић, М., нав. дело, стр. 190–191.

Компјутерски криминал је све заступљенији, добија новије форме и представља све већу опасност, нарочито кроз облике организованог криминалног деловања, јер му управо информациона технологија у потпуности одговара за остварење властитих циљева. Управо због тога што пружа низ погодности у виду разних криминалних манипулација, организовани криминал све више користи и компјутер за реализацију многих својих послова, јер му то омогућава делатност са једног места како у националним, тако и у међународним оквирима. Неке од заједничких карактеристика организованог и компјутерског криминала су: чврста организованост и строги хијерархијски односи међу учиниоцима ових кривичних дела; коришћење софистициране технологије; поседују глобални карактер појављивања; појављују се у различитим областима живота; кривична дела компјутерског и организованог криминала се веома тешко откривају и доказују итд.⁶⁶

Поједини облици организованог криминала могу се манифестовати и у организованом коцкању. Кривична дела с елементима преваре, изузетно софистицираним и иновираним модалитетима њиховог вршења, данас су у експанзији. Једно од њих је и специфичан вид преваре који се у кривичној и криминолошкој литератури најчешће назива тзв. пирамидалном преваром. Њиме је инкриминисано преварно организовање игара на срећу путем прогресивног намамљивања учесника у игру или тзв. "пирамиду среће", при чему се од уложених средстава очекује добитак, а учесницима се обећава имовинска корист под условом да они или друга лица под истим условима придобију друге учеснике.

Посебно забрињавају случајеви организованог коцкања који су повезани с високим технологијама, што се у литератури назива "коцкање путем интернета", те његови појавни облици као што су online коцкарнице, online спортске кладионице итд. Такво организовано коцкање је значајна криминална делатност с милионским профитима које остварују велике криминалне организације пре свега транснационалног карактера. Заправо, коцкање представља организовану криминалну делатност оног момента када криминалне скупине организују различите облике коцкања, користећи познате методе као што су: отварање коцкарница, уклањање конкуренције, закупљивање коцкарских машина и њихово изнајмљивање, учешће у расподели прихода оствареног организованим коцкањем итд.

---

⁶⁶ Исто, стр. 197-199.

Злоупотреба ауторских права једна је од уноснијих делатности организованог криминала. Наравно, не може се свака злоупотреба ауторских права означити као делатност организованог криминала али оне које то јесу, представљају значајан извор прихода за криминалне организације. Једно од темељних права аутора јесте његово право да буде признат као аутор свог дела. У том контексту усмерене су и злоупотребе ауторских права. Тако се могу нарушавати, како морална, тако и имовинскоправна права аутора и права уметника изођача, потом права произвођача звучних снимака и права у вези с радиодифузијским емисијама, односно права овлаштених дистрибутера енкрипованих сателитских сигнала. Морална ауторска права су неотуђива и непреносива и садржајно обухватају: право на објављивање дела, право на повлачење дела из промета, право на признање ауторства, право на признање целовитости дела и право на част и углед аутора. Имовинска ауторска права су, у правилу: искључиво право аутора на истицање свог ауторског дела на било који начин; право осигурања ауторима и другим носиоцима ауторског права имовинске користи од искориштавања дела, али уз законом предвиђене изузетке као што су случајеви личне употребе дела или кориштење дела ради задовољења одређених јавних интереса, као што су интереси наставе, развијање науке и уметности, обавештавање јавности и сл.⁶⁷

Организована крађа моторних возила је врста организованог криминала која је у сталном порасту у земљама Европске уније. До овога су довеле политичке промене које су се десиле у Европској унији, а које се пре свега односе на укидање контрола на граничним прелазима између земаља Европске уније, што је омогућило слободно кретање возила с једног на други крај Европске уније. Организоване крађе моторних возила су изузетно уносан вид криминала, којег прати висок ниво организованости и врло често транснационални карактер. Организоване криминалне групе које се баве крађом моторних возила имају развијен *modus operandi* својих активности, кога карактерише специјализација, односно подела посла унутар самих криминалних организација или од стране више различитих криминалних организација. Тако се поједине криминалне организације искључиво баве крађом моторних возила, друге израдом фалсификованих докумената или прерадом украдених моторних возила, треће обезбеђују курире за транспорт украдених моторних возила итд.

---

⁶⁷ Henneberg, I.: *Autorsko pravo*, Informator, Zagreb, 1996, стр. 89-106.

Организоване криминалне групе најчешће прибегавају наведеним облицима криминала, али не треба занемарити чињеницу да са развојем технологије оне проналазе нове и усавршавају постојеће начине деловања, те се може очекивати појава нових облика организованих криминалних активности.

2.3. Организовани криминал у Босни и Херцеговини

Актуелни развој ситуације у погледу организованог криминала на простору земаља насталих распадом бивше Југославије, чини се никада није био сложенији. Тешко је издвојити у једној реченици који су све то примарни елементи који детерминишу комплексност актуелне ситуације. С једне стране, имамо снаге организованог криминала које већ дуги низ година доживљавају невероватну експанзију, како у планирању, припремању и вршењу кривичних дела, уклањању или подметању трагова, тако и у располагању неограниченим финансијским средствима. С друге стране, имамо позитивне снаге друштва које треба да се супротстављају снагама организованог криминала кроз своје различите институције.

Као и све државе које се налазе у процесу транзиције и привредне трансформације и Босна и Херцеговина је изложена бројним безбедносним ризицима, међу којима је посебно значајан организовани криминал. Испољава се у свим областима, а нарочито у финансијској сфери, али и у области трговине људима, кријумчарења наркотика, психотропних супстанци, оружја и моторних возила. Последњих година све се више испољава и у области високотехнолошког криминала. Посебан безбедносни изазов представља и корупција, са којом се сусрећу и много развијеније земље Европе и света, посебно у делу у којем се ослања на организовани криминал и тако угрожава темељне вредности друштва и успорава интеграцијске процесе транзиције.

Узроци организованог криминала у Босни и Херцеговини могу се тражити у ратном и послератном периоду, као и у појавама и процесима који су пратили наведени период. Заправо, све нелегалне радње које су се одвијале у току рата наставиле су се одвијати и након завршетка рата. На овакву ситуацију су утицали многи фактори, а неки од њих су: завршени ратни сукоб на овим просторима, економска криза, криминално спроведена приватизација, социјална угроженост становништва, чести избори, претећа међународна изолација и неуспех реформи. Међу те факторе убрајају се и криминализација економије, недовољно развијен

банкарски систем, слаба или никаква институционална контрола, корупција, избегавање плаћања пореза, незаинтересованост страних улагача и дестимулација инвестирања у земљи. Основни капитал који се улаже у инвестиције је капитал који је нелегално стечен и на тај начин се легализује. Фактори везани за период после рата и транзицију, као што је промена имовинских права, економски пад и ослањање на трговину, омогућили су другу врсту прилика. Трансформација економског система у Босни и Херцеговини је спроведена кроз процес промене власништва од друштвене ка приватној својини. Такав вид трансформације погодује стварању слободног тржишта и функционисању закона понуде и потражње. Све то се дешавало у држави која је у економској кризи и која није била у фактичкој могућности да усмерава одређене економске законитости и да у потпуности контролише тржиште. То је оставило слободан простор за деловање организованог криминала, који својим начином деловања настоји да преузме контролу слободног тржишта и да усмерава његов ток.

2.3.1. Кријумчарење и трговина дрогом

Дроге су психоактивне супстанце природног или синтетичког порекла, које унете у организам изазивају промене једне или више психичких, односно соматских функција организма. Овакве супстанце се често користе у рекреативној злоупотреби и као подстицај у спиритуалне сврхе, али и као лек, посебно у лечењу неуролошких и психичких болести. Светска здравствена организација под термином "зависност од дрога" подразумева "стање психичке или физичке или и једне и друге зависности од дрога, која се јавља после повремених или сталних узимања дрога".⁶⁸ Данас је карактеристично постојање несређеног тржишта дрога, које се развило и постоји у целом свету, с тим да се испољава у различитим облицима и различитим активностима у појединим деловима света.

Критеријуми поделе дрога су различити. С правног аспекта може се говорити о три групе дрога: забрањене дроге, чија је производња забрањена (на пример, лимитирана је количина опијума који може да се произведе и све преко тога је забрањено); контролисане дроге (легалне), које се употребљавају искључиво у медицинске сврхе и то по строгој контроли и процедури; неконтролисане дроге (илегалне), највећа количина дроге је неконтролисана. С фармацеутско-клиничког

⁶⁸ <http://sr.wikipedia.org/sr/%D0%94%D1%80%D0%BE%D0%B3%D0%B0>.

аспекта све би се дроге могле поделити у неколико основних група, а то су: опијум и опиоиди (опијати); супстанце седативно-анксиолитичког деловања, односно депресори средњег нервног система; симпатомиметици; канабиноиди; халуциногени (психоделици, психозомиметици); стимулантски; антипсихотици; депресанти.⁶⁹

Кривични закон Републике Српске, у групи кривичних дела против здравља људи, предвиђа два кривична дела у вези са злоупотребом опојних дрога: 1) неовлаштена производња и промет опојних дрога и 2) омогућавање уживања опојних дрога.⁷⁰

Кривично дело *неовлашћена производња и промет опојних дрога* (члан 224. Кривичног закона Републике Српске) састоји се у неовлашћеној производњи, прерађивању, продаји или нуђењу на продају, или ко ради продаје, купује, држи или преноси, или ко посредује у продаји или куповини или на други начин неовлашћено ставља у промет супстанце или препарате који су проглашени за опојне дроге.

Према члану 225. Кривичног закона Републике Српске кривично дело *омогућавање уживања опојних дрога* састоји се у омогућавању другоме да ужива опојну дрогу. Радње овог кривичног дела алтернативно су одређене као навођење или давање другоме да ужива опојну дрогу он или друга особа, стављање просторије другоме на располагање ради уживања опојне дроге, те на други начин омогућавање другоме да ужива опојну дрогу.⁷¹

Кривично дело *неовлаштеног промета опојним дрогама* (члан 195. Кривичног закона Босне и Херцеговине) јесте оно кривично дело код којег учинилац неовлаштено врши међународну продају или пренос или нуди на продају или ради продаје купује, држи, превози или преноси или посредује у међународној продаји или куповини, шаље, испоручује, увози, извози или на други начин неовлаштено ставља у међународни промет супстанце или препарате који су прописом проглашени опојним дрогама.⁷²

Криминал у вези са опојним дрогама може се класификовати у три основне групе: примарни, секундарни и терцијарни. Под примарним криминалом се подразумевају кривична дела која су у вези са производњом, држањем, прерадом, набавком и дистрибуцијом, док се секундарни вид криминала односи на она

⁶⁹ Шикман, М., нав. дело, стр. 295–297.

⁷⁰ Мијалковски, М., нав. дело, стр. 150.

⁷¹ Кривични закон Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", бр. 49/03 и 108/04).

⁷² Кривични закон Босне и Херцеговине ("Службени гласник Босне и Херцеговине", бр. 37/03, 54/04, 61/04, 30/05).

кривична дела која су извршена под дејством дроге или с циљем набавке саме дроге. Терцијарни вид овог криминала обухвата међународне организоване криминалне организације које улажу одређени капитал у производњу и недозвољену трговину дрогама и, уз сав ризик оваквог недозвољеног посла, остварују огромну добит.

Кријумчарење опојних дрога и њена илегална трговина су несумњиво једне од најуноснијих и најразвијених делатности организованог криминала. Организовани криминал стално развија и проширује делатности кријумчарења и илегалне трговине дроге, како територијално, тако и у односу на поједине врсте дрога.⁷³

Криминал у вези са дрогама представља један од најраширенијих облика организованог криминала у Босни и Херцеговини. Криминалне групе које се баве кријумчарењем и трговином дроге чине тзв. наркомафију, а њихова активност се одвија на интернационалном, националном и локалном нивоу. На интернационалном нивоу су активне многобројне велике и моћне групе организованих криминалаца које се баве организацијом производње, прераде и дистрибуције дроге широм света. Посматрано у светским оквирима, познате су зоне у којима се производе и прерађују поједине врсте дроге, постоје уобичајени путеви транспорта дроге, као и велика и богата тржишта на чијим улицама дрога завршава.

У оквиру наркокриминала изразита је подела рада, задатака и улога (на организаторе, финансијере, произвођаче сировина, прерађиваче у илегалним лабораторијама, дистрибутере на велико и мало, превознике, препродавце). На врху лествице ове врсте организованог криминала јесу велики мафијашки картели међународних продаваца дроге на велико, потом криминалне групе које се баве снабдевањем националних тржишта на велико, а затим средњи препродавци дроге који држе поједине регије или градове у појединим државама. На крају лествице је разграната мрежа уличних препродаваца дроге на локалном нивоу који тргују на мало и који су у непосредном контакту са наркоманима. Пошто постоји велики број посредника у трговини дрогом, њена цена се са сваком њеном препродајом увећава, тако да је улична цена далеко већа од почетне.⁷⁴

Разноврсни су путеви и начини долажења до опојних дрога, односно снабдевања захтевног тржишта опојним дрогама. Основни стадијуми

---

⁷³ Бошковић, М., нав. дело, стр. 99–101.

⁷⁴ Симоновић, Б.; Пена, У., нав. дело, стр. 661–662.

наркокриминала јесу производња, прерада, кријумчарење и илегална трговина опојним дрогама. Поред овог начина, постоје и други видови снабдевања опојним дрогама. Ту пре свега спадају: илегално гајење индијске конопље и опијумског мака, проваљивање и обијање здравствених и фармацеутских установа и објеката, фалсификовање рецепата и вршење других кривичних дела, пре свега имовинских да би се обезбедила средства за набавку дроге.

Кријумчарење опојних дрога подразумева висок степен организованости, опремљености, сналажљивости и професионализма, без обзира на то којим се путем и средством дрога кријумчари. Главни организатор кријумчарског канала располаже финансијским средствима, већом количином дроге и мрежом препродаваца, а у појединим ситуацијама поседује и сопствена превозна и преносна средства. За кријумчарење дроге користе се сви путеви (копнени, водени, ваздушни) и сва расположива превозна средства, као што су путничка и теретна возила, аутобуси, хладњаче, авиони, хеликоптери, једрилице, железница, бродови, јахте и глисери. Пут од произвођача дроге до крајњег потрошача је дуг, често неизвестан и захтева одређено време, јер се дрога често производи на једном, а продаје на другом континенту.

Географски положај појединих земаља, што је случај и са географским положајем Босне и Херцеговине, опредељује њихову територију за коришћење на путу илегалног транспорта дроге, који има више етапа, али који је до перфектности испланиран с тачно подељеним задацима за сваког учесника. Глобални трендови кријумчарења и трговине дрогом имају импликације на Босну и Херцеговину и Републику Српску. Недозвољени промет опојним дрогама сматра се једном од најзначајних активности организованих криминалних група у Босни и Херцеговини и Републици Српској, с обзиром на географски положај Босне и Херцеговине, те значај тзв. "балканске руте" која, једним делом, пролази кроз Босну и Херцеговину. Даље, што се тиче незаконитог промета опојним дрогама, Босна и Херцеговина и Република Српска се вероватно могу сматрати "центром редистрибуције" дроге за геопростор Балкана.

Фактори као што су релативно пропусне границе, правни и институционални оквир у развоју, недостатак техничке опреме и унутрашња "расцепканост" правосудног система у области кривичног права, све је то значајно у рукама криминалаца и чини Босну и Херцеговину привлачним транзитним подручјем,

погодним за препакивање и редистрибуцију дроге. Заплењене количине дроге представљају тек мали део оног за шта се претпоставља да је укупна количина дроге која се кријумчари кроз Босну и Херцеговину и Републику Српску, као и у Босну и Херцеговину и Републику Српску.⁷⁵

С обзиром да су кријумчарење и илегална трговина дроге веома распрострањене и уносне делатности организованог криминала може се очекивати још већа њена заступљеност како у развијеним, тако и у неразвијеним земљама и земљама у транзицији, укључујући и простор Босне и Херцеговине.

На то указују и статистички показатељи Министарства унутрашњих послова Републике Српске.⁷⁶ Наиме, приоритет у раду Министарства унутрашњих послова Републике Српске био је спречавање неовлашћене производње и промета, као и других злоупотреба опојних дрога, који је као такав апострофиран у годишњим програмима и оперативним плановима рада. У петогодишњем периоду (2007-2011) откривено је 1.026 кривичних дела неовлашћене производње и стављања у промет опојних дрога и омогућавања уживања опојних дрога. Против 1.483 лица поднесено је 909 извештаја надлежним тужилаштвима. Уједно је у акцијама криминалистичке полиције заплењено 44.255,1 грам хероина, 4.167,37 грама кокаина; 369, 371 килограма марихуане, 8.038 стабљика индијске конопље, 136,6 грама хашиша, 1.089 комада екстазија, 6.643 комада таблета, 101,1 милилитар разних врста медицинских дрога. Због сталног раста злоупотребе опојних дрога овој проблематици се пришло још организованије и свеобухватније, јер је наркоманија у надлежности и других институција и невладиних организација.

Табела 1.- Злоупотреба опојних дрога

р.б.	СТРУКТУРА	2007	2008	2009	2010	2011	-- X
1.	Број кривичних дела	204	193	197	213	219	205
2.	Број извештаја	183	171	170	192	193	182
3.	Број пријављених лица	235	238	288	393	329	297
4.	Прекршајне пријаве	194	110	183	162	71	144
5.	Пријављена лица	194	116	186	404	77	195
6.	Лишено слободe лица	610	495	592	761	512	594

⁷⁵ Шикман, М., нав. дело, стр. 477–478.

⁷⁶ Статистички показатељи кријумчарења и трговине дрогом на подручју Републике Српске и преглед активности Министарства унутрашњих послова Републике Српске.

Табела 2.- Заплена опојних дрога

ВРСТА	2007	2008	2009	2010	2011	— X
Хероин	4.133,17 гр	11.092,88 гр.	14.852,14гр	13.403,34гр 5,2мл	773,57 гр. 3,4мл.	8.851,02гр 4,3мл
Кокаин	2.068,20 гр	787,43 гр.	787,09гр.	331,65 гр.	193 гр.	833,47гр
Марихуана	82.042,8 гр	56.928,55 гр.	22.660,14 гр	207.527, 3 гр	213.083 гр.	73.877,9746 гр
Хашиш	11,8 гр	111,7 гр	1,8 гр	1,3 гр.	10 гр.	27,32гр.
Амфетамин	166,46 гр	1.721,8 гр.	247,49 гр	1.404,22 гр и 3ком	791,44 гр	866,28гр
Канабис-ст.	2.549 ком	697 ком	1.266 ком	1.364 ком.	2.162 ком	1.607,6ком
Канабис-сје.	3.463 ком, 4.939гр	3.029 гр и 389 ком	460 гр и 912 ком	84.747 ком. 232,2 гр	6925 ком	19.287 ком 1732.04гр
Екстази	171 ком	570 ком	225 ком	120,5 ком	3 ком	218ком
Медицин. дроге	823 ком	382 ком	1.408 ком 93 мл	417 ком.	3.613ком .8,1 мл	1329 ком

У организовано вођеној акцији, у 2007. години, на ширем простору Републике Српске заплењено је 3,9 килограма хероина, 895 грама кокаина и 1,5 килограма марихуане, а у заједничкој акцији са Граничном полицијом и МУП Црне Горе заплењено је чак 46 килограма марихуане. Полиција МУП Републике Српске је активно учествовала у међународној полицијској акцији заједно са полицијама Хрватске, Грчке и Регионалном канцеларијом *Drug Enforcement Administration* (DEA) у Риму на откривању кријумчарења 160 килограма кокаина.

У 2008. години у оперативним акцијама "Село", "Ласица", "Пакет", "Борац-Пакет", и "Леотар" је пронађено и одузето 11.092,88 грама хероина, 691,8 грама кокаина, 246 комада медицинских дрога и 60 килограма марихуане. Заједничком координацијом полиција у окружењу је лишено слободе 118 лица, против којих је поднесено 12 извештаја о извршењу кривичног дела надлежним тужилаштвима.

Оперативне акције у 2009. години под називом "Градина 1,2,3", "Рогај", "Фарон", "Делта", "Дилери", "Транзит", "Пирамида", и "Радуша" резултирале су подношењем 18 извештаја против 148 лица. У тим такође заједничким акцијама је пронађено и одузето 14.852,14 грама хероина, 593,1 грам кокаина, 448,1 грама спиде и 689 таблета медицинске дроге.

У 2010. години укупна заплена опојне дроге марихауне "сканк" (207 кг и 527,3 грама) је највећа у посматраном периоду. Од оперативних акција изведених у овој години, по свеобухватности и резултатима, издвајају се акције "Транзит 2", "Коцага", "Дрина", "Требишњица", "Пруд", "Неретва", "Фокус", "Хит", "Кањон" и "Мрежа 2010". Ове акције су специфичне, јер су планиране и реализоване истовремено и на подручју Федерације Босне и Херцеговине, заједно и у сарадњи са осталим полицијским агенцијама у Босни и Херцеговини, а у појединим сегментима и са полицијама Србије, Хрватске и Словеније.

Од посебних оперативних акција на откривању организованих криминалних група у 2011. години, по обухватности и резултатима, издваја се међународна оперативна акцију "Балкан", у којој су учествовале многе земље Западне Европе и Јужне Америке (заплењено више од 368 кг кокаина), акције "Херцеговина" и "Фурија" (заплењено укупно око 82 кг марихуане-сканк), те акције кодног назива "Регија" и "Бумеранг".

Провођење оперативних акција "Херцеговина", "Канон", "Трио" резултирало је подношењем 14 извјештаја против 147 извршилаца и разбијањем више криминалних група различитог нивоа и степена организованости. Све акције планиране су и реализоване под надзором надлежних тужилаштава и судова, као и у сарадњи и координацији са полицијским агенцијама у Босни и Херцеговини и региону. Овим свеобухватним активностима су пресечени одређени канали којима је достављана дрога на тржиште Републике Српске и Босне и Херцеговине.

Поред поменутих оперативних акција, организационе јединице за борбу против неовлашћене производње и промета опојних дрога у континуитету, у задњих неколико година, планирају и спроводе оперативну акцију "Плантажа". Спроводећи наведену акцију у току 2011. године (од 01.04. до 31.10.2011. године) на целокупној територији Републике Српске поднесено је 55 извештаја против 50 лица, слободе су лишена 33 лица, заплењено је 1896 стабљика индијске конопље, 2316 семенки индијске конопље и 4650,4 гр марихуане. Откривен је 51 илегални засад (35 отворене локације, 16 затворени објекти) и три лабораторије.⁷⁷

---

⁷⁷ Извештај о раду Министарства унутрашњих послова Републике Српске у периоду 2007. - 2011. године.

2.3.2. Кријумчарење и трговина људима

Последњу деценију 20. века у свету, поред осталог, карактерише заокупљеност великог броја држава и међународних организација унапређењем људске безбедности, и драстичним угрожавањем људских права огромног броја људи на класично ропски начин, термилошки познат као трговина људима. Екстрапрофит и минималан ризик кријумчарења и трговине људима кључни су чиниоци који утичу на носиоце организованог криминала да јачају и одржавају овај облик модерног ропства.

Према Протоколу за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, који допуњава Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, из 2000. године, под трговином људским бићима подразумева се врбовање, превоз, пребацивање, скривање и примање лица, путем претње силом или употребом силе или других облика присиле, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја или давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем, с циљем експлоатације. Експлоатација жртве обухвата, као минимум, експлоатацију проституције или друге облике сексуалне експлоатације, принудни рад или службу, ропство или однос сличан ропству, сервитут или уклањање органа.⁷⁸

Под кријумчарењем миграната (људи) подразумева се обезбеђивање илегалног уласка у страну државу лицима која нису њени држављани или немају стални боравак, с циљем стицања финансијске или друге материјалне користи на непосредан или посредан начин. Илегалан улазак је сваки прелазак државне границе без придржавања и поштовања неопходних услова за легалан улаз у земљу пријема.⁷⁹

Кривични закон Босне и Херцеговине прописује кривично дело *трговина људима* (члан 196. КЗ БиХ), које чини онај ко употребом силе или претњом употребе силе или другим облицима принуде, отмицом, преваром или обманом, злоупотребом власти или утицаја или положаја беспомоћности или давањем или примањем

⁷⁸ Мијалковић, С.: *Супротстављање трговини људима и кријумчарење миграната*, Службени гласник и Институт за упоредно право, Београд, 2009, стр. 33.

⁷⁹ Протокол против кријумчарења миграната копном, морем и ваздухом, који допуњава конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, "Службени лист СРЈ" - Међународни уговори, број 6/2001.

исплата или других користи како би се постигла привола лица које има контролу над другим лицем, врбује, превезе, преда, сакрије или прими лице у сврху искориштавања проституције другог лица или других облика сексуалног искориштавања, присилног рада или услуга, ропства или њему сличног односа, служења, одстрањивања делова људског тела или другог изабљивања. Радња кривичног дела трговине људима су алтернативно одређене: врбовање, превоз, предаја, скривање или примање особе.⁸⁰

Према Кривичном закону Републике Српске предвиђено је кривично дело *трговине људима ради вршења проституције* (члан 198. КЗ РС), које постоји када се због зараде наводи, подстиче или намамљује друго лице на пружање сексуалних услуга или на други начин омогући његова предаја другоме ради пружања сексуалних услуга или на било који начин учествује у организовању или вођењу пружања сексуалних услуга.⁸¹

Компаративном анализом дефиниција трговине људима и кријумчарења људи из допунских протокола, може се закључити:

- кријумчарење људи подразумева постојање жеље илегалног мигранта да пређе државну границу, од чега може одустати у сваком тренутку (принцип добровољности), док жртва трговине људима најчешће нема такву могућност;

- лица која желе илегалан улазак у другу земљу најчешће прва контактирају са кријумчарима миграната, док трговци људима на разне начине регрутују жртве ступајући први у контакт са њима;

- прокријумчарени мигранти су после преласка државне границе слободни, а жртве трговине људима нису;

- према лицима којима се тргује најчешће се примењује сила, односно принуда, што није случај с кријумчареним мигрантима;

- жртве трговине људима су експлоатисане, што најчешће не важи за прокријумчарене мигранте;

- кријумчарење миграната нужно захтева прелазак државне границе, а трговина људима се може одвијати унутар националних граница земље;

---

⁸⁰ Кривични закон Босне и Херцеговине ("Службени гласник Босне и Херцеговине", бр. 37/03, 54/04, 61/04, 30/05).

⁸¹ Кривични закон Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", бр. 49/03 и 108/04).

- кријумчарење људи представља деликт против државе, док је трговина људима уперена према лицу, тако да је у првом случају пасивни субјект кривичног дела држава, а у другом појединац;

- трговином људима крше се људска права жртава, док се кријумчарењем миграната повређују прописи о преласку државне границе (што не искључује могућност кршења људских права илегалних миграната);

- кријумчарење људи је кривичним закоником сврстано у групу кривичних дела против јавног реда и мира, док су кривична дела трговине људима сврстана у групу кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом и тиме се трговина људима, према озбиљности последица, изједначава с геноцидом, ратним и сличним злочинима који не застаревају;

- кријумчарена лица су (у материјалном смислу) преступници прописа о прелажењу државне границе које, према актуелним тенденцијама у међународном праву, не треба санкционисати (јер су жртве организованог криминала, односно лоших егзистенцијалних услова или дискриминације у земљама из којих настоје да оду). С друге стране, неспорно је да су жртве трговине људима жртве кривичног дела у правом смислу речи;

- појам кријумчарење људи је ужи од појма трговине људима. Кријумчарење миграната може да буде фаза у процесу трговине људима, а може и да прерасте у трговину људима уколико кријумчари продају прокријумчарене особе или над њима заснују ропски однос.⁸²

Класификација трговине људима је могућа по основу више критерија, и то према: степену друштвене опасности: 1) обичајна, 2) криминалана трговина људима, а) обичајно-криминална, б) појединачна и в) организована; просторном критеријуму: 1) национална и 2) међународна; биофизиолошким одликама жртава: 1) трговина мушкарцима, 2) трговина женама и 3) трговина децом; личном односу и ставу жртве према положају у којем се налази: 1) добровољна трговина људи и 2) присилна трговина људи; виду експлоатације којем је жртва изложена: 1) сексуално ропство, 2) радно ропство, 3) илегално усвојење, 4) принудни брак, 5) одузимање људских органа или делова тела, 6) принудно вршење криминалних радњи, 7) принудно учешће у оружаном сукобима и 8) препродаја људи.

---

⁸² Мијалковић, С., нав. дело, стр. 51-52.

Видови и облици испољавања, односно избор начина кријумчарења миграната зависи од више фактора: удаљености места дестинације миграната од места њиховог порекла, саобраћајних веза тих места и транзитних тачака, броја миграната који се кријумчаре, степена организованости, величине и опремљености криминалних група, ефикасности реакције система безбедности на организоване илегалне миграције, степена и ефикасности обезбеђења државне границе и других.

Суштина кријумчарења миграната је омогућавање да се државна граница пређе на илегалан начин. Начелно, илегални мигранти се могу прокријумчарити преко званичног граничног прелаза (фалсификованим путним исправама, односно фалсификованим пасошем или визом, скривањем лица у тајне просторе превозних средстава, корупцијом јавних службеника за контролу прелажења државне границе, довођењем у заблуду припадника служби за контролу прелажења државне границе, применом принуде према припадницима служби за контролу прелажења државне границе или њима блиских лица, нерадом и немаром јавних службеника, на остале "необичне и несвакидашње" начине), ван њега или комбиновано, на копну, преко водених површина или средствима ваздушног саобраћаја.⁸³

Илегални приход од кријумчарења и трговине људима је огроман и његово стицање не представља велики ризик за организоване криминалне групе, као што је то случај са трговином наркотицима или оружјем. Механизам ове делатности у оквиру организованог криминала разрађен је до детаља, а све с циљем максимизирања профита, односно минимизирања губитака у његовом остварењу.

Процес реализације трговине људима и кријумчарења миграната одвија се кроз четири фазе: фазу "порекла"; фазу "транзита"; фазу "дестинације" и фазу "елиминације".

Фаза порекла је прва фаза кријумчарења миграната и трговине људима. Одвија се у земљи порекла а одликује је организовање криминалне групе са адекватном структуром, стварање злочиначког плана и регрутовање миграната, односно жртава трговине људима.

Фаза транзита је друга фаза кријумчарења миграната и трговине људима која подразумева транспорт жртава до места њихове дестинације, а одвија се у тзв. земљама порекла, транзита и/или дестинације жртава. Обухвата планирање и организацију транспорта и логистичке подршке, транспорт лица и прелазак државне

---

⁸³ Исто, стр. 89-92.

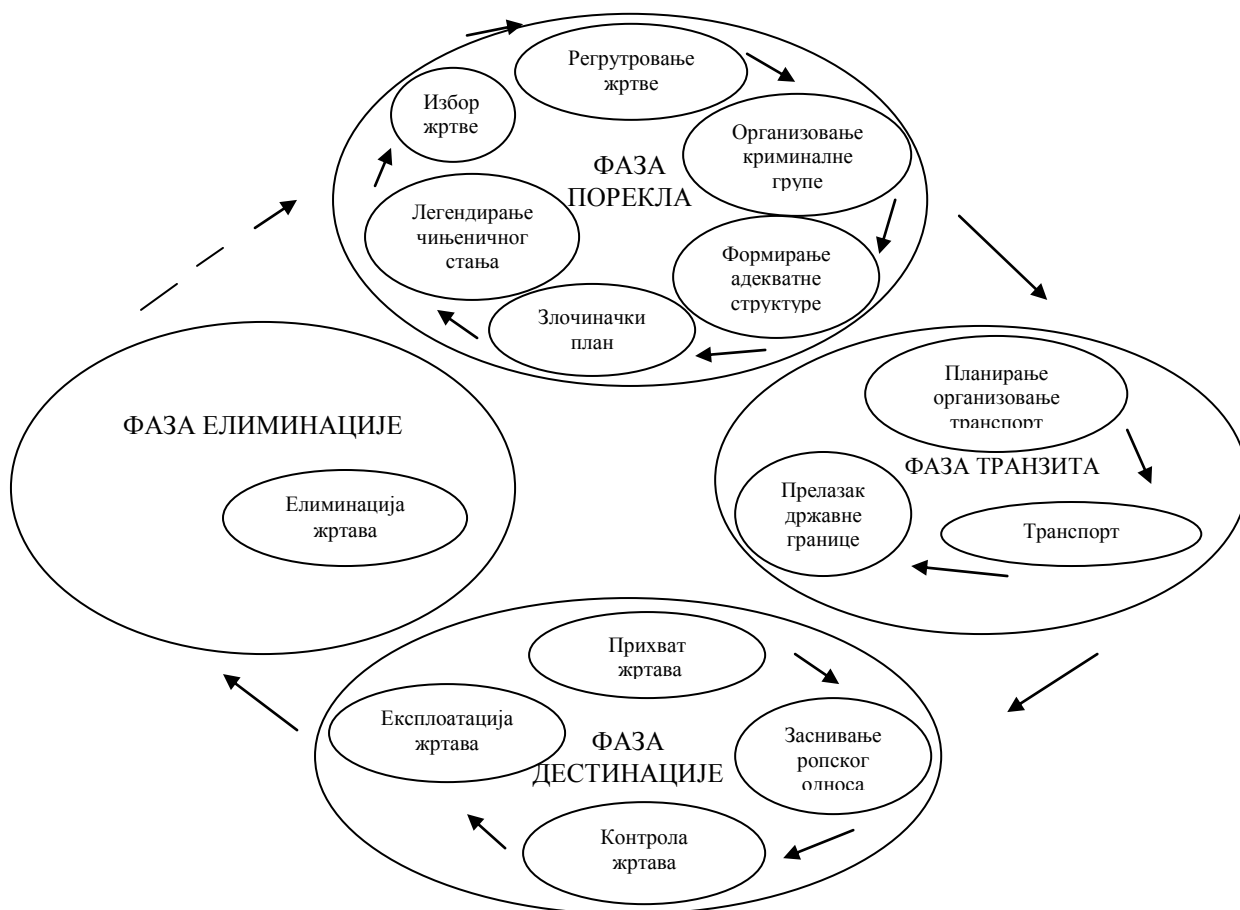
границе. Благовремено, детаљно и мултиваријантно организовање транспорта и логистичке подршке такође је један од битних услова за успех подухвата кријумчарења миграната и трговине људима. Зато организоване криминалне групе унапред планирају начине и средства транспорта, транспортне руте и успутна свратишта за свој "конвој" (ланац водича, прихватилишта, пунктове, везу, транспортна средства и другу логистику). Током транспорта, припадници криминалне групе понашају се тако да ни једног тренутка не одаје природу активности којом се бави. Представљају се као радници туристичких агенција, водичи екскурзија, водитељи појединих курсева и студијских група итд. Понекад им помоћ пружају ауторитети из међународних организација, државних органа за контролу миграција и слично.

Фаза дестинације је трећа фаза кријумчарења миграната и трговине људима која се одвија у земљи дестинације жртава. Судбина прокријумчарених миграната и жртава трговине људима у овој фази је различита. Над жртвама трговине људима заснива се ропски однос и оне су сурово експлоатисане. Смештају их у одређене објекте из којих не могу својевољно да оду (високе ограде, постављене камере, физичко обезбеђење и сл.). Жртве тзв. добровољне трговине људима добијају фалсификоване идентификационе исправе (путне исправе, личне карте, пријаве боравка и сл.) или задржавају лична документа и укључују се у процес експлоатације.

За разлику од жртава трговине људима, *прокријумчарени мигранти* су после преласка државне границе слободни и препуштени да се сами сналазе. Уколико је унапред договорено, они се даље спроводе до места коначне дестинације. Ту обавезу може да преузме и друга криминална група. Међутим, многи од њих никад не стигну на жељену дестинацију јер бивају преварени, односно одведени на неко друго место, остављени у некој другој земљи, остављени да сачекају водича који се уопште неће појавити, бивају предати полицији или се над њима заснива ропски однос и постају предмет трговине итд. Они "најсрећнији" стигну на жељено место, где се ангажују у неком сектору сиве економије, у проституцији, у криминалу и слично. Уколико је то било предвиђено "аранжманом кријумчарења", прокријумчарени мигранти добијају фалсификоване документе. У супротном, сналазе се сами.

Фаза елиминације подразумева престанак експлоатације жртве трговине људима, односно откривање илегалног статуса и/или престанак илегалног боравка

прокријумчареног мигранта у земљи илегалне дестинације. Жртве трговине људима после неког времена експлоатисања остану без одређених "квалитета", неопходних за остваривање просечних прихода кроз њихову експлоатацију. Људи старе, долази до биолошких промена у њиховом организму и временом не могу да задовоље одређене "критеријуме и стандарде" које од њих захтевају криминалне организације, односно које очекују и захтевају клијенти – корисници услуга експлоатисаних лица. У таквим ситуацијама, жртве се елиминишу, тј. уклањају с положаја у којем су до тада биле. С друге стране, дешава се да својство жртве буде прекинуто деловањем субјеката или утицајем околности независних од криминалне групе (нпр., бекство, природна смрт, ослобађање жртве и сл.). Овакве појаве утичу на престанак експлоатације жртве и нужно доводе до нове потражње на "тржишту људи", што значи регрутовање нових жртава.⁸⁴

Слика 6. – Структура процеса трговине људима (и кријумчарења миграната)
 Извор: Мијалковић, С.: *Супростављање трговини људима и кријумчарење миграната*,
 Службени гласник и Институт за упоредно право, Београд, 2009, стр. 97.

⁸⁴ Исто, стр. 98-150.

У криминалној радњи трговине људима појављују се две врсте учесника: жртве и трафиканти, тј. трговци и жртве трговине људима – трафиковани, експлоатисани немају одређени пол, националну или верску припадност. Свако лице може бити жртва трговине људима. Ипак, нарочито су угрожене жене и деца. Статистика указује на то да су најчешће жртве девојке и жене између 25 и 34 године, али и оне млађе, па се међу њима може наћи велики број особа од 12 до 18 година. Оне потичу из сиромашних региона и држава, неретко из разорених породица и бракова. Размишљају о бољој будућности, очекују да раде као конобарице, фризерке, играчице, манекенке и сл. Када стигну на место одредишта, одузимају им се пасоши и постају предмет бруталног сексуалног иживљавања њихових посредника или других лица. Потом следе методе малтретирања и злостављања све док не прихвате бављење проституцијом. Понекад је сексуална експлоатација праћена уживањем опојних дрога, а присутне су и компромитујуће фотографије, све са циљем њихове лакше контроле.⁸⁵

Експлоатација жртава је кључни момент трговине људима: то је основно средство за остваривање енормно високог противправног профита. Према међународном праву, експлоатација обухвата, као минимум, експлоатацију проституције других лица или друге облике сексуалне експлоатације, принудни рад или службу, ропство или однос сличан ропству, сервитут или уклањање органа.

Доминантни видови експлоатације жртава трговине људима су:

- продаја жртве другом лицу, тзв. "препродаја људи";
- радна експлоатација;
- сексуална експлоатација;
- илегално усвајање деце;
- принудно склапање бракова;
- трговина људским органима и деловима тела;
- принудно учешће у оружаним сукобима;
- принудно вршење одређених криминалних радњи и
- остали, неспецифични облици експлоатације.⁸⁶

Трговина женама ради сексуалне експлоатације представља озбиљан социјални проблем и облик организованог криминала који карактеришу велика

⁸⁵ Бошковић, М., нав. дело, стр. 120–124 .

⁸⁶ Мијалковић, С., нав. дело, стр. 122.

распрострањеност, изузетна покретљивост и огромна друштвена опасност. Када су у питању карактеристике трговине женама ради сексуалне експлоатације, посебна пажња се посвећује начинима врбовања жртава, њиховом транспорту, односно трансферу у земље дестинације и различитим облицима виктимизације којима су изложене.

Као најчешћи начини врбовања појављују се понуда наводно легалног посла у иностранству, киднаповање, разни туристички аранжмани, продаја од стране породице и регрутовање за посао у домаћој проституцији. Врбовање углавном спроводе познаници или агенције за тражење послова у иностранству, ређе пријатељи, младићи, супрузи и родитељи. У ланцу трговине женама, након успешног врбовања, следи трансфер таквих жена и њихово укључивање у сексуалне и друге видове експлоатације. Тако врбоване жене тешко се могу снаћи у већим европским градовима, јер легалан посао не могу да нађу.

Евидентни су разни начини који доводе до трговине женама, односно њиховог укључивања у проституцију, као што су обезбеђивање дозвола за боравак, омогућавање животних и радних услова и пружање разних видова помоћи женама које су приведене током рације и прети им депортовање.

Подручје Босне и Херцеговине представља битну карику у ланцу трговине људима. Проблем трговине женама уочен је одмах након завршетка рата у Босни и Херцеговини, 1995. године. Присуство међународних оружаних снага и више од 250 међународних организација и НВО-а, на почетку је створило значајну потражњу за сексуалним услугама и претворило Босну и Херцеговину у одредиште за жене жртве трговине.

У контексту проблема трговине људима, Босна и Херцеговина се сматра земљом транзита ка западној Европи, али истовремено и земљом одредишта за многе жртве, девојке и жене, из земаља источне Европе. У последње време Босна и Херцеговина постаје земља порекла трговине људима у којој су као жртве укључене девојке из Босне и Херцеговине, где се трговина људима и проституција селе из ноћних барова у приватне станове, хотеле, мотеле и куће. У ноћним баровима је запослено од две до седам девојака, од којих су већина источноевропске држављанке које су на различите начине доспеле у наведене барове и за које власници барова плаћају различите цене. Познати су случајеви где се девојке размењују између власника различитих барова, као и примери где девојке саме дођу до одређених

барова, а био је и велики број ситуација да су се девојке "куповале" од појединих трговаца, како из Босне и Херцеговине, тако и из Србије. Лица која су била укључена у ланац трговине људима који је своје исходиште имао у Босни и Херцеговини, углавном су држављани Босне и Херцеговине који су власници ноћних барова, а који су имали своју сарадничку мрежу, како међу другим власницима барова у Босни и Херцеговини тако и међу својим људима које су запошљавали на пословима обезбеђења, конобара и слично. Осим власника барова, у ланцу трговине људима идентификовани су и неки други појединци, чије су активности биле појединачне. Они су имали у различитим периодима мањи или већи број девојака које су држали у становима, посебно у већим местима попут Сарајева и Бања Луке, те нудили сексуалне услуге својој "пробраној" и препорученој клијентели.⁸⁷

Трговина децом везана је за дечију проституцију, али и бављење одређеним видовима криминалне делатности који доносе значајну незакониту зараду. Организована принудна дечја проституција подразумева кориштење деце у сексуалним активностима за новчану или било коју другу накнаду. То је облик експлоатације деце – обеката трговине који обухвата нуђење, добијање, набављање или обезбеђивање детета за потребе дечје проституције.⁸⁸

Поред разних начина врбовања деце ради њиховог укључивања у проституцију и криминалну делатност, присутни су и случајеви отмица деце, али и њихове продаје од стране родитеља или друге родбине. Нарочито је то случај код оних породица које имају више деце, а њихови смештајни и економски услови онемогућавају издржавање вишечлане породице. Чињеница је да се у неким државама и срединама рађа много деце, док се у неким другим, најчешће развијеним земљама, бележи мала стопа наталитета, а многе породице које би желеле, немају децу. Све те чињенице вешто је искористио организовани криминал и то за пласирање своје криминалне делатности у виду трговине децом. Као један од разлога повећања трговине децом ради њихове сексуалне експлоатације, наводи се и тзв. секс-туризам, али не треба искључити ни друге облике дечије проституције. Отежавајућа околност је то што доста често сексуалну експлоатацију деце прати и уживање дроге, као један од начина да се лакше поднесу и преброде почетне фазе ове криминалне делатности.

---

⁸⁷ Шикман, М., нав. дело, стр. 489.

⁸⁸ Мијалковић, С., нав. дело, стр. 130.

Међутим, поред трговине ради проституције, присутни су и облици трговине децом ради њиховог бављења просјачењем, приморавања да обављају одређене послове или се усмеравају у правцу вршења одређених кривичних дела, најчешће оних којима се обезбеђује противправна имовинска корист.

Трговина људским органима и деловима тела је облик експлоатације жртава трговине људима коме све чешће прибегавају организоване криминалне групе. Трговина људима је трговина људским органима и деловима тела, односно незаконито одузимање, нуђење на продају, продаја или куповина људских органа или ткива или њихова замена за другу материјалну вредност или корист.⁸⁹

Незаконите трансакције људских органа, односно делова тела, захтевају висок степен организованости криминалних група, уз обавезно присуство тзв. фактора стручности и материјално – техничког фактора. Посредници неретко имају задатак и да потражиоце и донаторе доведу до места на којем ће се трансплатација обавити. У ту сврху, у свету је развијен тзв. *трансплатациони туризам* у оквиру којег потражиоци и донатори органа одлазе на псеудотуристичко путовање у иностранство, где бораве док се не изврши трансплатација и постоперативни третман. Њихово регрутовање, путовање, смештај и повратак организују криминалне групе, званично регистроване институције (туристичке, хуманитарне), или "фантомске" институције у оквиру којих делују криминалне групе. Осим тога, могућа је и трансплатација *конзервираног органа*, који је одузет раније, при чему се трансплатација врши после одређеног времена. Трансплатација може да буде и *домаћа*, односно да се реализује у земљи порекла потражиоца и донатора људских органа и ткива⁹⁰.

Осим органа и делова тела, евидентна је и трговина *људским фетусима или ембрионима* добијеним после спонтаних или намерних прекида трудноће. Реч је о веома уносном "крими бизнису", управо због њихове реткости на тржишту људских органа, али и због широке употребне вредности, пре свега у истраживачке сврхе, за производњу комерцијалних фармацеутских препарата, за производњу козметичких препарата, као модел за секвенционирање ДНК и клонирање, итд.⁹¹

---

⁸⁹ Мијалковић, С.: Трговина људским органима и деловима тела, *Правни живот – часопис за правну теорију и праксу*, број 9, том I, Удружење правника Србије, Београд, 2007, стр. 109 – 126.

⁹⁰ Мијалковић, С., нав. дело, стр. 137 - 141.

⁹¹ *Исто*, стр. 142.

У погледу кријумчарења људи Босна и Херцеговина се сматра транзитном земљом кроз коју се илегално транспортују држављани Албаније, Кине, Турске, Индије и Пакистана ка земљама западне Европе. Тржиште за кријумчарење људи има прилично једноставну структуру и чини се да се углавном ослања на тесну сарадњу организованих криминалних група из различитих земаља у региону.

Тренутна ситуација у Босни и Херцеговини веома је погодна за кријумчарење људи. Главне руте везане за илегалну имиграцију иду преко земаља источне Европе (Румуније, Србије, Црне Горе, Босне и Херцеговине, Хрватске, Словеније) према земљама западне Европе. Илегална миграција подразумијева двије категорије миграната преко територије Босне и Херцеговине. Прва категорија је економска миграција из земаља источне Европе (Румунија, Бугарска, Русија, Украјина, Молдавија и др.), земаља Блиског и Средњег истока (Ирак, Иран, Сирија, Палестина), земаља Далеког истока (поглавито Кина), и из земаља Африке (Алжир, Тунис и др.). Другу категорију представљају Курди из Турске, Пакистана, Индије и Јермени из Турске и новоформираних држава бившег СССР-а, којима је простор Босне и Херцеговине транзитни простор за одлазак у земље западне Европе и прекоокеанске земље.

Што се тиче водене границе најугроженији путеви су на ријеци Дрини, између Босне и Херцеговине и Србије, на реци Сави, између Босне и Херцеговине и Хрватске и на реци Уни, између Босне и Херцеговине и Хрватске. Поред ових наведених праваца једна од рута која је у последње време изражена је она из луке Бар у Црној Гори, преко Требиња у Босни и Херцеговину према Хрватској.⁹²

Активности забележене у овој области у Босни и Херцеговини нарочито имају наглашену димензију организованости. Добро организоване групе с подручја Босне и Херцеговине, како унутар државе тако и на регионалном плану, развиле су целе мреже за проналажење, врбовање, транспорт и пружање уточишта жртвама трговине људима, где су најзаступљенији случајеви трговине женама у сврху сексуалне експлоатације.

---

⁹² Најсвежији пример кријумчарења имиграната преко територије Босне и Херцеговине догодио се на Мањачи, у селу Гајићи. Припадници Центра јавне безбедности Бања Лука, дана 14. јуна.2012. године, по дојави мештана, пронашли су 38 илегалних имиграната. Они су били без икаквих докумената, а међу њима је било и 8 деце. Имигранти су из Авганистана, Палестине, Алжира и Сомалије и требали су да пређу на територију Хрватске, а на поменуто локацију их је довезао непознати возач .

2.3.3. Кријумчарење оружја, експлозива и муниције

Чести ратни сукоби и жаришта широм света, грађански сукоби, постојање разних герилских покрета и терористичких организација, угрожена лична безбедност, као и страх за имовинску сигурност, представљају само неке од фактора који утичу на легалну, али истовремено и илегалну производњу и трговину оружјем у свету данас. Након Другог светског рата изгледало је да постоје шансе да трансфери оружја буду строго ограничени и контролисани, с обзиром на то да су многе државе почеле усаглашавати ставове о томе да производња оружја мора бити регулисана, те да се дозволе за извоз не издају ако купац не приложи сертификат о његовом коначном одредишту, односно коришћењу. Међутим, како је време пролазило, геостратегијски разлози одржавања постојећих капацитета производње оружја појединих држава постајали су све мање значајни и неважни у односу на финансијске разлоге, тако да је данас, након "хладног рата", пословање оружјем у потпуности комерцијализовано.

Тржиште оружја, легално и илегално, дуго је било раздвојено на два сегмента; тржиште тешког и лаког наоружања, уз претпоставку да је тешко наоружање много опасније, због чега мора бити и строже контролисано. Ипак, у скорије време се оправдано истиче да много више пажње треба обратити на мање и лакше наоружање и то из најмање три разлога.⁹³ Први је да је управо ово оружје најзаступљеније у бројним оружаним сукобима широм света, други – да када дође до неке конкретне конфликтне ситуације, лако наоружање је то које најчешће убија и треће – лако наоружање се много слободније набавља и лакше кријумчари.

Кријумчарење оружја и муниције подразумева илегално преношење оружја и муниције преко државне границе на организован начин и у виду занимања. То је посебно друштвено опасно због тога што се ради о предметима који су од великог значаја за безбедност сваке државе. Зато га углавном врше организоване криминалне групе, на начин својствен организованом криминалу (организовано, конспиративно, итд.). Поред организованих криминалних група, као носиоци овог облика организованог криминала могу се појавити и различите трговинске организације и компаније, па и саме државе.

---

⁹³ Naylor, R.T.: The Rise of the Modern Arms Black Market and the Fall of Supply-Side control.- U: Combating Transnational Crime – Concept, Activities and Response, London – Portland, OR, 2001, p. 344.

Међутим, за разлику од криминалних организација које кријумчарење врше унапред одређеним купцима ради стицања и увећања профита, у другом случају криминалне организације кријумчарење користе као начин снабдевања политичких покрета, терористичких организација и држава које настоје да се тајно домогну одређеног оружја. Кријумчарење се углавном врши транспортом оружја друмским и поморским саобраћајем, мада је могуће у појединим случајевима кријумчарење оружја ваздушним саобраћајем. Ипак, друмски саобраћај је најпогоднији за кријумчарење оружја и муниције, а користе се сва возила, од аутомобила до камиона и хладњача, најчешће натоварених другом робом, уз коју се превози и оружје, чиме се жели отклонити сумња да се кријумчари било каква роба. Убичајено је да се иста превозна средства искористе у оба смера, и то од запада према истоку за кријумчарење оружја и муниције, а од истока према западу, уз другу робу и за кријумчарење дроге.⁹⁴

Кривични закон Босне и Херцеговине инкриминисао је кривично дело *неовлаштени промет оружјем и војном опремом те производима двојне употребе* (члан 193. КЗ БиХ), које чини онај ко увози, извози, превози или посредује у промету оружја или војне опреме без дозволе прописане законом Босне и Херцеговине или у супротности с међународним правом, или ко даје криве податке или пропусти приказати чињенице у поступку давања дозволе у складу са законом Босне и Херцеговине, или ко пропусти да региструје уговор у вези с оружјем или војном опремом у складу са законом Босне и Херцеговине. У свом првом делу, диспозиција овог кривичног дела упућује и на међународно право, будући да одређује да кривично дело чини и онај ко увози, извози, превози или посредује у промету оружја или војне опреме у супротности с међународним правом. Дело има три облика. Радње првог облика овог кривичног дела алтернативно су одређене: увоз, извоз, превоз или посредовање у промету оружја или војне опреме без дозволе прописане законом Босне и Херцеговине или у супротности с међународним правом. Радња другог облика кривичног дела су такође алтернативно одређене: давање лажних података или пропуштање приказивања чињенице у поступку давања дозвола у складу са законом Босне и Херцеговине.⁹⁵ Радња трећег облика дела састоји се у пропуштању да се региструје уговор у вези с оружјем или војном опремом у складу

⁹⁴ Шикман, М., нав. дело, стр. 307.

⁹⁵ Дело се може учинити тиме што се нека чињеница која је од значаја у поступку давања дозволе лажно приказује или тиме што се нека таква чињеница прећуткује.

са законом Босне и Херцеговине. Ово дело може учинити онај ко организује групу људи који би чинили наведена дела. Дело се, према његовом законском одређењу, ограничава на организовање групе људи ради чињења неовлаштеног промета оружја и војне опреме, те производа двојне намене. За постојање овог облика кривичног дела закон не тражи и да је организована група људи учинила дело. Према томе, радња чињења дела, по својој природи и садржини, представља припремну радњу основних облика кривичног дела.⁹⁶

Кривични закон Републике Српске прописује кривично дело *недозвољена производња и промет оружја или експлозивних материја* (члан 399. КЗ РС), које се састоји у неовлашћеној изради, преправљању, држању, продаји, набавци, вршењу размене, уношењу у земљу или изношењу из ње ватреног, хемијског, биолошког или нуклеарног оружја, муниције или експлозивне материје, или каквог другог борбеног средства чије израђивање, набављање, продаја, ношење или држање грађанима уопште није дозвољено или је ограничено. Први облик дела обухвата неовлаштenu израду, преправљање, држање, продају, набављање, размену, уношење или изношење из земље ватреног, хемијског, биолошког или нуклеарног оружја, муниције или експлозивне материје, или каквог другог борбеног средства чије израда, набавка, продаја, ношење или држање грађанима није уопште дозвољено или је ограничено. Битно обележје кривичног дела представља посебно својство предмета дела; дело може бити извршено само у односу на ватрено, хемијско, биолошко, нуклеарно оружје, муниција, експлозивне материје или друга борбена средства чије израђивање, набавка, продаја, ношење или држање грађанима није уопште дозвољено или је ограничено. Тежи облик дела постоји уколико је предмет кривичног дела оружје, муниција, експлозивне материје или друга борбена средства у већој количини или вредности или ако је у питању оружје или друго борбено средство велике разорне моћи и опасности, те ако је дело извршено у скупини. Посебан облик дела обухвата неовлашћenu израду, прибављање, држање, продају, размену, уношење или изношење из земље саставних, односно резервних делова оружја, муниције, експлозивних материја или других борбених средстава или

---

⁹⁶ Кривични закон Босне и Херцеговине ("Службени гласник Босне и Херцеговине", бр. 37/03, 54/04, 61/04, 30/05).

опреме, материјала или делова за које се зна да ће бити употребљени за производњу или употребу предмета из претходних ставова кривичног дела.⁹⁷

Према расположивим подацима, безбедност Босне и Херцеговине и Републике Српске у значајној мери је угрожена илегалном трговином наоружањем, којом се баве појединци и групе на међуентитетском, али делом и на међународном нивоу. Највише се тргује наоружањем војног порекла које је заостало из рата, а ускладиштено је углавном на скривеним локацијама, као и оружјем које је украдено из војних складишта. У највећем броју случајева крајњи корисник је непознат.

Оружје из Босне и Херцеговине се углавном кријумчари према Албанији, Косову и Метохији, као и преко суседних земаља према државама Европске уније.⁹⁸ Евидентна је све чешћа појава увезаности у илегалној трговини оружјем лица из Босне и Херцеговине са другим лицима из суседних држава. Као могућу претњу безбедности Босне и Херцеговине у наредном периоду треба имати у виду и чињеницу да одређени део незаконито поседованог оружја остаје код појединаца, а и складишти се у Босни и Херцеговини. Процењује се да оружје које остаје у Босни и Херцеговини, скривено на тајним локацијама, може у одређеним околностима бити даље дистрибуирано или искоришћено за извођење одређених терористичких и других угрожавајућих активности, односно да би овај вид криминала могао добити интернационалну димензију, с јаким обележјима организованости.

2.3.4. Кријумчарење културних добара

Културна добра су била одувек објекат разноврсних напада, будући да њихова материјална, културна, историјска и уметничка вредност гарантује стицање огромне противправне имовинске користи. Још увек њихова недовољна заштита ствара повољне услове и доприноси вршењу разних кривичних дела на штету културних добара. Организовани криминал је у овој области видео шансу за криминалну делатност и сходно томе за стицање значајне добити. Основна делатност организованог криминала је усмерена на послове кријумчарења и недозвољене трговине вредним експонатима из области културних добара. Пошто

---

⁹⁷ Кривични закон Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", бр. 49/03 и 108/04).

⁹⁸ У протеклом периоду разоткривена је група која је кријумчарила експлозив "Симтекс" из Босне и Херцеговине у Француску, чији су припадници држављани Босне и Херцеговине. Такође, разоткривене су и групе из Босне и Херцеговине које су илегално трговале наоружањем које је било испоручивано према Холандији и Шведској.

културна добра нису лако доступна, већ се чувају у одговарајућим институцијама, објектима и локацијама, уз мере заштите које нису увек адекватне, то је нужно да се претходно та културна добра прибаве. Она се најчешће прибављају вршењем имовинских кривичних дела, али и кривичних дела проневере, злоупотребе службеног положаја, примања мита, фалсификата и сл., потом се присвајају, прикривају, продају у земљи или кријумчаре преко границе и постају објекат илегалне трговине у иностранству. Такође треба истаћи да је евидентна појава фалсификовања вредних експоната који имају својство културног добра, тако да има успешних фалсификата које је без стручњака тешко препознати, па се продајом таквих експоната као оригиналних остварује још већа незаконита добит.

Садржај појма културног добра обухвата непокретности и друге ствари од посебног културног и историјског значаја, због којег оне и имају општедруштвени значај и као такве се налазе под посебним правним режимом који се успоставља због њихове заштите и одговарајућег коришћења. За културна добра нарочито се сматрају споменици, историјско-архивски материјал, природне реткости и друго.⁹⁹

Кријумчарење и илегална трговина културним добрима подразумева илегално преношење предмета преко државне границе који су због своје научне, техничке или друге културне вредности од посебног значаја за одређену друштвену заједницу. Једна од популарних теза у вези с организованим криминалом свакако је и она којом се тврди како је илегална трговина уметничким делима трећи најтипичнији облик илегалне трговине – одмах после дроге и оружја.

Пошто је *art trafficking* (илегална трговина уметничким предметима) одавно препознат као озбиљна форма организованог криминала, односно као криминална активност која подразумева и сарадњу криминалаца на међународном плану, већина држава потписала је неколико конвенција којима је циљ сузбијање ове делатности. Најпознатије и самим тим најчешће примењиване конвенције јесу: 1) Протокол о заштити културних добара у случају оружаног сукоба – документ потписан у Хагу 1954. године, те Конвенција из 1954. године и Други протокол из 1999. године; 2) Конвенција UNESCO-а о забрани и спречавању илегалног увоза, извоза и продаје културних добара – документ потписан у Паризу 1970. године и 3) UNIDROIT Конвенција о украденим и илегално извезеним културним добрима – потписана у Риму 1995. године. Балканске државе потписале су ове уговоре и тиме су се

---

⁹⁹ Бошковић, М., нав. дело, стр. 150.

обавезале на борбу против илегалне трговине културним добрима и на сарадњу с другим државама у потрази за несталим уметничким делима. Управо су поменуте конвенције, Конвенција из 1970. године и Анекс конвенције из 1995. године, дефинисале културна добра као добра која на религијским и секуларним темељима имају важност за археологију, праисторију, историју, књижевност, уметност или науку и која припадају једној категорији посебно набројаној у члану 1. поменутих конвенција, где се културним добрима сматрају: 1) ретке збирке и примерци фауне, флора, минерали и анатомија, и добра палеонтолошког значаја; 2) добра у вези с историјом, укључујући историју науке и технологије, војске и друштвену историју, према животима националних лидера, мислиоци, научника и уметника и према догађајима од националне важности; 3) производи археолошких ископина или археолошких открића; 4) уметнички или историјски споменици или археолошка налазишта која су била раскомадана; 5) антиквитети који су стари више од сто година, као на пример натписи, метални новци и угравирани печати; 6) објекти од етно значаја; 7) добра уметничког значаја, као на пример: а) слике, слике и цртежи који су направљени потпуно ручно на било којој подлози и у било којем материјалу (искључени су индустријски нацрти и прерађевине које су настале комбинацијом); б) кипарски уметнички радови и скулптуре у било којем материјалу; в) гравуре, штампа и литографије; г) оригинална уметничка слагања и монтаже у било којем материјалу; 8) ретки рукописи и инкунабула, старе књиге, документи и публикације посебног значаја (историјска, уметничка, научна, књижевна, итд.) појединачно или у збиркама; 9) поштарина, приход и сличне марке, појединачно или у збиркама; 10) архиве, укључујући звучне, фотографске и кинематографске архиве; 11) састави уговори стари више од сто година и стари музички уређаји.¹⁰⁰

Кривичним законом Босне и Херцеговине предвиђено је кривично дело *изношење у иностранство предмета који су од посебног културног или историјског значаја или природних реткости* (члан 254. КЗ БиХ), које се састоји од неовлашћеног извоза или изношења предмета који су од нарочитог историјског или културног значаја или се ради о предметима који представљају природну реткост у иностранство. С овим је изједначено и омогућавање другоме да то учини, што значи

---

¹⁰⁰ Article 1 of the 1970 UNESCO Convention and the Annex to the 1995 UNIDROIT Convention. In: Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property 1970, Paris, 14 November 1970; UNIDROIT Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects, Rome, 24 June 1995.

да је закон помагање у извршењу овог дела подигао на ниво радње извршења, што је сасвим разумљиво ако се има у виду да се ово дело често мора вршити управо на тај начин. Извршилац дела може бити свако лице. Дело је умишљајно. Тежи облик дела постоји ако је ово дело учињено у односу на добро од великог културног, историјског или природног значаја.¹⁰¹

Организовани криминал користи све повољне услове за своју делатност у области присвајања, прикривања, кријумчарења и илегалне трговине културним добрима. Може се констатовати да учиниоци кривичних дела на штету културних добара постају све професионалнији, много перфиднији и дрскији, усавршавајући методе своје криминалне делатности коришћењем достигнућа савремене науке и технике. Такве криминалне активности су све организоване, захватају више земаља, а резултат је повезаност домаћих и страних криминалних организација у фази припрема и у фази извршења кривичног дела, као и у истраживању тржишта за продају украдених културних добара.

Путеви и начини кријумчарења културних добара су углавном исти или слични путевима код других видова кријумчарења, само што су начини прилагођени специфичностима културних добара. У том смислу мењају се врсте експоната који се кријумчаре или се они размонтирају у делове, уколико то не ремети њихову уметничку вредност, па се у више наврата кријумчаре преко границе делови који чине целину једног културног добра.

Криминална делатност на штету културних добара у Босни и Херцеговини задњих година постаје уносан посао, који појединцима или добро организованим групама доноси добру зараду. Разни трговци, колекционари и друга заинтересована лица откупљују предмете од културно-историјског значаја или предмете који представљају привидну реткост, препродају их или кријумчаре преко границе, остварујући тако још већу противправну имовинску корист.¹⁰²

Уметничка дела су на самом почетку рата у Босни и Херцеговини (1992 - 1995) изношена у конвојима, да би потом била пребацивана преко линија раздвајања, па онда у возилима међународних снага. Тај пут ишао је преко Пала ка Новом Саду, Београду и Будимпешти, као и преко Херцеговине ка западној Европи. За разлику од

---

¹⁰¹ Кривични закон Босне и Херцеговине ("Службени гласник Босне и Херцеговине", бр. 37/03, 54/04, 61/04, 30/05).

¹⁰² Бошковић, М.; Јовичић, Д.: *Криминалистика методика*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2002, стр. 168.

врло комплексне и стално променљиве слике трговачких путева на Балкану, "омиљене" дестинације илегално прибављених уметничких дела и археолошких предмета одавно су одређене. Украдена културна добра најчешће се транспортују у Швајцарску (где се најлакше продају), али и у Аустрију или Немачку. Преко тих земаља ови предмети понекад доспевају и до Велике Британије.

2.3.5. Кријумчарење и илегално уношење нуклеарног материјала, радиоактивног отпада и других опасних материја

Технички и технолошки напредак и нагли индустријски развој довели су до тога да неке развијене земље имају велике проблеме са смештајем и складиштењем радиоактивног отпада, других опасних материја или отпадака штетних по живот или здравље људи. Суочене с тим проблемом, који с даљим развојем постаје све израженији, развијене земље настоје да се ослободе радиоактивних и других опасних материја и то пре свега изношењем из своје и уношењем у неке друге земље, најпре у неразвијене, при чему се служе многим недозвољеним средствима. Пошто се ради о посебним облицима кријумчарења ових материја односно њиховог илегалног, а понекад и легалног уношења у друге земље, а у питању је посао који се добро плаћа, то организовани криминал све више обухвата и ову криминалну делатност. Она му доноси велику зараду, одвија се уз знање развијених земаља, мањи је ризик да криминална делатност буде откривена, а и казне су много блаже него код кријумчарења других врста робе (дрога, оружје и др.).¹⁰³

Кријумчарење и илегално уношење нуклеарног материјала, радиоактивног отпада и других опасних материја делатност организованог криминала која је нарочито опасна због опасних својстава предмета ове врсте кријумчарења, а то су: нуклеарни материјали, радиоактивни отпад и друге опасне материје. Најпогоднија нуклеарна средства за кријумчарење и илегалну трговину јесу: фисионо нуклеарно гориво, пројектили веома мале снаге, фисионог порекла (ручне израде или набављени на „црном“ тржишту) и евентуално неутронско оружје. Поред тога, врло често се кријумчаре: уранијум U – 235 је најефикаснија фисиона материја за атомске бомбе и реч је о високо обогаћеном уранијуму, који се још назива борбени уранијум; плутонијум Pu – 239 је, такође, ефикасан фисиони материјал који се производи у нуклеарним реакторима; радиоактивни/нуклеарни отпад је опасан и непожељан

¹⁰³ Бошковић, М., нав. дело, стр. 165–166.

производ нуклеарне технологије, делимично или потпуно неупотребљив, али и даље с високим степеном радиоактивности. Посебно је опасна релативно мала количина високоактивног отпада који настаје у реакторима нуклеарних електрана. Радиоактивни отпад се може искористити у терористичке сврхе, било да се нападну складишта радиоактивног отпада или да се радиоактивни отпад искористи за терористички напад; цезијум Се – 137 је нуклеарни нуспроизвод који се налази у нуклеарном медицинском отпаду, који је високо радиоактиван и као такав доступан на црном тржишту; осиромашени уранијум ОУ – 238 је радиоактивни нуклеарни отпад чијим сагоревањем настају продукти који су радиоактивни и отровни, те делују штетно на здравље и живот људи и осталог живог света, штетни ефекти се манифестују и на потомство, наносе патњу и тешке повреде. Поред наведених нуклеарних материјала, постоје и други материјали који се, због својих карактеристика дуготрајности и радиоактивног зрачења, могу корисити за кријумчарење и илегалну трговину.¹⁰⁴

Кривичним законом Босне и Херцеговине инкриминисана су два кривична дела везана за кријумчарење нуклеарног материјала, радиоактивног отпада и других опасних материја, и то: *неовлаштено прибављање и располагање нуклеарним материјалом* (члан 194. КЗ БиХ) и *уношење опасних материја у Босну и Херцеговину* (члан 166. КЗ БиХ). Прво кривично дело чини онај ко нуклеарни материјал неовлаштено прибавља, поседује, користи, превози, складишти, мења, одлаже или распрострањује, или ко нуклеарни материјал силом или претњом директног напада на живот или тело друге особе или на било који други противправни начин отуђи са циљем да га противправно присвоји, или са истим циљем противправно присвоји нуклеарни материјал који му је поверен, или дође до нуклеарног материјала доводећи некога у заблуду лажним приказивањем или прикривањем чињеница или га одржавајући у заблуди, или силом, претњом или било којим другим начином застрашивања захтева нуклеарни материјал, или прети његовом употребом ради проузроковања смрти или озбиљне повреде људи или озбиљне имовинске штете, или даје такав материјал другој особи или јој омогућује да дође у посед таквог материјала. Посебан, квалификовани облик овог кривичног дела постоји ако је радња претња употребом нуклеарног материјала ради угрожавања живота људи или имовине већих размера. Друго кривично дело састоји се у уношењу радиоактивне

---

¹⁰⁴ Пена, У.; Шикман, М., нав. дело, стр. 10.

или друге опасне материје или отпадака штетних за живот или здравље људи у Босну и Херцеговину. Тежи облик дела постоји ако је лице злоупотребом свог положаја или овлашћења омогућило извршење овог дела, односно уношење наведених материја у земљу, које такође мора бити противно прописима Босне и Херцеговине.¹⁰⁵

Кривични закон Републике Српске предвиђа кривично дело *уношење опасних материја у Републику Српску* (члан 429. КЗ РС), које се састоји у противпрописном уношењу радиоактивних или других материја или отпадака штетних за живот или здравље људи у Републику Српску. Уношење наведених материја у Републику Српску подразумева њихово доношење односно допремање са подручја изван Републике Српске. Други облик овог кривичног дела чини онај ко злоупотребом свог положаја или овлашћења противно прописима омогући да се у Републику Српску унесу материје или отпаци штетни за живот или здравље људи. Радња овог кривичног дела јесте да се омогући другоме уношење радиоактивне или друге материје или отпадака штетних за живот или здравље у Републику Српску. То може бити било која радња којом се стварају услови или отклањају препреке за уношење наведених материја у Републику Српску. Ова радња представља кривично дело уколико се чини злоупотребом положаја или овлашћења којим се омогућава унос тих материја у Републику Српску. Учинилац кривичног дела на наведени начин може бити само службено или одговорно лице.¹⁰⁶

Организовани криминал сваким даном све више шири ову делатност, тако да се постепено развија нова пословна грана која се бави илегалним извозом и увозом радиоактивних и других опасних материја, доносећи велику зараду свим учесницима, без обзира на то што се ради о једном "прљавом" и нехуманом послу. У овом послу учествују и трговци, руководећи кадар и инжењери средњих и великих предузећа који вешто планирају и суптилно изводе своја недела против животне средине, користећи при том најмодернију компјутерску и информациону технику. Поред тога, посебну опасност представља могућност повезивања организованих криминалних група и терористичких организација у кријумчарењу наведених материја, што криминалним организацијама доноси профит, а терористичким организацијама оружја за масовно уништење која могу употребити у терористичке

---

¹⁰⁵ Кривични закон Босне и Херцеговине ("Службени гласник Босне и Херцеговине", бр. 37/03, 54/04, 61/04, 30/05).

¹⁰⁶ Кривични закон Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", бр. 49/03 и 108/04).

сврхе. Нуклеарне крађе се дешавају и далеко су озбиљнији проблем него што се то обично представља, док се у многим случајевима кријумчаре медицински радиоактивни изотопи или други извори радиоактивности.

Кријумчарење нуклеарног и радиоактивног материјала од стране организованих криминалних група у Босни и Херцеговини није заступљено, јер она нема нуклеарна постројења и нуклеарно наоружање које би за њих било интересно. С обзиром да развијене земље настоје да се ослободе радиоактивних и других опасних материја и то пре свега изношењем из своје и уношењем у неке друге земље, најчешће неразвијене каква је и Босна и Херцеговина, може се очекивати да би у будућности она могла постати погодно подручје за одлагање радиоактивних и других опасних материја. Такође, организоване криминалне групе у Босни и Херцеговини би могле да се баве и овом криминалном делатношћу у будућности јер је у питању посао који се добро плаћа.

2.3.6. Облици организованог криминала у привредно-финансијском пословању

Поред корупције, кријумчарења и недозвољене трговине, треба истаћи чињеницу да су у привредно-финансијској области евидентне и неке друге делатности организованог криминала, међу којима су посебно значајне: у Босну и Херцеговину "прање новца", фалсификовање новца, фалсификовање кредитних картица за безготовинско плаћање, злоупотреба овлашћења у привреди и злоупотреба службеног положаја.

Организовани криминал својом делатношћу остварује огромну противправну добит, па се појављује потреба да се криминалом зарађени новац легализује, односно да се укључи у легалне финансијске токове, чиме се онемогућава утврђивање порекла илегално стеченог новца. Разним банкарским, привредним и другим трансакцијама прикрива се порекло илегално стеченог новца и он се појављује као легално средство промета на тржишту новца. "Прање новца" је значајна делатност организованог криминала, без обзира на то на који начин је стечен илегалан новац и са њиме је тесно повезана корупција, будући да се организовани криминал служи корумпирањем да би успео да "опере" криминалом зарађен новац.

У оптицају је много дефиниција појма "прања новца", текстуално различитих, али у суштини – у погледу садржаја, доста сличних, у неким деловима чак и идентичних. Стога и нема неких већих неспоразма или битних разлика у односу на схватање и одређивање садржаја појма "прања новца". Појава прања новца је углавном у вези с криминалном делатношћу и другим друштвено штетним појавама којима се стиче незаконита добит, па стога место и степен друштвене опасности прања новца треба посматрати у том контексту. Прање новца је стални пратилац сиве економије, корупције, организованог криминала и других облика криминала из области привредног, општег и еколошког криминала.¹⁰⁷

Прање новца је процес којим се приход од криминалних активности ставља у легалне токове, односно то је прикривање добити од криминалних активности, тј. прање новца је процес којим се прикрива постојање, незаконит извор или незаконита примена профита, а затим се тај профит маскира као да је остварен легалним путем. Прање новца означава сваку активност усмерену на:¹⁰⁸ прикривање непоштено или незаконито стечених прихода кроз допуштене послове; претварање илегално (незаконито, у правилу криминално) остварене добити у привидно легалну; давање непоштено и незаконито стеченом приходу привид поштене и законите зараде; претварање или преношење предмета који потичу из одређених кривичних дела као и свако друго скривање њиховог порекла (тзв. кривично дело скривања), те свако стицање, посредовање и употреба таквих предмета (тзв. кривично дело стицања); сва чињења и нечињења ради прикривања извора противправно стеченог новца, тј. коришћење стеченог новца за обављање допуштене делатности или стицање имовине на законит начин.

У суштини прање новца је процес којим криминалци покушавају прикрити истинско порекло и власништво над имовином која је стечена криминалним активностима и подразумева многобројне међусобно различите технике, које су обично сложене, домишљајне и тајне. Заједничко им је да се њима мора сакрити оригинално порекло и власништво новца, те да наручиоци желе задржати контролу над самим поступком и по потреби остварити његову промену.

Организовани транснационални криминал делује попут транснационалних компанија: све више и више улази у стратешку сарадњу, чиме се повећава његова

---

¹⁰⁷ Симоновић, Б.; Пена, У., нав. дело, стр. 645.

¹⁰⁸ Бачић, Ф.; Павловић, Ш.: *Казнено право – посебни дио*, Масмедија, Загреб, 1999, стр. 351.

способност у заобилажењу закона, смањује међусобно надметање и умањује ризик да се буде ухваћен у криминалној делатности, те омогућава остваривање различитих профита на различитим тржиштима. Као и у легалној економији и у организованом криминалу цени се предузетништво, а коначни циљ пословања у оба сектора је остваривање што већег профита.

Међународна федерација рачуновођа дефинише појам "прања новца" као провлачење готовине или других новчаних средстава насталих илегалним активностима кроз легитимне финансијске институције и токове, употребом најразличитијих и најразноврснијих финансијских инструмената и других достигнућа, како би се прикрио извор тих средстава.¹⁰⁹

У пракси постоје различити начини прања новца који се могу комбиновати у мање или више сложене шеме. Основу већине таквих шема чине три уобичајене фазе кроз које тај процес пролази, а које се означавају као полагање, покривање и интеграција. Полагање (пласман) подразумева размену нелегално стеченог новца у неки облик који је лако преносив и који не изазива сумњу, а потом његово пуштање у токове финансијског система. Готов новац је гломазан и тежак за скривање, па у већим количинама итекако може да скрене пажњу било коме. Када је реч о изузетно великим количинама нелегално стеченог новца, криминалне организације се, због непредвидивости и великог ризика при пласману средстава у финансијски систем земаља које имају строге законске прописе у овој области, најчешће опредељују за кријумчарење. На тај начин се новац из земље у којој је нелегално стечен износи у офшор финансијске центре, у којима се обавља процес његовог полагања и интеграције, а потом се он враћа у земљу порекла (у форми страног улагања и сл.). Покривање (позакоњење) подразумева низ финансијских трансакција које по својој учесталости, обиму и комплексности често личе на легитимне финансијске активности. Крајни циљ овог процеса прања новца јесте онемогућавање повезивања нелегално стечених средстава са њиховим правим извором. Обично се полагање састоји од телеграфских преноса новца или трансфера пласираних средстава у финансијски или банкарски систем посредством многобројних рачуна. Један од најучесталијих начина којима се врши полагање јесте телеграфски трансфер новца преко оф-шор финансијских центара, попут Бахама, Холандских Антила, Кајманских острва итд. Интеграција подразумева трансфер пласираних средстава у глобалне

---

¹⁰⁹ Мијалковски, М., нав. дело, стр. 156.

финансијске токове, како би се она помешала с легитимно стеченим средствима. Циљ је да се пласирана средства прикажу као средства остварена законитим пословањем. "Прљави" новац најчешће се интегрише у глобалне финансијске токове посредством разних финансијских инструмената – гарантних писама, обвезница, полиса осигурања, банковних меница, фактура, гаранција и слично.¹¹⁰

Кривични закон Босне и Херцеговине (чланом 209. КЗ БиХ) предвиђа кривично дело *прање новца*, које чини онај ко новац или имовину за коју зна да су прибављени чињењем кривичног дела прими, замени, држи, њима располаже, употреби у привредном или другом пословању или на други начин прикрије или покуша прикрити. Радња извршења одређена је алтернативно, а у суштини се ради о различитим радњама прикривања "прљавог" новца и имовине, тј. имовине која је прибављена кривичним делом.¹¹¹ Иста инкриминација садржана је и у Кривичном закону Републике Српске у члану 280., као кривично дело *прање новца*.¹¹²

Прање новца је у Босни и Херцеговини идентификовано као изузетна опасност по интегритет финансијских установа у Босни и Херцеговини, која већ низ година доводи у неповољнији положај привредне субјекте који легално послују. Идентификовани перачи новца у Босни и Херцеговини настоје на најлакши и најбржи начин "рециклирати новац" и при томе им није увек примарно да остваре највише стопе добити на опрани новац, односно његово инвестирање.

Подела Босне и Херцеговине на два ентитета је била идеалан услов за експанзију овог вида организованог криминала. У оба ентитета добро организоване криминалне групе, у спрези са владајућом структуром у политици, правосуђу, полицији и другим институцијама, фалсификовале су документацију, исправе, жигове, печате и осталу потребну документацију те на основу тога регистровале различита предузећа са седиштем по читавој Босни и Херцеговини. Након тога су размениле у ентитетима решења о регистрацији предузећа и све што је потребно за његово пословање (изјаве, печати, овлаштења и др.), те отпочеле с криминалним радом. У прилог им је ишло и непостојање законских механизма за спречавање овог вида криминала.

---

¹¹⁰ Маринковић, Д., нав. дело, стр. 123.

¹¹¹ Кривични закон Босне и Херцеговине ("Службени гласник Босне и Херцеговине", бр. 37/03, 54/04, 61/04, 30/05).

¹¹² Кривични закон Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", бр. 49/03 и 108/04).

Фалсификовање новца и стављање фалсификованог новца у оптицај јесу врло честе делатности организованог криминала. То је стара појава, али је техника фалсификовања достигла готово савршеност тек у новије време. Основни мотиви и циљеви фалсификовања новца јесу економске и политичке природе. Економски интерес је видан јер је зарада очигледна у односу на уложени рад и средства, без обзира на ризик и опасност да та криминална делатност буде откривена. Фалсификовање је врло уносан посао, јер се интерес налази у разлици између труда производње и добити која се постиже стављањем фалсификованог новца у оптицај.¹¹³

Полазећи од чињенице да фалсификовање новца и његово стављање у оптицај доноси велику добит, организовани криминал предузима низ организацијских мера и користи научне и техничке изуме ради што квалитетнијег фалсификовања новца, његовог растурања и онемогућавања откривања своје криминалне делатности. У том смислу, организовани криминал располаже професионалним фалсификаторима новца, а читав криминална делатност се добро организује, почев од проналажења објекта, машина, технике, средстава, репроматеријала и стручних лица, па до финансијера и осталих учесника у дистрибуцији и растурању фалсификованог новца. Локација и објекат у којем се новац фалсификује се бирају с посебном пажњом и чувају у тајности да би се, након производње одређене количине фалсификованог новца, склониле машине, техника и друга средства и уништили сви трагови, а фалсификован новац сместио у посебно сигурним складиштима, одакле се даље врши његова дистрибуција.¹¹⁴

Фалсификатори примењују две врсте фалсификовања: ручно и машинско. Ручно фалсификовање врше талентовани појединци који прецртавањем с оригинала могу да направе новчаницу која у главним карактеристикама само личи на оригинал, али када постоји и најмања сумња да се ради о фалсификату, то може лако да се утврди. Машински начин фалсификовања много је опаснији, јер се он врши разним техникама и технологијама, а од квалитета штампе и папира зависи и квалитет фалсификата. Још један начин фалсификовања има велику примену, а то је коришћење колор фото-копир апарата. Фалсификовање кованог новца веома је ретко. Разлог за то је првенствено мала вредност кованих новчаница, али и

---

¹¹³ Бошковић, М.; Јовичић, Д., нав. дело, стр. 348–349.

¹¹⁴ Бошковић, М., нав. дело, стр. 176.

релативно тежак посао фалсификовања. Када дође до таквог фалсификовања, користе се две методе. Прва је изливање у калупе, што представља веома груб и лако уочљив фалсификат. Други, много успешнији начин је тзв. штанцовање, односно употреба специјалних преса у којима се налазе израђени негативи кованог новца који се фалсификује. Јаким притиском на припремљене металне кругове добија се фалсификовани ковани новац. Ако су алати прецизно израђени, тада је и фалсификат веома добро урађен, али је непрмостива препрека за ову врсту фалсификата легура од које се прави ковани новац. Када се ради о новчаним документима, као што су менице и чекови, њихова заштита се врши употребом специјалне хартије, воденим знаком и цртежом. Фалсификати ових новчаних докумената код нас су веома ретки, али је зато коришћење украдених чекова текућих рачуна грађана веома чест вид криминала. Код ове врсте фалсификата, фалсификује се само потпис, а све остало је оригинално. У овом случају криминалци користе чекове док их не потроше.

Да би се остварила одговарајућа противправна добит, потребно је да се фалсификовани новац стави у оптицај. Успешност стављања фалсификованог новца у оптицај, односно тежина његовог откривања зависи од неколико фактора: квалитета фалсификованог новца; количине фалсификованог новца; номиналне вредности фалсификованих новчаница; валуте новца који се фалсификује. Фалсификовани новац се кријумчари по добро разрађеној шеми организованог криминала, уз процену сваке конкретне ситуације и предузимање свих мера безбедности како би се фалсификовани новац успешно пласирао у предвиђене токове. У ту сврху користе се сви путеви и сва превозна средства и разна преносна и друга средства која су погодна за сакривање новца, са уграђеним скровиштима.

Организовани криминал користи фалсификовани новац за плаћање многих услуга и других својих обавеза, за куповину дрога, оружја и муниције, културних добара и других врста робе, за корумпирање, за плаћање споредних делатности лицима која нису чланови криминалне организације, као и за куповину разних потребних ствари, опреме, технике, као и за друге потребе криминалне организације. Фалсификовани новац се користи и за плаћање другим криминалним организацијама у њиховом купопродајном односу.

Постоје и други начини растурања фалсификованог новца, али се у сваком случају води рачуна о избору места растурања новца, као и о лицима с којима се ступа у контакт. Најчешће се то чини на местима окупљања већег броја људи и тамо

где се стварају веће гужве, а избегавају се банке, поште, благајне и друге финансијске институције, јер запослени у њима могу лакше да уоче да се ради о фалсификованом новцу. Фалсификовани новац се растура појединачно или групно. Ако је растурање групно, онда то најчешће раде два до три лица која су међусобно поделила задужења. Фалсификовани новац се углавном брзо и лукаво предаје заинтересованим лицима, скретањем њихове пажње на неке друге, споредне ствари и често гужвањем и савијањем новца, ради отклањања сумње у фалсификат.¹¹⁵

Кривични закон Босне и Херцеговине предвиђа кривично дело *фалсификовање новца* (члан 205. КЗ БиХ), које може учинити онај ко начини лажан новац с циљем да га стави у оптицај као прави. Овим кривичним делом угрожава се монетарни систем и јединство тржишта земље, односно угрожава се сигурност и поверење у новчани промет. С обзиром на начин радње извршења, у овом члану предвиђени су следећи облици кривичног дела фалсификовања новца: 1) израда лажног новца с циљем да се такав новац стави у оптицај као прави; 2) преиначење правога новца с циљем да се такав новац стави у оптицај као прави; 3) стављање у оптицај лажног новца или преиначеног правога новца; 4) прибављање лажног новца с циљем да се стави у оптицај као прави; 5) стављање у оптицај лажног новца који је примљен као прави; и 6) непријављивање израде лажног новца или непријављивање стављања у оптицај лажног новца.¹¹⁶

Када је у питању угрожавање монетарног система Босне и Херцеговине производњом и стављањем у промет фалсификованог новца, активности агенција су биле усмерене на откривање и идентификацију појединаца и група укључених у наведене незаконите радње. Лоциран је одређен број лица из Босне и Херцеговине која су се бавила наведеним обликом криминала, растурајући фалсификовани новац који је, углавном, према расположивим сазнањима, водио порекло из Бугарске и других источноевропских земаља. Прикупљена сазнања о стављању у промет фалсификованог новца на подручју Босне и Херцеговине указују на то да су највише заступљени фалсификати евра, те да велик дио овог новца одлази у земље западне Европе. Наведене појаве могу на директан и индиректан начин утицати на општу економску стабилност и легалне токове новца.

---

¹¹⁵ Шикман, М., нав. дело, стр. 331.

¹¹⁶ Кривични закон Босне и Херцеговине ("Службени гласник Босне и Херцеговине", бр. 37/03, 54/04, 61/04, 30/05).

Кривична дела злоупотребе овлашћења у привреди и злоупотребе службеног положаја су усмерена против службене дужности и представљају противправна понашања усмерена против правилног функционисања јавних служби која чине службена или овлашћена лица у вршењу своје службене дужности. Суштинско обележје ових дела је повреда службене дужности противправним кориштењем службених позиција и овлашћења.

Ради се о делима злоупотребе власти која представљају велико зло за свако друштво и карактеристична су за све облике државних уређења. Посебна опасност је то што представљају напад на интегритет службе односно државних институција изнутра. Објект заштите ових кривичних дела је службена дужност државних и других органа који врше јавна овлашћења. Извршилац ових кривичних дела је службено лице.¹¹⁷

Кривични закон Босне и Херцеговине предвиђа кривично дело *злоупотребе овлашћења у привреди* (члан 263. КЗ БиХ). У овом члану предвиђени су посебни случајеви незаконитог пословања одговорног лица у правном лицу, односно предвиђени су посебни случајеви злоупотребе овлашћења мотивисани прибављањем противправне имовинске користи за правно лице. У суштини, дело се састоји од више садржајно различитих дела, тј. од следећих алтернативно одређених радњи извршења: 1) стварање или држање недопуштених фондова у земљи или иностранству; 2) неистинито приказивање стања и кретања средстава и резултата пословања састављањем исправа неистинитог садржаја, лажним билансима, проценама и инвентуром или другим лажним приказивањем или прикривањем чињеница и на тај начин довођењем у заблуду управе правног лица при доношењу одлука о пословима управљања; 3) ускраћивање плаћања пореских и других фискалних обавеза утврђених законом; 4) кориштење расположивих средстава противно њиховој намени и 5) грубо повређивање овлашћења на други начин.¹¹⁸

Злоупотреба службеног положаја или овлашћења (члан 347. КЗ РС) је кривично дело које је предвиђено у Кривичном закону Републике Српске. Дело се састоји у искоришћавању службеног положаја или овлашћења, прекорачењу граница службеног овлашћења или у невршењу службене дужности у намери да се, себи или другом, прибави каква корист или да се другом нанесе каква штета или теже повреде

¹¹⁷ Бошковић, М.; Јовичић, Д., нав. дело, стр. 373.

¹¹⁸ Кривични закон Босне и Херцеговине ("Службени гласник Босне и Херцеговине", бр. 37/03, 54/04, 61/04, 30/05).

право другог од стране службеног лица. Ово је опште и основно службено кривично дело. Објекат заштите је службена дужност, њено исправно, целисходно, ефикасно и законито вршење. Дело има три основна облика испољавања: 1) искоришћавање службеног положаја; 2) прекорачење службеног овлашћења и 3) невршење службене дужности. Искоришћавање службеног положаја постоји када службено лице предузима радњу која је у оквиру његовог овлашћења, али то не чини у интересу службе, него да би на тај начин прибавило за себе или за другог какву имовинску корист или да би другоме нанело какву штету или теже повредило права другог. Прекорачење службеног овлашћења постоји кад службено лице предузима радње изван његовог овлашћења, а ради прибављања неке користи за себе или другог или да некоме нанесе какву штету или да повреди другог. Неизвршење службене дужности постоји кад службено лице свесно и вољно пропушта да изврши службену радњу из оквира свог овлашћења коју је дужно да изврши, или кад ту радњу извршава на такав начин да се не може остварити онај циљ који треба да буде остварен.¹¹⁹

Модерна технологија утицала је на значајне промене у области платног промета, на промене начина плаћања и на измену структуре средстава плаћања, у којој је све мањи удео готовог новца и класичних средстава безготовинског плаћања. У структури средстава плаћања данас доминирају пластични, електронски, мобилни и виртуелни новац. Трговина и банкарство се, у све већем обиму, одвијају путем коришћења компјутерских и телекомуникационих мрежа и уређаја базираних на високим технологијама. Ове промене неминовно су довеле и до нових појавних облика криминала. Све то учинило је платне картице изузетно атрактивним објектом напада криминалаца, а посебно од стране организованих криминалних група.

Злоупотребе платних картица су област криминала коју карактерише велика покретљивост у географском смислу (из једне земље у другу). На мети су нова и недовољно развијена тржишта, без довољно искуства и у којима не постоји систем за препознавање и спречавање злоупотреба. Такво тржиште је потенцијално лак плен за искусне криминалце и криминалне групе које су већ "испекле" занат на развијеним тржиштима која примењују опсежне превентивне мере против злоупотреба. С појавом првих платних картица, почеле су и прве злоупотребе овог средства плаћања. Прве платне картице су имале недовољан степен заштите, па их је било

---

¹¹⁹ Кривични закон Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", бр. 49/03 и 108/04).

лако фалсификовати и злоупотребити, чак много лакше него направити фалсификат новца или чека. Све израженија потреба за сигурношћу трансакција које се врше употребом платних картица као средства безготовинског плаћања, довела је до увођења најновијег типа платних картица. Нови стандард у индустрији картица су такозване паметне картице, које су веома безбедне и којих има неколико основних типова: 1) смарт картица или картица са чипом; 2) оптичка меморијска картица и 3) виртуелна картица.¹²⁰

Основни облици фалсификовања и злоупотреба платних картица јесу: злоупотребе украдених или утајених (изгубљених) платних картица, злоупотребе неуручених платних картица, неовлашћена употреба туђе платне картице, прављење и злоупотребе лажних платних картица, прибављање података за прављење лажне платне картице, злоупотребе и преваре од стране акцептаната (трговаца), злоупотребе од стране корисника.¹²¹

Кривичним законом Републике Српске предвиђено је кривично дело *фалсификовање кредитних картица и картица за безготовинско плаћање* (члан 276. КЗ РС), које се састоји у прављењу лажне кредитне картице или картице за безготовинско плаћање или преиначавању такве праве картице у намери да се употреби као права или ко такву лажну картицу употреби као праву. Основни облик овог дела код којег је радња одређена алтернативно, јесте: 1) израда лажне кредитне картице или друге картице безготовинског плаћања у намери да се таква картица употреби као права; 2) преиначење праве кредитне картице или картице безготовинског плаћања и 3) употреба лажне кредитне картице или картице безготовинског плаћања као праве.¹²²

Босна и Херцеговина представља погодно подручје за спровођење активности организованих криминалних група из области привредно-финансијског пословања, на шта указују и резултати Министарства унутрашњих послова Републике Српске.¹²³

Наиме, у раду Министарства унутрашњих послова Републике Српске посебно место имају активности на откривању и пријављивању кривичних дела привредног

---

¹²⁰ Шикман, М., нав. дело, стр. 339–340.

¹²¹ Ђокић, З.: Фалсификовање и злоупотреба платних картица, *Безбедност*, бр. 5/06, Министарство унутрашњих послова Републике Србије, 2006, стр. 778–782.

¹²² Кривични закон Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", бр. 49/03 и 108/04).

¹²³ Статистички показатељи неких од облика организованог криминала у привредно-финансијском пословању на подручју Републике Српске и преглед активности Министарства унутрашњих послова Републике Српске.

криминала, па је и програмски приоритет дат раду на овој проблематици. У протеклих пет година откривено је и надлежним тужилаштвима пријављено 3.521 кривично дело привредног криминала, у просеку 704 годишње. Тужилаштвима је поднесен укупно 2481 (496) извјештај о почињеним кривичним делима, те пријављена 3.583 (717) извршиоца.

Табела 3.- Привредни криминалитет

р.б.	ПРИВРЕДИ КРИМИНАЛ	2007	2008	2009	2010	2011	— X
1.	Укупан број к.д.	793	644	661	701	722	704
2.	Број извештаја	560	446	503	494	478	496
3.	Пријављена лица	828	619	681	739	716	717
4.	Зл.сл.положаја или овл.	156	109	96	92	120	115
5.	Фалсификовање новца	86	83	99	47	18	67
6.	Зл.овлаштења.у привреди	42	17	8	6	3	15
7.	Прање новца	-	0	1	1	2	1

Графикон 1. – Приказ броја кривичних дела, извештаја и пријављених лица из области привредног криминала

По висини материјалне штете и другим последицама издвајају се кривична дела злоупотребе службеног положаја или овлашћења, којих је током извештајног периода откривено и пријављено 573 и представљају 16,3% укупног броја кривичних дела привредног криминала.

Евидентно је смањење појава стављања у оптицај фалсификованих новчаница (у 2007. години евидентирано је 86 кривичних дела док је у 2011. години откривено свега 18 кривичних дела). Укупно је откривено 333 кривична дела фалсификовања новчаница, што чини 9,5% кривичних дела привредног криминала. Најбројнији су фалсификати новчанице у апоенима од 20 и 50 КМ, 100 и 50 евра, затим 100 КМ, а појавили су се и фалсификати коване новчанице од пет КМ. Углавном је реч о појединачним случајевима стављања у промет фалсификованих новчаница у тржним центрима, бензинским пумпама, трговинама и организацијама које послују готовином, које се откривају одмах или накнадно при предаји пазара у банке.

Полиција Министарства унутрашњих послова Републике Српске је у току сектора Републике Српске о извршеним контролама у ЈМДП "Електропривреда РС", ЈПШ "Српске шуме" РС, АД "Рафинерија нафте" Брод, АД "Рафинерија уља" Модрича, ЗДП "Петрол" Бањалука, ЈОДП "Српске поште" Бањалука, АД "Железнице РС" Добој, Агенцији за банкарство РС, у више општина Републике Српске. Главна служба за ревизију је сукцесивно достављала извештаје МУП-у РС, који је преко својих организационих јединица и у уској сарадњи са надлежним тужилаштвима, предузимао одговарајуће мере и радње, вршио провере, прикупљао доказе и за случајеве где су постојали основи сумње о почињеним кривичним делима, сачињавао извештаје и са доказним материјалом достављао их тужилаштвима.¹²⁴

Ове наводе дескриптивно илуструју два примера из скорашње праксе Министарства унутрашњих послова Републике Српске.

Акцију „Трокут”, са циљем откривања и расветљавања кривичног дела фалсификовања новца из члана 205 Кривичног закона Босне и Херцеговине, извели су 30. јануара 2006. године припадници криминалистичке полиције МУП Републике Српске у сарадњи са Европолом и полицијом Аустрије, Словеније и Хрватске. Том приликом су извршени претреси на широј локацији Републике Српске, као и на

---

¹²⁴ Извештај о раду Министарства унутрашњих послова Републике Српске у периоду 2007 - 2011. године.

подручју Федерације БиХ и дистрикта Брчко. У току извођења акције пронађено је и одузето 2067 фалсификованих новчаница у апоену од 50 евра, 18 фалсификованих новчаница у апоену од 100 евра, 41 фалсификована новчаница у апоену од 200 евра, различитих серијских бројева, као и 688 табака папира беж боје, формата А4 на којима су биле одштампане новчанице од 50 евра, по три на једном табаку. Исте су биле припремљене за резање и даљу обраду. Такође, пронађена је велика количина приручних средстава (клишеи, боје, резачи за папир, флуоресцентни фломастери, старе кованице на којима се налазе ликови историјских личности који се стављају на новчанице, сребрнасте фолије за нанос заштитних знакова и друга слична опрема) коришћених за израду фалсификованих новчаница. Тада је лишено слободе шест лица, која су уз извештај о постојању основа сумње да су починила кривично дело организованог криминала, а у вези са кривичним делом фалсификовања, предата тужилаштву БиХ, при чему је четворици од шест лица од стране суда БиХ одређен једномјесечни притвор због постојања основа сумње да су починили кривично дело организованог криминала.

Суд Босне и Херцеговине је 18. октобра 2007. године прихватио споразум о признању кривице између тужилаштва Босне и Херцеговине, па је двама оптуженим лицима, која су оглашена кривим за кривично дело организованог криминала у вези са кривотворењем новца, као и за кривично дело кривотворења исправа, изречена јединствена казна затвора у трајању од девет година.¹²⁵

Друга акција под псеудонимом „Виза” вођена је у периоду мај–јули 2004. године и обухватила је провођење посебних истражних радњи према већем броју лица због основане сумње да су починили кривична дела организованог криминала, у вези са чланом 220., став (1) (злоупотреба положаја или овлашћења), а све у вези члана 29. Кривичног закона Босне и Херцеговине.

У току 2004. године припадници Центра јавне безбједности Бања Лука оперативним радом дошли су до сазнања да организована група нуди лицима, за одређени новчани износ, посредовање у добијању виза за одлазак у западноевропске земље и израду нових личних докумената. Припадници криминалне групе су вршили израду фалсификованих старих личних докумената (обрасци личних карата из ФБиХ) и пријавно-одјавних образаца, уверења о држављанству, извода из матичних књига рођених, као и других докумената потребних за прилагање уз захтев за

---

¹²⁵ www.sudbih.gov.ba/?opcija=presude&godina=2007&odjel=2&jezik=b.

издавање и замену старих личних докумената, које су оверавали кривотвореним печатима и у договору са запосленим у CIPS (Citizens' Identity Protection System) канцеларији доводили лица да предају тако кривотворена документа и изврше аквизицију (сликање и дактилоскопирање) како би била омогућена израда нових личних документа са лажним садржајем. Предмет је окончан осудом два лица на казну затвора од две године.

Ревизијом запримљених захтева у CIPS канцеларијама из Републике Српске пронађено је укупно 161 захтев лица за издавање личних докумената у којим су приложени документи са лажним садржајем. Од укупног броја, до сада је идентификовано 28 лица, а 3 лица су лишена слободе, али им није утврђен стварни идентитет. Значај наведене истрге у вези са идентификационим документима је у спознаји да је CIPS пројекат покренут без механизма заштите система од могућег продора.

Поред наведеног, веома велику опасност представљају лица за која није утврђен стварни идентитет, а која могу бити потенцијални терористи или лица блиска терористичким организацијама. Они су током последњег рата (1992-1995) дошли из неке од афричких или азијских земаља управо са циљем да дођу до новог идентитета, како би могли да се слободно крећу и прелазе међудржавне границе до циљне дестинације.¹²⁶

Облици организованог криминала у привредно финансијском пословању представљају најозбиљнији проблем за Босну и Херцеговину с обзиром на штету коју ови облици криминала, по основу утајених пореских и других давања, имају по буџет земље, као и на друштво у целини. С обзиром да се у Босни и Херцеговини, од почетка 2006. године, почео примењивати систем индиректног опорезивања, очекивати је да ће доћи до промене модалитета вршења ових кривичних дела у складу са новим системом опорезивања.

2.3.7. Корупција и организовани криминал

Корупција постоји у свим земљама, па тако и у Босни и Херцеговини и представља изузетно динамичну негативну друштвену појаву која се брзо

---

¹²⁶ Пена, У., Шикман, М.: Организовани криминалитет у Босни и Херцеговини и Републици Српској-стање и мере сузбијања, у : Друштвени аспекти организованог криминала, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2011, стр. 362.

прилагођава постојећим политичким и економским условима. Међутим, чињеница је да су нека друштва мање подложна корупцији а у неким је ова појава веома раширена.¹²⁷

На самом почетку одређивања садржаја појма корупције треба поћи од чињеница да још увек не постоји јединствена дефиниција корупције која би била прихваћена у националним и међународним размерама.¹²⁸

Грађанскоправна конвенција о корупцији Савета Европе представља први покушај уједначавања јединствених принципа и правила на међународном нивоу у областима грађанског права и корупције. Корупција, према дефиницији Грађанскоправне конвенције Савета Европе, подразумева тражење, нуђење, давање, или прихватање, директно или индиректно, мита или неке друге недопустиве користи или могућности која изобличава ваљано вршење дужности или понашање онога који прима мито или недопустиву корист од тога. Кривичноправна конвенција о корупцији има широко подручје деловања и покрива више облика коруптивног понашања. Коруптивна понашања која би требало да су, по овој Конвенцији, инкриминисана, су: давање мита домаћим јавним службеницима, примање мита од стране домаћих јавних службеника, подмићивање чланова домаћег парламента, подмићивање страних јавних службеника, подмићивање чланова страног парламента, давање мита у приватном сектору, примање мита у приватном сектору, подмићивање службеника међународних организација, подмићивање чланова међународних парламентарних скупштина, подмићивање судија и других званичника међународног суда, злоупотреба положаја (трговина интересима), "прање" средстава прибављених коруптивним кривичним делима, рачуноводствена кривична дела, саучесништво и учествовање у коруптивном кривичном делу.¹²⁹

У Републици Српској, корупција се дефинише као чињење или нечињење овлашћене особе која делује у службеном својству и која на незаконит и неморалан начин користи свој положај да обезбеди одређене користи за себе или друге особе, што је супротно обавезама и правима других, односно једноставно речено, ради се о

---

¹²⁷ Симоновић, Б.; Пена, У, нав. дело, стр. 647.

¹²⁸ Пена, У.: *Стратегија супротстављања криминалитету и концепт рада полиције у заједници*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2008, стр. 322.

¹²⁹ Шикман, М., нав. дело, стр. 342–343.

остваривању нелегалне предности преко службених лица незаконитим и неморалним средствима.¹³⁰

Корупција обухвата и кривична дела против службене дужности. То су противправна понашања усмерена против правилног функционисања јавних служби која чине службена или овлашћена лица у вршењу своје службене дужности. Ова врста кривичних дела спада у категорију криминала с изразито високим степеном опасности за друштво и то не само с материјалним последицама, него и због разарања и поремећаја основних токова живота кроз напад на моралне вредности.

Суштинско обележје ових дела је повреда службене дужности противправним кориштењем службених позиција и овлашћења. Ради се о делима злоупотребе власти која представљају велико зло за свако друштво и карактеристична су за све облике државног уређења. Посебна опасност је то што представљају напад на интегритет службе односно државних институција изнутра. Злоупотребе положаја, несавесно, неправилно и неуредно вршење службене дужности јавних и других овлашћења проузрокује развој бирократије и доводи до корумпираности администрације, што је у знатној мери изражено у Босни и Херцеговини.¹³¹

Организовани криминал и корупција су криминални феномени који имају много заједничких карактеристика. Њихов однос се може посматрати и кроз општеприхваћено схватање корупције. Наиме, опште је прихваћено широко схватање по којем је корупција "злоупотреба јавне моћи за приватне интересе", која се манифестује кроз различите форме, укључујући неколико елемената, као што су: подмићивање, проневера, превара, изнуда, злоупотреба моћи, сукоб интереса, фаворизовање и непотизам, као форма фаворизовања. Управо су ово форме које користе носиоци организованог криминала у остваривању постављених циљева, првенствено стицања и увећања профита, али и остваривања јавне, политичке и сваке друге моћи. На тај начин, носиоци организованог криминала остварују позиције које им обезбеђују одговарајуће бенефиције и уступке, али и већи друштвени статус за шефове криминалних организација.

Неким формама корупције, као и другим начинима, носилац организованог криминала успева да продре до одређених центара политичке, привредне и финансијске моћи, што му гарантује такву позицију да може да врши одређени

---

¹³⁰ Рајчевић, М.: Сузбијање корупције, у: *Реформа кривичног законодавства у Републици Српској*, зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2003, стр. 151.

¹³¹ Пена, У., нав. дело, стр. 323.

утицај на органе откривања, гоњења и пресуде, чиме и обезбеђује заштиту нелегалне делатности криминалне организације. То значи да се корупцијски ланац у организованом криминалу не прекида, већ да остварује повратно дејство, омогућајући неосновано богаћење и легализацију незаконитих делатности.¹³²

Са становишта односа корупције и организованог криминала, посебно је интересантна област организованог криминала у привредно-финансијској области, с обзиром на то да се у оквиру ове области врше кривична дела корупције. У анализама кривичних дела организованог криминала у привредно-финансијској области, неке форме манифестације корупције појављују као логични продукти настали предузимањем тих дела (проневера, превара, изнуда и слично), док се у другим случајевима поједине форме корупције јављају као помоћни инструменти за вршење кривичних дела из области привредно-финансијског пословања (примање мита, давање мита, и слично).¹³³

Можемо говорити о два основна облика повезаности организованог криминала и корупције: први – остваривање утицаја на државне органе, појединце и друге субјекте социјалне контроле и други – узрочно-последични однос организованог криминала и корупције. Различити примери у многим земљама, али и у Босни и Херцеговини, показују да су припадници организованих криминалних група успели продрети до највиших сфера јавне власти и приватног (пословног) сектора. Постоје различити модалитети утицаја на државне органе, појединце и друге субјекте социјалне контроле. На растућу економску и политичку моћ носилаца организованог криминала у знатној мери утиче њихова "комуникација", или, прецизније, "заштићена спрега" коју имају с појединцима из разних институција, при чему је корупција то кључно везивно ткиво и основно средство које прати развој организованог криминала.

Нека истраживања указују на пет нивоа инфилтрације организованог криминала у јавни сектор, путем корупције. То су следећи нивои: *појединачно подмићивање* – на првом нивоу, мито се нуди у замену за појединачну корист, као што је прибављање пасоша, дозволе или информације које олакшава извршење кривичног дела или омогућава избегавање казне; *редовно подмићивање* – овај ниво

---

¹³² Бошковић, М.: *Транснационални организовани криминалитет*, Полицијска академија, Београд, 2003, стр. 49.

¹³³ Beare, M.; Naylor, R.T.: *Major Issues Relating to Organized Crime within the Context of Economic Relationships*, Nathanson Centre for the Study organized crime and corruption, Canada, 1999, p. 34.

састоји се у континуираном плаћању мита јавним службеницима с циљем обезбеђивања континуиране заштите од полицијске истраге или нпр. незаконитих активности у омогућавању лакшег преласка међународних граница; *инфилтрација у вишим нивоима власти* – овај ниво инфилтрације има за циљ подмићивање виших јавних службеника у "осетљивим" владиним агенцијама, који могу обезбедити дугорочне користи и заштиту криминалних група; *инфилтрација на политичком нивоу* – овај ниво укључује подмићивање високих државних функционера, као што су сенатори, министри, а понекад чак и председници земаља, ради остваривања утицаја на политичке, економске, али и судске одлуке.

Врло је мало емпиријских истраживања мерења утицаја корупције на организован криминал и обратно. У литератури, корупција се обично схвата као основни узрок и олакшавајући фактор организованог криминала. Међутим, могу се навести и добри разлози за претпоставку да организовани криминал има одређен утицај на корупцију. Сходно томе, можемо говорити о корупцији као узроку организованог криминала, о корупцији као олакшавајућем фактору организованог криминала, као и о утицају организованог криминала на корупцију.¹³⁴

Босна и Херцеговина је озбиљно суочена са проблемом корупције и са неефикасношћу у њеном сузбијању. Недовољна је примена законског оквира који уређује борбу против корупције, посебно Закона о сукобу интереса, те Закона о финансирању политичких партија. Такође, евидентна је и неусклађеност закона на различитим нивоима власти, као и генерални недостатак капацитета институција које би требало да спроводе антикорупцијске прописе. Неефикасност правосуђа и изостанак процесуирања великих случајева корупције, непотизам у јавном сектору, неуједначеност прописа у области приступа информацијама, недостатак заштите пријавилаца корупције и слично, проблеми су са којима је суочена Босна и Херцеговина.

Може се закључити да се Босна и Херцеговина налази тек на почетку борбе против корупције, управо због недостатка политичког консензуса и чињенице да борба против корупције остаје само у обећањима представника власти, без адекватног деловања.

---

¹³⁴ Шикман, М., нав. дело, стр. 344–348.

2.3.8. Организовани високотехнолошки криминал

Развој телекомуникација у 20. веку достигао је неслућене размере, омогућивши интеракцију међу људима кроз скоро тренутну размену гласовних и других врста информација. Рачунарска револуција је развоју такве интеракције дала додатни подстицај, рапидном обрадом, складиштењем и претраживањем података и информација од значаја за одређену врсту делатности. Спрегнуте компјутерске и телекомуникационе технологије, захваљујући све бржим и снажнијим саставним деловима, прогресивно увећавају моћ информационих система.

Мреже информационих система се шире и међусобно повезују, формирајући националне, регионалне и глобалне рачунарске системе са бројним физичким и логичким везама, неограниченим бројем приступних тачака и великим бројем познатих и непознатих корисника.¹³⁵ Могућност да се стекне и размени велики број информација у кратком времену, моћ рачунара да уређује и анализира те информације и системи способни да те анализе симултано дистрибуирају до бројних корисника, независно од њиховог броја и географске распоређености, представља озбиљан технолошки продор којим се знање ствара, размењује и користи брже и више него икада до сада.¹³⁶

Данас је коришћење рачунара веома распрострањено и скоро да нема области друштвеног живота где ово моћно средство није нашло примену. Стални развој електронике, технике и технолошки напредак утичу на стално усавршавање компјутерских уређаја, а уз то распрострањена савремена мрежа информационих система открива нове могућности у односу на прикупљање, обраду и представљање из разноврсних области живота. Коришћењем информационих система могу се лакше, брже и ефикасније завршити многи послови, али исто тако информациони системи могу бити коришћени и у криминалне сврхе и то од криминалних организација организованог криминала. Због тога су и евидентни многи напади на информационе системе и то од стране појединаца и организованих група, уз присуство разних мотива, у коју делатност се укључује и организовани криминал, настојећи да савремене техничке и технолошке изуме користи за остваривање својих циљева. За такве делатности потребно је одређено знање, вештина и упорност, јер

---

¹³⁵ Маринковић, Д.: *Сузбијање организованог криминала*, специјалне истражне методе, Прометеј, Нови Сад, 2010, стр. 92.

¹³⁶ Исто, стр. 93.

није једноставно открити шифру и ући у туђи информациони систем и неовлашћено доћи до разних поверљивих или неких других значајних података који се могу користити у компромитујуће сврхе.

Информациона технологија широм је отворила врата многим криминалним понашањима која до скоро нису била могућа и која са собом носе изузетан степен друштвене опасности. Све више вредних друштвених добара претвара се у дигиталне записе и смешта у рачунарске системе, који умрежени постају потенцијални циљ и полигон за предузимање криминалних радњи новим средствима, методама и техникама за остваривање високовредних циљева. Развој комуникација, посебно бежичних, није само уклонио међудржавне границе и свет учинио „великим глобалним селом“, већ у великој мери олакшава реализацију традиционалних и ствара нове типове криминала. Испреплетеност организованог и високотехнолошког криминала, или (зло)употреба савремених технологија од стране овог првог, у великој мери је зависна од опште технологизације друштва, развоја електронских видова пословања и банкарства и сл.

Под високотехнолошким криминалом подразумева се вршење кривичних дела код којих се као објекат или средство извршења кривичних дела јављају рачунари, рачунарске мреже, рачунарски подаци, као и њихови производи у материјалном или електронском (рачунарски програми и ауторска дела) облику.¹³⁷

На овако распрострањен и актуелан облик криминала није остало имуно ни друштво Босне и Херцеговине, него је напротив, постало свакодневно изложено претњама и финансијским штетама које му проузрокују лица која се баве високотехнолошким криминалом. Ратна дешавања на овим просторима довела су до тога да се друштво Босне и Херцеговине не може похвалити укупном информатичком образованошћу, што директно омогућава извршиоцима кривичних дела високотехнолошког криминала лакше извршење кривичних дела и стицање противправне имовинске користи на овај начин. Пре свега, проблем је у томе што мали број грађана који активно користи рачунаре не води довољно рачуна о заштити својих података са рачунара, као и о уобичајеним преварама којима се служе извршиоци кривичних дела високотехнолошког криминала. Велики број корисника рачунара само је површно упознат са њиховим могућностима и у свом раду их користи веома наивно и без размишљања о евентуалним последицама. Оваквим

---

¹³⁷ Мијалковић, С., нав. дело, стр. 348–349.

начином коришћења рачунара ствара се један огроман простор за разне малверзације, преваре, утаје, крађе, оштећење или уништење приватне својине, нарушавање угледа и клевету. Простор у којем се ово дешава назива се сајбер (*cyber*) простор, који човечанству доноси много тога доброг, али исто тако и много негативног. О актуелности овог проблема говори и податак "да Босна и Херцеговина годишње губи између 11 и 14 милиона долара директних пореза због софтверске пиратерије, која се процењује на 66% од укупног софтверског тржишта".¹³⁸

Компјутерски криминал елиминише потребу за разним сукобима и обрачунима и искључује потребу вршења појединих кривичних дела на класичан и препознатљив начин и смањује могућност за откривање такве криминалне делатности и проналажење и обезбеђивање релевантних личних и материјалних доказа. Ове погодности стручно и благовремено користи организовани криминал.¹³⁹

Потенцијални циљеви компјутерског криминала могу бити:¹⁴⁰ хардвер, софтвер, програми, подаци, заштита, услуге, док би се бројне активности које могу имати карактер криминалних радњи могле груписати на следећи начин:

- атак на хардвер (уништење, оштећење или отуђење рачунарског система или његових компоненти);
- атак на софтвер (уништење, оштећење, отуђење и неовлашћена измена, објављивање или коришћење софтверских производа);
- атак на програм (уништење, оштећење, отуђење и неовлашћена измена, објављивање или коришћење програмских производа);
- атак на податке (уништење, оштећење, отуђење и неовлашћена измена, објављивање или коришћење података);
- атак на заштиту (нарушавање или пробијање система заштите) и
- атак на услуге (неовлашћено коришћење информационих ресурса).

У области компјутерског криминала "тамна бројка" видно је присутна што указује на чињеницу да је приличан број извршених кривичних дела остао неоткривен. Место и време извршења кривичних дела из домена компјутерског криминала, који представљају одговоре на два златна питања криминалистике "где и када", у извесној мери одступају од традиционалних криминалистичких учења у

---

¹³⁸ Шетка, Г.; Ратковић, Ж.: Високотехнолошки криминал у Републици Српској, у: Сузбијање криминала и европске интеграције, с освртом на високотехнолошки криминал, Зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Лакташи, 2012, стр. 182.

¹³⁹ Бошковић, М., нав. дело, стр. 197–198.

¹⁴⁰ Петровић, С.: *Компјутерски криминалитет*, МУП Републике Србије, Београд, 2000, стр. 45–46.

односу на кривична дела општега и привредног криминала. Компјутерски криминал има сопствени начин извршења, који његови учиниоци стално усавршавају и допуњују новим елементима компјутерске технике и коришћењем криминалистичке информатике. Посебна карактеристика компјутерског криминала јесте настала штетна последица, како у односу на привредне, финансијске и друге институције, тако и у односу на грађане. Штетна последица се испољава у виду настале имовинске штете, али исто тако може да се испољи и у виду губљења поверења у безбедност и тачност добијених информација из компјутерског система.¹⁴¹

Организовани компјутерски криминал манифестује се у различитим формама злоупотреба рачунарских технологија у криминалне сврхе. Може се јавити у више појавних облика: компјутер као средство извршења кривичног дела (превара, осигураничка превара, крађа, проневера, итд.); компјутер као објект напада, при чему су компјутер или компјутерска мрежа и информације које они садрже крајњи циљ криминалног деловања; компјутер као средство организовања, планирања, руковођења или реализације криминалних активности (нарочито у фази планирања и припремања криминалне делатности). Компјутерски криминал (*cyber criminal*) може да произведе далеко теже последице по приватни и јавни интерес, јер географска раздаљина и државне границе не представљају препреку за извршење кривичног дела. Чињеница да је путем интернета могуће организовати криминалне активности тако да се учинилац налази у једној а жртва у другој земљи - или чак на другом крају планете, указала је на застарелост концепата националне суверености на којима су заснована постојећа кривична законодавства.

Глобална мрежа информационих система која омогућава корисницима да купују и продају робу широм света такође може да послужи организованом криминалу за вршење разних облика криминалне делатности. То му омогућава да интернет користи за прање новца, јер би то задало доста проблема свим земљама у његовом сузбијању али би отворило и питање месне надлежности, с обзиром на то да би се средства пребацивала између банака разних земаља. У том контексту није потребно посебно указивати на могуће последице неовлаштеног продирања организованог криминала у информационе системе који садрже поверљиве податке војног, полицијског, политичког, правосудног, здравственог, банкарског,

---

¹⁴¹ Васић, Г.; Шарић, Б.; Јованић, Б.: Компјутерски криминалитет, у: Сузбијање криминала и европске интеграције, с освртом на високотехнолошки криминал, зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Лакташи, 2012, стр. 182.

финансијског, привредног и другог карактера. Када се разматра проблематика криминалне делатности организованог криминала кроз вршење компјутерских кривичних дела и опасност од његовог проширења у ширим интернационалним размерама, треба имати у виду две чињенице: прву, организовани криминал по својој структури и методама деловања доживео је одређену трансформацију у односу на време његовог настанка и развоја у претходном периоду и другу, мрежа информационих система је другачија него пре двадесетак година, а компјутери далеко савршенији. Поред ове две чињенице, уз њихово пуно уважавање, треба рећи да то не спутава хакере у њиховим намерама, већ они настоје да продру у информационе системе, без обзира на њихову заштиту.

Организованим компјутерским криминалом, непријатељи или неке друге групе или појединци могу покушати да угрозе битне системе делатности државе који су базирани на информационој технологији коришћењем нетрадиционалних (сајбер) метода, где би управо такви нетрадиционални напади против информационе инфраструктуре могли значајно угрозити војну и економску моћ државе чији су информациони системи нападнути. Према томе, информациона револуција и повезане организационе и функционалне промене мењају чак и природу конфликта, посебно међу државама, као и начине њиховог разрешавања. Ова нова форма злоупотребе информационе технологије као контраст једноставном компјутерском криминалитету, јавља се под разним називима и са различитим значењем: инфо-рат, сајбер-рат, дигитални рат, мрежни рат и информационо ратовање.¹⁴²

Према Конвенцији Савета Европе о сајбер криминалу из 2001. године, предвиђа се санкционисање оних понашања усмерених против тајности, целовитости и доступности компјутерских података и система. За кривична дела која спадају под окриље компјутерског криминала, а која имају циљ намерно и неовлашћено узроковања штете на имовини другог, сматрају се дела чињења: 1) било каквим уношењем, мењањем, брисањем или чињењем неупотребљивима компјутерских података; 2) било каквим ометањем функционисања компјутерског система; 3) с преварном или непоштеном намером неовлашћеног прибављања економске користи за себе или другог. Тако, у другом поглављу, одређена су следећа кривична дела: кривична дела против поверљивости, интегритета и доступности компјутерских података и система (недозвољен приступ, недозвољено пресретање, ометање

---

¹⁴² Петровић, С., нав. дело, стр. 324–325.

података, ометање система и злоупотреба уређаја), кривична дела у вези са компјутерима (фалсификовање које је у вези са компјутерима, преваре које су у вези са компјутерима), кривична дела у односу на садржај (кривична дела везана за дечију порнографију и кривична дела која се односе на кршење ауторских и сличних права).

Главни циљеви Конвенције су да пружи смернице за: 1) усклађивање националних кривичних законодавстава у погледу елемената кривичних дела у области информатичког криминала; 2) усклађивање националних прописа о кривичном поступку ради дефинисања овлашћења надлежних државних органа неопходних за спровођење истраге и кривични прогон починилаца дела информатичког криминала; 3) установљавање брзог и ефикасног механизма међународне сарадње у овој области.

Кривични закон Републике Српске садржи три компјутерска кривична дела, и то: *неовлашћено улажење у заштићену базу компјутерских података* (члан 238. КЗ РС), *упад у компјутерски систем* (члан 271. КЗ РС) и *неовлашћено коришћење личних података* (члан 176. КЗ РС). Код сва три компјутерска кривична дела радња извршења се састоји у неовлашћеном уласку, односно упаду у туђу компјутерску базу података, при чему радњама наведеним у опису кривичних дела учинилац извршава нека од набројаних компјутерских кривичних дела.

Нарочито је битно истаћи кривична дела из подручја дечије порнографије (члан 199. и члан 200. КЗ РС), под којом се подразумева: 1) производња дечије порнографије за сврху њене дистрибуције путем компјутерских система; 2) нуђење или чињење доступним дечије порнографије путем компјутерског система; 3) дистрибуција или преношење дечије порнографије путем компјутерског система; 4) прибављање дечије порнографије путем компјутерског система за себе или другог; 5) поседовање дечије порнографије у компјутерском систему или на медију за похрану компјутерских података.¹⁴³

Компјутерски криминал је све заступљенији у Босни и Херцеговини, добија нове форме и представља све већу опасност, нарочито кроз облике криминалног деловања организованог криминала, јер му управо информациона технологија у потпуности одговара за остварење циљева. Управо због тога што пружа низ погодности у виду разних криминалних манипулација, организовани криминал све

---

¹⁴³ Кривични закон Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", бр. 49/03 и 108/04).

више користи и компјутер за реализацију многих својих послова, јер му то омогућава делатност са једног места како у националним, тако и у међународним оквирима.

2.4. Организована криминална група као носилац организованог криминала у Босни и Херцеговини

Организовање криминалних група односно удружења подразумева комплекс различитих делатности усмерених на повезивање више лица ради заједничких криминалних акција.¹⁴⁴ У Кривичном закону Босне и Херцеговине (члан 1. став 16.) организована група људи се дефинише као група људи која је формирана, а није спонтано настала, ради непосредно следећег чињења кривичног дела и чији чланови не морају имати формално дефинисане улоге, која не мора имати континуитет чланства и развијену организацију.¹⁴⁵

Величина организоване криминалне групе стандардне структуре креће се од неколико појединаца до неколико десетина (обично од 10 до 50 чланова), а на њеном челу је вођа са релативно јасном хијерархијском лествицом. Унутар групе постоји прецизна подела задатака и строга правила понашања сваког члана. У Босни и Херцеговини евидентни су етнички или социјални ентитет групе, као и тежња за корупцијом службених лица.

За рад криминалних група карактеристична је чврста организованост и хијерархијска структура. Односи у оквиру организације одвијају се уз строгу дисциплину, послушност и личну лојалност, која долази до изражаја утолико више што је криминална група чвршће организована и јаче интегрисана. Ове организације се одликују великом оперативношћу и способношћу брзог премештања своје активности на бројна удаљена места у другим државама. Поље деловања њихове активности је веома широко, с тим што се оно јавља по правилу у облику уске специјализације. Тако, једне организације се баве организовањем проституције, друге кријумчарењем опојних дрога, треће трговином људима итд.

Независно од територијалне распрострањености организованог криминала и врсте инкриминисане делатности, његови носиоци су два или више лица која за

---

¹⁴⁴ Шикман, М., нав. дело, стр. 110.

¹⁴⁵ Кривични закон Босне и Херцеговине ("Службени гласник Босне и Херцеговине"), бр. 37/03, 54/04, 61/04, 30/05).

одређено време делују споразумно због вршења кривичних дела ради стицања имовинске користи или моћи. Члан организованог криминалног колективитета јесте човек, тј. физичко лице које предузима радњу извршења, или радњу саучесништва, а ради стицања непосредне или посредне финансијске или друге материјалне користи. То физичко лице може да буде приватно или службено. У складу са тим, постоје три врсте организованих криминалних колективитета. У првом колективитету чланови су приватна и службена лица, у другом приватна, а у трећем службена лица.¹⁴⁶

Последице рата у Босни и Херцеговини испољиле су се као значајни фактори који су поспешивали стварање организованих криминалних група које, без обзира на протицање времена и данас имају значајан утицај. Наиме, многе групе које су за време рата деловале криминално и стекле огроман капитал наставиле су своју нелегалну делатност и после рата. Најчешће то раде улажући незаконито стечени капитал у нелегалне послове, али и у легалан бизнис и на тај начин увећавају свој капитал. Може се рећи да је кријумчарење разних врста скуповене и дефицитарне робе било главни извор прихода организованог криминала. Отварана су многа продајна места на којима се продавала кријумчарена роба и то најчешће дуж ентитетске линије разграничења, што је све ишло у прилог експанзији сиве економије, али и појави прања новца, јер је било потребно да се криминалом зарађен новац стави у легалне финансијске и привредне токове.

У Југоисточној Европи, укључујући и Босну и Херцеговину, доминирају криминалне мреже које излазе ван оквира државних граница. Вертикална интерграција у смислу утврђене хијерархије варира зависно од криминогеног тржишта. Трговина опојним дрогама је тржиште са најјаче израженом вертикалном структуром, а тржиште за кријумчарење особа је најмање вертикално устројен систем. Организоване криминалне групе повезане са привредним криминалом релативно су добро вертикално интегрисане са политичком и економском елитом. Оперативне структуре обележава равна мрежна структура у којој се за различите задатке и услуге врши ангажовање из "спољних извора". Национална искључивост постаје мање корисна као критеријум, будући да је, према извештајима многих земља, састав организованих криминалних група вишенационалан, са доминантним припадницима из редова матичне нације у земљи у којој се чине кривична дела.¹⁴⁷

---

¹⁴⁶ Мијалковски, М., нав. дело, стр. 137.

¹⁴⁷ Пена, У.; Шикман, М., нав. дело, стр. 350.

У Босни и Херцеговини делују криминалне организације које се баве различитим облицима организованог криминала, као што су: кријумчарење опојних дрога, кријумчарење оружја и муниције, кријумчарење миграната, фалсификовање и прање новца, корупција итд. Поред тога, присутни су различити модели остваривања утицаја на државне органе, појединце и друге субјекте социјалне контроле, што се најчешће огледа у успостављању чвршћих или лабавијих веза организованог криминала са овим категоријама, у зависности од тога да ли постоји активна сарадња, или је пак та сарадња пасивне природе. Остваривање утицаја на државне органе, појединце и друге субјекте социјалне контроле омогућава криминалним организацијама остваривање постављених криминалних циљева и несметано деловање у националним оквирима, а врло често и на међународном нивоу.

Наиме, таквим деловањем организовани криминал већ низ година представља део свеукупног живота на овим просторима. Посебно је значајно истаћи и присуство различитих облика организованог криминала у области приватизације, који већ неколико година представља веома проблематичну активност на подручју Босне и Херцеговине. Дакле, криминалне организације у Босни и Херцеговини се прилагођавају постојећим актуелним друштвеним односима, као и повољним условима за поједине видове криминалне делатности и попримају нове форме и карактеристике, са израженим степеном друштвене опасности, професионалности и насиља.

2.5. Последице организованог криминала по безбедност државе и грађана Босне и Херцеговине

Организовани криминал је све озбиљнија претња правној држави, демократији, владавини права, међународном миру и стабилности. На унутрашњем плану државе, ефекти организованог криминала су изузетно сложени, латентни и неретко представљају стратегијски ризик за безбедност државе и грађана услед:

- дестабилизације економије и легалног тржишта јер илегално тржиште ремети односе "понуде и тражње" робе и услуга (који су "ослобођени пореза");
- угрожавања функционалности одређених државних ресора јер је умрежавање постојећих и формирање нових криминалних организација и тржишта штетно по одређене националне функције, пре свега по економску, социјалну, здравствену, образовну;

- умрежавања организованог и других видова криминала; најопаснија је веза са политичким криминалом, кроз финансирање терористичких група, оружаних побуна, субверзивне делатности, деструктивне психолошко-пропагандне делатности итд.;
- инфилтрације организованог криминала у политички систем земље, што урушава демократске институције и владавину права, а код грађана изазива неповерење у власт;
- економске дестабилизације државе због утаје пореза и прања новца, чиме се подривају економска и финансијска, а индиректно и национална безбедност;
- скромнијег прилива средстава у буџет држава као последице утаје пореза, чиме се осиромашују социјални, здравствени и пензиони фондови, али и буџети служби безбедности;
- демографске дестабилизације државе, услед деградације животне средине и нарушавања економске и социјалне сигурности породице;
- повећања расизма и ксенофобије, јер присуство илегалних миграната, страних жртава трговине људима и припадника страних криминалних организација ствара нове и развија постојеће националистичке и расистичке струје које могу да резултирају насилничким и политичким криминалом;
- повећања корупције у јавном сектору, нарочито ради контролисања политичких одлучилаца и умањивања способности кривичноправног система;
- дестабилизације сектора унутрашњег економског инвестирања; недостатак правне сигурности и развијен организовани криминал главни су разлози обесхрабтивања страних инвеститора да улажу средства у националну економију;
- потребе за великим буџетским издвајањима ради ефикасније социјалне контроле организованог криминала; сложене акције на превентивном, репресивном плану и плану заштите и помоћи жртвама од стране владиног и невладиног сектора захтевају велика буџетска издвајања;
- дестабилизације породице као основне јединице друштва; слабљење моћи државе у њеном економском, образовном и социјалном сектору директно се одражава на способност грађана да задовоље своје свакодневне личне и породичне потребе, што подрива институције брака и породице;

- пораста кршења људских слобода и права, што условљавају наведене последице;
- неефикасног функционисања међународних тела и институција у земљи – више пута је доказано да припадници одређених међународних организација и тела надлежних за решавање унутрашњих конфликта тесно сарађују са организованим криминалом, што доводи у питање њихову ефикасност и сврсисходност и друго.¹⁴⁸

За разлику од некадашњег организованог криминала чији је примарни мотив био стицање профита, данашњи криминалци имају и друге аспирације. Финансијска моћ и позиције у политичком, привредном и локалном сектору користе се за ванинституционалне, ванправне, неетичке и друге утицаје на државу, односно за узимање положаја у друштву који се не могу стећи учествовањем у регуларним демократским процесима. Нова „негативна енергија“ организованог криминала угрожава безбедност многих земаља, па и Босне и Херцеговине.

Последице организованог криминала испољавају се кроз везу организованог криминала са политичком и економском елитом, али и са новим центрима финансијске моћи (тзв. *тајкуни*), односно са извесним облицима политичког, економског и еколошког криминала. Реч је о представницима државних органа власти на свим нивоима (из владе, министарстава, полиције, судства, тужилаштва, привредних структура), који за противуслуге и новац помажу криминалним групама. Њихови припадници су заштићени од државне репресије, и то избегавањем кривичног гоњења, изрицањем ослобађајућих, условних или минималних пресуда и скраћивањем казни затвора. Најопаснији су случајеви криминализације појединих, па и већине чланова владе (тзв. *државни криминал*).¹⁴⁹

Посебно забрињава инфилтрација организованог криминала у (међународне) невладине организације и злоупотреба њихових финансијских средстава за илегалне, али и легалне делатности, пре свега кроз разне тендере. Уочљива је и веза криминалних група са бившим и актуелним припадницима, па и руководиоцима државних снага безбедности. То се односи и на нашу земљу: знања и вештине које су стекли на обуци и у оружаним конфликтима широм бивше СФРЈ, и поседовање најсавременије опреме и оружја омогућили су им стицање извесног „рејтинга“ у

¹⁴⁸ Мијалковић, С., нав. дело, стр. 119–132.

¹⁴⁹ Мијалковић, С., нав. дело, стр. 225.

криминалном миљеу, који су вешто „уновчили“. Услуге су различите, од пружања физичког обезбеђења, „спровођења“ кроз полицијске рације и контроле, транспортовања предмета кривичних дела, преко „саботирања“ истрага и кривичних поступака, до неутралисања опасности и конкуренције хапшењем, убиствима итд.¹⁵⁰

Деловање организованог криминала је у последње време све деструктивније по животну средину. Кријумчарење хемијског или другог опасног материјала и отпада, биолошких агенаса, нафте и њихово складиштење на недозвољеним местима или на недозвољен начин озбиљан су вид еколошког криминала.

Док се организовани криминал крајем прошлог века развијао и интернационализовао, системи безбедности многих земаља, као и Босне и Херцеговине, нису били способни да му на прави начин одговоре. Као и у већини бивших земаља реалсоцијализма, и органи формалне социјалне контроле наше земље нису били организационо и функционално спремни да благовремено и адекватно реагују. Разлог томе је и тај што је у социјалистичким земљама традиционално негирано постојање организованог криминала, уз образложење да је он продукт капиталистичких друштава.

Дакле, може се закључити да је организовани криминал посебно деструктиван по економско-финансијску безбедност државе и друштва. Привредни и буџетски систем трпе огромну штету због сиве економије, прања новца и утаје пореза, што угрожава националну безбедност Босне и Херцеговине, стварањем социјалне напетости, незадовољства, политичке нестабилности, буџетског дефицита. Привилеговањем положаја криминалних група у приватизацији привредних субјеката угрожавају се и економска и социјална безбедност запослених и њихових породица. Илегални капитал у Босни и Херцеговини омогућује организованом криминалу да спречава транзицију ка демократији, ограничава лична права и слободе, онемогућује економију отвореног тржишта и легалне стране инвестиције, ограничавају слободне изборе и слободу штампе, те прете финансијској безбедности земље.

---

¹⁵⁰ Исто, стр. 226.

3. ТЕРОРИЗАМ КАО ПРЕТЊА БЕЗБЕДНОСТИ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

3.1. Појам и обележја тероризма

Не постоји општеприхваћена дефиниција тероризма. Етимолошки, реч *тероризам* потиче од латинске речи *terror*, што значи ужас, страх, страх и трепет, владавина застрашивањем. Већина људи нема јасну представу о томе шта је тероризам, него им је потребна прецизнија и конкретнија дефиниција ове речи. Ову непрецизност једним делом су подстакли медији, чији напори да пренесу често сложене поруке у најкраћем времену, доводе до етикетирања целог низа насилних аката као „тероризам“.¹⁵¹

Поједини теоретичари сматрају да је настао истовремено кад и класно друштво, односно онда када и држава као институција за заштиту интереса владајуће класе. Други га везују за Блиски исток и појаву верско-политичке секте зелота („сикара“) у античком Јерусалиму, односно за појаву муслиманске секте исмаилиста („асасина“) у раном феудализму. Међутим, већина аутора у генези теоризма полази од Француске буржоаске револуције, тачније од јакобинске диктатуре. Ово тим пре што се и појам „тероризам“ у данашњем значењу користи почев од пада Робеспјера 1794. године.

Тек после Другог светског рата тероризам је почео да доминира у односу на остале сложене облике политичког насиља, а у последње три деценије постао је глобално и прворазредно међународно зло, поготово на Блиском и Средњем истоку, Латинској Америци и Европи.¹⁵² Било је више покушаја да се тероризам, због изузетне друштвене опасности, прогласи међународним кривичним делом, не би ли се на тај начин обезбедило редовно екстрадирање, гоњење и кажњавање његових извршилаца. Друштво (Лига) народа је још 1937. године донело Конвенцију о спречавању и сузбијању тероризма, а настојања САД из 1972. и 1977. године да Организација уједињених нација поведе иницијативу за закључивање јединственог

---

¹⁵¹ Hofman, B.: *Unutrašnji terorizam*, Narodna knjiga alfa, Beograd, 2000, str. 9.

¹⁵² Милошевић, М.: *Одбрана од тероризма*, Свет књиге, Београд, 2005, стр. 5.

светског споразума о сузбијању терористичких активности, којем би приступиле све земље, нису дала очекиване резултате.¹⁵³

Тероризам, као један од облика политичког насиља представља посебно за науку широко и комплексно питање и захтева мултидисциплинарни приступ у његовом свеукупном сагледавању и научном изучавању. Појам тероризма се мора посматрати са више аспеката, пре свега са правног, политичког, социолошког, психолошког и других, што значи – да би се схватио и разумео овај феномен данашњице, у његово проучавање морају се укључити готово све друштвене науке. Због ескалације тероризма последњих година, због броја невиних жртава, разарања и последица које изазива у међународним односима, тероризам је постао све више предмет интересовања научника и стручњака из те области који настоје да дефинишу овај феномен.¹⁵⁴

Криминолошко проучавање тероризма, као друштвене појаве, ретко је и углавном се своди на третирање отмица ваздухоплова, као међународних терористичких аката. Кривичноправне теорије посматрају тероризам тако што под тероризам подводе више кривичних дела која чине једно кривично дело тероризма.

Проблем дефинисања тероризма деценијама представља извор неспоразума међу државама, и ни данас нема заједничког става. Садашње проучавање тероризма произилази из два наметнута доминантна схватања тероризма у свету од стране западних научника и официјелних ставова одакле произилазе и прве дефиниције тероризма. Прво схватање произилази из државноцентричног модела света, на основу темељних спољнополитичких опредељења санкционисаних међународним поретком и међународним правом. Унутар овог модела углавном се размишља о тероризму и анализира се његова феноменологија. Друго схватање полази од тероризма као облика савременог ратовања, сурогата за оружане сукобе, а нарочито је доминантно у САД.

Јако је битно појмовно разграничити терор и тероризам. Под појмом терора, у политичком смислу, подразумева се акција насиља која се предузима у политичке сврхе. Терор представља чврсто организовану власт, која страх претвара у нераздвојни део свакодневног живота најширих слојева грађана. Свакако, битно је навести заједничке карактеристике терора и тероризма, а то су: *прва*, остваривање

---

¹⁵³ Исто, стр. 6.

¹⁵⁴ Радуљ, С.: *Терористичка мрежа у Босни и Херцеговини*, Удружење наука и друштво, Београд, 2007, стр. 15.

политичких циљева (освајање или одржавање власти); *друга*, двострукост мета (жртва насиља и прималац претње); *трећа*, примена физичког насиља према одабраним жртвама; и *четврта*, изазивање страха као најважнији "производ".¹⁵⁵

Поред сличности тероризма и терора, које су очигледне, полазни критеријум њиховог разликовања је однос извршеног насиља и власти. Терор је вршење насиља у процесу спровођења моћи с циљем одржавања на власти (терор је насиље власти), док је тероризам вршење насиља против неке или нечије власти (тероризам је насиље против власти). Из овог следи и разликовање терора и тероризма према њиховој легалности. Терор који спроводе власти је увек легално насиље, док је терор терориста увек нелегално насиље.

У савременом друштву, а посебно у оном са вишепартијским системом, потребан је нов правац у оквиру студија политичког система, правац који ће се укључити у проучавање дубинских димензија тероризма, јер ће се савремене терористичке активности примењивати брзо, у највећој тајности, а изводиће се муњевито, стручно, адекватним средствима, уз максимално изненађење за државу. Као што је рат продужетак политике другим средствима, тако је данас тероризам "продужена рука" политике која се води нелегалним средствима.

Изгледа да је данашња политичка мисао, са себи својственим, недоследним манипулативним хуманизмом, само потврда да је атак на човека готово универзална стварност. Јер, "пошто је човек убио Бога, сада треба убити човека".¹⁵⁶ Терористичке активности су веома сложене и још нису довољно разјашњене, нарочито када је реч о њиховим носиоцима и уопште разлозима за постојање савременог тероризма. Цивилизација је, дакле, угрожена непредвидивим порастом броја терористичких организација у свету, због којих "турбулентно" стање може захватити шира светска прострaнства. Томе доприносе неозбиљно схваћена опасност од тероризма и примена двоструких стандарда од стране неких великих сила.¹⁵⁷

Када је реч о антитерористичким активностима, оне су данас вишеструко ограничене, јер се огромна енергија и огромна средства усмеравају на санирање последица, уместо на спречавање узрока тероризма. Када је реч о методама борбе великих сила – доминантно је коришћење силе и експанзија војног фактора, а у другом плану је разматрање извора тероризма и мотива деловања терористичких

¹⁵⁵ Шикман, М., нав. дело, стр. 67.

¹⁵⁶ Дуфрен, М.: *За човека*, Нолит, Београд, 1972, стр. 340.

¹⁵⁷ Гаћиновић, Р.: *Тероризам у политичкој и правној теорији*, Еврођунти, Београд, 2010, стр. 12.

организација широм света. Сигурно је да се тероризам не може искоренити коришћењем само војне силе, већ мењањем укупних друштвених односа, развојем демократије и едуковањем целокупног друштва кад је реч о том проблему. Озбиљна борба против тероризма условљава да имамо једнак однос према сваком облику тероризма. Тероризам се не сме делити на мали или велики, наш или њихов – сваки тероризам представља праву пошаст против које Уједињене нације, велике силе, а онда и сви остали морају покренути искрену, истрајну и конкретну антитерористичку активност. Изградњом праведних економских односа у свету и заустављањем даљег продубљивања економских разлика између богатих и сиромашних афирмишу се и основни принципи борбе против тероризма и других врста насиља.

Држава мора елиминисати сваку подршку терористичким активностима, она не сме да сарађује с терористима нити да их подстиче, мотивише или усмерава на акцију, без обзира на било какве интересе. Пракса мора потврдити правило да је борба против тероризма легитимна, да је то без изузетка легитимно право свих земаља и великих и малих.¹⁵⁸

Под одређеним условима, у духу женевског права, тероризам може да буде и ратни злочин. Реч је о ситуацијама када се он врши против цивила који имају статус заштићених лица, без обзира на то да ли их врше оружане снаге зараћених страна против лица која се могу наћи на територији зараћене стране као интернирци, или на окупираној територији у међународним оружаним сукобима, односно против цивилних лица или лица која су престала да учествују у унутрашњем оружаном сукобу.¹⁵⁹

Стручњаци за тероризам и државе које се боре против тероризма сагласни су у оцени да ће бити врло тешко одредити дефиницију тероризма коју би признале све земље света, али су такође сагласни у томе да се без ње не може водити успешна интернационална борба против тероризма. Тероризам више није локални проблем или проблем поједине државе, он је данас интернационални феномен, те због тога и одговор на тероризам морају заједнички ускладити све државе света, што се данас чини немогућим. Међутим, без одговора на питање шта је тероризам не може се повести успешна борба против терористичких организација и њихових помагача, не

---

¹⁵⁸ Исто, стр. 14.

¹⁵⁹ Мијалковић, С., нав. дело, стр. 243.

може се тражити одговорност држава које га подупиру, нити се могу донети потребни међународни споразуми чије је непостојање до сада показало бројне отежавајуће околности у борби против тероризма.

3.1.1. Дефиниције тероризма

Савремена наука улаже велике напоре да понуди општеприхватљиву дефиницију тероризма. Међутим, поред тога што је тероризам права пошаст савремене цивилизације, политика многих моћних држава одлаже или избегава дефинисање савременог тероризма. У питању су двоструки стандарди, када неке државе користе тероризам, тј. планирају да изазову сукобе и нестабилност у регионима без ангажовања сопствених војних снага. Проучавањем ове најзначајније врсте насиља долази се до сазнања да је проблем тероризма био заиста један од кључних проблема XX века, развијајући се на основама отуђености појединаца и група, националним сукобима, тензијама, злоупотреби власти у земљама под влашћу диктатора и нефункционисању правних држава.¹⁶⁰

Код дефинисања тероризма појављује се тешкоћа што се и неке акције, које под другим именима и образложењима воде неке земље, могу подвести под дефиницију међународног тероризма, према њиховој суштини и што друге терористичке акције добијају у разним видовима политичку подршку појединих влада, које их посматрају као средства државне политике, односно као легитимне методе политичке борбе.¹⁶¹

У сваком случају тероризам је примена или претња примене насиља ради "уливања" страха.¹⁶² Институционалне или административне дефиниције тероризма су оне дефиниције које су производ одређених државних или међународних институција, којима се нормирају и инкриминишу одређени друштвени феномени који се означавају као тероризам. Добра страна ових дефиниција је што оне представљају оријентир органима и службама безбедности у борби против тероризма. Ове дефиниције најчешће су садржане у кривичноправним законима и националним стратегијама (ако је њихов аутор нека државна инстанца) или

---

¹⁶⁰ Гаћиновић, Р., нав. дело, стр. 42.

¹⁶¹ Ковачевић, С.: *Тероризам и Југославија*, Аркаде принт, Београд, 1992, стр. 31.

¹⁶² Jenkins, В.: *International Terrorism-A New mode of conflict*, Los Angeles, Crescent Publication, 1995.

конвенцијама, резолуцијама, декларацијама и препорукама, ако су њихови аутори неки међународни ауторитети (Уједињене нације, Европска унија и слично).

Уједињене нације немају јединствену дефиницију тероризма, али у бројним резолуцијама, конвенцијама, декларацијама и протоколима одређени акти и понашања група или појединаца означавају се као тероризам. Европска унија је у Оквирној одлуци о борби против тероризма из 2002. године дефинисала терористичке акте као намерне радње које могу опасно оштетити земљу или међународну организацију, законом означене као противправне радње, а почињене с циљем: озбиљног узнемиравања становништва, присиљавања владе или међународне организације да почини или се уздржи од чињења и с циљем озбиљне дестабилизације или уништавања основних политичких, уставних, економских или социјалних структура земље или међународне организације.

У Збирци федералних прописа САД тероризам се дефинише као противправна употреба принуде или силе против људи или имовине, да би се застрашила или присилила влада, цивилно становништво или један његов део, како би се постигли одређени политички или социјални циљеви. Према овој дефиницији, међународни тероризам означава терористички акт који: 1) укључује акт опасан по људски живот, који крши кривичне законе САД или било које од савезних држава; 2) чини се у намери да се: а) застраши или злоставља цивилно становништво, б) утиче на политику владе путем застрашивања или принуде или в) утиче на понашање владе путем атентата или отмице; 3) јавља се углавном изван територијалне јурисдикције САД, или прелази националне границе у смислу средстава помоћу којих се реализује, с намером да се застраше или присиле локална подручја у којима његови починиоци делују или траже азил.¹⁶³

Кривични закон Босне и Херцеговине (члан 201.) под тероризмом подразумева чињење терористичког чина са циљем озбиљног застрашивања становништва или присиљавања органа власти Босне и Херцеговине, влада друге земље или међународне организације, да што изврши или не изврши, или с циљем озбиљне дестабилизације или уништавања основних политичких, уставних,

---

¹⁶³ Шикман, М., нав. дело, стр. 29.

привредних или друштвених структура Босне и Херцеговине, друге земље или међународне организације.¹⁶⁴

Ванинституционалне или академске дефиниције тероризма представљају поимање тероризма од стране различитих научника и стручњака, како домаћих, тако и страних, из области безбедности и тероризма. Најчешће настају као резултат дугогодишњег научног рада, засноване су на научним принципима објективности, прецизности и систематичности, или на вишегодишњим искуствима у борби против тероризма од стране стручњака из ове области.

Саша Мијалковић сматра да је тероризам смишљена, сврсисходна и често организована и системска употреба насиља и застрашивања ради стварања или искориштавања атмосфере страха грађана и носилаца власти, с циљем прокламовања извесних идеолошких, најчешће политичких вредности, циљева или интереса и присиљавања државних власти да удовоље захтевима терориста.¹⁶⁵

Војин Димитријевић тероризам дефинише као организовану и системску примену насиља, с намером да се изазивањем страха и сличне несигурности грађана наруши ауторитет државе или остваре неки политички циљеви.¹⁶⁶

Милан Милошевић тероризам дефинише као плански акт насиља, који предузимају одређене друштвене групе с циљем очувања или освајања власти и истиче да се тероризмом с правом назива само онај терор који у свом бићу садржи социјално-психолошку, односно политичку компоненту.¹⁶⁷

Радослав Гађиновић сматра да у општем, претежно политичком значењу, тероризам представља примену непосредног и организованог насиља једне мањинске групе, спремне да и физичким путем, укључујући атентате, отмице и убиства, наметне своју вољу држави и друштву и да употребљава психички терор према маси, изазивајући личне и колективне комплексе страха и несигурности, зевње и апатије.¹⁶⁸

Милан Пашански тероризам дефинише као системску употребу изузетних мера насиља да би се постигао политички циљ, узимање, чување и вршење власти и нарочито скуп аката насиља: атентат (појединачна и колективна) рушења, које једна

---

¹⁶⁴ Коментари кривичних/казнених закона у Босни и Херцеговини, Савјет/Вијеће Европе и Европска комисија, Сарајево, 2005, стр. 659.

¹⁶⁵ Мијалковић, С., нав. дело, стр. 242.

¹⁶⁶ Димитријевић, В.: *Појам тероризма*, ЦЦС, 1987, Београд, стр. 39.

¹⁶⁷ Милошевић, М., нав. дело, стр. 9.

¹⁶⁸ Гађиновић, Р.: *Тероризам и пропаганда*, Младост, Београд, 1983, стр. 32.

политичка организација извршава да би остварила утисак на народ и створила стање несигурности.¹⁶⁹

Обрен Борђевић, тероризам дефинише као метод смишљене и системске употребе аката насиља ради сејања страха према људима, од стране државних органа или организованих скупина, да би се остварили одређени политички циљеви.¹⁷⁰

Бранислав Симоновић сматра да тероризам представља предузимање различитих аката физичког насиља или других облика угрожавања живота и здравља људи које најчешће карактерише неселективност при избору објеката напада и непосредних жртава, при чему се изазива страх и осећај несигурности у одређеној друштвеној заједници и стварају услови за постизање политичких циљева.¹⁷¹

Сретен Ковачевић сматра да је тероризам метод политичке борбе у којем се систематским и организованим насиљем ради изазивања страха, код ширег круга људи ствара неповерење у друштвени поредак, са циљем наметања политичке власти терориста, вршењем терористичких акција.¹⁷²

Брус Хофман (Bruce Hoffman) покушава дефинисати тероризам као намерно стварање и експлоатацију страха путем насиља или претње насиљем, у тежњи за изазивањем политичке промене.¹⁷³

Брајан Џенкинс (Brian Jenkins), стручњак за борбу против тероризма, тероризам дефинише као примену или претњу применом насиља ради постизања политичких промена, односно као насиље усмерено на посматраче, при чему је страх намеравани ефекат, а не успутни резултат.¹⁷⁴

Џон Александер (Yonah Alexander) дефинисао је тероризам као процес намерног употребљавања психолошког застрашивања и физичког насиља, од стране појединаца, субнационалних група, као и суверених држава, да би се незаконито остварили неки политички, социјални или економски циљеви.¹⁷⁵

---

¹⁶⁹ Пашански, М.: *Савремене камиказе – транснационални тероризам и дипломатија*, НИРО "Књижевне новине", Београд, 1987, стр. 33.

¹⁷⁰ Борђевић, О.: *Лексикон безбједности*, Партизанска књига, Београд, 1986, стр., 332.

¹⁷¹ Симоновић, Б.: *Криминалистика*, Графолик, Крагујевац, 2004, стр. 655.

¹⁷² Ковачевић, С., нав. дело, стр. 36.

¹⁷³ Hofman, B., нав. дело, стр. 38.

¹⁷⁴ www.epolitix.com/EN/MPWebsites/Brian+Jenkins/home.htm.

¹⁷⁵ Yonah, A. (2005). *Combating Terrorism: Strategies of Ten Countries*, The University of Michigan Press, pp. 3–4.

Марта Креншоу (Martha Crenshaw), водећи стручњак за тероризам, сматра да је тероризам друштвено и политички неприхватљиво насиље, усмерено против невиних људи, да би се постигао психолошки ефекат.¹⁷⁶

Виљем Брајан (Villiem O' Brajen), професор Универзитета у Хорхтауну, сматра да је тероризам ретко кад јасно дефинисан. Тероризам може бити и допунска стратегија у оквиру рата, али је јединствен по употреби оружане силе и циљева. "Циљ му је да се створи атмосфера страха и заплашености и да се изазове губитак поверења у постојеће системе безбедности, да се тиме они ослабе и лакше доведу до распада".

Џејмс Поланд (James M. Poland) тероризам дефинише као унапред смишљена, намерна, систематска убиства, наношење тешких повреда, застрашивања невиних људи, ширењем страха и застрашивања са циљем остваривања политичких или тактичких циљева, обично утицаја на шири круг људи.¹⁷⁷

Синди Комбс (Cindy Combs), америчка научница, дефинише тероризам као "синтезу рата и позоришта, драматизацију најзабрањенијих врста насиља, извршених над невиним жртвама и пред очима јавности, у нади да ће оне изазвати расположење страха, за политичке сврхе".¹⁷⁸

Катарина Томашевски тероризам дефинише као коришћење насиља у сврху изазивања политичке реакције и уз недискриминативан избор непосредних жртава.¹⁷⁹

Џесика Стерн (Jessika Stern), професорица националне безбедности на Харварду, тероризам дефинише као "акт насиља или претњу насиљем против особа које нису борци, а са циљем да се изврши освета, постигне застрашивање или на неки други начин утиче на неку публику".¹⁸⁰

Данијел Новотни (Daniel Novotny) дефинише акт као терористички, ако 1) је почињен од стране појединца или групе појединаца без легитимне власти, 2) ако је усмерен неселективно против небораца, 3) ако тежи остваривању политичких

---

¹⁷⁶ Crenshaw, M.: Theories of Terrorism, *The Journal of Strategic Studies*, vol. 10, no. 4, 1987, p. 13.

¹⁷⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/Definition_of_terroris.

¹⁷⁸ Combs, C. C.: *Terrorism in the Twenty-First Century*, Upper Saddle River, New Jersey, Prentice Hall, Inc. 1997, pp. 8–17.

¹⁷⁹ Томашевски, К.: *Изазови тероризма*, Младост, Београд, 1983, стр. 32.

¹⁸⁰ Stern, Dž.: *Ekstremni teroristi*, Aleksandria Press, Beograd, 2004. str. 15.

циљева, 4) ако остваривању постављеног циља тежи путем изазивања страха насиљем.¹⁸¹

На основу наведеног, тероризам се може дефинисати као унапред смишљена, организована и системска примена или претња примене насиља са циљем озбиљног застрашивања грађана или присиљавања органа власти да нешто изврши или не изврши, како би се остварили одеђени, пре свега политички, верски или идеолошки циљеви.

3.1.2. Елементи тероризма

Обухватнијем и прецизнијем дефинисању тероризма доприноси и индетификовање његових елемената који се константно појављују у терористичким актима. Ипак, потребно је водити рачуна да се дефиниција не конструише простим збрајањем доминантних елемената тероризма, већ је нужно узети у обзир одређене друштвено-политичке и друге услове у којима тероризам настаје и испољава се. Поред уопштености и апстрактности, као и мањка оригиналности, недостатак овог приступа огледа се у томе што само набрајање елемената једног појма не може методолошки одвести даље од установљења његовог садржаја, што не значи одмах и до установљења суштине.

На овакав начин већ су креиране неке дефиниције тероризма. Холандски научници Алекс Шмид (*Alex P. Schmid*) и Алберт Јонгман (*Albert J. Jongman*) извршили су квантитативну анализу 109 дефиниција тероризма и дошли до закључка да се у њима константно појављују 22 елемента, по реду учесталости у поменутом узорку, са процентуалном заступљеношћу сваког елемента у анализираним дефиницијама.

Заједнички елементи у анализираним дефиницијама тероризма су:

1. Употреба силе или насиља – 83,5%
2. Политички карактер – 65%
3. Изазивање страха или ужаса – 51%
4. Претња – 47%
5. Психолошки ефекат и реакција – 41,5%
6. Разлика између жртве и шире мете напада – 37,5%

---

¹⁸¹ Novotny, D.,D.: What is Terrorism?, *Focus on Terrorism* (Ed. Edward V. Linden), Volumen 8, Nova Science Publishers, Inc. 2008, pp. 23–32.

7. Циљано, планирано, организовано деловање – 32%
8. Метод, стратегија, тактика борбе – 30,5%
9. "Екстранормалност" кршења прихваћених правила, одсуство хуманитарних разлога – 30%
10. Уцена, принуда и навођење на послушност – 28%
11. Жеља за публицитетом – 21,5%
12. Самовоља, безличност, насумичност, одсуство дискриминације – 21%
13. Жртве, цивили, неборци, нестрелци, лица без везе са самом ствари – 17%
14. Заstraшивање – 17%
15. Нагласак на невиности жртава – 15,5%
16. Извршилац, група, покрет или организација – 14%
17. Символичка природа, показивање другима – 13,5%
18. Непредвидивост, неочекиваност појаве насиља – 9%
19. Тајност, прикривеност – 9%
20. Понављање низа или кампање насиља – 7%
21. Криминални, злочиначки карактер – 6%
22. Захтеви трећим лицима – 4%.

На основу ова 22 заједничка елемента, која је пронашао емпиријском анализом, Шмид је развио дефиницију тероризма која садржи 13 од тих елемената, уопштено сматрајући под тероризмом метод борбе у којој жртве служе као симболичке мете.¹⁸²

Исти аутор наводи да су кључни елементи тероризма: 1) употреба насиља против људских бића; 2) (условна) претња (поновним) насиљем; 3) намерно изазивање терора/страха код циљане групе; 4) циљање цивила, небораца и невиних; 5) узнемиравање, насиље и/или пропаганда; 6) чињеница да је то метода, тактика или сукоб; 7) важност представљања акта/аката насиља већој популацији; 8) нелегална, криминална и неморална природа акта/аката насиља; 9) преовлађујући политички карактер акта; 10) употреба тероризма као инструмента психолошког ратовања да би се покренули или онемогућили јавни сектори.¹⁸³

¹⁸² Schmid, A.; Jongman, A.: *Political terrorism, A New Guide to Actors Authors, Concepts, Data Bases, Theoris, and Literature*. Norton Holland Publishing Co., Amsterdam, 1988, pp. 5–6.

¹⁸³ Schmid, A.: *Terrorism: The Defitional Problem. War Crimes Research Symposium: Terrorism on Trial*, 2004, p. 404.

Марта Креншов (*Martha Crenshaw*) наводи следеће елементе тероризма: 1) издвојена форма политичког насиља, завереничка и организована, захтева одређени број људи и извора; 2) симболичне мете, најчешће цивили и они који се не могу одбранити (неборци); 3) производи психолошки ефекат на кључну популацију, укључујући и оне који се идентификују са жртвама и оне који се идентификују са нападачима; 4) кључни елемент је и изненађење и шок.

Значајан број и наших аутора пажњу усмерава на основне елементе тероризма (чиме се избегава једностраност и површност у одређивању његове суштине). Имајући у виду политички мотивисану намеру, организованост, последице терористичких аката, безобзирност и изузетну суровост, разноврсност и број мета напада, комуникативност и друго, они констатују следеће елементе терористичког акта: 1) сам акт насиља (примена и/или покушај примене насиља); 2) политичка, верска, етничка и расна мотивисаност; 3) политички (верски, етнички и расни) циљеви и поруке; 4) стварање атмосфере страха, ужаса, неповерења и својеврсног дефетизма; 5) суровост и безобзирност; 6) невиност жртава; 7) његова јавност – комуникативност и 8) незаконит криминалан чин. Поред ових елемената, наводе се и други конститутивни елементи, тероризма: метод, средства, тактика, самовоља, безличност, насумичност, уцена, принуђивање, непостојање дискриминације, навођење на послушност, и др.¹⁸⁴

Из анализе наведених дефиниција, као и понуђених елемената тероризма, може се закључити да постоји пет основних, кључних елемената тероризма, који укључују све остале елементе тероризма и да се налазе у свим дефиницијама. На основу ових елемената могуће је одредити тероризам предметно, садржајно и суштински. Наравно, битно је уважити чињеницу да су ти елементи груписани по одређеним битним обележјима, те да укључују више сличних (сродних) одређења у један елеменат. Поред тога, у обзир су узети основни, односно одређујући елементи тероризма, при чему се подразумева да они укључују и остале (изведене) елементе тероризма.

---

¹⁸⁴ Бајагић, М.: *Основи безбедности*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2007, стр. 211. Упореди: Кешетовић, Ж.; Бајагић, М.: Борба против међународног тероризма – правни аспекти, *Тероризам у савременим условима*, Зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2003, стр. 21; Пашански, М.: *Савремене камиказе*, Књижевне новине, Београд, 1987, стр. 38–40; Димитријевић, В.: *Тероризам*, Радничка штампа, Београд, 1982, стр. 122–149.; Гафиновић, Р.: *Како против тероризма*, Младост, Београд, 1996, стр. 26.

Значи, неспорни су следећи елементи тероризма: носиоци тероризма; циљеви; жртве (непосредне и посредне); насиље и претња насиљем и изазивање страха. Носиоци тероризма представљају колективитете који извршавају терористичке нападе и могу се поделити на недржавни или државни. Када је реч о циљевима они су најчешће политичке природе, мада могу бити и верски, етнички или национално мотивисани. Надаље, када се говори о жртвама разликују се две врсте жртава и то непосредна која трпи последицу и посредна којој је упућена порука. Насиље и претња насиљем је конститутивни елемент тероризма, што указује на закључак да нема тероризма без насиља. Страх је примарни ефекат којем теже носиоци тероризма ради остваривања постављених терористичких циљева.

Из свих наведених елемената уочава се присуство неколико битних одредница тероризма и терористичких акција. На основу њих видљиво је да нема тероризма без употребе насиља, као ни без идеолошко - политичког карактера активности, што се исто може рећи и за изазивање страха и за циљно организовано деловање.

3.1.3. Карактеристике тероризма

Бројни и разноврсни облици савременог тероризма, као и то да су сваком облику својствена специфична обележја, захтева уважавање разноврсних критеријума да би се ваљано идентификовале и формулисале заједничке карактеристике овог, по много чему енигматичног насиља. На пример, тероризам на одређеној микролокацији у свету где његови носиоци немају подршку становништва битно се разликује од тероризма на некој другој микролокацији где његови носиоци имају подршку локалног становништва. Затим, тероризам у мирнодопским условима у некој земљи може да представља основни метод отпора посредством којег његови носиоци настоје да утичу на политичка збивања, док тероризам у конфликтним ситуацијама, као што је оружани сукоб између двеју или више држава и у оружаном сукобу унутар једне државе (оружана побуна, грађански рат и сл.) може да представља само један од (маргиналних) облика дејства. Надаље, битно су различита обележја тероризма невладиног субјекта у једној земљи који ужива инострану подршку од тероризма невладиног субјекта који нема такву подршку. Најзад, најспецифичније су карактеристике тероризма чији носиоци су лишени било каквог

реалног разлога, односно насиље које проводе подводе под неки умишљени циљ, дакле када је реч о тероризму који је сам себи циљ.¹⁸⁵

Карактеристике тероризма везане су за његову манифестацију, што га чини специфичним. Тероризам се манифестује у вршењу аката који имају одређене карактеристике. Носилац сваког облика тероризма, а самим тим и терористичког акта, јесте човек, и то као припадник неке терористичке организације или ређе, самостално. Тероризам је условљен постојањем терористичке организације, као колективитета и човека као појединца и непосредних учесника тероризма.¹⁸⁶

Из овога проистичу све остале карактеристике тероризма. Оне се могу посматрати као основне карактеристике, тј. карактеристике које су присутне у свим облицима тероризма и чине његов садржај. Поред тога, карактеристике тероризма могу се сагледати посматрањем садашњег, савременог начина постојања и испољавања тероризма који одговара датом тренутку. То би биле актуелне карактеристике тероризма. Ове карактеристике специфичне су за данашње облике тероризма, што значи да нису биле присутне (или бар нису биле изражене) у ранијем периоду. Могуће карактеристике тероризма односе се, првенствено, на могућност употребе оружја за масовно уништење, односно нуклеарног, хемијског и биолошког оружја у терористичке сврхе (НХБ тероризма) и могуће последице које би проузроковао такав облик испољавања терористичке активности.

На основу наведеног, карактеристике тероризма можемо посматрати као основне, актуелне и могуће карактеристике, како следи:

1. Основне (опште) карактеристике:

- акт насиља (претња и примена);
- изазивање страха;
- остваривање терористичких циљева;
- преношење одређене поруке (медијска експлоатација);
- организованост (формална и садржајана);
- бруталност, неморалност и ирационалност терористичког акта;
- избор жртве и објекта напада (непосредна и посредна жртва);
- противзаконитост терористичког акта;
- осуда тероризма (јавна);

---

¹⁸⁵ Мијалковски, М.: *Тероризам*, Факултет цивилне одбране, Београд, 2004, стр. 5.

¹⁸⁶ Шикман, М., нав. дело, стр. 81.

2. Актуелне карактеристике тероризма:

- супстанцијална и симболичка штета;
- геноцидне намере;
- визионарски циљеви;
- тактичка ингензионост;
- безусловна мотивација;
- порука која одјекује;
- безбедносна криза;
- спектакуларност;
- глобална природа терористичких претњи;

3. Могуће карактеристике тероризма:

- тајност нуклеарног, хемијског и биолошког тероризма;
- свеобухватност нуклеарног, хемијског и биолошког тероризма;
- разноликост средстава извршења;
- масовност жртава;
- неселективност и насумичност;
- дуготрајност последица.

Наравно, ово није коначна листа карактеристика тероризма, посебно оних актуелних и могућих. Напротив, сваки нови терористички акт карактерише нешто ново, "дотад невиђено". Томе доприноси развојност тероризма и појаве нових облика његовог испољавања, нпр. сајбер тероризма.¹⁸⁷

Акт насиља (претња и примена) – једна од најбитнијих карактеристика тероризма је насиље. Сваки терористички акт је заправо акт насиља. Насиље се најчешће огледа у грубој употреби силе, путем различитих начина и средстава. Једна од карактеристика насиља је његова несразмерност остваривању одређеног циља. Насиљем се демонстрира сила чију деструкцију надилазе психолошки ефекти.¹⁸⁸

Изазивање страха – изазивање страха и других психичких реакција према жртви и објекту напада је други битан елемент тероризма. Изазивање стања анксиозности и ужаса, као последице терористичког напада, јесте жељени ефекат којем теже носиоци тероризма.

---

¹⁸⁷ Исто, стр. 110.

¹⁸⁸ Мијалковић, С.; Милошевић, М.: *Обавјештајно-безбједносна дјелатност и службе*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2011, стр. 301.

Остваривање терористичких циљева – опште је познато да се терористичким актом желе остварити одређени политички циљеви. Политички мотив извршиоца услов је да би се нека радња означила као терористичка, јер је то једина дефиницијска компонента која раздваја тероризам од обичног криминала.

Преношење одређене поруке (медијска експлоатација – саставни елемент тероризма је преношење одређене поруке, којом носиоци тероризма указују на своје циљеве, намере, мотиве итд. Порука је усмерена како према жртви и објекту напада, тако и према истомишљеницима.

Организованост (формална и садржајна) – организованост је особина која подразумева постојање терористичких организација, као непосредних носилаца тероризма и организованог, континуираног и систематског деловања. Организовати значи (из)вршити организацију некога или нечега, повез(ив)ати у одређен систем, заједницу, довести у жељене међусобне односе за какав циљ, осигура(ва)ти пожељан ток, вршење нечега или провести, проводити, припремити међусобну организацију, повез(ив)ати се у организацију.

Бруталност, неморалност и ирационалност терористичког акта – ово су карактеристике терористичког акта које му дају посебну конотацију и сврставају у ред највећих злочина и опасности данашњице. Ове карактеристике указују на смисао тероризма као бруталног насиља, које нема обзира према моралним, обичајним, друштвеним и другим нормама, а све ради остваривања ирационалних циљева.

Избор жртве и објекта напада – ово је једна од најзначајнијих карактеристика тероризма. Подразумева велику разноликост жртава и објеката напада. Одабир мете обично значи поглед на "изјаву" (или поруку) која се жели пренети, истакнуту природу мете, степен ризика по терористу, осигурање око потенцијалне мете(а), те учинак.

Противзаконитост терористичког акта – ово је општа карактеристика тероризма, јер је сваки терористички акт, пре свега, правним нормама забрањен акт. Стога је вршење терористичког акта, како међународним, тако и унутрашњим правним прописима окарактерисано као кривично дело и као такво најстроже забрањено.

Осуда тероризма – ово би била једна атипична особина тероризма, која није у вези са конкретним вршењем терористичког акта, али *de facto* увек постоји када се говори о тероризму. Нема терористичког чина који није осуђен као такав, било да је

реч о званичним осудама, било да се ради о гађењу над самим терористичким чином.¹⁸⁹

Ваља нагласити и то да савремени тероризам битно мења своја обележја, те да све мање подсећа на тероризам прошлога века: све је већи број терористичких организација и појединаца-терориста, све су учесталији терористичка акта са смртним исходом, жртве су све масовније а материјална штета све већа.¹⁹⁰

3.1.4. Класификација тероризма

Због комплексности, динамизма и обиља појавних облика, могуће су бројне класификације тероризма према разноврсним критеријумима. Сваку класификацију тероризма посебно отежава постојање мешовитих облика у испољавању. Рецимо, једна организација која се бори за свој сепаратистички циљ може због мотивације чланства или задобијања моћних међународних савезника истовремено бити и религијски или идеолошки веома опредељена, или пак организација која користи самоубилачке методе може користити у великој мери и конвенционалне терористичке методе.¹⁹¹

Све класификације тероризма имају превасходно теоријски и методолошки карактер и међусобно се не искључују. Класификација тероризма је методски коректно одређивање места тероризма, на основу познатих – општих појмова, те његова систематизација. Сврха класификације је да се подаци о тероризму среде по обележјима и групишу у релативно самосталне целине. Критеријума за класификацију тероризма има много.

Милан Мијалковски тероризам класификује на основу утврђивања основних елемената терористичког процеса. Као основне елементе терористичког процеса, он наводи: активни субјект (носилац), пасивни субјект (жртва) и посматраче.¹⁹² На основу наведених елемената терористичког процеса и чињеница које га

---

¹⁸⁹ Вејновић, Д.; Шикман, М.; Радуљ, С.: *Друштвени аспекти тероризма*, Удружење дефендолога Републике Српске, Бања Лука, 2006, стр. 35.

¹⁹⁰ Мијалковић, С., нав. дело, стр. 247–248.

¹⁹¹ Симеуновић, Д.: *Тероризам*, Правни факултет, Београд, 2009, стр. 82.

¹⁹² Активне субјекте (терористи) карактерише: прецизно одређен друштвени статус (несуверен, недржавни или суверен, државни), узроци који га покрећу на тероризам (објективни или субјективни), циљеви које намерава да постигне тероризмом (ограничен или радикалан) и хијерархијска и хоризонтална организованост (налогодавци, организатори и реализатори), чије усклађено неоружано и оружано функционисање (извођење терористичких аката – употреба средстава уз примјену адекватних тактичких поступака) против жртве, односно пасивног субјекта, треба да допринесе постизању пројектованог крајњег циља.

карактеришу, поменути аутор тероризам класификује: 1) према носиоцима – недржавни и државни, условни и међународни; 2) према узроцима – политички, верски, етнички и други; 3) према објекту напада (жртва – пасивни субјекат) – селективни и неселективни и 4) према средствима – конвенционални, нуклеарни, биолошки, хемијски, интернетски и други.¹⁹³

Драган Симеуновић, полазећи од класификационе стандардизације, подразумева да је најцелисходнија, најпрецизнија и најсвеобухватнија она класификација која се врши према главним циљевима тероризма, односно према програмско циљаној оријентацији терориста, према њиховом претежном методу и средствима и према типу учесника – субјеката тероризма. Тероризам се, према својим главним циљевима (класификација према програмско циљаној оријентацији), може поделити на следеће три групације: 1) идеолошки мотивисан тероризам, а) левичарски тероризам и б) десничарски тероризам; 2) етносеператистички тероризам; 3) верски фундиран тероризам, а) тероризам секти и б) тероризам фундиран на интерпретацијама великих религија. Класификација тероризма према средствима и методима, обухвата: 1) класификацију тероризма према средствима, а) класични (конвенционални) тероризам, б) биохемијски тероризам и ц) нуклеарни тероризам; 2) класификацију према методима, а) класични (конвенционални) тероризам, б) самоубилачки тероризам, в) сајбертероризам и г) наркотероризам. Класификација тероризма према типу учесника – субјекту тероризма, може изгледати овако: 1) индивидуални тероризам; 2) тероризам организација и илегалних група и 3) институционални тероризам (државни и слично).¹⁹⁴

Наведени приказ неких класификација тероризма указује да нема јединствене класификације тероризма.

Са аспекта простора, тероризам се разврстава на:

- унутрашњи тероризам и
- међународни тероризам.

У односу на то да ли је непосредна жртва унапред одређена или не, на:

- селективни тероризам и
- неселективни тероризам.

---

¹⁹³ Мијалковски, М., нав. дело, стр. 21–54.

¹⁹⁴ Симеуновић, Д., нав. дело, стр. 82–85.

Према тактици, тероризам може бити:

- атентаторски;
- талачки;
- самоубилачки;
- побуњенички, итд.

Према употребљеним средствима се разврстава на:

- конвенционални тероризам и
- хемијско-биолошко-нуклеарни тероризам.

Са аспекта циљева, тероризам делимо на:

- провокативни (извођење аката насиља ради саопштавања својих циљева жртви напада и широј јавности) и
- радикални (заstraшивање и принуда, односно изазивање жељеног понашања код противника кога нападају терористи).¹⁹⁵

Према методама, тероризам може бити:

- класични;
- самоубилачки;
- наркотероризам и
- сајбертероризам.

Регистровано је и разврставање тероризма на:

- националистички;
- револуционарни;
- избеглички;
- емигрантски и сл.

Важно је приметити велику испреплетеност карактеристика, мотива и савеза унутар ових класификација и група.¹⁹⁶

3.1.4.1. Класични (конвенционални) тероризам

Класични (конвенционални) тероризам подразумева онај тероризам за чије вршење се користи класична (конвенционална) тактика. У негативном одређењу, то би био сваки тероризам који није самоубилачки, нарко или сајбер тероризам.

---

¹⁹⁵ Мијалковски, М., нав. дело, стр. 15.

¹⁹⁶ Шикман, М., нав. дело, стр. 126.

Начини испољавања тероризма који укључују класичну (конвенционалну) тактику, могу бити:

1. атентати;
2. паљевине и пожари;
3. бомбашки напади;
4. узимање талаца;
5. киднаповање и отмице;
6. отмице авиона;
7. оружани напад;
8. злоупотреба интернета у терористичке сврхе;
9. психофизичко злостављање;
10. лажне узбуне и дојаве.

Наведене су најчешће примењене терористичке тактике, што не значи да терористи не могу да користе и друге класичне (конвенционалне) терористичке тактике.

За извршење конвенционалног тероризма користи се конвенционално оружје. Конвенционално оружје је уопштен назив за оружје које има релативно широку употребу, а које није оружје за масовно уништење, као што је нуклеарно, хемијско или биолошко оружје. Конвенционално оружје укључује мало оружје и лако наоружање, експлозивна средства и мине, као и (не нуклеарне) бомбе, гранате, ракете, и касете бомбе.

Конвенционалним оружјем у наведеном смислу може се сматрати:

- ватрено оружје – пушке, пиштољи и револвери, као и све врсте направа које избацују пројектил (зрно, куглу или сачму) потиском барутних или других гасова насталих као производ сагоревања погонске материје;

- ваздушно оружје – све врсте пушака и пиштоља које потиском ваздуха или сабијеног гаса избацују пројектил (дијаболу, куглу и др.);

- гасно оружје – које избацује или испушта гас или друге супстанце штетне за здравље;

- распрскавајуће оружје – које се распрскава под дејством експлозивних материја, односно оружје или направа конструисана, преправљена или намењена избацивању оружја које се распрскава под дејством експлозивних материја;

- посебно оружје – које под притиском експлозивне или гасне материје избацује анестетичко средство или средство које производи звучни или светлосни сигнал, као и оружје које ослобађа електрични напон већег интензитета;

- оружје са тетивом – које потиском тетиве или друге еластичне материје избацује стрелу или други пројектил;

- хладно оружје (боксер, бодож, кама, сабља, бајонет и други предмети) - којима је напад основна намена.¹⁹⁷

Конвенционална средства терориста обухватају поједине врсте наоружања којим су опремљени војни и полицијски састави држава.¹⁹⁸ Терористима је потребно конвенционално оружје за извршавање терористичких напада. Врло често се такво оружје набавља илегалним путем, будући да често терористи не могу легално доћи у посед оружја. Оружје које терористи највише желе користити је ватрено оружје и бомбе, јер се ради о лаком оружју, које се може кријумчарити.

3.1.4.2. Самоубилачки тероризам

У последње две деценије XX века свет се суочио са кулминацијом специфичног облика политичког насиља – самоубилачког тероризма. Реч је о облику тероризма који својом бруталношћу и неморалношћу превазилази све досадашње облике тероризма. Ескалација овог облика насиља и популарност коју он има међу присталицама самоубилачког тероризма, даје му посебно негативну конотацију.¹⁹⁹

Самоубилачки тероризам у данашњем облику појавио се 80-их година XX века у Либану, Кувајту и Шри Ланки. Током 90-их година долази до његовог постепеног ширења и он захвата Израел (Западна Обала и Појас Газе), Египат, Индију, Пакистан, Авганистан, Панаму, Алжир, Руску Федерацију, Индонезију, Саудијску Арабију, Хрватску. Почетком XXI века самоубилачки тероризам је захватио и САД, Француску, Перу, Тунис, Колумбију, Ирак, Шпанију и Финску.²⁰⁰

Он је специфичан облик тероризма и представља посебну врсту терористичке тактике, нарочито у погледу појавних облика. Посматрано кроз историју, војници су најчешће вршили самоубилачке нападе из очаја и како би избегли евентуално

---

¹⁹⁷ Закон о оружју и муницији ("Службени гласник Републике Српске", бр. 70/07).

¹⁹⁸ Мијалковски, М., нав. дело, стр. 40.

¹⁹⁹ Вајт, Џ.; *Тероризам*, Aleksandrija press, Beograd, 2004, str. 128.

²⁰⁰ Вејновић, Д.; Шикман, М.; Радуљ, С., нав. дело, стр. 108.

заробљавање од стране непријатељске војске.²⁰¹ Једна од главних одлика самоубилачког тероризма јесте његова неповољност за мете и циљеве, с обзиром на елемент конспиративности. Надаље, самоубилачки тероризам је карактеристичан за најекстремније терористичке организације којима олакшава постизање драматичних ефеката. Зато се самоубилачки тероризам јавља као умишљајна радња терористичких организација које га примењују.²⁰²

Скот Атран (Scott Atran) самоубилачки тероризам дефинише као терористички акт у којем нападач уништава или настоји да уништи циљ, жртвујући, при том, свесно и властити живот.²⁰³

Да би се одредио појам самоубилачког тероризма, потребно је прво указати на суштину и начин извршења самоубилачких терористичких напада, те у складу са тим појмовно одредити значење самоубилачког тероризма. Самоубилачки терористички напад може се дефинисати као облик физичког угрожавања безбедности људи и имовине и изазивања страха и панике, који изводи једна или више особа (терориста), припадника терористичке организације, употребом неког од средстава напада (експлозивна направа, ватрено оружје, превозно средство, итд.) од којег ће извесно и сами погинути, а при томе се проузрокује смрт или рањавање непосредне жртве терористичког напада и материјална штета по имовину, ради остваривања постављених циљева терористичких организација. Из овога произилази да се суштина самоубилачких терористичких напада састоји у томе да непосредни извршилац свесно гине ради остваривања циљева терористичких организација, као носилаца самоубилачких терористичких напада. Тако се терориста – бомбаш самоубица истовремено појављује као ефикасно средство и начин извршења терористичког напада. Уз помоћ бомбаша самоубице, повећава се вероватноћа да ће оружје погодити циљ.²⁰⁴

Деловање терориста све више се повезује са интересима и деловањем обавештајних служби разних земаља, па и у земљама у којима се такве активности одвијају. Низ објављених информација и података говоре о томе да се терористи обучавају и припремају у специјалним логорима под руководством појединих обавештајних служби и да се никако не би могли одржати без помоћи тих земаља

²⁰¹ Димовски, З.: *Тероризам*, Графотранс – Скопје, Скопје, 2007, стр. 141.

²⁰² Шикман, М., нав. дело, стр. 176.

²⁰³ Scott, A.: *Genesis of Suicide Terrorism*, Science, No. 7, 2003, pp. 1534, (<http://www.jeannicod.ccsd.cnrs.fr/documents/disk0/00/00/03/43/-8k>).

²⁰⁴ Гаџиновић, Р., нав. дело, стр. 132.

коју примају новчано, у материјалним средствима, обуком, наоружањем и прикривањем лажног идентитета.²⁰⁵

Значи самоубилачки тероризам је акт насиља на људе и имовину, свесним жртвовањем властитих живота терориста, ради остваривања постављених терористичких циљева. Његови носиоци су појединци и поједине екстремне терористичке организације, а доминантно га карактерише неморалност, тајност и прикривеност, свирепост, изненађење, неселективност и насумичност терористичког акта и друге тактичке предности.

Табела 4. – Карактеристике самоубилачког тероризма

КАРАКТЕРИСТИКЕ САМОУБИЛАЧКОГ ТЕРОРИЗМА		
1.	Начин избора терористе – бомбаша самоубице	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Најважнија карактеристика, ▪ Проналажење лица која су спремна жртвовати властити живот
2.	Неморалност, свирепост и подмуклост самоубилачког терористичког напада	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Неморалност према недужним жртвама самоубилачког тероризма ▪ Неморалност према самим извршиоцима
3.	Тајност, прикривеност и изненађење самоубилачког терористичког напада	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Тајност припремања напада ▪ Прикривеност извођења напада ▪ Неочекиваност самоубилачког напада
4.	Тактичке предности самоубилачког терористичког напада	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Релативно јефтине операције ▪ Не постоји потреба спасавања терористе ▪ Разноликост средстава извршења

²⁰⁵ Ковачевић, С., нав. дело, стр. 71.

О самоубилачком тероризму у Босни и Херцеговини може се говорити као о могућем облику тероризма с обзиром на то да до сада није извршен ниједан самоубилачки терористички напад, али је против три лица подигнута оптужница да су припремали терористичке нападе на подручју Босне и Херцеговине, и то управо самоубилачке терористичке нападе на подручју Федерације Босне и Херцеговине, односно на поједина дипломатско-конзуларна представништва у Сарајеву. Наиме, октобра 2005. године лишено је слободе 5 лица против којих је подигнута оптужница да су планирали извођење терористичких напада на подручју Босне и Херцеговине. Потребно је навести да су два лица страни држављани (Шведска, Турска), а остала лица су држављани Босне и Херцеговине.²⁰⁶ Приликом претресања стана наведених лица пронађена је одређена количина експлозива, и то: 19 гр експлозива и три тротилска метка од 100 гр, као и други предмети, као што су детонаторска капсула, тајмери, црни плетени каиш итд., којима се могла комплетирати експлозивна направа тзв. самоубилачки прслук.

Према полицијским извјештајима, у кућним условима су вршене радње на припреми и изради импровизованих експлозивних направа уз кориштење полупрофесионалних алата. Значајан материјални доказ да је планиран и припреман самоубилачки терористички напад, јесте и пронађена видео-касета која приказује начин израде импровизоване експлозивне направе и са аудио снимком њеног садржаја јасно се може закључити да су наведена лица припремала и планирала самоубилачки терористички напад, што је потврђено и форензичким вештачењем у лабораторији ФБИ у Вашингтону. Поред овога, наведени страни држављани успоставили су телефонске и интернет везе са другим лицима ван Босне и Херцеговине. Садржај ових разговора несумњиво упућује и указује на терористичке циљеве и намере са којима су осумњичени допутовали у Сарајево.²⁰⁷

---

²⁰⁶ <http://www.politika.rs/rubrike/vesti-dana/Virus-terorizma-je-odavno-zahvatio-BiH.lt.html>.

²⁰⁷ Ђукић, С.: Угроженост Западног Балкана тероризмом, у: *Супростављање тероризму – међународни стандарди и правна регулатива*, Зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Козара, 2011, стр. 629.

3.1.4.3. Наркотероризам

Термин наркотероризам први пут је употребљен 1983. године, од стране бившег перуанског председника Фернанда Терија (Fernando Belaunde Terry), којим је он описивао терористичке нападе против владиних агенција за борбу против дрога. У оригиналном контексту, "наркотероризам" подразумева покушаје трговаца наркотика да утиче на политику владе или друштва путем насиља и застрашивања, као и да ометају спровођење закона и правде од стране владиних агенција за борбу против дрога, систематским претњама или употребом таквог насиља.²⁰⁸

Прави смисао по којем може бити схваћен – наркотероризам је облик тероризма у којем се дрога користи као оружје деструкције, с циљем уништавања младе популације, одређеног система вредности, одређене друштвене заједнице, итд.

Термином "наркотероризам" настоје се описати и активности групе која трговину дрогом користи за стварање терористичких фондова. Према схватањима званичника америчке ДЕА (*Drug Einforcement Administration*), наркотероризам постоји када групе или појединци учествују, директно или индиректно, у "узгајању, производњи, транспорту или дистрибуцији дрога", а прибављена финансијска средства користе за терористичке активности.²⁰⁹ Према истом схватању, такве организације укључују Револуционарне оружане снаге Колумбије (*Revolutionary Armed Forces of Colombia – FARC*), Националну ослободилачку војску (*National Liberation Army – ELN*) и Уједињене одбрамбене снаге Колумбије (*United Self-Defense Forces of Colombia – AUC*) у Колумбији и Шинингов пут (*Shining Path – PCP-SL*) у Перуу. Наркотероризам се дефинише и као тероризам који има циљ да штити и подржава активности илегалних трговаца дроге, и/или тероризам који користи финансијске добити нелегалне трговине дрогом да подржи своје политичке, верске или друге циљеве.²¹⁰

---

²⁰⁸ Године 1985. овај феномен добио је много пажње, када је Меделин картел удружен са терористичком групом М-19 и напао Врховни суд у Боготи, Колумбија, како би се спречило изручење неколико водећих профитера од кокаина у Сједињене Државе. Убијено је једанаест судија Врховног суда.

²⁰⁹ Testimony of Asa Hutchinson, Administrator of the Drug Einforcement Administration, Department of Justice, before the Subcommittee on Technology, Terrorism, and Government Information, the Senate Judiciary Committee, March, 13, 2002. U: Wagely R. J.: *Transnational Organized Crime: Principal Threats and U.S. Responses*, Congressional Research Sevice, Washington D.C, 2006.

²¹⁰ Davids, Dj.: *Narcoterrorism – A Unified Strategy to Fight a Growing Terrorist Menace*, Ardsley (NY): Transnational Publishers, 2002, p. 4.

Као терористичке организације које се доводе у везу са кријумчарењем и нелегалном трговином дрога, наводе се:

- Абу Сајаф Група (Aby Sayuaf – The Philippines): узгајање канабиса;
- ЕТА (Basque separatist movement ЕТА): нелегална трговина дрогама;
- Хезболах (Hezbollah): нелегална трговина дрогама;
- Исламски покрет Узбекистана (Islamic Movement in Uzbekistan – ИМУ): нелегална трговина дрогама;
- Курдистанска радничка партија (Kurdistan Worker’s Party – РКК): нелегална трговина хероином;
- Ослободилачки тигрови Тамилског илама (Tamil Liberation Front – LTTE) у Шри Ланки: дистрибуција опојних дрога;
- Национална ослободилачка војска (National Liberation Army – ELN) у Боливији: сви облици нелегалне трговине опојним дрогама, укључујући међународно кријумчарење дрога;
- Палестински исламски џихад (Palestinian Islamic Jihad): нелегална трговина хашишом и хероином;
- Ал Каида (alQaeda): нелегална трговина опијумом и хероином;
- Революционарне оружане снаге Колумбије (Revolutionary Armed Forces in Colombia – FARC): нелегална трговина кокаином и заштита картела који се баве производњом и трговином кокаином;
- Sendero Luminoso група из Перуа: заштита поља кокаина и лабораторија за обраду кокаина;
- Уједињене одбрамбене снаге Колумбије (United SelfDefence Forces in Colombia – АУС): сви аспекти нелегалне трговине кокаином.

Ипак и у званичним извештајима америчке ДЕА (извештај за октобар 2001. године и март 2002. године) појму наркотероризам даје се нови садржај, јер терористичке организације не само да опојне дроге користе за финансирање терористичких активности, већ користе дрогу као оружје деструкције против Запада. Тако се наводи да пребацивање дроге на амерички континент нема само мотив остварења финансијске добити, већ и наношење штете америчкој популацији, уништење устаљеног система вредности и америчког начина живота. Закључено је да дрога представља претњу националним интересима Америке и у складу са тим

захтева се адекватан одговор од стране полицијских снага и специјалних полицијских служби.²¹¹

3.1.4.4. Сајбер тероризам

Сајбер тероризам је врста тероризма новијег времена, класификована према методама које терористи користе. Овај вид тероризма за разлику од других не представља још увек заокружену феноменолошку категорију, те га је немогуће дефинисати јединственим и прецизно појмовним одређењем. Обично се под појмом сајбер тероризам (*cyber terrorism*) подразумева коришћење рачунара и информационих технологија, претежно интернета, за изазивање штете са циљем да се постигне испуњавање политичких или религиозних циљева нападача.

Такође, сајбер тероризам се може схватити као коришћење информационих технологија од стране терористичких група и појединаца, укључујући: коришћење информационих технологија за организовање и извршавање напада на мреже, рачунарске системе и телекомуникационе инфраструктуре, или за размену информација и изношење терористичких претњи електронским путем.²¹²

Под сајбер тероризмом подразумевамо смишљене, политички мотивисане нападе – на компјутерске системе и програме, као и на податке – којима треба да се изазову насиље и страх код цивилних мета. У време када се тешко може супротставити надмоћнијем противнику, терористи примењују нове, модерније и технолошки савременије системе и методологију удара на противников политички систем. Ново оружје у новом сајбер свету чине логичке бомбе (Logic bombs), „тројанци" (Trojan horses), "црви" (worms), вируси, који треба да изазову престанак рада система и губитак информација.

Ниједна дефиниција сајбер тероризма није универзално прихваћена. Проблематично је означити да је напад на рачунаре и рачунарске мреже сајбер тероризам зато што је тешко одредити намеру, идентитет или политичке мотиве нападача. Синтагма "сајбер тероризам" користи се све чешће у модерном друштву и употребљава се да би се њоме описале различите акције, као што су крађа података

---

²¹¹ Otwin, M.: A work in progres, Police Interagency cooperation in homeland security, Zbornik Policing in Central and Eastern Europe, Ljubljana, 2002, pp. 573, у: Симоновић, Б.: *Криминалистика*, Правни факултет у Крагујевцу, Графолик, Београд, 2004, стр. 660.

²¹² Шикман, М., нав. дело, стр. 177.

или хакинг, планирање терористичких напада, проузроковање насиља, или напад на информационе системе.²¹³

Џејмс Луис (James Lewis) и Маркус Хендерсот (Marcus Hendershot) дефинишу сајбер тероризам као „коришћење рачунарских мрежа и алата ради прекида рада критичних националних инфраструктура или ради тога да се примора или застраши влада или њени грађани.²¹⁴ Већина стручњака за информациону безбедност сматра да напади на рачунаре и рачунарске мреже могу бити дефинисани као сајбер тероризам ако су ефекти довољно деструктивни или реметилачки да изазивају страх који се може упоредити са физичким актом тероризма.

Дебра Шиндер (Debra Shinder) класификује сајбер криминал у две шире категорије – насилна или потенцијално насилна дела и ненасилна дела – а сајбер тероризам сврстава у прву категорију. Под сајбер тероризмом подразумева тероризам који је извршен, планиран или координиран помоћу рачунарских мрежа.²¹⁵ Велики број дефиниција сајбер тероризма говори о комплексности тог феномена. На основу извршене анализе доступних извора литературе, *сајбер тероризам се може дефинисати као криминални акт у сајбер простору који има циљ да се заплаши влада или њени грађани ради остварења политичких циљева.*

Због природе модерног друштва, сајбер тероризам представља опасност. Сајбер терористи могу да нападну инфраструктуру. Другим речима, они могу да униште темеље савременог информационог друштва. Сајбер терористи то могу урадити ако изврше поремећај информација. Пошто модерно западно друштво функционише на бази информација, сајбер терористи би могли да прекину или замрсе проток информација. Моћ сајбер терориста да поремете економски систем једнака је њиховој моћи да униште поверење у друштвене институције. Сајбер терористи би могли да убеди јавност да се њихов свет распада. Они би могли да нападну здравствене институције, владине службе и пословни свет, као и војне установе.²¹⁶

---

²¹³ Гаћиновић, Р., нав. дел, стр. 174.

²¹⁴ James, L.: *Assessing the Risks of Cyber Terrorism, Cyber War and Other Cyber Threats*, Center for Strategic and International Studies, Washington, 2002, p. 1.

²¹⁵ Shinder, D.: *Scene of the Cybercrime: Computer Forensics Handbook*, Syngress Publishing, Inc., Rockland (USA), 2002, pp. 51–67.

²¹⁶ Džonatan, R.: *Terorizam*, Alexandria Press, Beograd, 2004, str. 159.

3.2. Облици испољавања тероризма

Терористички акт је насилни акт који обично извршава нека организована група, којом приликом се намерно изазива убиство или наношење каквог другог великог зла цивилном становништву, државним званичницима или другим недужним лицима, или се прети таквим чином, или пак намерно наношење велике штете имовини или претња таквом штетом, ради остваривања постављених терористичких циљева, који могу да буду идеолошке, етнонационалистичко-сепаратистичке или верске природе.

Терористичке организације користе различите облике насиља да изазову страх, остваре публицитет и постигну политичке циљеве. Пре свега се мисли на класичне (конвенционалне) начине испољавања терористичке активности. Ови начини испољавања тероризма могу се примењивати код свих његових облика, укључујући недржавни тероризам и државни тероризам и тероризам спонзорисан од стране државе, унутрашњи и међународни тероризам, идеолошки мотивисан тероризам, етничконационалистички – сепаратистички и верски тероризам, и друге.²¹⁷

Терористички напади укључују атентате (политичка убиства), бомбашке нападе, отмице авиона, паљевине и пожаре, узимање талаца и киднаповања, телефонске претње бомбом и претње по живот отмицом, оружане нападе (пуцњаву из ватреног оружја усмерену ка канцеларијама и становима, и др.), комерцијалне саботаже и саботаже опреме, насиље масе итд. Најчешћи облици испољавања тероризма су: оружани напади на војску и полицију; убацивање наоружаних група на територију страних држава ради извршења атентата, диверзија и сличних акција; отмице авиона, бродова, возова и аутобуса; киднаповање и узимање талаца ради откупнине или изнуђивања политичких и других уступака; паљевине; бомбашки напади, укључујући писма-бомбе, аутомобиле-бомбе и терористе самоубице ("живе бомбе") и томе слично. Терористи користе и друге модалитете који укључују различите облике организованог криминала, као што су продаја дроге и оружја ради добијања новца, трговина људима и друге облике малициозног уништавања имовине.²¹⁸

---

²¹⁷ Шикман, М., нав. дело, стр. 222.

²¹⁸ Вејновић, Д.; Шикман, М.; Радуљ, С., нав. дело, стр. 46.

Наведеним облицима терористичке организације најчешће прибегавају, али не треба занемарити чињеницу да оне проналазе нове начине деловања и са развојем технологије усавршавају постојеће, те се може очекивати појава нових облика терористичких активности, нарочито у погледу употребе оружја за масовно уништење, односно нуклеарног, биолошког и хемијског оружја.

3.3. Тероризам као облик угрожавања безбедности Босне и Херцеговине

Тероризам као један од облика насиља, све више у савременом свету угрожава како унутрашњу, тако и међународну безбедност. Од овог облика угрожавања није поштеђена ни Босна и Херцеговина. Многобројни су фактори који доприносе појави тероризма у Босни и Херцеговини, а нарочито они који му дају међународну конотацију.²¹⁹

Међународна искуства о савременом тероризму говоре да нису потребни неки посебни услови за терористичко деловање. Довољно је да постоји једна екстремна мањина, или група незадовољних у политичком, верском, социјалном погледу, па да се тероризам претвори у велико зло. Такву групу екстремиста, незадовољника или божјих праведника није тешко наћи у било којем друштву или пак времену. Тако и Босна и Херцеговина као „истурена експозитура исламског света“, а уједно, и протекторат међународне заједнице, има плодно тле за многа терористичка деловања која се огледају кроз подршку појединим групама које имају своје истомишљенике у свету који данас називамо исламски.

Анализе терористичких активности указују на то да је претња тероризмом на глобалном нивоу врло висока, с обзиром на то да је број држава које су оптерећене тероризмом велики, да се повећао број терористичких организација, те да је велики број терористичких напада са знатним бројем погинулих и повређених, као и с причињеном материјалном штетом. То указује на опасност од свих облика тероризма, укључујући самоубилачки тероризам и терористичку претњу свету оружјем за масовно уништење, при чему међународна заједница нема адекватан систем заштите од тероризма. Тако, опасност од могућих терористичких напада расте, како у развијеним западним земљама, тако и у Босни и Херцеговини. Све важније терористичке акције, почев од напада на Њујорк и Вашингтон 11. септембра

---

²¹⁹ Шикман, М., нав. дело, стр. 363.

2001. године, имају везу са Босном и Херцеговином и задуго ће још имати везу са њом.²²⁰

Одлика бошњачког екстремизма јесте да је он од почетка много више био верски него националистички, само се у временима која су била подобна за национализам више представљао као национални феномен. Мада се често мења број муцахедина који су ратовали на тлу Босне и Херцеговине, може се веровати да је кроз Босну и Херцеговину у периоду од 1992. до 1995. године продефиловало од десет до петнаест хиљада муслимана из страних земаља, те да је неколико хиљада њих добило на тада легалним или пак на нелегалним основама држављанство Босне и Херцеговине (брак са држављанком БиХ, учешће у рату у саставу тадашњих званичних војних формација БиХ и сл.), а да је реалан број оних који су остали износио око хиљаду и пет стотина. Чињеница да је око 750 лица у Босни и Херцеговини под перманентном присмотром западних обавештајних служби довољно говори о потенцијалној опредељености великог броја лица у тој земљи за исламистички тероризам.²²¹

Слика 7. – Вехабијска насеља у Босни и Херцеговини

²²⁰ Симеуновић, Д., нав. дело, стр. 226.

²²¹ Шкрбић, Ж.: Утицај исламског фундаментализма на тероризам у Босни и Херцеговини, Комесграфика, Бања Лука, 2011, стр. 64-67.

Босна и Херцеговина је предузела читав низ активности у циљу заштите од тероризма, али су присутни одређени проблеми у остваривању тог циља. Томе је допринела постојећа инфраструктура Босне и Херцеговине (институционална и законодавна) за супротстављање тероризму, која није у потпуности адекватна. Недостаје целовит и координисан приступ заштити од тероризма у Босни и Херцеговини, при чему институције на државном нивоу не успевају да обезбеде бољу и квалитетнију координацију и сарадњу у погледу борбе против тероризма, док постојећа законска решења нису у потпуности нашла своју практичну примену или пак нису на нивоу међународно прихваћених стандарда борбе против тероризма.

Потенцијалне мете терористичких напада у Босни и Херцеговини, нажалост, разноврсне су, почевши од безбедности лета ваздухоплова, енергетских постројења, транспортне и комуникационе инфраструктуре, дипломатских објеката и објеката од посебног значаја за Босну и Херцеговину и међународну заједницу, до места масовног окупљања као што су школе, болнице, јавни превоз, градски тргови и слично. Заправо, цела листа критичних инфраструктурних сектора, коју је урадила Европска комисија 2005. године, представља могуће објекте терористичких напада.

Имајући у виду одређена сазнања да у Босни и Херцеговини постоје групе и појединци који би могли бити повезани са мрежом међународног тероризма, Савјет министара усвојио је опсежан план активности институција државе на спречавању терористичких активности и деловања.

Савјет министара Босне и Херцеговине 13. јула 2006. године усвојио је Стратегију Босне и Херцеговине за борбу против тероризма коју је предложило Министарство безбједности. Стратегија борбе против тероризма имала је за циљ да сагледа тренутно стање у Босни и Херцеговини и да постави приоритетне задатке чијом ће се реализацијом успоставити целовит систем борбе против тероризма у Босни и Херцеговини. Стратегија је обухватала низ активности које је било потребно провести с циљем да се унапреди борба против тероризма за период од три године и да се покушају оспособити сви државни капацитети за борбу против тероризма, да се уоче и отклоне слабости у политичкој, легислативној и институционалној сфери. У том контексту анализирани су главни проблеми и предложени су начини решавања проблема. Стратегијом је планирана динамика провођења, укључујући предвиђање рокова за доношење акционих планова. Носиоци активности, предвиђени

стратегијом, јесу сви субјекти безбедности у Босни и Херцеговини, а првенствено институције безбедности на државном нивоу.²²²

Као главни стратешки циљеви, наведени су: 1) оспособњавање државних капацитета за борбу против тероризма, као и за борбу против његовог подупирања, учовањем и отклањањем слабости у политичкој, легислативној и институционалној сфери; 2) спречавање земљаља, организација, невладиног сектора и приватних власника да кроз различите облике противправног деловања финансирају тероризам или га на било који други начин подстичу; 3) откривање и онемогућавање група које су одабрале тероризам као темељну тактику за постизање својих циљева; 4) откривање и онемогућавање подржавања, подстицања и одобравања, као и прећутно толерисање терористичких активности, које је мотивисано екстремизмом и нетолеранцијом, и спречавање субверзивног деловања терориста и њихових помагача кроз институције Босне и Херцеговине, невладине институције, верске и образовне организације; 5) са циљем придобијања широке подршке јавности, споводити медијску антитерористичку кампању, системски информисати јавност о циљевима стратегије, као и о активностима терориста и њиховим моралним, верским и финансијским менторима, а све у мери која неће штетити провођењу стратегије; 6) провођење стратегије на начин који неће доводити до повређивања темељних људских права и слобода зајамчених међународним конвенцијама и позитивним законодавством.

Евидентно је да нове исламистичке организације на простору Босне и Херцеговине постају све бројније. Идеолошка подршка терористичком деловању на овим просторима долази од свих исламских колективитета. Велику опасност за стабилност Босне и Херцеговине представља и организовање такозваних, мини држава. Пример су вехабистички колективитети и индикативно је то што су сви њихови кампови постављени на самој међуентитетској линији разграничења, или у њеној непосредној близини. Вођство исламске заједнице у Босни и Херцеговини није верски издефинисано, и све док не буде одређено јасно верско опредељење, могући су и нови појавни облици исламизма на овим просторима.

---

²²² Стратегија Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма (за период од 2010-2013. године), Сарајево, 2010. године.

Аналогно „светским трендовима“, актуелни и потенцијални облици тероризма у Босни и Херцеговини су : атентати, бомбашки напади, узимање талаца, пожари и паљевине, киднаповање и отмице људи, отмице авиона и оружани напад.

3.3.1. Атентати

Атентат (лат. attentatum – напасти, покушати напад), у свом ужем и најчешћем значењу, представља умишљајно убиство или покушај убиства неке истакнуте личности, извршен првенствено из политичких, али и неких других побуда. Према томе, израз атентат се користи као синоним за политичко убиство владара и високих званичника, тј. за *магницид* (лат. magnus – највиши и caedere – убити). Такође се у сличном значењу користи термин *асасинација* (енгл. assassination), који подразумева свако умишљајно убиство грађана или званичника било којег ранга из политичких побуда. Објект напада је одређен умишљајем извршиоца, тј. директно је повезан с политичким, националним, верским и другим мотивима атентатора. Такође, извршење атентата је објективно повезано с другим релевантним елементима – избором места, времена и начина напада, могућих средстава извршења, круга могућих атентатора и других битних чињеница.²²³

Атентат је најстарије и фундаментално средство екстремиста и терориста, а као средство политичке борбе коришћен је у свим историјским епохама. Атентати који су вршени у Босни и Херцеговини али и у осталим земљама широм света представљају најстарије терористичке акције, које се још увек изводе. Они изазивају политичку и друштвену дестабилизацију. Због тога се као средство политичке борбе употребљавао у свим историјским епохама. Тако је у старом веку политичко убиство било уобичајено средство за уклањање супарника на престолу, али је истовремено и слављено као оправдани и херојски чин уколико је њиме уклоњен тиранин. За време ренесансе, атентати - поготово коришћењем отрова, у Европи постају широко прихваћено средство у борби за власт. У исто време на Блиском истоку су били изузетно активни и исмаилисти (Ismaili Fedayeen), фанатични припадници секте шиитских муслимана, који су вршење атентата на високе политичке и верске званичнике сунитских муслимана сматрали светом дужношћу. У XIX и XX веку је настављена, и постала учесталија пракса убиства истакнутих политичких личности и уопште истакнутих представника јавног и културног живота, најчешће од стране

---

²²³ Мијалковић, С.; Милошевић, М., нав. дело, стр. 302.

организованих политичких група и других скупина, али и од стране појединаца гоњених ирационалном мржњом, осветом или неком опсесијом.²²⁴

Атентатори су се одувек руководили проценом да ће уклањањем одређене личности остварити своје политичке циљеве или макар створити повољне услове за њихово остварење. Атентати се могу вршити ватреним оружјем, бомбама или другим импровизованим експлозивним средствима. Посебно је карактеристична употреба експлозивних направа за извршавање атентата, односно постављање експлозива под возила или у аутомобилима (тзв. ауто бомба). Исто тако коришћење снајпера представља модеран начин вршења атентата, јер омогућава циљање мете са безбедне удаљености.

У суштини, фазе планирања и извођења атентата у терористичке сврхе у великој мери одговарају фазама киднаповања. Атентатима умногоме доприносе саме жртве својим животом и понашањем (игноришу информације о претњи или друге индикације претње, имају устаљен распоред својих активности, итд.).

Иако у Босни и Херцеговини овакав облик деловања терористичких организација није заступљен, не треба га занемарити и оставити по страни. До ескалације овог облика врло лако може доћи, с обзиром да се зна да су односи између политичких представника ентитета у Босни и Херцеговини доста лоши и да су сталне политичке несугласице између Бања Луке и Сарајева, као и то да се све више заговара прича о стварању трећег хрватског ентитета. Да је то тако, потврђују све учесталије претње атентатима политичким представницима из Републике Српске, између осталог и председнику Републике Српске.

3.3.2. Бомбашки напади

Под бомбашким нападима се подразумева постављање бомби или импровизованих експлозивних направа на изабране мете. Терористичке организације су користиле разне облике бомбашких напада током друге половине двадесетог века. Врсте напада бомбама у Босни и Херцеговини су различите, од напада изведених обичним бомбама, до напада изведених постављањем експлозивних направа у аутомобиле, камионе и слично. Посебно су значајне импровизоване експлозивне направе, као савремени тактички избор терориста. Ове експлозивне направе нису скупе за израду, стварају публицитет и ефикасне су за убијање и повређивање људи

---

²²⁴ Милошевић, М., нав. дело, стр. 40.

и наношење материјалне штете. Представљају низак ниво ризика за извршиоца због разних доступних детонаторских техника. Поред ових тактичких терористичких предности, постоје и друге предности које укључују њихов капацитет добијања пажње као и могућност да контролишу жртве имајући у виду време постављања и време детонације експлозивне направе.

Импровизоване експлозивне направе могу се поставити коришћењем аутомобила, ручно или путем пројектила (механичко или експлозивно избацавање). Осим тога, бомбе се могу доставити поштом или путем других специјализованих служби доставе. Импровизоване експлозивне направе могу бити врло мале (мала кутија са експлозивом) или пак врло велике (возила, камиони или друга превозна средства напуњена огромним количинама експлозива). Импровизоване експлозивне направе могу се активирати механички, електронски, хемијски или помоћу даљинског управљања. Од 1983. до 1996. године приближно половина од свих забележених терористичких напада широм света укључује употребу експлозива.²²⁵

У Босни и Херцеговини бомбашки напади постају све чешћи и представљају све већу опасност по њену безбедност. Новембра 1997. године, четворица муцахедина у Мостару активирали су 150 килограма противтенковских и противпешадијских мина, које су биле смештене у аутомобилу марке „голф“. У овом нападу теже су повређене три особе, а лакше више од 40 особа.

Напад на Мостар био је увод у ударе терориста на Хрвате у средњој Босни. Прва жртва био је полицајац Анто Ваљан, који је 31. јула 1998. године страдао у Травнику од мине подметнуте под његов аутомобил. У фебруару 1999. године у Травнику је повређен полицајац Владо Стојак, под чији је аутомобил била подметнута бомба.

Такође, као пример треба навести и терористички напад изведен у тржном центру у Витезу, у октобру 2008. године. Тада је од експлозивне направе, коју је подметнуо Сувад Ђиђић, погинуо радник обезбеђења Звонко Барбић, а шест лица је повређено. Ђиђић је ухапшен и осуђен на девет година затвора.

Да је реч о облику коме терористичке групе у Босни и Херцеговини све више прибегавају, потврђује и догађај који се десио у Бугојну. Дакле, реч је о бомбашком нападу који се догодио 27. 6. 2010. године, око четири часа ујутру, на паркингу

---

²²⁵ Džonatan, R., нав. дело, стр. 104–105.

Полицијске станице Бугојно. Том приликом у експлозији је погинуо један полицајац, који се у тренутку напада налазио у згради, док је још шест особа повређено.

Полицијска станица у Бугојну знатно је оштећена. Од силине експлозије, на паркингу код станице полиције уништено је десетак аутомобила, а од детонације су попуцала стакла на зградама удаљеним и до 300 метара од места бомбашког напада. Бомба је била скривена у једном од аутомобила паркираних испред Полицијске станице у Бугојну. Извршилац овог напада, експлозив је активирао даљинским управљачем, после чега је покушао да побегне са места догађаја, којом приликом је на полицију бацио ручну бомбу, али је убрзо био ухапшен.

Иза зграде у којој се налази полицијска станица пронађено је још експлозива, фантомка и рукавице. План овог бомбашког напада био је дизање у ваздух полицијске станице, у тренутку када је планиран састанак везан за обезбеђивање верског скупа у оближњем месту Ајватовица. У извршењу овог напада, поред главног извршиоца, постојала су још три саучесника.

3.3.3. Узимање талаца

Под узимањем талаца подразумева се умишљајна отмица једног или више лица са намером добијања публицитета или других уступака у замену за ослобађање талаца. Она представља изузетно драматичну ситуацију врло ризикантну за извршиоца када је извршена у непријатељској средини. Узимање талаца је врло честа терористичка тактика, којом терористи настоје остварити неки тренутни циљ (ослобађање из затвора истомишљеника или терориста, напуштање одређене територије, итд.). У Босни и Херцеговини, овај облик испољавања тероризма није у толикој мери заступљен као што је то случај у појединим земљама.

Таоци се најчешће узимају из редова политичких представника, дипломатског особља, државних службеника (министри, судије, тужиоци) и чланова њихових породица, затим из полицијских и војних кругова, из редова новинара, привредника и других носилаца јавних функција.²²⁶

Узимање талаца је карактеристична тактика у репертоару модерног тероризма. Озбиљно претећи животима својих жртава, терористи који узимају таоце настоје извршити одређени степен психичког притиска како би постигли промену политике или остварили одређене захтеве, попут исплата великих откупнина,

---

²²⁶ Мијалковић, С.; Милошевић, М., нав. дело, стр. 304.

пуштања других терориста из затвора. Велики део отмица изведу обични криминалци како би добили откупнину. У Латинској Америци је то прерасло у велику индустрију с високим профитима. Процењује се да се само у Колумбији догоди неколико хиљада таквих отмица сваке године. Лако је увидети због чега узимање талаца као терористичка тактика ужива све већу популарност последњих година. Врло је јефтино и захтева мали број отмичара, наоружаних стандардним, лако прибављеним оружјем.

Статистика показује да између 14 и 15% свих терористичких инцидената у свету спада у категорију отмица или талачких ситуација. Средином деведесетих година, чеченски милитанти су против Руса применили оружје масовног узимања талаца, уз драматичне и смртоносне последице.²²⁷ Најпознатија талачка ситуација била је отмица 11 израелских олимпијца на Олимпијским играма у Минхену 1972. године, и од тада се стално примењује. Међутим, упоредо са узимањем талаца у терористичке сврхе, службе безбедности константно развијају противтерористичке мере у смислу ослобађања талаца, што је у доброј мери смањило употребу ове терористичке тактике.

Важно је споменути и Међународну конвенцију против узимања талаца на којој се радило у оквиру организације Уједињених нација. Нацрт Конвенције против узимања талаца поднела је СР Немачка, а у члану 1. садржано је одређење овог (забрањеног) дела: свако ко лиши слободе или задржава другу особу (таоца) под претњом смрти, тешке повреде или даљњег задржавања, у циљу принуде неке треће особе, правне особе, државе, међународне организације или конференције, на чињење или уздржавање од неког дела, починио је дело које се државе обавезују прогласити кривичним делом кажњивим строгом казном. Инкриминацијом таквих дела, без обзира на њихове узроке или мотиве, постиже се генерална осуда прибегавања коришћењу невиним жртвама применом насиља над њима у политичке сврхе.

Једно од најспорнијих питања, однос опште забране узимања талаца у циљу узимања погодности од треће особе према борби народа за остваривање међународним правом признатог права на самоодређење, решено је у Конвенцији уношењем релативно дугог текста: »Уколико се на одређено дело узимања талаца примењују Женевске конвенције за заштиту жртава рата или Додатни протоколи тих

---

²²⁷ Wilkinson, P.: *Terorizam protiv demokratije*, Golden marketing, Zagreb, 2002, str. 80–82.

конвенција, и уколико су државе странке ове конвенције њима обавезне на кривично гоњење или издавање починиоца, ова се Конвенција неће примењивати на дела узимања талаца почињена за трајања оружаних сукоба, како су дефинисани Женевској конвенцији из 1949. године и додатним протоколима, укључујући оружане сукобе споменуте у члану 1. ставки 4. Додатног протокола из 1977. године, у којима се народи боре против колонијалне доминације и стране окупације и против расистичких режима, остварујући своје право на самоодређење, како је свечано проглашено у Повељи Уједињених народа и у Декларацији принципа међународног права који се односе на пријатељске односе и сарадњу између држава у складу с Повељом УН (члан 12.).« Питање је да ли је било потребно уносити овакву формулацију у Конвенцију против узимања талаца, кад управо међународне конвенције на које се она позива изреком забрањују узимање талаца.

Додатни протоколи Женевским конвенцијама утврђују статус ослободилачких покрета, зато вероватно није било потребно упућивати на чињеницу да се борба ослободилачких покрета, уколико одговара тамо датој дефиницији, сматра међународним оружаном сукобом, и у том сукобу, али и у немеђународном, узимање талаца се забрањује – без икаквих изузетака и подробнијих дефиниција. Како се Додатним протоколом напомиње да су ситуације унутрашњих немира и затегнутости, те изоловани споредни акти насиља изван домашаја Женевских конвенција и Протокола, не чини се спорним да ће се управо на случајеве узимања талаца у таквим ситуацијама, (те, разумљиво, и у онима које бисмо могли назвати потпуно мирнодопским), примењивати Међународна конвенција против узимања талаца.²²⁸

Узимање талаца на подручју Босне и Херцеговине од стране терористичких група није присутно. Без обзира што овакав вид активности терориста у Босни и Херцеговини није заступљен, не треба да значи да га у будућности неће бити и стога се не сме занемарити, с обзиром да нам је познато какве све последице може произвести по државу.

---

²²⁸ Томашевски, К., нав. дело, стр. 60.

3.3.4. Пожари и паљевине

Посебну врсту терористичких акција представљају пожари и паљевине. Пожари су, поред експлозија и хаварија²²⁹ као пратећих појава, веома озбиљни облици терористичке активности. Он се може схватити као хемијска појава неконтролисаног сагоревања горивног материјала којом се угрожава имовина и људски животи. Пожари су карактеристични (у безбедносном смислу) за област индустрије и шумарства, где су последице најизраженије. Узроци изазивања пожара су бројни. Најчешће су то: нехат, непажња, квар, немаран однос или намерно изазивање пожара. Утврђивање узрока пожара је озбиљан стручни и научни проблем, посебно код подметнутих пожара.

Човек може да изазове пожар нехатно и умишљајно. Намерно, тј. умишљајно изазван пожар назива се паљевина, јер у ствари човек подмеће ватру, односно пали туђе објекте, имовину и друге вредности. Код паљевине учинилац увек има циљ да се ватра прошири и да се теже може угасити или локализовати, односно да што више уништи или оштети имовину која је запаљена. Кривично дело паљевине се не односи на све објекте, него на запаљење тачно наведених објеката. Наиме, ово дело врши лице које запали туђу кућу или другу зграду намењену боравку или економском коришћењу, или пословну зграду или зграду која је у јавној употреби. Тежи облик ће постојати ако је проузрокована штета великих размера. Уколико је неко лице запалило неки други објекат који није наведен у опису или се не може подвести под појам паљевине, онда неће постојати ово, већ неко друго кривично дело.²³⁰

Са становишта безбедности, они могу да утичу негативно, како на експлоатацију природног богатства (рудници, шуме) у Босни и Херцеговини, тако и на кориштење природних потенцијала и токове привређивања широм земље. У индустрији неретко стварају огромне материјалне штете. Чест је случај да су у пожарима изгорели читави погони, магацини и машине, а стотине радника остајало без посла, што је свакако значајан друштвени проблем. Друштвене последице које изазивају пожари јесу економске, социјалне, политичке и друге. У том смислу заштита од пожара, експлозија и хаварија има посебан значај.

---

²²⁹ Експлозија је брзо ослобађање енергије које је повезано са стварањем притиска и пуцањем, односно распрскавањем судова, постројења и инсталација. Хаварија је оштећење, квар, рушење или лом инсталација, постројења и објеката, чиме престаје или се умањује њихова функционална способност.

²³⁰ Бошковић, М.; Јовичић, Д., нав. дело, стр. 162–163.

Мање драматична, а више тактичка, паљевина има предност нижег ризика за извршиоца и захтева нижи ниво техничког знања. Обично је изводе терористичке групе које нису добро организоване и обучене за комплексне терористичке операције, с обзиром на то да је подметање пожара релативно једноставно чак и за новоформиране терористичке групе које желе добити публицитет. Поред тога, значајан аспект овог начина испољавања тероризма јесте у наношењу знатне материјалне штете или потпуном уништењу објекта, али и стварању публицитета и уливању страха код шире јавности. За паљевине и пожаре многе терористичке групе користе запаљива средства различитих нивоа комплексности.²³¹

У последњих неколико година Босна и Херцеговина има све израженије проблеме са пожарима и паљевинама. Најчешћи узрочници су људска непажња, немаран однос, али и намерно изазивање пожара. Када је реч о намерном изазивању пожара и паљевина у Босни и Херцеговини, потребно је нагласити да се ради о појединачним случајевима који немају елементе организованости и да нису присутне активности терористичких група у том погледу. Међутим, с обзиром на лакоћу њиховог изазивања, потешкоће откривања и неспремности Босне и Херцеговине да адекватно одреагују у таквим ситуацијама, за очекивати је да се у будућности активности терористичких група могу усмерити на изазивање пожара и паљевина и на овом подручју. С обзиром да су пожари и паљевине све чешћи на овим подручјима и да остављају несагледиве последице по природна богатства, индустријска постројења и уопште привреду, потребно је да Босна и Херцеговина што пре предузме активности у погледу набављања противпожарних авиона и остале опреме, како би се могло адекватно одреаговати у датом тренутку.

3.3.5. Киднаповања и отмице људи

И поред велике сличности, киднаповање се знатно разликује од узимања талаца. Операција киднаповања мора сачувати одређени ниво сигурности током преговора, што не важи за ситуације са таоцима. Поред тога, ризик за терористу је мањи него у ситуацијама узимања талаца. Киднаповање је обично тајна отмица једне или више одређених особа у циљу постављања специфичних захтева. Такође, циљ киднаповања може бити компромитација владе, добијање других уступака и стицање

---

²³¹ Шикман, М., нав. дело, стр. 224.

популарности у јавности. Извршиоци ових аката у неким случајевима не морају бити познати.

Успешно киднаповање захтева добро планирање и логистику, и то је најтеже изводљива терористичка операција. Успешним киднаповањем терористи могу у току преговора да дођу до новца, до ослобађања из затвора истомишљеника и до великог публицитета, те је због тога овакве операције потребно максимално контролисати. Из анализе познатих случајева киднаповања у терористичке сврхе, може се уочити да се киднаповање врши на статичкој локацији или у покрету.

С кривичноправног аспекта, отмица представља противправно одвођење или задржавање неког лица употребом силе, претње или обмане. Зато се и сама реч отмица (од латинске речи *captus* – што значи одвођење, хватање, насилно одузимање) често замењује речју одвођење. Отмица се може извршити на више начина, и то силом, претњом, обманом или неким другим начином, а средства извршења такође могу бити различита, и углавном зависе од начина извршења овог дела; то су, на пример, физичка сила, вербална претња, оружје, разно оруђе, експлозивне направе и слично.²³² Отето лице је у потпуној власти отмичара, који фактички несметано располаже његовим животом, телесним интегритетом и слободом. Наступајући са такве позиције, отмичар поставља отетом, или неком другом лицу захтеве чије извршење истовремено значи и остваривање циља отмице, стављајући отетом до знања да ће га снаћи исто или још веће зло ако захтеви не буду испуњени. Према томе, противправно лишење слободе кретања овде је строго инструментализовано и у функцији је притиска на вољу одређеног субјекта да, сагласно захтеву отмичара нешто учини или не учини.²³³

Отмица је савремени злочин и сматра се најважнијим обликом тзв. новог криминала. То посебно важи за киднаповање политичког типа, под којим се подразумевају све акције које су извршене ради остварења политичких уцена било које врсте, али и оне изнуђивачке отмице где се откупнина не тражи из користољубља него из политичких побуда.

Отмичари су појединци или групе припадника политичких организација најразличитијих идеолошко-политичких опредељења – од ултралевице, до екстремне деснице. Другим речима, као отмичари се редовно јављају припадници одређених

---

²³² Бошковић, М.; Јовичић, Д., нав. дело, стр. 254.

²³³ Милошевић, М.: *Систем државне безбедности*, Полицијска академија, Београд, 2001, стр. 232–233.

илегалних, одметничких или емигрантских организација и група, који се, између осталог или искључиво, користе насиљем као средством и методом политичке борбе. Они врше отмице сами или уз помоћ својих симпатизера, а понекад и уз помоћ чланова других организација.²³⁴

У склопу повећања међународног тероризма, све чешће се киднапују и странци, чија је једина „кривица“ у томе што су грађани одређене државе или зато што су одређене националности. Овај облик тероризма је у мањој мери заступљен у Босни и Херцеговини.

За поједине отмице је карактеристично да је садржина захтева отмичара уско повезана са непосредним (тактичким) циљевима које терористи желе да постигну оваквим делом. Ти циљеви, а тиме и захтеви, веома су разноврсни и многобројни, али их условно можемо поделити на „аполитичке“ и експлицитно политичке. Конкретније, садржина захтева може бити имплицитно политичка (плаћање откупнине, наоружавање, ослобађање из затвора припадника властите групе или других затвореника, или измена казне на коју су осуђени и др.), али има и чисто политичких захтева – објављивање политичких прогласа, давање опште амнестије, персоналне промене у влади, давање независности или самоуправе одређеним деловима државе итд.

Најзад, као облик испољавања унутрашњег екстремизма и тероризма и међународног тероризма, отмице политичког типа су увек срачунате и на остваривање једне даље последице – на угрожавање уставом утврђеног поретка и безбедности земље. Такође треба имати у виду да поједине врсте и модалитети отмице представљају и средство за извршење тајних субверзивних активности обавештајних служби, посебно герилских и противгерилских дејстава. На пример, мера спречавања гериле, између осталог, подразумева и акције киднаповања и тајних убистава руководиоца одређеног политичког покрета („ескадрони смрти“), мере изолације становништва подразумевају узимање талаца и њихово стрељање итд.²³⁵

Током 70-их и 80-их година XX века, терористи широм света масовно су примењивали терористичку тактику која се махом огледала у отмицама и убиствима дипломата и државних службеника. Нпр. америчке дипломате су биле отете и

---

²³⁴ Шикман, М., нав. дело, стр. 226.

²³⁵ Милошевић, М.: *Отмица – реликт прошлости, злочин будућности*, Дечије новине, Горњи Милановац, 1990, стр. 9–36.

убијене у Гватемали (1968), Бразилу (1969), Уругвају (1970), Судану (1972), Кипру (1974), Авганистану (1979), и Либану (1984).

Киндаповање и отмица људи у Босни и Херцеговини нису изражене активности терористичких група. С обзиром да су познати примери вршења отмица од стране организованих криминалних група на подручју Босне и Херцеговине, стога постоји разлог за забринутост од експанзије овог облика и од стране терористичких група, јер је све израженија повезаност и сарадња између организованог криминала и тероризма на овим просторима.

3.3.6. Отмице авиона

Феномен отимања авиона постоји већ тридесетак година. У последње време је смањен број отмица али нема индиција да ће престати. Све конкретно зависи од способности управљача кризама и ваздухопловних стручњака да успешно овладају кризном ситуацијом. Важно је послати јасну поруку да се друге групе одврате од новог таласа отмица.

Отмица авиона представља терористичку тактику која се састоји у преузимању контроле од стране терориста над авионом, било у ваздуху или на земљи, ради постизања пројектованих терористичких циљева. Мада су и возови, аутобуси и бродови објекти напада, авиони су прихватљивије мете због њихове велике мобилности и рањивости. Поред класичне отмице, авион може послужити и као средство извршења терористичког акта, као што је то био случај 11. септембра 2001. године у терористичким (самоубилачким) нападима на САД.

Нажалост, још увек се није много одмакло у успостављању ефикасног глобалног режима ваздухопловне безбедности. Терористичке организације настоје да пронађу најслабије карике. Зато би власти које су свесне проблема у осигурању требале извршити притисак на Међународну организацију цивилног ваздухопловства (ИКАО) да успостави одговарајући међународни инспекторат за безбедност са овлашћењима да проверава аеродроме и стварне санкције за аеродроме и ваздухопловне компаније које не поштују правила. Овакав радикалан и проактиван приступ би увелико смањио рањивост глобалног ваздухопловства пред претњом отмица и других облика ваздухопловног тероризма.²³⁶

---

²³⁶ Wilkinson, P., нав.дело, стр. 92–93.

Отмица 11. септембра представља и најсмртоноснију отмицу ваздухоплова, будући да су тада отета четири ваздухоплова која су коришћена као средство извршења терористичког напада. Два авиона су погодила Светски трговински центар у Њујорку, један зграду Пентагона у Вашингтону, а један је оборен у Пенсилванији. Познато је да је тада укупно настрадало 3.047 лица, укључујући и путнике у поменутих ваздухопловима из преко 80 земаља.

Што се тиче отмице авиона од стране терористичких група, може се рећи да у Босни и Херцеговини није било таквих случајева. Претње од овог облика у Босни и Херцеговини су мале с обзиром да је реч о сложенем подухвату који је доста редак и у свету. У прилог томе иде и чињеница да је у Босни и Херцеговини слабо развијен ваздушни саобраћај. Међутим, то не треба схватити као одсуство опасности од овог облика терористичке активности, знајући да се на подручју Босне и Херцеговине налазе аеродроми који могу бити искориштени као потенцијална мета напада терориста. На то упућује и чињеница да се терористи приликом извршења својих терористичких активности све чешће опредељују за објекте од стратешког значаја за државу, у које свакако спадају и аеродроми.

3.3.7. Оружани напад

Оружани напад углавном укључује лица и објекте који су посебно значајни за јавност. Ово подразумева оружани напад у најопштијем смислу, тј. сви облици напада на лица и имовину. У суштини, разликујемо две врсте оружаних напада: отворени напад и заседу.

Отворени оружани напад најчешће подразумева такав напад приликом којег би терористи доспели до оружја или опреме за даљу употребу приликом уништавања материјала или значајних објеката (војни, полицијски и други објекти). Веома често у форми оружаних напада се врше напади на банке и друге финансијске институције, како би се добио новац за подржавање даљих терористичких операција. Том приликом јавља се одређени ризик за терористе, јер снаге безбедности имају времена да реагују и могу да употребе силу ради решавања инцидента, посебно ако је у ситуацију на неки начин умешан неки недужан живот.

Заседе се углавном изводе путем киднаповања или убијања мета терористичког напада, а могу се изводити подметањем експлозије или палбом из ватреног оружја. Као такве, заседе представљају изузетно опасну терористичку

акцију, посебно ако се узме у обзир да се њоме постиже максималан ефекат изненађења. Оружани напади на објекте се обично предузимају са циљем остваривања „упада” на радио или телевизијске станице ради давања изјава; да се демонстрира владина немогућност да обезбеди критичне објекте или националне симболе.

Терористичка тзв. Ослободилачка војска Косова (ОВК) албанских екстремиста на Космету представља свеж карактеристичан пример стратегије терориста која је резултирала изазивањем оружаних напада. Српско и црногорско становништво на Космету било је непосредна жртва напада албанских терориста. Његовим злостављањем, сакаћењем, држањем у заточеништву, убијањем и масакрирањем, терористи су хтели да упуте јасну застрашујућу поруку средини из које потичу: уколико не напусте Космет, Срби и Црногорци могу да постану мета напада и злостављања. Облици насиља који су примењивани над неалбанским живљем били су веома промишљени, а жртве брижљиво биране. Поједини српски цивили одвођени су после отмице у упоришта терориста, где су дуго злостављани, а потом свирепо убијани. Таква упоришта била су у селима Клечка код Липљана, Глођане код Дечана и Ретимље код Ораховца.²³⁷

Оружани напади у Босни и Херцеговини нису честа појава. Међутим, исто тако може се рећи да је реч о облику који би Босни и Херцеговини у будућности могао да представља велики проблем и опасност. Најсвежији пример изведеног оружаног напада у Босни и Херцеговини јесте напад на америчку амбасаду у Сарајеву. Наиме, припадник вехабијског покрета Мевлид Јашаревић из Новог Пазара, дана 28.10.2011. године, наоружан пушком марке калашњиков, напао је амбасаду Сједињених Америчких Држава у Сарајеву. Испуцао је 105 метака, а том приликом тешко је ранио полицајца, који је радио на обезбјеђењу амбасаде. У даљим намерама Јашаревић је спречен од стране полиције Сарајевског кантона.

Тужилаштво Босне и Херцеговине подигло је оптужницу за тероризам против Мевлида Јашаревића, 23.04.2012. године. Заједно са Јашаревићем, за помагање у извршењу кривичног дела тероризма оптужени су и Емрах Фојница и Минуб Ахметсахић, обојица држављани Босне и Херцеговине. Сву тројицу оптужница терети да су постали припадници организоване теористичке групе која је деловала у

---

²³⁷ Мијалковски, М.; Дамјанов, П.: *Тероризам албанских екстремиста*, НИЦ "Војска", Београд, 2002, стр. 133–134.

оквиру вехабијске заједнице у селу Горња Маоча код Брчког. У оптужница се наводи како су Јашаревић и његови истомишљеници намеравали терористичким акцијама извршити притисак на власти Босне и Херцеговине, те Сједињене Америчке Државе и Њемачке с циљем повлачења НАТО снага из Авганистана.

Пред Судом Босне и Херцеговине, дана 6.12.2012. године, Јашаревић је осуђен на 18 година затвора због тероризма, док су Фојница и Ахметспахић, ослобођени одговорности.

Овај терористички напад у Сарајеву још једна је потврда колика опасност прети од радикалних исламистичких покрета у Босни и Херцеговини и да је у тој борби неопходно савезништво и партнерство свих полиција и безбедносних служби широм света.

3.4. Терористичка организација као носилац тероризма у Босни и Херцеговини

Терористичке организације представљају групе људи, узајамно повезане и по одређеном систему тајно организоване, које делују према унапред постављеним политичким или другим циљевима, а одликују их строга правила унутрашње хијерархије и милитантне организованости, солидарност и анонимност чланства. Њихова програмска платформа је претежно усмерена ка остваривању неког од политичких или идеолошких циљева, у чему доминирају анархизам и националсепаратизам. Терористичке организације развијају организационе структуре које су функционалне за остваривање пројектованих циљева и окружење у којем делују. Могући су и случајеви да терористичке организације имају класични криминални циљ, као што је остваривање противправне имовинске користи.

Терористичке организације у Босни и Херцеговини се карактеришу израженом хомогеношћу чланства, идеолошком блискошћу међу чланством, те чврстом дисциплином која се по правилу изграђује слично војној дисциплини, што је између осталог, последица постојања хијерархијске лествице у оквиру организација, те њихових структура. Припадници терористичких организација то могу да постану или формалним путем – давањем одређене изјаве у писменом или вербалном облику, а често се то чини и полагањем ритуалне заклетве, понекад над терористичкиим симболима (нож, пиштољ, бомба, неки верски или национални симбол и сл.), или фактичким приступањем организацији, те вршењем терористичких активности у

договору са другим члановима организације или по примљеном наређењу. Осим идеолошке и политичке искључивости, припадници терористичких организација се по правилу одликују склоношћу ка авантуризму, а често су у питању социјално неприлагођена лица с доминантним психопатским цртама личности.

Савремене терористичке организације посебну пажњу поклањају тзв. фактору "жилавости" организације. Наиме, њихов циљ је да организација у одређеном, макар рудиментарном облику (у некој врсти "хибернације"), увек може да опстане, чак и када би у сукобу са полицијом дошло до губитка великог броја припадника и руководиоца. То се првенствено постиже изградњом посебне структуре организације која онемогућава да по "домино принципу", откривањем једне групе аутоматски врло брзо страдају и друге.

По Џејмсу Фрајзеру²³⁸ (James Fraser), типична терористичка организација уређена је по принципу пирамиде а хијерархијска структура терористичких група дели се на четири нивоа: команда, активни кадар, активна подршка и пасивна подршка. Команду чини најмања група људи, која се налази на врху терористичке организације и која је задужена за управљање групом. Активни кадар је други ниво хијерархијске структуре и чине га терористи који су задужени за непосредно извођење терористичких аката. Активна подршка је од пресудне важности за терористичку организацију и служи за обезбеђење неопходних услова за предузимање терористичких аката. Пасивна подршка допуњује активну подршку и чине је обично људи који су наклоњени политичкој и другој опцији која прожима терористичку организацију.

У условима савременог окружења потребна је брза и сигурна комуникација која омогућава брзо доношење правовремених одлука, не би ли се оне што хитније спровеле. Уобичајена је употреба телефона и рачунара (интернет, стеганографија). Сигурност групе захтева кодиране поруке, фразе и сигнале које одашиљу терористивезисти или преношење усмених и писаних порука преко курира, коме је то једина улога у групи.

Свакако да терористичке групе, па и оне које делују на простору Босне и Херцеговине, чине одређене грешке и пропусте приликом реализације својих активности. Динамика групе, его и филозофске разлике обарају организациона

---

²³⁸ Fraser, J.; Fullton, I.: *Contraction terrorism*, Fort Livenvort, FC – 100 – 37, 1984, у: Вајт, Ц.: *Тероризам*, Aleksandria Press, Београд, 2004. стр. 44.

начела и тиме стварају прилике снагама безбедности да идентификују чланове, продру у организацију и спрече терористичке акције. Ови лични чиниоци доводе до цепања терористичких група у нове фракције. "Размножавање" терористичких група може помоћи снагама безбедности у откривању њихових активности.

3.4.1. Карактеристике терористичких организација у Босни и Херцеговини

Босна и Херцеговина, као и читав простор Балкана, представља поље деловања исламистичких фундаменталиста. Као резултат њиховог деловања и повезивања са глобалном мрежом исламистичких фундаменталиста, Босна и Херцеговина и читав Балкан постали су незаобилазна станица за бројне исламистичке фундаменталисте на њиховом путу ка Европи.

Постојање исламистичких терориста на територији Босне и Херцеговине, пре свега припадника Ал Каиде, потврђен је од стране припадника СФОР-а. Босна и Херцеговина јесте у систему организованог међународног тероризма и у њој се врши регрутација будућих муџахедина и терориста. Кампови за обуку у Босни и Херцеговини више не постоје, али данас се регрутација врши по џамијама. Углавном регрутују младе, децу шехида и оне из социјално угрожених слојева становништва. У Босни и Херцеговини постоје чврсто изграђене ћелије које су изразито активне и не ради се о спавачима. Та активност се углавном огледа у убрзаној регрутацији нових чланова.

Бројност чланова исламистичких организација у Босни и Херцеговини које могу имати везе са тероризмом је дискутабилна. Наиме, веома је мали број чланова организација које су имале, имају или би могле имати везе са терористичким деловањем, док је неупоредиво већи број симпатизера који подржавају програм или (терористичке) циљеве самих организација или водећих личности у организацији. За чланове исламских организација које имају везе са тероризмом може се рећи да су изразито образовани, углавном имају факултетске дипломе друштвене оријентације, а неретко и дипломе факултета исламских наука, најчешће (арапских) земаља.

С обзиром на ратне сукобе у Босни и Херцеговини, чињеница је да је највећи део популације становништва (сва три народа) оспособљен и обучен за руковање најразличитим врстама пешадијског наоружања и минско-експлозивних средстава, може се констатовати да чланови, па и симпатизери терористичких организација

имају солидно, ако не и инзваредо знање у руковању наоружањем и средствима подесним за извођење терористичких аката.

Опремљеност наоружањем исламских организација које су имале, имају и могу да имају везе са тероризмом није могуће проценити. Међутим, уколико се има у виду финансијска позадина самих организација, чланова и симпатизера организације, те ако се има у виду доступност свакојаког наоружања у Босни и Херцеговини и петнаест година од ратних дејстава, намеће се закључак да је опремљеност за извођење основних, па чак и сложенијих потенцијалних терористичких активности задовољавајућа. Изузетак не представља ни најсавременија информациона технологија која узима све више маха у организовању терористичких колективитета.²³⁹

Вођство терористичких организација у Босни и Херцеговини у много чему се разликује од организације до организације. Свакако, карактеристичан имиџ терористе какав се појављује у медијима јесте онај који карактерише нестабилна, криминално-психотична личност. Мада се у већини случајева указује на то да терористи и њихови лидери имају одређене политичке мотиве, они углавном поседују добро образовање и потичу из средње класе.

Лидери терористичких организација често су харизматичне личности и имају опсежна искуства и знања из домена војних вештина. У својим оружаним активностима терористи су дубоко посвећени својим циљевима.²⁴⁰

Регрутровање терориста у Босни и Херцеговини се углавном врши из млађе старосне групе, обично раних двадесетих година или тинејџера, међутим, они са специјалним знањима и вештинама имају континуирано присуство у организацији. Није случајно да они који приступају терористичкој групи имају неостварене амбиције или су доживели неуспехе при остваривању личних циљева. Исто тако, веома често се дешава да су у питању личности идеалистичких схватања које су под утицајем одређеног догађаја одредиле своја политичка убеђења. Ове претпоставке издвајају овакве особе и остављају организацији да придобије њихово чланство, за шта постоји велика вероватноћа.

Регрутно организациони облик је присутан на целој територији Босне и Херцеговине. Где год се налази џамија или било који други објект у којем се

---

²³⁹ Шкрбић, Ж., нав. дело, стр. 80.

²⁴⁰ Вејновић, Д.; Шикман, М.; Радуљ, С., нав. дело, стр. 57.

фаворизују правила Курана, врши се и регрутација верника. Најважнији субјект у регрутацији су радикални исламски свештеници и припадници постојећих радикалних исламских организација. Највећи регрутни центар је џамија краља Фахда у Сарајеву уз коју су направљени и спорска дворана, библиотека, учионице, интернет центар итд.

Обука терориста подразумева осигуравање инструкција у прављењу или коришћењу експлозива, ватреног оружја, или неког другог оружја, као и отровних или опасних супстанци и других специфичних метода и техника, с намером извођења или помагања око извођења терористичких аката, с обзиром на то да су вештине креиране са намером да буду упоретребљене у ове сврхе. Терористичке групе у Босни и Херцеговини, као и сваки други облик формалних организација, изводе различите програме обуке. Ови програми обуке разликују се од групе до групе али увек имају нешто заједничко. Терористи углавном уче како да користе лако наоружање с минималном или понекад и високом увежбаношћу. Квалитет обуке терориста се разликује од групе до групе.

3.4.2. Циљеви терористичких организација

Терористички циљ, тј. крајњи циљ свих терористичких организација, па тако и оних у Босни и Херцеговини, јесте остваривање одређених политичких (криминалних), унапред постављених и јавно декларисаних циљева, којом приликом су терористички акти непосредних извршилаца само средство за остваривање таквих циљева. То заправо значи да је неопходно правити разлику између непосредног циља или потциља (цивилно становништво, угледне и значајне личности, државни објекти, као и друге мете терористичког напада) и крајњег циља тероризма.

Терористичке групе у Босни и Херцеговини углавном бирају специфичне циљеве на основу више фактора. Међу тим циљевима су следећи:

- веза са специфичном идејом групе;
- приступ, у складу са датим могућностима групе;
- циљеви терористичке акције (медијска пажња, прибављање новца за групу);
- медијска или информациона вредност;
- добит или могућност да се преговара око неког циља;
- у последње време све више су изражени циљеви који имају религијску или верску компоненту, а у већини случајева су реално неоствариви.

Када се посматрају терористичке организације које су настале и које делују у последњој деценији прошлог века, уочава се да се терористички циљеви огледају у остваривању одређених радикално-фундаменталистичких гледишта, што доводи до верски мотивисаног тероризма, који је најизраженији код исламских фундаменталиста. Када су у питању муслиманске екстремистичке организације у Босни и Херцеговини, онда се може говорити о међународним исламским организацијама у Босни и Херцеговини и о локалним исламским организацијама. Што се тиче међународних исламистичких организација, ради се о радикалним екстремистичким организацијама и терористичким групама чија су седишта ван Босне и Херцеговине, у исламским земљама Африке и Азије.²⁴¹

Остварење неког циља могуће је ако се пажљиво користе значења добијених информација за одређивање циља, рутина и стратегија понашања, степен заштите око циља, фактор ризика за терористе у вези са различитим типовима аката, најпогодније време за извршење терористичког напада.

Када је реч о терористичким циљевима, потребно је сагледати шире аспекте терористичких циљева. Тако терористичке групе у Босни и Херцеговини, поред очекиваних спољних манифестација тероризма (добијање светског, регионалног, националног и другог публицитета, итд.), интересује и непосредна реакција државних органа. Сходно томе, терористичким организацијама је циљ означити државне органе, првенствено службе безбедности, као неспособне и неефикасне у супротстављању тероризму.

3.5. Последице тероризма по безбедност државе и грађана Босне и Херцеговине

Тероризам је све озбиљнија претња човеку, животној средини, правној држави, демократији, владавини права, међународном миру и стабилности. Стога је и јасан раст политичког приоритета решавања овог проблема: некадашњи проблем националне безбедности постао је предмет светске безбедности, а тиме и високе – светске политике, па и (оправданог и неоправданог) међународних интервенција.

---

²⁴¹ Радуљ, С., нав. дело, стр. 127.

Негативни ефекти тероризма манифестују се кроз најмање три димензије државног и друштвеног живота: људску, економску и безбедносну (у ужем смислу). *Људска димензија* односи се на кршење људских права многих директних и индиректних жртава тероризма. Проблем је тим већи што многе државе још увек ни-су конципирале посебне стратегије за превенцију и сузбијање тероризма, односно за заштиту људских права потенцијалних и актуелних жртава, што најчешће условљава њихову виктимизацију. *Економска димензија* односи се на ефекте тероризма који додатно продубљују неповољне чиниоце економске транзиције који су, између осталог, један од узрока и услова његовог настанка. *Безбедносна димензија*, која се тиче угрожавања националне безбедности успоравањем процеса демократизације тзв. транзијских друштава, подривањем демократских институција и владавине права, и стварањем бројних социјалних и економских проблема. Слабе и корумпиране државне институције и неадекватна легислатива онемогућују успешно супротста-вљање овом проблему, што изнутра и споља угрожава националну безбедност.

На спољнополитичком плану, тероризам може индиректно да подстакне дезинтеграцију, онемогућавање или отежавање интеграције државе у одређене међународне институције и организације, увођење одређених облика санкција, интервенције међународне заједнице или великих сила којима се угрожава интегритет земље као и осуду међународне заједнице због тога што је влада неспособна да му се супротстави, не жели то да учини или га подржава. Последице по националну безбедност истоветне су последицама политичких и економских притисака.

На унутрашњем плану државе, ефекти тероризма су изузетно сложени, латентни и неретко представљају стратегијски ризик по безбедност државе и грађана услед:

- угрожавања живота људи;
- угрожавања здравствене безбедности људи;
- угрожавања животне средине, биљног и животињског света;
- дестабилизације економије и економског инвестирања;
- угрожавања енергетске безбедности земље;
- угрожавања социјалне безбедности;
- угрожавања финансијске стабилности државе;
- демографске дестабилизације државе;
- повећања националног и верског национализма и тензија;

- експанзије тзв. медијског криминала;
- умрежавања тероризма и других видова криминала;
- повећања корупције у јавном сектору;
- угрожавања функционалности појединих државних ресора;
- стварања неповерења грађана у државу и државне органе;
- стварања неповерења грађана и државе у међународне органе и институције;
- урушавања међународних односа и угледа земље.²⁴²

Због чињенице да су у последње време у великим терористичким нападима (Њујорк, Вашингтон, Мадрид, Лондон, Чеченија и др.) утврђене одређене везе појединаца извршилаца или оних који су припремали напад са Босном и Херцеговином, то држава и њени грађани у међународним односима трпе огромне последице, првенствено следеће:

- видно нарушен међународноправни углед Босне и Херцеговине;
- за путовања у већину земаља потребна је виза коју грађани веома тешко добијају;
- земљу заобилази светски капитал;
- туристи, спортисти и светски путници заобилазе земљу;
- заостравање међународних и међуверских односа у земљи;
- појединачне жртве.

У Федерацији Босне и Херцеговине егзистирају две врсте екстремиста и терориста:

- странци-муџахедини који су остали после рата; имају лична документа, држављанство и пасош Босне и Херцеговине, повремено или стално бораве углавном на простору средње Босне и живе у местима одакле су избегли Срби. Има их преко хиљаду, они су тврдо језгро исламског фундаментализма, екстремизма и тероризма у Федерацији Босне и Херцеговине. Неспорно је да одржавају стално или повремено везе са међународним терористичким организацијама;

- домаћи екстремисти и терористи који су школовани у исламским земљама или обучавани у камповима за обуку у Федерацији Босне и Херцеговине. Процена је

---

²⁴²Милашиновић, Р.; Мијалковић, С.: Тероризам као савремена безбедносна претња, у: Супротстављање тероризму-међународни стандарди и правна регулатива, зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Козара, 2011, стр. 8-10.

да таквих екстремиста и терориста има између 5.000 и 7.000 и да су оспособљени за те сврхе. Због тога што европски изгледају, вероватно ће бити употребљени за циљеве у Европи и САД. Ради се о такозваној "белој" Ал Каиди.²⁴³

Слика 8. – Босна као "балканска копча" Ал Каиде

Извор: Преузето од Јединице за борбу против тероризма, екстремизма, ратних злочина и кривичних дела по међународном хуманитарном праву.

С мањом или већом вероватноћом испољавања и препознавања, могућа је и злоупотреба нових технологија и научних достигнућа у области информатике, генетског инжењеринга, медицине, метеорологије и других научних области, што може да услови појаву појединих, за наше подручје нових облика тзв. кибертероризма, биотероризма, хемијског и еколошког тероризма.

Најзад, могући су и случајеви „преливања“ тероризма са подручја Републике Србије, Хрватске, Црне Горе и Македоније на територију Босне и Херцеговине. Због унапређења међународних односа у региону, мања је вероватноћа интензивирања тероризма. Вероватно би била реч о појединачним актима насиља са позиција екстремног национализма и верског фанатизма.

²⁴³ Радуљ, С., нав. дело, стр.133.

4. ОДНОС ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА И ТЕРОРИЗМА И ПОСЛЕДИЦЕ ПО БЕЗБЕДНОСТ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

У последње време је изражена веза између тероризма и организованог криминала, која добија значајну научну пажњу и често се приказује као нова и повећана претња безбедности. Новонастале околности, као и свакодневни примери деловања организованих криминалних и терористичких група и појединаца, почели су да усађују страх да веза организованог криминала и тероризма може прерасти у озбиљну и реалну претњу безбедности сваке државе, па и Босне и Херцеговине. Неки сматрају да је овај страх претеран, док други ипак тврде да је ова претња веома стварна. Опасност од ових претњи је реална, јер недвосмислено постоји велики број активности у које истовремено могу бити укључене организоване криминалне и терористичке групе. Постоје такође неке сличности у коришћењу одређених метода, што асоцира на могућност нових начина сарадње између ове две групе, при чему је искључена могућност да ове групе нестану.

Неспорно је да су на просторима Босне и Херцеговине постојали и да постоје разноврсни облици тероризма и организованог криминала. Они су у појединим фазама развоја, у узрочно-последичном односу: тероризам условљава и поспешује поједине облике криминалног деловања; они опет, имају повратно дејство на целокупну терористичку активност, јер се углавном и врше са циљем омогућавања даље терористичке делатности.

Босна и Херцеговина је предузела читав низ активности ради заштите од тероризма и организованог криминала, али су евидентни одређени проблеми у остваривању тог циља. Томе је допринела и неадекватна инфраструктура Босне и Херцеговине (институционална и законодавна) за супротстављање тероризму и организованом криминалу. Наиме институције на државном нивоу не успевају да обезбеде бољу и квалитетнију координацију и сарадњу по питању борбе против тероризма и организованог криминала. Истовремено, постојећа законска решења нису у потпуности нашла своју практичну примену или пак нису на нивоу међународно прихваћених стандарда борбе против тероризма и организованог криминала.

Многи индикатори указују на опасност од тероризма и организованог криминала по Босну и Херцеговину. Одређена безбедносна сазнања указују на то да је илегална трговина оружјем раширена појава која директно утиче на опште стање безбедности. Поред тога, не само да се у земљи налази одређени број лица, безбедносно интересантних са аспекта терористичког и криминалног деловања, него је и евидентан број њихових контаката са страним држављанима у земљи и иностранству из једнаког миљеа. Такође, на подручју Босне и Херцеговине забележено је кретање и боравак странаца, који су и раније боравили у њој као учесници рата, а што се доводи у везу са појединим терористичким и криминалним организацијама.

Дакле, може се констатовати тенденција учвршћивања веза тероризма и организованог криминала, која ће бити настављена и у будућности, како у свету тако и на просторима Босне и Херцеговине. Удруживање организованог криминала и тероризма огледа се у дубоко и трајно успостављеним везама. Високо корумпирана друштва дају мало прилика за закониту друштвену реакцију усмерену према овим појавама, а висок степен корупције је средство застрашивања привредном расту и улагању. Томе доприносе и економска и политичка стања која дају повода овим облицима криминала и облицима угрожавања безбедности модерне државе. Управо су то специфични фактори околине који омогућавају развијање и повезивање тероризма и организованог криминала као изазова глобалној безбедности.

4.1. Сличности и разлике између организованог криминала и тероризма у Босни и Херцеговини

4.1.1. Сличности између организованог криминала и тероризма

Савремени тероризам је тесно повезан са организованим криминалом, који се све више испољава у организованим облицима често повезаним на међународном плану. Постоје такође неке сличности у коришћењу одређених метода, што асоцира на могућност нових начина сарадње организованог криминала и тероризма.²⁴⁴

Тероризам и организовани криминал представљају карактеристичне претње за економску и социјалну стабилност и безбедност многих држава, али и међународну заједницу. Бројне сличности између тероризма и организованог криминала, имају

---

²⁴⁴ Shelley, L.; Picarelli, J., нав.дело, стр. 305–318.

последницу да су ови облици угрожавања безбедности државе најчешће вишеструко међусобно испреплетени. Наиме, поједини терористички колективит своје злочиначке активности углавном финансирају од средстава која обезбеђују применом једног или више облика организованог криминала, док поједини криминални колективитети после стицања огромне финансијске моћи показују политичке амбиције које настоје да остваре насиљем познато као тероризам.²⁴⁵

Дакле, поређењем основних (структурних) обележја организованог криминала и тероризма, могућно је идентификовати низ сличности између њих, и то:

- противзаконитост и аморалност, односно санкционисани су законом;
- "закамуфлираност" делатности;
- планирање и детаљно припремање противзаконитих делатности;
- велика дисциплина унутар организација, која се обезбеђују ригорозним поштовањем јасних правила понашања и интерним системом кажњавања припадника свог колективитета уколико их не поштују;
- систематичност у кривичним радњама против виталних државних вредности;
- примењивање посебних тајних и јавних метода деловања, при чему наглашен значај имају насилне методе ради застрашивања људи;
- све наглашеније се користи компјутерска техника и интернет;
- умешно коришћење државних службеника који су склони корумпирању и повезаност са носиоцима истоветних и сличних делатности изван матичне земље.

4.1.2. Разлике између организованог криминала и тероризма

Разлика између тероризма и организованог криминала огледа се у крајњим циљевима тероризма и организованог криминала. Наиме, опште је познато да се терористичким актом желе остварити одређени политички циљеви. Лепеза политичких циљева који се желе остварити тероризмом је широка и захтева сагледавање свих аспеката који терористичком акту дају елемент политичности. Најчешће се ради о неусклађености политичких циљева и средстава за њихово остваривање, што значи да се политички циљеви настоје остварити на недозвољен и друштвеним нормама неприхватљив начин.

---

²⁴⁵ Мијалковски, М., нав. дело, стр. 50.

За разлику од тероризма, основни циљ организованог криминала има економску димензију, односно остваривање и увећавање профита, богаћења и јачања економске моћи организованих криминалних група. Програмска платформа организованог криминала уопште, а самим тим и транснационалног организованог криминала, претежно је усмерена ка стварању профита, економског монопола и економске моћи, уз минималне ризике, као и накнадну легализацију стеченог профита, монопола и моћи. Ово су приоритетни циљеви организованог криминала, те је организована криминална делатност усмерена у том правцу, док су остали циљеви (нпр. политичка моћ) споредни и пропратни су ефекти организованог криминала. Остваривање профита представља полазни циљ криминалне организације, који касније прераста у увећавање тог профита.

Организоване криминалне групе не обелодањују свој циљ, а поготово не показују јавно своје политичке амбиције. Међутим, целокупна њихова делатност је вишеструко исплепетана са политиком државе у којој спроводе своје активности. Организоване криминалне групе се не задовољавају само тајним корумпирањем службених лица, односно политичара. Корумпирана лица из система политичке власти својим неморалним и противзаконитим активностима наносе матичној држави огромну штету, која се открива углавном с великим закашњењем. Дуготрајно функционисање неког мешовитог криминалног колективитета (чине га приватна и службена лица) резултира остваривањем огромне финансијске добити или моћи, која почиње да "нагриза" неполитичност или неидеологичност вођа организованих криминалаца, односно трансформише је у екстремну политичност. То се догађа у случајевима када криминалне елите у примарној жртви досегну ниво боље организованости и функционалности од постојећих власти. Њихову „паралелну власт“ чине корумпирани владини службеници и они управљају легалном и илегалном привредом и политиком. Наравно, њихова илегална привреда је профитабилнија, јер није подложна опорезивању, а губитници су држава и грађани. Једини добитници су организоване криминалне групе и корумпирани чланови система политичке власти.²⁴⁶

Организовани криминални и терористички колективитет представља тајно злочиначко удружење више лица која су вољно пристала да плански и систематски чине кривична дела против виталних вредности одређене државе ради остваривања

---

²⁴⁶ Мијалковски, М., нав. дело, стр. 224–225.

свог циља. Незаконито (насилно) свргавање постојећег система политичке власти или разбијање територијалног интегритета државе, за терористе представља један од најважнијих циљева. Терористи саопштавају свој политички циљ и углавном образлажу своје противзаконито деловање тиме да је "изнуђено". То, поред осталог, чине да добију подршку појединих циљних група за свој политички циљ и покажу одлучност у погледу његовог остваривања. Дакле, терористе карактерише употреба физичког насиља у политичке сврхе и они то јавно саопштавају. Уколико процене да на њихово насилно деловање може позитивно утицати неки облик организованог криминала, упуштају се у успостављање „пословних“ односа са његовим носиоцима или га спроводе сами.

Евидентно је да организовани криминал, чијим актерима полазни и основни мотив представља материјална корист, а након њеног стицања он неминовно поприма обележја и политичке моћи, која у одређеним околностима може да се трансформише у тероризам или терор.²⁴⁷

Дакле, кључне разлике између носилаца тероризма и организованог криминала јесу:

- терористи обавезно спроводе насиље да би постигли конкретан политички циљ, односно реч је о политички мотивисаном насиљу, док тежње за великом илегалном финансијском и другом врстом материјалне користи представљају основни мотив организованих криминалаца за противзаконите и аморалне делатности;
- терористи ради промовисања свог програма и циљева, после сваког изведеног акта насиља преузимају одговорност и прете посредној жртви да ће наставити са извођењем сличних аката уколико она не испуни њихове захтеве; припадници организованог криминалног колективитета, иако са скоро истоветном окрутношћу убијају и застрашују жртву напада, никада не преузимају одговорност за почињени злочин;
- корупција у државној администрацији и појединим областима друштвеног живота представља круцијалну везивну нит са организованим криминалом и тероризмом. Међутим, искуства показују да је спрега између носилаца власти и носилаца организованог криминала у многим земљама израженија,

---

²⁴⁷ Амиџић, Г.; Лазић, А.: Однос организованог криминала и тероризма, у: *Супротстављање тероризму – Међународни стандарди и правна регулатива*, зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Козара, 2011, стр. 535.

садржајнија и укорењенија од, на пример, спреге између носилаца власти и носилаца тероризма. У ствари, преовлађују државе у којима функционише организован криминал, али не и тероризам. У вези с тим, минималне су могућности да у једној држави настане и опстаје организовани криминал уколико његови носиоци нису остварили адекватну спрегу са носиоцима власти, укључујући и могућност да су службена лица његови преовлађујући носиоци.

Табела 5. – Доминантне разлике организованог криминала и тероризма

КРИТЕРИЈУМИ ДИСТИНКЦИЈЕ	ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛ	ТЕРОРИЗАМ
МОТИВИ	лукративни (материјални)	идеолошко-политички
НОСИОЦИ	групе, организације, удружења група и организација, држава, савези држава	појединци, групе, организације, удружења група и организација, држава, савези држава
ОДНОС ПРЕМА ДРЖАВИ	корупција, инфилтрација, селективно сукобљавање	сукобљавање, промена уставног уређења, промена власти, заузимање власти
ТРАЈАЊЕ ДЕЛОВАЊА	трајно постојање и деловање	до постизања идеолошко-политичких циљева
ДОМИНАНТНИ МЕТОДИ	ненасилни, прикривено насиље	насилни, отворено насиље
ВИДЉИВОСТ ПОСЛЕДИЦА ДЕЛОВАЊА	тежња ка невидљивости последица деловања	тежња ка видљивости последица деловања
РАСПРОСТРАЊЕНОСТ	постоји у свакој држави	не постоји у свакој држави

Извор: Мијалковић, С; Бајагић, М: *Организовани криминал и тероризам*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012, стр. 521.

4.2. Облици повезаности организованог криминала и тероризма

Очигледно је да је Босна и Херцеговина већ дуже време континуирано суочена са проблемима организованог криминала и тероризма. Проблем организованог криминала је заступљен широм Босне и Херцеговине. Територија Федерације Босне и Херцеговине, а нарочито околина Зенице, Травника, Витеза, Горње Маоче и Турбе неспорно су „неуралгичне тачке“ по питању могуће

ескалације тероризма. Најопаснија је свакако спрега организованог криминала и тероризма на подручју Федерацији Босне и Херцеговине, односно стварање нове димензије угрожавања националне и регионалне безбедности очигледном трансформацијом једне безбедносне претње у другу.

Наиме, Босна и Херцеговина је свесна да проблеми организованог криминала и тероризма већ дуже времена озбиљно угрожавају грађане, државу и шири регион. Она је, такође, свесна и очекивања међународне заједнице која се тичу успешног решавања ових проблема. У вези с тим, она има двоструки циљ: унапређење националне безбедности и јачање позиције кандидата за пријем у разне облике међународних интеграција, нарочито у Европску унију. На том путу, Босна и Херцеговина је потписала и ратификовала бројне међународне документе, усвојила бројне законске прописе и стратегијско-доктринарне документе из области правосуђа, унутрашњих послова, безбедносно-обавештајног система, супротстављања тероризму, организованом и високотехнолошком криминалу, као и из области ванредних ситуација, националне безбедности и одбране, извршила реформу извесних сектора националног система безбедности итд.

Међутим, стална „модернизација“ организованих криминалних група и терористичких организација применом нових злочиначких форми, садржаја, техника и средстава, уз ослањање на извесне формалне и неформалне центре политичке и финансијске моћи у земљи, иностранству и у међународним организацијама, отежала је Босни и Херцеговини изградњу неопходних институционалних капацитета, стандарда и процедура за ефикасно спречавање и сузбијање организованог криминала и тероризма и заштиту, помоћ и подршку жртвама. То, осим неефикасности националног система безбедности, спутава и успешнију међународну криминалистичко-полицијску сарадњу и друге видове сарадње у сфери безбедности.

Додатни проблем је свакодневно појављивање нових форми организованог криминала који су, у жаргону, познатији као: економски и корпорацијски криминал, наркомафија, кријумчарење оружја, трговина људима, кријумчарење миграната, "секс мафија" (проституција, порно-мафија), аутомафија, крађа и кријумчарење старина и уметнина, коцкарска мафија, урбанистичка и грађевинска мафија, трансплантациона мафија, беби-мафија, фалсификовање новца и хартија од вредности, рекет, разбојништва, криминал војних структура, просветна мафија,

друмска мафија, стечајна мафија, царинска мафија, дуванска мафија, нафтна мафија, струјна мафија, просветна мафија итд. Могућа је и злоупотреба нових технологија и научних достигнућа у области информатике, генетског инжењеринга, медицине, метеорологије и других научних области, што може да услови појаву појединих, за наше подручје нових облика тзв. кибертероризма, биотероризма, хемијског и еколошког тероризма с мањом или већом вероватноћом испољавања и препознавања.²⁴⁸

Изнете тврдње указују на то да спрега организованог криминала, тероризма и политике поседује капацитете којима може да угрожава националну безбедност Босне и Херцеговине, па и безбедност читавог региона. Проблем је тим већи што је реч о тзв. постконфликтној регији у којој је створено више држава које још увек "изграђују демократију" и које немају све неопходне институционалне капацитете за самостално успешно супротстављање организованом криминалу и тероризму. Ови недостаци се тренутно преошћују ослањањем Босне и Херцеговине на помоћ међународне заједнице и појединих држава.

4.2.1. Удружење организованог криминала и тероризма

Удружење је успостављање сарадње између организованих криминалних група и организација с једне и терористичких група и организација с друге стране, које траје до остваривања циљева због којих је удружење и настало. Некада само представља тзв. "пакт о подели територије и о ненападању".

Одређене сличности између тероризма и организованог криминала, као што су кориштење екстремног насиља, претње одмаздом, киднаповања, атентати и изнуђивање, тајно деловање и пркос држави и државном закону, указују на све већу повезаност између ова два облика.

Глобализација, брза комуникација и информациони приступ јесу спољашњи фактори који битно утичу на јачање односа између организованог криминала и тероризма. Прилагођавање одређеним променама средине је значајно за сваку криминалну и терористичку групу.

Нове и већ постојеће технологије се све више користе од стране криминалних и терористичких група са циљем свог ефикаснијег деловања и ради лакшег

---

²⁴⁸ Милашиновић, Р.; Мијалковић, С., нав. дело, стр. 12-13.

међусобног удруживања. Организоване криминалне и терористичке групе присвајањем нове технологије обезбеђују и своју егзистенцију.

Тероризам и организовани криминал директно прете стабилности државе, где првенствено угрожавају економске, политичке и социјалне системе. Односи између криминалних и терористичких група су доживели значајну експанзију у последње време и често се приказују као нова и све чешћа појава која настаје услед брзог развоја у протеклој деценији. Често су интернационални тероризам и промет дрога спомињани као примери где терористичке и организоване криминалне групе снажно сарађују.

Постоје два начина путем којих се терористи удружују са организованим криминалом. Први, у одсуству других средстава подршке, они су умешани у разне облике организованог криминала, са циљем да се спонзоришу и финансирају своје главне активности. Друго, у одсуству неког од уобичајених средстава подршке, они настоје да спроведу своје терористичке активности, удружујући се са разним криминалним организацијама. Криминал је постао неопходан терористичким групама које немају другог извора финансирања, па стога оне прибегавају удруживању с њим.

Данас постоји све већи страх да различити видови сарадње могу настати између терористичких група и криминалних организација, поготово оних које делују на међународном нивоу. Неки ипак сматрају да је овај страх претеран. Други тврде да је ова претња веома стварна, заснована на примерима привремене али веома опасне везе између трговаца дрогом и наоружаних терористичких група. Веза између претњи држави и људској безбедности је потврђена и сигурно није нешто што се може схватити олако. Где год да је опасност од тих претњи реална, постоје недвојбено бројне потенцијалне тачке пресецања између ових двеју светских група и велики број активности у које обе групе могу бити укључене. Постоје такође неке сличности у кориштењу одређених метода, нешто што асоцира на могућност да нови начини удруживања између ове две групе могу утицати на јачање постојеће сарадње.²⁴⁹

---

²⁴⁹ Shelley, L., нав.дело, стр. 303-312.

4.2.2. Савез организованог криминала и тероризма

Сматра се да удружење и савез представљају прве нивое релација које постоје између организованог криминала и тероризма. Савез је снажнији и трајнији облик удруживања, где се учешће у савезу јемчи извесним гаранцијама (тзв. јемство, кауција, материјално обезбеђење).

Тако, криминалне групе формирају савезе са терористичким организацијама, а исто тако и терористичке организације склапају савезе са криминалним организацијама. Природе савеза између група могу да варирају, у распону од једнократних, краткорочних, до дугорочних односа. Штавише, алијансе је могуће успоставити из низа разлога, зависно од услова стручног знања (нпр. "прање новца", фалсификовање, или прављење бомби) или оперативне подршке (нпр. приступ шверц рути).

Јасно је да су транснационалне групе организованог криминала у стању сталне еволуције. Модерне групе су структуриране на строге хијерархијске линије, односно мреже које су више мултиетничке, мултинадлежне и спремне да формирају стратешке савезе у потрази за заједничким профитним циљем. Ове мреже имају, у многим надлежностима, висок степен симбиозе са снагама за спровођење закона и владиним агенцијама, а коју остварују преко систематске и одрживе корупције. Оне остају и реактивне и проактивне. Такође, терористичке групе су постале невероватно веште у остваривању својих заједничких циљева.

Упркос разликама које постоје између криминалних и терористичких организација у погледу средстава која користе и крајњих циљева, постоје фактори који указују на све већи раст савеза између ове две организације.

Прво, транснационалне криминалне организације све се чешће служе терористичким методама. Примери у овом контексту су италијанска мафија, руске организоване криминалне групе, колумбијски картели и други. Ове групе су користиле терористичке методе против државе и њених представника, а понекад и у односу на конкуренцију.

Друго, транснационалне криминалне организације су спремне да развију директне везе са групама које користе неселективно насиље у политичке сврхе.

Треће, на формирање савеза између тероризма и транснационалног организованог криминала утиче измењени безбедносни концепт. У периоду после

"хладног рата", међународни тероризам је изгубио значајан износ спонзорства. Док је био под покровитељством државе, тероризам је несметано спроводио своје активности. Међутим, пошто је финансијска подршка од стране државе слабила, терористичке организације се све више окрећу организованом криминалу и његовим активностима, као алтернативном извору средстава.²⁵⁰

4.2.3. Сарадња организованог криминала и тероризма

Разматрање везе између организованог криминала и тероризма није посебно ново. Многи аналитичари су посветили пажњу тачкама контакта између ових различитих форми илегалних активности. На најједноставнијем нивоу је мноштво примера криминалних банди које су примењивале терористичке методе за остварење својих циљева. На пример, стављање бомбе под аутомобиле и киднаповање је кориштено од стране сицилијанске мафије како би се дестабилизovalo италијанско друштво, док су њихове колеге из Русије прибегавале сличним врстама активности.

Друга форма сарадње постоји у смислу заједничких интереса који доводе до кооперације. Криминалне банде, са својим међународним и локалним контактима, могу да понуде низ иначе недоступних услуга терористичким групама, од транзита осетљивих материјала до набавке оружја. У неким деловима света, терористичке организације су познате по стварању профита директно обављањем или бар помагањем у обављању промета дроге.

Трећа форма сарадње је сарадња с "пропалим" државама. И за организовани криминал и за тероризам се верује да "цветају" у истим окружењима, где влада неред и одсуство владине контроле.

Овакве заједнице одликује висок ниво насиља, корупције и потенцијалних субверзија државних структура забрањеним активностима. Криминалне и терористичке групе могу да бораве на овим територијама и користе их као сигурне локације из којих спровode своје активности. Примери оваквих територија су бројни и често су последице конфликта друштва: Босна и Херцеговина, Албанија после 1996. године и Косово и Метохија после 1999. године.

С обзиром на то да интернационалне политичке и економске промене утичу на трговину дрогом, организоване криминалне групе своје активности с лакоћом прилагођавају терористичким групама широм света. С друге стране, терористичке

---

²⁵⁰ McCusker, R.: *Organised Crime and Terrorism*, Stading Group Organised Crime, May, 2006, p. 4.

групе се прилагођавају преузимању превласти на границама у интернационалној трговини људима, прању новца и вредностима унутар националних граница. Криминалне организације поспешују своје активности усвајањем знања из компјутерске технологије, а терористичке групе контролом сваке своје акције смањују ризик од инфилтрације и њиховог разоткривања.

Међународне политичке и економске промене које организоване криминалне групе користе олакшавају њихове активности и јачају сарадњу са терористичким групама широм света. Међународне терористичке групе су посебно веште у коришћењу предности отворених граница и глобализације међународне трговине.

Терористичке организације могу у своје редове да укључују криминалце са посебним вештинама или криминалце који имају приступ одређеним криминалним мрежама или који поседују изразите криминалне могућности. Повећањем криминалне активности, терористичке организације остварују профит којим финансирају своје активности. У извесним ситуацијама терористичким организацијама може бити немогуће сачувати од уништења логистичке мреже подршке, без јаке подршке криминалних мрежа.

Иако су терористичке групе и криминалне организације користиле сличне услове за обављање својих активности, традиционално је била заступљена минимална сарадњу између њих. Међутим, данас постоје потенцијали за све већу интеракцију између транснационалних терористичких група и криминалних организација, упркос различитим циљевима.²⁵¹

4.2.4. Симбиоза организованог криминала и тероризма

Симбиоза је заједничко деловање организованог криминала и тероризма засновано на заједничкој идеологији (најчешће патриотизам или национализам), ради остваривања обостране користи, која се пре свега огледа у финансирању и наоружавању терористичких група од стране организованог криминала, као и у слабљењу механизма формалне државне контроле терористичким актима, омогућавајући организованом криминалу да остане некажњен и развија нове облике незаконитих активности.²⁵²

---

²⁵¹ Helfand, N.: *Asian Organized Crime and Terrorist Activity in Canada*, A Report Prepared by the Federal Research Division, Library of Congress under an Interagency Agreement with the United States Government, 2003, pp. 35-37.

²⁵² Мијалковић, С.; Ђиновић, Р., нав. дело, стр. 167.

Организовани криминал и тероризам су свакако два најозбиљнија савремена невојна ризика и претње националној и међународној, пре свега регионалној безбедности. Иако је реч о суштински различитим видовима злочина, од којих је први првенствено имовинског, а други идеолошко-политичког карактера, у савременом свету све чешће долази до њихове симбиозе. При том се политика и корупција јављају као најчешћи и најчвршћи кохезивни фактори – везивно ткиво.

Честа је веза организованог криминала са тероризмом, односно са организаторима и учесницима у оружаним побунама. Иако многи теоретичари заступају тезу да је тероризам један од видова организованог криминала, са сигурношћу можемо констатовати да њихова релација може да буде искључиво на нивоу повезаности, не и поклапања. Наиме, организовани криминал представља вид имовинског - класичног криминала, лукративног и неидеолошког карактера, док су мотиви и циљеви терориста идеолошко-политичког карактера. Веза између организованог криминала и тероризма постоји у случајевима када:

- организовани криминал својим илегално стеченим профитом финансира терористичке организације или групе;
- организовани криминал кријумчари наоружање и опрему за потребе терористичких покрета и/или кријумчари стране плаћенике и терористе до земље у којој делује терористичка организација;
- терористичке организације, самостално или у сарадњи са криминалним групама, предузимају извесне организоване криминалне активности с циљем стицања материјалних и војних средстава за извођење терористичких дејстава;
- организовани криминал с израженим политичким аспирацијама, предузима одређене терористичке активности како би непосредно дошао или довео своју "политичку струју" на власт.

Спрега организованог криминала и тероризма је најчешће функционална, када се организовани криминал ставља у функцију тероризма. Истовремено, веза може да буде и инструментална, када се терористичке групе баве организованим криминалом, и обрнуто – када организоване криминалне групе предузимају терористичке активности. Без обзира на то што се у одређеним ситуацијама исти субјекти баве и тероризмом и организованим криминалом, "линија" између ова два вида криминалних делатности, као и виности, умишљаја и кривичне одговорности извршилаца кривичних дела, јасна је и недвосмислена.

Иначе, конфликтне ситуације, нарочито оне које су ескалирале оружаним насиљем (оружане агресије, грађански ратови, оружане побуне, тероризам масовних размера), представљају посебно значајне етиолошке чиниоце организованог криминала. На подручјима захваћеним ратом, поред званичних и редовних јединица оружаних снага, делују и разне паравојне и терористичке формације које су основале или у чијим су редовима целе криминалне групе. Поред учешћа у оружаном борби, овакве формације неретко криминално делују вршећи крађе, тешке крађе, изнуде, разбојништва и разбојничке крађе, отмице, рекетирање и слично. Исте групе неретко грубо крше међународно ратно и хуманитарно право (правила и обичаје рата), па нису ретки случајеви приписивања ратних злочина организованим криминалним групама које делују под „маском“ патриотских добровољачких јединица.

Осим што терористичке организације тесно сарађују са организованим криминалним групама, многи огранци терористичких организација прибегавају криминалним активностима које се могу подвести под организовани криминал. Реч је о свим тзв. "сивим" и "црним" активностима вођства, активног кадра и активне подршке терористичким организацијама, као и делу микрокриминалних активности које врши пасивна подршка терористичким организацијама, а чији је циљ остваривање противправне имовинске користи.

Моћ терористичко-криминалне везе у знатној се мери ослања на развијену корупцију. Ово и не треба да нас чуди, с обзиром на то да је корупција, према многим теоретичарима, дубоко укореењена у највећи број органа и политичких структура како држава на Балкану, тако и у многим државама широм света.

Криминалне организације помоћу силе идеолошких терориста шире своје зоне утицаја градећи глобалну мрежу. То им омогућава да прошире своје поље деловања на све профитабилне криминалне делатности. Поред кријумчарења наркотика - хероина, које је најразвијенија делатност, развијене су и трговина људима, трговина људским органима, кријумчарење цигарета, оружја, украдених возила и друге активности које су профитабилне.

Заузврат, терористичка организација је стављањем под своју контролу организованог криминала добила један нови моћни, глобални, структурни елемент из којег црпи неопходно потребна – огромна финансијска средства, без бојазни да ће терористичке активности које реализује преко ове структуре бити адекватно санкционисане као терористичке.

Терористичке и криминалне организације имају потребу да незаконито стечен новац "оперу" тако што ће га инвестирати у легалне послове. Криминалне организације стога одлично сарађују, не обазирјући се на етничко порекло, културне, друштвене и политичке разлике. Међу њима не долази до оштрих сукобљавања.²⁵³

4.2.5. Конвергенција организованог криминала и тероризма

Конвергенција је сличност организованог криминала и тероризма, тј. њихово (феноменолошко) приближавање у деловању на путу достизања зацртаних циљева тако да разлике између њих слабе.

Када је реч о конвергенцији као облику повезаности организованог криминала и тероризма, може се рећи да постоје различити ставови међу теоретичарима. Једни истичу да постоји вероватно неповратан тренд конвергенције између терориста и организованих криминалних група²⁵⁴, а други тврде да постоји "природно партнерство" између организованог криминала и терориста. Такође, поједини теоретичари су мишљења да су сличности у њиховом пословању довеле до "бракова из интереса" и све већу сарадњу између терористичких група и организованог криминала, посебно око дроге и кријумчарење оружја. Конвергенција између организованог криминала и тероризма, за неке теоретичаре је прилично алармантна.²⁵⁵

Низ политичких и привредних збивања повезују тероризам и организовани криминал на међусобну територију. Ту је такође и велики број чистих структуралних сличности које се појављују како би се остварила сарадња, те и предности за обе организације.

Упркос њиховим наизглед различитим циљевима везе између организираног криминала и тероризма су све јаче. Наиме, терористи и побуњеничке групе све чешће контролишу територију где се узгаја и транспортује дрога. Тај однос је обострано користан. Обе скупине користе средства гарантована од трговине дрогом за финансирање своје организације и за своје пословање.

---

²⁵³ Исто, стр. 168 - 192.

²⁵⁴ Williams, P.; Savona, E.: "Introduction: problems and Dangers Posed by Organized Crime in the Various Regions of the World". *Transnational Organized Crime*, Vol. 1, No. 3, 1995, p. 19.

²⁵⁵ Sanderson, T. M.: "Transnational Terror and Organized Crime: Blurring the Lines", *SAIS Review*, XXIV, No. 1 (Winter/Spring 2004), 2004, pp. 49-61.

Такође, све се више указује на ситуацију у којој слабе или пропале државе омогућавају конвергенцију између транснационалног организованог криминала и тероризма, и које на крају стварају сигурно уточиште за спровођење како криминалних, тако и терористичких активности.

Јасно је да су транснационалне групе организованог криминала у стању сталне еволуције. Организоване криминалне групе су увек спремне да формирају стратешке савезе с другим организацијама у потрази за заједничким профитним циљем. Исто тако и терористичке групе су постале невероватно веште у прилагођавању другим организацијама, а све са циљем остваривања властитих интереса.

Криминалне и терористичке организације имају способност да се трансформишу у такав тип организације, који приказује карактеристике обе групе истовремено. Крајњи циљеви и мотивације се том приликом мењају. У овим случајевима, групе не задржавају дефинисане тачке које су их до тада чиниле криминалним или политичким групама.

Ова теза конвергенције укључује две компоненте. Прво, она укључује криминалне групе које приказују политичку мотивацију. Друго, она укључује терористичке групе које су равноправно заинтересоване у профитирању и коришћењу свог терористичког идентитета као оправдање за криминалну активност.²⁵⁶

4.2.6. Метаморфоза организованог криминала и тероризма

Метаморфоза је преображај, прелазак из једног облика угрожавања у други, тако што организоване криминалне групе прерастају у терористичке групе, а терористи почињу да се баве организованим криминалом.

Када се говори о метаморфози као облику повезаности организованог криминала и тероризма, треба поћи од мотивисаности како организованих тако и терористичких група. Терористи су мотивисани идеологијом, а криминалци похлепом. Сарадња између ове две организације стално расте, на њихову обострану корист, поготово кад је у питању илегална трговина оружјем, дрогом и људима, праће новца и борба за власт. Терористичким групама треба оружје и новац, а

---

²⁵⁶ Dandurand, Y.; Chin, V.: *Links Between Terrorism and Other Forms of Crime*, International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy, Canada, 2004, p. 28.

организованом криминалу требају курири који могу да шверцују дрогу, оружје и људе.

Тероризам, наиме: 1) има циљ да збаци постојећу владу, док организовани криминал има циљ да се формира влада са којом би могао постићи корелацију, како му не би стајала на путу ка остварењу циљева и како би коегзистирали; 2) пре свега се користи насилним средствима, а организовани криминал преферира ненасиље без обзира на ратоборност и 3) јесте чисто вођен политичким циљевима, док су насупрот томе, привредни циљеви најважније оперативне детерминанте организованог криминала.

Терористичке групе могу утицати на то да криминалне групе током времена постану идеолошке, што је случај и са припадницима терористичких организација који све више прибегавају организованом криминалу и који све мање постају амбициозни на идеолошком плану. Линије су све више замагљене, како између различитих милитантних и криминалних група, тако и између идеолошког погона милитаната и криминалца.

Криминалци и терористи настоје да избегну откривање, хапшење и кажњавање и због тога су спремни да у своје организације уведу одређене промене и да изврше одређене модификације. Због тих разлога врло често и организоване криминалне и терористичке групе настоје своју делатност прикрити другим активностима.²⁵⁷

4.3. Сарадња организованог криминала и тероризма у Босни и Херцеговини

4.3.1. Фактори који доприносе бољој сарадњи организованог криминала и тероризма

Актере организованог криминала и тероризма карактерише процена да за своје злочине неће одговорати, да ескалација тероризма или организованог криминала у одређеној држави представља поуздан гарант да је реч о неуспешној држави. Бројне чињенице указују на то да константно јача савезништво између ова два несuverена учесника и представља све израженију претњу безбедности многим државама, међу којима је и Босна и Херцеговина, односно урушава стабилност

---

²⁵⁷ Raphaeli, N.: *Financing of Terrorism: Sources, Methods, and Channels*, Washington, 2003, pp. 59-82.

држава и мир и безбедност у свету. Јачању савезништва између тероризма и организованог криминала у великој мери доприноси тајно или јавно одбијање појединих држава да учеснике ових противзаконитих делатности квалификују на адекватан начин.

Бројни су узроци и фактори који доприносе аутономној и заједничкој експонираности организованог криминала и тероризма, а који посебно утичу на њихову међусобну сарадњу. Основна обележја организованих криминалаца и терориста (неморалност, подмуклост, безобзирност, похлепа, бруталност, висока организованост и строги професионализам, тајновитост, систематичност у вршењу злочина и, нарочито, процена да минимално ризикују, а максимално профитирају) указују на природну упућеност једних на друге. Наиме, регистровани модели повезивања и сарадње терориста и организованих криминалаца, поред осталог, указују на то да се стварају наоружани састави који су истовремено и криминални и терористички.

Организовани криминални и терористички колективитети склапају савезе неупоредиво лакше него државе, код којих је таква процедура сложена и дуготрајна. Полазиште терориста приликом склапања споразума са организованим криминалним групама састоји се у процени да уколико се организовани криминал успешно одвија (одржава и оснажује) унутар граница држава, биће повољније могућности за ескалацију терористичких делатности, а организовани криминалци се руководе проценом да сваки облик терористичког насиља повећава могућност за јачање њихове основне противзаконите делатности и отпочињање нових облика организованог криминала.²⁵⁸ Према томе, сама процена колико је која организација успешна у спровођењу својих активности на одређеној територији, је битан фактор који утиче на успостављање сарадње између организованог криминала и тероризма.

Регистровани су многи фактори који утичу на сарадњу организованог криминала и тероризма, а без прлеплетанја њихових циљева и стратегија. Тако, на пример, општепознато је да уколико неки несuverен терористички колективитет нема неког сувереног спонзора, он средства за насилно деловање набавља на „црном“ тржишту, које је у „надлежности“ организованих криминалних група. Следствено томе, терористи организују контакт са организованим криминалним групама и купују таква средства (оружје, муниција, експлозив). Постоје и случајеви

---

²⁵⁸ Мијалковски, М., нав. дело, стр. 224.

када одређени организовани криминални колективитет, на основу своје одлуке или уз сугестију неког сувереног субјекта, својим илегално стеченим профитом финансира одређени терористички колективитет. При томе, поред осталог, руководи се проценом да ће ескалација тероризма на одређеној територији погодовати јачању криминалних делатности, дакле доносити већи профит. Наиме, улагање одређених материјалних и финансијских средстава једне организације у активности друге организације, како би се остварила одређена корист, јесте фактор који доприноси бољој сарадњи између организованог криминала и тероризма.

Такође, фактори који поспешују сарадњу организованог криминала и тероризма, јесу економски и политички услови. Они утичу на то да ова сарадња буде све интезивнија и очигледнија. Сиромаштво, правна несигурност, висок ниво корупције и спор привредни раст држава у развоју, каква је и Босна и Херцеговина, ограничава могућности за запошљавањем њихових становника и пристизање легалних зарада. Тиме се истовремено повећава простор за деловање организованог криминала, који постаје привлачна економска алтернатива омладини која на законит начин не може остварити своје свакодневне потребе и жеље. Слично организованом криминалу и тероризам цвета у окружењу у коме млади људи имају сужене могућности за напредовање. Управо су то специфични фактори околине који омогућавају развијање и унапређење сарадње између тероризма и организованог криминала.

Из угла терористичких организација, прилив новца у спрези са носиоцима организованог криминала представља модус којим се тероризам финансијски осамостаљује од земаља – спонзора. С друге стране, међународне наркоорганизације у настојању да одрже или прошире, квалитативно или квантитативно, своје области криминалног деловања, успостављају јаке везе са терористичким групама, које својим оружаним и другим методама елиминишу потенцијалне противнике својих финансијера.²⁵⁹

4.3.2. Фактори који утичу на слабљење сарадње организованог криминала и тероризма

Један о фактора који може да утиче на слабљење сарадње између организованог криминала и тероризма јесу свакако и њихова различита настојања у

---

²⁵⁹ Маринковић, Д., нав. дело, стр. 49.

погледу манифестовања активности. Терористички акти се манифестују на очиглед што шире јавности, неприкривено, њихово настојање је управо да буду уочени од свих друштвених и државних субјеката како би се произвели жељени резултати. Терористички акти се, нарочито у последње време, карактеришу насиљем у огромном обиму и интензитету, углавном усмереним према потпуно невиним жртвама.

Код организованог криминала је много тога другачије. Кривична дела се посебно прикривају и настоје остати у сенци, далеко од очију јавности и државних органа откривања и доказивања. Насиље је углавном *ultima ratio*, било да се примењује у циљу елиминисања криминалне конкуренције или припадника полиције, тужилаштва и судова, који су посебно упорни и решени да припаднике организованих криминалних група приведу правди.

Крајњи циљеви тероризма и организованог криминала такође могу да утичу на слабљење сарадње. Терористи настоје остварити одређене политичке циљеве. За разлику од тероризма, основни циљ организованог криминала јесте остваривање и увећавање профита, богаћења и јачања економске моћи организованих криминалних група. Организовани криминал претежно је усмерен ка остваривању профита, економског монопола и економске моћи и то се жели остварити уз минималне ризике, као и накнадну легализацију стеченог профита, монопола и моћи. Ови циљеви су главни циљеви организованог криминала, те је њихова делатност усмерена у том правцу.

Финансирање је један од битних фактора који могу у одређеним случајевима утицати на погоршање односа између организованог криминала и тероризма. Наиме, неки од најстабилнијих извора финансирања тероризма јесу управо и извори финансирања организованог криминала. Ту се првенствено мисли на илегалну трговину опојном дрогом, нелегалну трговину оружјем и муницијом и трговину људским бићима. Наведене делатности обе групе спроводе на разноразним тржиштима. Међутим, постоје ситуације када ове илегалне радње спроводе и организоване криминалне групе и терористичке организације на истом тржишту. Тада долази до затезања односа, зато што долази до појаве конкуренције и деловања једне групе на територији коју под својом контролом држи друга група.

Потребно је још истаћи да до ремећења односа између организованог криминала и тероризма долази и када организовани криминал престане са финансирањем терористичких организација.

4.3.3. Организовано криминално деловање терористичких група

4.3.3.1. Укљученост терористичких група у трговину дрогом

С престанком рата у Босни и Херцеговини, постепеном стабилизацијом и све већом отвореношћу према спољњем свету, постепено долази и до активирања транзитних кријумчарских канала опојних дрога који су били активни у претходном периоду, што је довело до далеко бољег снабдевања овог тржишта разним врстама дроге и до повећања броја лица која уживају дрогу. Самим тим Босна и Херцеговина постаје интересантно подручје за спровођење терористичких и криминалних активности.

Глобални трендови кријумчарења и трговине дрогом имају импликације и на Босну и Херцеговину. Недозвољени промет опојним дрогама сматра се једном од најзначајних терористичких активности у Босни и Херцеговини, с обзиром на географски положај Босне и Херцеговине, те значај тзв. балканске руте, која, једним делом, пролази кроз Босну и Херцеговину. Подаци о заплењеним количинама на "балканској рути" потврђују претпоставке о тржиштима опојним дрогама, основним путевима трговине и улози организованих криминалних група.

У кријумчарењу опојних дрога преко Босне и Херцеговине заступљене су природне и синтетичке дроге и то најчешће хероин, кокаин, сви деривати канабиса и екстази таблете, а одређеним случајевима појављују се и друге врсте дрога. То све указује на чињеницу да простор Босне и Херцеговине с обзиром на њен географски положај, нису могли да мимоиђу главни путеви кријумчарења дроге, а нарочито не кријумчарски путеви из праваца Србије, Црне Горе, Хрватске и Словеније, а у одређеним случајевима ни други правци којима се дрога кријумчари из источних земаља према западној Европи.

На основу анализе досадашњих терористичких и криминалних активности у кријумчарењу опојних дрога могу се дефинисати најчешћи путни правци којима се илегално креће и уноси опојна дрога, а који воде преко Босне и Херцеговине и престављају путеве у склопу познате Балканске руте. У зависности од врсте опојних

дрога и организације кријумчарења, главни путни правци кријумчарења дроге водили су из правца:

- Албаније и Турске, преко Косова и Метохије па даље кроз Србију или Црну Гору улазећи у Босну и Херцеговину преко границе са Србијом или из Црне Горе у Босну и Херцеговину, када се радило о хероину и марихуани; уколико је Босна и Херцеговина била само транзитно подручје или делимична дестинација кријумчарења дроге, дрога би се углавном транспортовала у правцу Хрватске;
- Хрватске и Србије преко граничних прелаза у Босну и Херцеговину, када је упитању кријумчарење кокаина и екстазија; пут кокаина који води порекло из Колумбије и других јужноамеричких држава углавном иде из Италије и то преко Хрватске, а једним делом преко Србије;
- из Источног Сарајева према Сарајеву, али и између других градова на релацији оба ентитета.²⁶⁰

Значи, да се Босна и Херцеговина као целина уклапа у опште трендове кријумчарења дроге и да је ова територија у знатном степену угрожена овом опасном криминалном делатношћу.

4.3.3.2. Укљученост терористичких група у кријумчарење оружја

Кријумчарење и илегална трговина оружјем је једна од битних делатности организованог криминала, али и терористичких организација, која им такође доноси огромну добит и на просторима Босне и Херцеговине. Међутим, поред добре зараде, која омогућава финансирање терористичких активности овом делатношћу, код терористичких организација присутни су и други мотиви, пре свега политичке природе. У Босни и Херцеговини кријумчари се разноврсно оружје и муниција за које грађани могу добити уредну дозволу уколико испуњавају услове за држање и ношење, као и оно које није у слободном промету, па до савременог наоружања и муниције који служе за вођење ратова укључујући и оружје засновано на савременим технологијама.²⁶¹

---

²⁶⁰ Милосављевић, М.: *Организовани криминал у Босни и Херцеговини – актуелна ситуација*, Криминалистичке теме, бр. 3- 4. Факултет криминалистичких наука, Сарајево, 2003, стр. 204.

²⁶¹ Бошковић, М., нав. дело, стр. 114.

Унутрашњи оружани сукоби су карактеристични за многе државе и у њима највише страдају цивили. Пример томе јесте Босна и Херцеговина, на чијој се територији у блиској прошлости водио грађански рат. У тим сукобима се највише користило ручно наоружање и друга лака наоружања, што посебно указује на тржиште које има захтевну потребу да кријумчарским каналима набави одговарајуће оружје, муницију и другу пратећу опрему. У периоду грађанског рата, бројне исламске земље и терористичке организације које у њима делују, кријумчариле су оружје на територију Босне и Херцеговине, како би њиме снабдевале бошњачки део популације.

Према неким мишљењима, нелегална трговина наоружањем на овом подручју отпочела је и пре него што је почео рат, па никога не треба изненадити њен наставак и након рата. Такође, и у мирнодопским условима долази до продаје вишкова наоружања по одлуци надлежних органа, али није свеједно на који начин ће се такво оружје продати и којем купцу. Некада се таква продаја врши полуприватним каналима, што се често граничи са најобичнијим, али добро организованим кријумчарењем.²⁶²

Многи услови који су погодовали кријумчарењу оружја у Босни и Херцеговини нису ни данас ишчезли, а неки од њих и даље делују као криминогени фактори који поспешују ову делатност терористичких и криминалних организација. Дакле, кријумчарење и илегална трговина оружјем и муницијом на овим просторима се одвијало пре рата, за време рата и након рата, што значи да се у одређеним облицима и данас испољава. Оружје из земаља бившег реалсоцијализма кријумчари се на разне начине путем криминалних, герилских и терористичких организација у разним земљама, међу којима је и Босна и Херцеговина.

Као могућу претњу безбедности Босне и Херцеговине у наредном периоду треба имати у виду и чињеницу да одређени део незаконито поседованог оружја остаје код појединаца, а и складишти се у Босни и Херцеговини. То потврђују подаци УНДП-а, према којима је у Босни и Херцеговини 2004. године било око 500.000 комада илегалног наоружања, а седам година после тај се број се повећао на око 750.000. Према томе, сваки пети грађанин Босне и Херцеговине (19,5 посто) поседује илегално оружје. Алармантни су и подаци о доступности оружја у Босни и

---

²⁶² Прленда, А.: Организовани криминалитет и регионална сигурност, *Криминалистичке теме*, бр. 3–4/2003, Факултет криминалистичких наука, Сарајево, стр. 218.

Херцеговини, где једна ручна бомба кошта 5 конвертибилних марака (КМ), пушка од 300 до 400 КМ, а пиштољ марке *тетејац* се може набавити за 150 КМ.²⁶³

4.3.3.3. Укљученост терористичких група у кријумчарење миграната

Кријумчарење миграната представља посебан друштвени проблем Босне и Херцеговине, који се испољава и кроз све веће повезивање са терористичким и криминалним делатностима. Овај проблем је повезан са миграцијама, заправо представља вид илегалних миграција.

Чињеница је да постоје добро организоване криминалне групе и терористичке организације које делују изван граница Босне и Херцеговине, а које за одређену суму новца или због остваривања својих циљева омогућавају да се илегално пређе граница Босне и Херцеговине, као и границе многих европских земаља. Људи се у Босни и Херцеговини кријумчаре разним превозним средствима, као што су путничка, теретна возила, аутобуси, железница и авиони. У ту сврху постоје и посебно преправљена теретна возила, цистерне и хладњаче, а заступљени су и други начини, међу које спада и прелазак границе пешке ван граничног прелаза, уз претходно прикупљање свих потребних информација, најчешће извиђањем, осматрањем и праћењем ситуације на појединим деловима граничне линије.

Под окриљем криминалних и терористичких делатности, илегална миграција преко територије Босне и Херцеговине се испољава у две категорије миграната. Прва категорија је економска миграција из земаља источне Европе (посебно Румунија, Бугарска, Русија, Украјина, Молдавија и др.), земаља Блиског и Средњег истока (Ирак, Иран, Сирија, Палестина), Далеког истока, посебно у последње време из Кине, земаља Африке (Алжир, Тунис и др.), и посебну категорију представљају Курди из Турске, Пакистана, Индије и новоформираних прикавказских држава бившег СССР-а, где је простор Босне и Херцеговине транзитни простор за одлазак у земље Западне Европе и прекоокеанске земље. Друга категорија су младе женске особе и деца из земаља Источне Европе, које под разним околностима и разлозима долазе на простор Босне и Херцеговине, где се добровољно или силом баве проституцијом, а деца су предмет трговине. Може се раћи да је Босна и Херцеговина углавном транзитна држава за илегалне мигранте који спадају у прву групу, дотле је

---

²⁶³ <http://www.atlantskainicijativa.org/index>.

веома често крајња дестинација за трафикинг жена, углавном из источноевропских земаља, које се кроз разне видове делатности укључују у организовану проституцију.

Послове кријумчарења миграната успешно обављају како бројне мање познате криминалне и терористичке групе, тако и мале групе добро организованих лица, специјализованих за вођење миграната кориштењем добро познатих рута које пролазе кроз Босну и Херцеговину. Кријумчарење миграната за ове организације често је секундарна профитабилна активност. Организације укључене у кријумчарење миграната на простору Босне и Херцеговине све су више децентрализоване и флексибилне у својој организацији. Та флексибилна структура омогућава брзу реорганизацију недопуштених активности у складу са потражњом, бројем конкурената и претњама полицијских и других органа.²⁶⁴ Та флексибилност још је додатно побољшана укључивањем појединих особа које пружају посебне услуге и стручно знање које би иначе било изван досега криминалне или терористичке групе.

4.3.3.4. Укљученост терористичких група у прање новца

Прање новца и финансирање тероризма све више постају предмет интересовања светске заједнице, јер се увидело да је отклањање узрока најефикаснији вид борбе против овог вида криминала. Интереси Босне и Херцеговине захтевају ефикасно спречавање прања новца и финансирања терористичких активности. Иако их инспирише мржња, терористима је ипак најпотребнији новац.

Терористичке мреже долазе до новца користећи се услугама и легалних установа – на пример неких верских хуманитарних организација, али и криминалних картела. Набављају га најчешће путем разних класичних криминалних активности, попут кријумчарења. Но, често им новац стиже и легалним каналима, понекад чак и захваљујући владама неких држава. Оно што је извесно, јесте да је цену планирања и извођења терористичке акције тешко тачно утврдити.²⁶⁵

---

²⁶⁴ Adamoli, S.; Di Nicoli, A.; Savone, E.; Zoffi, P.: *Организовани криминалитет у свету*, Европски институт за сузбијање и контролу криминалитета (HEUNI), Хелсинки, 1998, стр. 11.

²⁶⁵ Вујић, Д.; Говедарица, М.: Међународни и национални инструменти за спречавање прања новца и финансирање тероризма, у: Супротстављање тероризму-међународни стандарди и правна регулатива, зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Козара, 2011, стр. 667.

Новац често стиже и путем исламских хуманитарних удружења, али и приватних компанија које служе као параван за прање новца и финансирање тероризма. Тако, постоје подаци да у Саудијској Арабији има приличан број индивидуалних донатора који финансирају делатност исламских терориста, најчешће зато што верују у ту врсту борбе и општи циљ тих терористичких група.

У сваком случају, постоје богати пословни људи исламске вере који скривено делују у корист фундаментализма и спремни су написати чек у ту сврху. Такође, велики проблем представљају и државе чија је службена политика – помоћ тероризму: земље спонзори тероризма, попут Сирије и Ирана, али и неке земље које се декларативно супротстављају тероризму, представљају тежак проблем због тога што оне терористима дају не само новац или уточиште, већ и финансијску инфраструктуру путем које се новац перере.

Прање новца и финансирање тероризма представљају глобалне проблеме, који имају негативне повратне ефекте на економском, политичком, безбедносном и социјалном плану сваке земље, па тако и Босне и Херцеговине. Последице прања новца и финансирања тероризма су: подривање стабилности, транспарентности и ефикасности финансијског система земље, економски поремећаји, угрожавање програма реформи, смањење инвестиција и губљење угледа државе.²⁶⁶

Процес прања новца не мора се одвијати само на простору једне земље односно унутар њеног финансијског система, већ се шири и на неколико земаља, током чега мења свој облик, што је и разумљиво с обзиром на напредак технологије те на брзину и једноставност обављања трансакција. Нови појавни облици прања новца повезани су с електронским пословањем и трансакцијама које се реализују путем кореспондентних рачуна²⁶⁷, кредитних картица, интернет банкарства, смарт картица и сл. Међутим, софистицираност, инвентивност и маштовитост разноликих облика прања новца обухватају и услуге разних финансијских стручњака (пореских саветника), брокера, инвестицијских кућа, консултаната и адвоката.²⁶⁸

---

²⁶⁶ Исто, стр. 668.

²⁶⁷ Кореспондент је назив за иностране банке преко којих домаћа банка обавља међународна плаћања и друге финансијске операције. Кореспондентне банке су међусобно размениле специмен потписа овлаштених особа за потписивање финансијских докумената банке и/или кључ за дешифровање телекс и телеграфских порука.

²⁶⁸ Посебно се истиче улога "финансијских стручњака" с искуством у међународном финансијском пословању због могућности пружања целе призме услуга, попут инвестиција, међународних трансфера новца, електроничког пословања, избегавања плаћања пореза, консултантских услуга и сл.

Фазе улагања, прикривања и интеграције представљају идеални пример процеса прања новца. Међутим, у пракси се фазе често преклапају, законито стечени новац у свим се фазама меша с прљавим новцем, понекад се нека фаза прескаче, а неке понављају, зависно од одабраног начина деловања, количине прљавог новца и легислативе. Говори се о још неколико модела прања новца: 1) двофазни модел – разликује прање новца који у првој фази произлази непосредно из незаконите радње, док су за другу фазу значајне средњорочне и дугорочне радње "легално вања опраног новца" и укључивања у финансијски систем, са сврхом поновног "прања"; 2) "кружно прање" – комплекснији систем, који обухвата девет фаза "прања новца"; 3) модел "четири сектора" – у којем сваки сектор садржи процес "прања новца" и 4) телеолошки модел – темељи се на различитим циљевима прања новца (нпр. интеграцији, инвестицијама, пореској утаји, финансирању организованог криминала и сл.).

Финансирање тероризма је специфичан облик финансијског криминала у Босни и Херцеговини. У суштини, финансирање тероризма укључује тражење, сакупљање или обезбеђивање средстава с намером да се искористе за финансирање терористичког акта или организације. Припрема и извођење терористичких акција захтева много новца и стабилне изворе финансирања. Због тога терористичке организације прибегавају разним формама организованог криминала како би дошле до финансијских средстава. Један од најстабилнијих извора финансирања терористичких организација јесте илегална трговина опојним дрогама. Илегалном трговином дроге баве се све терористичке организације. Праћењем и откривањем илегалних путева и трговаца дроге неретко се долази до главних финансијских извора међународног и унутрашњег тероризма.

За разлику од прања новца, којем увек претходи нека незаконита радња, тероризам може бити финансиран из прихода легалних активности (хуманитарне организације, разна удружења, донације). Та околност увелико отежава откривање финансирања тероризма, тим више што су износи трансакција којима се тероризам финансира врло често мањи од износа прописаног за пријаву јединици за спречавање прања новца. Мере које се предузимају ради спречавања прања новца нису довољне

Неретко они долазе из редова банкара, правника, рачуновођа и пореских саветника, а називају се још и "белим оковратницима".

у борби против финансирања тероризма, већ морају бити допуњене посебним мерама које прописују надлежна међународна тела.

Прање новца је процес којим криминалци покушавају да сакрију право порекло и власништво прихода који су остварени криминалним активностима. Уколико се тај процес успешно обави, такође им се омогућава да задрже контролу над тим приходима и, као крајњи резултат, обезбеде легитимно покриће за свој извор прихода. Финансирање тероризма користи исте методе да би се постигао супротан исход: скривање крајње дестинације средстава а тиме покриће и стварање кадровске и материјалне базе за организовање и извршавање терористичких активности.

Управо због разорних последица прања новца и финансирања тероризма, бројне су се међународне организације укључиле у решавање овог питања, проналазећи различите методе и решења у вези са законима, финансијским прописима и мерама за спровођење закона, како би се спречило прање новца и финансирање тероризма. Ове методе и решења представљају међународне стандарде који су обавезујући за сваку земљу која жели постати део савременог друштва. Босна и Херцеговина, у поређењу са земљама Европске уније и суседним земљама, почела се бавити овим питањима доста касно. Први закон који је регулисао ова питања био је ентитетски Закон о спречавању прања новца у Федерацији Босне и Херцеговине из 2000. године. Република Српска следила је пример Федерације и донела Закон о спречавању прања новца 2002. године, док је држава Босна и Херцеговина усвојила исти закон 2003. године.

У Босни и Херцеговини, Кривични закон Босне и Херцеговине и Закон о спречавању прања новца и финансирању терористичких активности својим позитивноправним решењима чине темеље стратегије супротстављања прању новца.

Према Закону о спречавању прања новца и финансирању терористичких активности Босне и Херцеговине²⁶⁹, под прањем новца се подразумева:

- замена или пренос имовине, ако је та имовина стечена криминалним радњама, а с циљем прикривања или заташкавања незаконитог порекла имовине или пружања помоћи неком лицу које је умешано у такве активности ради избегавања законских последица почињених радњи;

---

²⁶⁹ Закон о спречавању прања новца и финансирању терористичких активности ("Службени гласник Босне и Херцеговине", бр. 362/09).

- прикривање или заташкавање праве природе, места, порекла, располагања, кретања, права на кориштење имовине или власништва над имовином, ако је та имовина стечена криминалним радњама или чином учешћа у таквим радњама;
- стицање, поседовање или кориштење имовине стечене криминалним радњама или чином учешћа у таквим радњама;
- учешће или удруживање ради извршења, покушаја извршења, односно помагања, подстицања, олакшавања или давања савета при извршењу било које од наведених радњи.

Прањем новца сматраће се и то када су радње, којима је стечена имовина која се "пере", извршене на територији друге државе. Поменути закон под финансирањем терористичких активности подразумева:

- осигуравање или прикупљање средстава, на било који начин, директно или индиректно, с намером да буду употребљена или са знањем да ће бити употребљена, у потпуности или делимично, за извођење терористичких аката од стране терориста појединаца и/или од стране терористичких организација;
- подстрекивање и помагање у осигуравању и прикупљању имовине, без обзира на то да ли је терористички акт извршен и да ли је имовина кориштена за извршавање терористичког акта.

Табела 6. – Процеси прања новца и финансирања тероризма

Извор: Мијалковић, С.; Бошковић, Г.: Прање новца и финансирање тероризма, Зборник радова "Корупција и прање новца – узроци, откривање, превенција", Интернационална асоцијација криминалиста, Сарајево, 2009.

4.3.3.5. Укљученост терористичких група у кријумчарење нуклеарног и радиоактивног материјала

Сагледавање могућих облика тероризма, под утицајем глобалних друштвених промена, подразумева могућност употребе нуклеарног оружја или радиоактивног материјала у терористичке сврхе.

Кријумчарење и илегално уношење нуклеарног материјала, радиоактивног отпада и других опасних материја је делатност организованог криминала, али и терористичких организација. Посебну опасност представља могућност повезивања организованих криминалних група и терористичких организација у кријумчарењу нуклеарног материјала, радиоактивног отпада и других опасних материја, што криминалним организацијама доноси профит, а терористичким организацијама оружја за масовно уништење која могу употребити у терористичке сврхе.

Постоје велика практична ограничења која објашњавају релативну досадашњу малу бројност "нуклеарних" терориста. У првом реду, нуклеарно оружје и стратешко и тактичко, налази се под строгим надзором власти. Његова сигурност примарна је одговорност снага сигурности и тајних служби свих нуклеарних сила. Надаље, због саме његове нарави, његова је употреба заштићена сложеним кодом тајних процедура за откључавање оружја и његово довођење у бојну готовост. Ако немају сараднике у нуклеарним војним снагама дотичне државе, терористи не могу руковати таквим оружјем. Исто је тако јасно да ниједна нуклеарна сила, чак ни она која би могла спонзорисати тероризам, не би добровољно допустила да део њеног нуклеарног арсенала дође у руке терористичког покрета. Опасност од тога да тај покрет лакоумно покрене нуклеарни сукоб или већи ограничени рат или да државу спонзора учени кориштењем нуклеарног оружја, обесхрабрила би сваки такав авантуризам.²⁷⁰

Иако је употреба нуклеарног оружја (нуклеарне и термонуклеарне бомбе) мање вероватна, постоје различити начини коришћења нуклеарних средстава у терористичке сврхе, првенствено могућност коришћења нуклеарних материјала и радиоактивног отпада у терористичке сврхе. Због недовољно квалификованих кадрова, недовољних техничко-технолошких и финансијских средстава, мале су могућности да одређени терористички колективитети израде нуклеарну бомбу. Зато би терористи могли покушати да купе или украду готову нуклеарну бојеву главу. Међутим, тада они, без поседовања средстава за лансирање, неће бити у могућности да употребе конкретно нуклеарно оружје, што наводи на закључак да је најреалније да терористи користе извесне количине нуклеарних материјала и радиоактивног отпада у терористичке сврхе.

Импровизоване нуклеарне направе могу се направити од појединих нуклеарних материјала и радиоактивног отпада, те се као такве могу користити у терористичке сврхе. Поједине нуклеарне материјале и радиоактивни отпад, као и друге врсте радиоактивних материјала много је лакше набавити од конкретног нуклеарног оружја. Ти нуклеарни материјали и радиоактивни отпад могу се набавити, углавном, на тзв. "црном тржишту", те се уз помоћ одређених стручњака могу искористити за терористичке сврхе. Ако се узме у обзир да терористичке организације располажу знатним финансијским средствима, може се закључити да

---

²⁷⁰ Wilkinson, P., нав. дело, стр. 117.

оне могу да купе неке од нуклеарних материјала, који су им неопходни за конструисање импровизоване нуклеарне направе. "Прљави бомба" или радиолошка распрскавајућа направа је импровизирана експлозивна направа која се састоји од два дела: радиоактивних материјала у облику праха или куглица и класичних експлозива различитих врста. Основна намена кориштења "прљаве бомбе" у терористичке сврхе јесте да изложи зрачењу и застраши што већи број људи, а објекте и земљиште учини неподесним за употребу у дужем периоду. Поред наведених последица, обим изазваног страха сигурно би превазишао све досадашња терористичка акта, што би додатно отежало успостављање нормалног стања. Могућности употребе импровизоване нуклеарне направе или прљаве бомбе у терористичке сврхе јесу разноврсне.²⁷¹

Реално постоје три сценарија по којима нуклеарни материјал може да буде коришћен у сврхе тероризма. Први је детонација термонуклеарне направе или бомбе. Други тип потенцијалног нуклеарног тероризма укључује кориштење конвенционалне експлозивне направе да би се распршио нуклеарни материјал. Терористи могу да изабере и трећи облик нуклеарног тероризма постављајући за циљеве објекте који садрже нуклеарни материјал. У те објекте спадају војне инсталације, бродови на нуклеарни погон, нуклеарне електране, објекти за нуклеарни отпад, фабрике за прераду горива, истраживачка одељења универзитета и установе за развој оружја.²⁷²

Такође, овај вид кријумчарења карактерише и чињеница да поједине фирме и компаније, избегавајући велике трошкове за прописно одлагање и складиштење овог материјала, уз много мању надокнаду га се ослобађају, предајући га различитим организованим криминалним групама или терористичким организацијама које га транспортују у неразвијене земље и тамо одлажу. Наравно, то успевају зато што је у тим земљама иначе контрола у том сегменту много слабија, али и уз подмићивање високопозиционираних функционера у тим земљама. Има много индиција да је овај вид криминала доста заступљен и у Босни и Херцеговини, посебно у новије време. У овим нелегалним активностима учествују и трговци, функционери компанија и инжењери средњих и великих предузећа, који вешто планирају и суптилно извозе

---

²⁷¹ Шикман, М., нав. дело, стр. 183.

²⁷² Burke, R.: *Counter-Terrorism for Emergency Responders*, Lewis Publishers, New York, 2000, pp. 139–164.

своје нелегалне активности, користећи при томе најмодернију компјутерску и информациону технологију.²⁷³

Кријумчарење нуклеарног и радиоактивног материјала од стране терористичких група у Босни и Херцеговини није заступљено, што је и за очекивати, јер она нема нуклеарна постројења и нуклеарно наоружање које би било интересно за терористе. Оно што се за Босну и Херцеговину може рећи јесте да је она после ратних дешавања била место где се илегално одлагао радиоактивни отпад из других држава. Међутим, то не искључује могућност да се такве сличне ствари неће десити и у будућности, јер се томе у Босни и Херцеговини не придаје велики значај, а и не постоји адекватна контрола и законска регулатива која би уредила ову област.

4.3.4. Укљученост организованог криминала у терористичке акте

4.3.4.1. Укљученост организованих криминалних група у вршење атентата

Атентати представљају терористичке акције, али и акције организованог криминала које се још увек изводе. Они изазивају политичке и друштвене дестабилизације, због чега су се као средство политичке борбе употребљавали у свим историјским епохама.²⁷⁴

Најважнија карактеристика атентата која га издваја од осталих убистава јесте његов политички или идеолошки мотив. Основни циљ који се жели постићи јесте да се физичком елиминацијом лица које врши одређену државну функцију делује против друштвеног уређења државе, те остваре постављени циљеви. Другим речима, атентат може бити напад на било коју, али обично на истакнуту личност, с тим што га могу организовати и извести једно или више лица. Објекат напада је одређен умишљајем извршиоца, тј. директно је повезан са политичким, националним, верским и другим мотивима атентатора.²⁷⁵ Такође је извршење атентата објективно повезано и са другим релевантним елементима самог извршења – избором места, времена и начина напада, могућих средстава извршења, круга могућих атентатора и других битних чињеница.

---

²⁷³ Stumper, A.: *Internationale Kriminalitet im Umbruch, Die Polizei*, 1992, p. 337.

²⁷⁴ Мијалковић, С.; Милошевић, М., нав. дело, стр. 302.

²⁷⁵ Милошевић, М., нав. дело, стр. 230–231.

Извршење атентата је повезано с планирањем заседе. Добро планирана заседа углавном је увек успешна. Заседу обично припремају лица која су одређена за директно извођење планиране акције. Треба имати на уму да лица која планирају атентат на својој страни имају време и да ће утрошити недеље, па и месеце за припрему акције. Извршиоци атентата су у предности, јер могу бирати место и време извршења атентата.²⁷⁶

На територији Босне и Херцеговине овакав вид активности организованих криминалних група је присутан и представља све већу опасност за њену политичку и друштвену дестабилизацију. Као пример атентата извршеног из политичких разлога, тј. због залагања за стварање трећег ентитета у Босни и Херцеговини је убиство Јозе Леутара, заменика министра унутрашњих послова Федерације Босне и Херцеговине, који је иначе био високи хрватски званичник. Атентат је извршен 16.03.1999. године у Сарајеву, подметањем експлозивне направе у службени аутомобил. Од последица рањавања Леутар је преминуо 12 дана касније.

4.3.4.2. Укљученост организованих криминалних група у вршење бомбашких напада

Бомашки напади подразумевају постављање бомби или импровизованих експлозивних направа на изабране мете. Многи облици бомбашких напада су коришћени од стране терористичких и организованих криминалних група током друге половине двадесетог века.

Врсте напада бомбама у Босни и Херцеговини су различите и укључују нападе изведене ручним бомбама, до напада изведених постављањем експлозивних направа у аутомобиле, камионе и слично. Посебно су карактеристичне импровизоване експлозивне направе, као савремени тактички избор терориста или криминалца. Импровизоване експлозивне направе нису скупе за израду, стварају публицитет и ефикасне су за убијање и повређивање људи и наношење материјалне штете. Представљају низак ниво ризика за извршиоца због разних доступних детонаторских техника. Друге предности укључују њихов капацитет добијања пажње као и могућност да контролишу жртве имајући у виду време постављања и време детонације експлозивне направе.

---

²⁷⁶ Гађиновић, Р., нав. дело, стр. 197.

Импровизоване експлозивне направе могу се поставити коришћењем аутомобила, ручно или путем пројектила (механичко или експлозивно избацавање). Осим тога, бомбе се могу доставити поштом или путем других специјализованих служби доставе. Импровизоване експлозивне направе могу бити врло мале (мала кутија с експлозивом) или пак врло велике (возила, камиони или друга превозна средства напуњена огромним количинама експлозива). Импровизоване експлозивне направе могу се активирати механички, електронски, хемијски или помоћу даљинског управљања. Мете експлозије могу бити симболичне или реалне.

Извођење бомбашких напада од стране организованих криминалних група, могао би да буде озбиљан проблем за Босну и Херцеговину у будућности. Томе иде у прилог и чињеница да се на подручју Босне и Херцеговине лако може доћи до експлозивних направа које могу бити искоришћене за овакву врсту напада. У Босни и Херцеговини чести су случајеви постављања експлозивних направа под аутомобиле од стране појединаца или мањих криминалних група, које би у будућности могле да поприме већи степен организованости и да прерасту у организоване криминалне групе које би додатно угрозиле безбедност Босне и Херцеговине.

4.3.4.3. Укљученост организованих криминалних група у узимању талаца

Узимање талаца карактеристична је тактика, како у репертоару тероризма, тако и у репертоару организованог криминала. Озбиљно претећи животима својих жртава, организоване групе које узимају таоце настоје извршити одређени степен психичког притиска како би постигле промену политике или добиле веће уступке, попут исплата великих откупнина, пуштања других криминалаца из затвора или јавног обзнањивања властитих проблема и захтева. Голему већину отмица изведу обични криминалци, како би добили откупнину. За Босну и Херцеговину се може рећи да узимање талаца није честа појава, за разлику од земаља у окружењу, у којима је узимање талаца много више изражено.

Најчешће мете отмице су политички представници, дипломатско особље, новинари, држављани других земаља, припадници служби безбедности и други. Таоци се најчешће узимају из редова државних службеника (министри, судије, тужиоци, политички функционери) и чланова њихових породица, затим из

полициских и војних кругова, из редова дипломата, привредника и других носилаца јавних функција.

Од касних шездесетих, организоване криминалне групе у многим деловима света почеле су отмице где су за откупнину тражиле новац који им је тада служио као средство за финансирање своје организације. За циљ су такође узимале и симболе својих "непријатељских" националних власти, на пример, отимање дипломата, запоседање амбасада и других дипломатских зграда, што је посебно драматичан облик узимања талача који увек са собом носи велику међународну покривеност у медијима.

Дакле, узимање талача од стране организованог криминала је постало учесталија метода последњих година. Врло је "јефтино" и захтева тек мален број отимача, наоружаних стандардним, лако прибављивим оружјем. Изнад свега, то је једна од успешних тактика којом се могу добити разноврсни уступци и одређене погодности. Међутим, талачке ситуације у Босни и Херцеговини тренутно нису актуелне, али то не значи да не треба презати од оваквог облика деловања организованих криминалних група, знајући да се њима држава може присилити на одређене уступке, који би могли бити погубни како за њу тако и за њене грађане.

4.3.4.4. Укљученост организованих криминалних група у вршење киднаповања и отмице људи

Једна од битних разлика између киднаповања и отмице, јесте та да се мора сачувати одређени ниво сигурности током преговора код киднаповања, што не важи за ситуације са таоцима. Спровођење киднаповања је мање ризично него сама активност узимања талача. Извршиоци ових аката у неким случајевима не морају бити познати. Киднаповање спада међу најтеже изводљиве операције које спроводе организоване криминалне групе и чије успешно спровођење захтева добро планирање и логистику. Организоване криминалне групе успешним киднаповањем могу у току преговора да дођу до новца, до ослобађања истомишљеника из затвора и до великог публицитета.

За отмицу можемо рећи да је савремени злочин и да је многи сматрају најважнијим обликом такозваног новог криминала. Као отмичари редовно се јављају припадници одређених илегалних, одметничких или емигрантских организација и

група. Отмичари се, између осталог или искључиво, користе насиљем као средством и методом политичке борбе. Организоване криминалне групе најчешће спроводе активности које су везане за отмицу сами или уз помоћ својих симпатизера, а понекад и уз помоћ чланова других организација.

Отмице у Босни и Херцеговини постају све већи проблем. С обзиром на чињеницу да законска регулатива која уређује ову област није адекватна, да казнена политика није ни приближна потребној, као и нефункционисање мноштва надлежних државних институција, онда се може очекивати све већи број отмица од стране организованих криминалних група у Босни и Херцеговини.²⁷⁷

4.4. Доказ о сарадњи криминалних организација и терористичких група на националном или међународном нивоу

4.4.1. Директна повезаност организованог криминала и тероризма у Босни и Херцеговини

Организовани криминал и тероризам у Босни и Херцеговини су истовремено безбедносни изазов, ризик и претња, јер их карактерише лакоћа прилагођавања друштвено-економским и политичким условима, а посебно условима земаља у транзицији каква је и Босна и Херцеговина.

Док су се организовани криминал и тероризам развијали и интернационализовали, системи безбедности многих земаља, као и Босне и Херцеговине, нису били способни да им одговоре на прави начин. Као и у већини бивших земаља реалсоцијализма, и органи формалне социјалне контроле наше земље нису били организационо и функционално спремни да благовремено и адекватно реагују. Разлог томе је и тај што је у социјалистичким земљама, традиционално, негирано постојање организованог криминала и тероризма, уз образложење да су они продукт капиталистичких друштава.

Моћ терористичко-криминалног деловања у Босни и Херцеговини у знатној се мери ослања на развијену корупцију. Ово и не треба да нас чуди, с обзиром на то да је корупција дубоко укореењена у највећи број органа и политичких структура

---

²⁷⁷ Да отмице у Босни и Херцеговини узимају све више маха доказују и бројни примери: покушај отмице седмогодишње девојчице у Читлуку, трогодишње девојчице у Посушју, осамнестогодишње ученице у Мостару, отмица бањалучког бизмисмена Станислава Кољанчића и Велимира Мандића, итд.

држава на Балкану, по целој њиховој хијерархији. Стога се и у званичним оценама међународних организација балканске државе већ годинама налазе при врху листа којима се рангира развијеност корупције. За политичку корупцију се каже да се од пасивне експлоатације развила до активне принуде, те да је попримила толике размере да је способна да негује организовани криминал, а самим тим и политичку и друштвену нестабилност.

Припрема и извођење терористичких акција захтева много новца и стабилне изворе финансирања. Због тога терористичке организације прибегавају разним формама организованог криминала како би дошле до финансијских средстава за своје терористичке акције. Предузимају оружана разбојништва у банкама, киднаповања због плаћања откупа, уцене, изнуде и рекетирања, баве се сивом економијом и прањем новца. Терористичке организације у Босни и Херцеговини баве се и рекетирањем богатих припадника своје националне заједнице. И у Босни и Херцеговини се терористичке организације баве продајом и куповином оружја, а најстабилнији извор финансирања је илегална трговина опојним дрогама.²⁷⁸ Терористичке организације у Босни и Херцеговини, поред основне делатности терористичког насиља, опредељују се и за друге или споредне противзаконите активности, чиме се такође укључују у област организованог криминала.

На подручју Босне и Херцеговине постигнута је чврста међусобна повезаност кључних личности исламског тероризма и носилаца организованог криминала, у великој мери криминализованом и делом исполитизованом исламском дијаспором, која представља веома значајан фактор у функционисању спреге тероризма и криминала у Босни и Херцеговини. Истовремено, санкције које је међународна заједница примењивала према Савезној Републици Југославији, те трговинска блокада Републике Македоније од стране Грчке, допринели су да се раније успостављени путеви шверца дроге, из Турске према западноевропском тржишту, преусмере на територију Албаније, Косова и Метохије и Босне и Херцеговине. Део прихода који су остваривали у овим незаконитим пословима, носиоци тих активности уплаћивали су, наводно у хуманитарне фондове из којих су финансиране криминалне и терористичке активности у Босни и Херцеговини.

---

²⁷⁸ Симоновић, Б.; Пена, У., нав. дело, стр. 677.

4.4.2. Симбиоза организованог криминала и тероризма на Косову и Метохији и безбедност Босне и Херцеговине

Земље Западног Балкана имају богато исуство са организованим криминалом и тероризмом. Наиме, евидентно је присуство исламистичког терористичког фактора на подручју Босне и Херцеговине. Приметно је и бујање нових исламистичко-екстремистичких струја познатијих као вехабизам, који нетолерантно пропагирају изворни ислам и насилнички су настројени не само према неисламском свету, већ и према (осталим) неистомишљеницима међу муслиманима. Такође, очигледна је и њихова спрега са најпознатијим светским терористичким организацијама, као што су Ал Каида, Хамас, Хезболах и друге, али и са појединим албанским, арапским и муслиманским државама које "спонзоришу" балканске исламистичке покрете. Најзад, могући су и случајеви "преливања" тероризма и организованог криминала са подручја Републике Србије, Косова и Метохије, Хрватске, Црне Горе и Македоније на тле Босне и Херцеговине.

Албански тероризам на Косову и Метохији, повезан са разноврсним облицима организованог криминала, представља сталну опасност за безбедност грађана и политичку стабилност не само наше земље, већ и других држава у региону. Носиоци таквог деловања имају циљ да обезбеде легализацију својих криминалних активности и стеченог богатства, да издејствују стварање "велике Албаније" како би заокружили територију коју сматрају албанским етничким простором и проширили своје унутрашње тржиште, те да, реципрочно својој економској снази, остваре политички утицај и учешће у највишим органима власти на овој територији. Подстицање насиља и одржавање нестабилности на Балкану, омогућава да се наведени сценарио што ефикасније реализује.

Успоставивши спрегу са криминалним структурама, носиоци терористичког деловања јачају своју политичку позицију коју користе за притиске на целокупно албанско становништво, као и на аутохтоне албанске политичке субјекте, присиљавајући их на сарадњу и уступке. Тако се у јавности стиче утисак о потпуној хомогености албанског националног корпуса и његовом јединственом залагању за исти циљ.

Експанзија организованог криминала на Косову и Метохији је непосредна последица терористичких активности Ослободилачке војске Косова, чији су

поједини лидери искористили ауторитет у овој организацији да би успоставили контролу над илегалном трговином у зони своје (пара)војне надлежности.²⁷⁹ Оснивач Ослободилачке војске Косова био је "Народни покрет за ослобођење Космета", политичка организација бивших политичких затвореника, основана у Албанији, у диверзантским логорима у Тропоји и Бајрам Цурију.²⁸⁰

Наиме, сматра се да је на простору Косова и Метохије примењен тзв. универзални модел терористичког организовања, који се највећим делом финансира из организованих криминалних активности. Ову тезу подржава више премиса заснованих на следећим чињеницама:

- *албански етнос* – култура живљења, односно социјална структура албанског етноса у многим аспектима је задржала кључне реликте родовско-племенског начина уређења односа. За разлику од модерног грађанског начина друштвеног уређења социјалних односа који почивају на породици као социјалном нуклеусу (брачни пар са децом), албански етнос карактерише уређење у чијем је центру фамилија-клан која има више стотина чланова; на челу овог клана је патер фамилијас;

- *фамилија-клан*²⁸¹ - продукује живот чврсто везан за сопствену територију на којој остварује утицај и моћ; односе у клану дефинишу крвне везе, а чланови криминалне групе се регрутују из фамилије-клана; према неким проценама криминални кланови Албанаца имају до стотину чланова;

- *дијаспора* - економским миграцијама Албанаца, нарочито педесетих и шездесетих година прошлог века, уз задржану изражену традиционалну повезаност са домицилном фамилијом-кланом и високим степеном одговорности према њему, створена је изванредна глобална структура која ће мултиплицирати криминалну моћ албанских гангова у свету;

- *затвореност фамилије-клана* за непознате, особена култура, језик и традиција, били су изванредни постојећи елементи који су представљали заокружени заштитни инпут, како за криминалне, тако и за терористичке организације и

---

²⁷⁹ Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији, *Бела књига*, Београд, 2003, стр. 7 и 23.

²⁸⁰ Hofman, В., нав. дело, стр. 183-184.

²⁸¹ Тадић, Љ.: *Политиколошки лексикон*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1996, стр. 94-95.

- *структурна криза* на подручју Социјалистичке Федеративне Републике Југославије која је кулминирала ратом почетком деведесетих година прошлога века допринела је и прекомпоновању на криминалној сцени југоисточне Европе.

Политичко вођство терористичких организација је још почетком деведесетих година добро оценило наведене промене на криминалној сцени југоисточне Европе. Стварањем терористичке Ослободилачке војске Косова 1993. године као тзв. "војне организације", под плаштом борбе за националне интересе и језиком силе, успело је да етничко-криминалну глобалну структуру стави под своју контролу.

Територијалне криминалне организације су помоћу силе идеолошких терориста шириле своје зоне утицаја градећи глобалну мрежу, тако да се албанска мафија по свим проценама данас сврстава међу најразвијеније и најопасније у Европи. Са елементом насиља коју јој је дала терористичка Ослободилачка војска Косова и тенденцијом сталног напредовања, стала је "раме уз раме" на светској криминалној сцени са најпознатијим криминалним организацијама – јапанским "јакузама", кинеским "тријадама", руском и италијанском мафијом. То јој је омогућило да прошири своје поље деловања на све профитабилне криминалне делатности. Поред кријумчарења наркотика – хероина, које је најразвијенија делатност, развијене су и трговина људима, трговина људским органима, кријумчарење цигарета, оружја, украдених возила и друге активности које су профитабилне.

Заузврат, терористичка организација је стављањем организованог криминала под своју контролу добила један нови моћни, глобални, структурни елемент из којег црпи неопходно потребна – огромна финансијска средства, без бојазни да ће терористичке активности које реализује преко ове структуре бити адекватно санкционисане као терористичке.²⁸²

Оригиналну и веома значајну покровитељску подршку организованим криминалним групацијама Албанаца, вођство терористичких организација пружило је својим дипломатским активностима. Исправно процењујући значај промена на криминалној сцени југоисточне Европе почетком деведесетих година, а захваљујући промени геополитичке карте Европе 1989. године и геополитичким интересима појединих великих сила (пре свега уједињене Немачке, а потом и САД), организовани криминал и тероризам успели су да се у свету представе као

---

²⁸² Мијалковић, С.; Ђиновић, Р., нав. дело, стр. 167 – 192.

ослободилачки герилски покрет. Тако је терористичка "доктрина нужде" проширена на албанске криминалне гангове, обезбеђујући им благонаклоност – разумевање свих земаља чланица Европске уније. То је знатно отупело опсежност, квалитет и ефикасност истрага органа за примену закона у тим земљама у сваком погледу: криминалци су сматрани политичким емигрантима, чиме им је обезбеђено гостопримство (сматрани су избеглицама), да би врло брзо била извршена трансформација од избеглице у нуклеусе самоорганизованих криминалних група, везаних за домицилне кланове на Косову и Метохији и у Албанији. Тиме је обезбеђена њихова транснационална евро-америчка умреженост.²⁸³

Потреба за наоружавањем је допринела да терористичке организације, користећи своју политичку моћ, криминалним клановима обезбеде контакте, а потом и савезништво са најопаснијом и најпознатијом *козаноштрином* подорганизацијом Н' дрангентом, за коју се верује да у Средоземљу контролише све трансакције оружјем и дрогом.

Може се рећи да су ово најважнији подстреци "експлозији" организованог криминала на Косову и Метохији. Додатни подстицаји се остварују преко јаких веза са локалним политичким представницима и службеницима администрације, укључујући и међународне снаге, што омогућава флексибилност и способност криминалних група да брзо створе договор са сваким и прилагоде се захтевима тржишта.

Када се зна да на Косову и Метохији практично нема привредне гране која функционише, можемо слободно закључити да је индустрија криминала апсолутно најважнија привредна грана која савршено функционише. Симбиоза тероризма и организованог криминала, политичке моћи и корупције, отелотворена у кључним личностима на Косову и Метохији у пословном, политичком и терористичком односу са клановима у Македонији (Сејдију, Хасани) и на југу централне Србије (Бехљуљи, Арифи), у Црној Гори, вероватно Грчкој и наравно Албанији, уз дијаспорну мрежу фондова и кланова. Ове личности представљају моћно економско крило терористичких организација и тзв. независне албанске власти Косова.

---

²⁸³ Džonatan R, V., нав. дело, стр. 30.

4.4.3. Повезаност организованог криминала и тероризма на међународном нивоу

Посматрање тероризма и организованог криминала као облика криминала условљено је измењеним схватањима тероризма и организованог криминала услед промењених трендова, тенденција и кретања тероризма и организованог криминала у условима глобалних друштвених промена које карактеришу друштвене и политичке односе у савременом свету. Сходно наведеном, тероризам и организовани криминал првенствено добијају транснационални карактер, одликује их висок степен организованости и конспиративности, те планско, смишљено, организовано и дуготрајно поступање. Поред тога, примена различитих облика насиља карактерише и једну и другу појаву. Надаље, терористи и починиоци транснационалног криминала у вршењу својих активности (терористичких или организовано криминалних) све више употребљавају савремене информатичке технологије. То доводи до високог нивоа специјализације унутар криминалних или терористичких организација, које карактерише посебно специјализација у техничким и информатичким областима. Могућности информатичких технологија усмерене су не само на вршење терористичке или криминалне делатности, већ и на модерније организовање терористичких и криминалних група, што се огледа у новом приступу мрежном организовању терористичких и криминалних организација. Тако, за разлику од традиционалних криминалних организација мафијашког типа, строго хијерархијски устројених терористичких организација, нове савремене криминалне или терористичке организације удружују се у криминалне или терористичке мреже, које карактерише велика флексибилност и висока мобилност. На бази тога, повећана је терористичка и транснационална криминална активност која има глобалне размере, јер омогућава брзо деловање криминалних и терористичких организација широм света.²⁸⁴

Такође, савремени тероризам и транснационали организовани криминал карактерише и велика финансијска моћ терористичких и криминалних организација, стечена вршењем различитих кривичних дела која спадају у домен транснационалног организованог криминала. Исто тако, заједничко им је умешно

---

²⁸⁴ Selley, L., нав. дело, п. 76.

коришћење државних службеника који су склони корумпирању и повезаност са носиоцима истоветних и сличних делатности изван матичне земље.²⁸⁵

Веома битна додирна тачка организованог криминала и тероризма на међународном нивоу огледа се у финансирању терористичких активности. Наиме, извођење терористичких аката условљено је постојањем и коришћењем одређених извора финансирања. Као најчешћи извор финансирања терористичких организација јављају се: 1) криминална активност; 2) наклоњене државе; 3) наклоњени појединци и организације; 4) помоћ других терористичких организација, односно комбинација наведених извора финансирања. Да би се обезбедили адекватни извори финансирања терористичких акција, терористичке организације прибегавају различитим формама испољавања организованог криминала, а нарочито оним облицима организованог криминала који доносе највише профита. Неки од најстабилнијих извора финансирања терористичких организација, а које примењује већина терористичких организација, јесу илегална трговина опојним дрогама и нелегална трговина оружјем и муницијом, чиме се обезбеђују огромна финансијска средства. Знатно финансирање терористичких организација остварује се и трговином људским бићима, као и организованом проституцијом. Терористичке организације показују заинтересованост за набавку оружја за масовно уништење, па је у том смислу присутна илегална трговина нуклеарним материјалима, радиоактивним отпадом, хемијским и биолошким агенсима и другим опасним материјалима.

Напоследку, може се констатовати тенденција учвршћивања везе између тероризма и транснационалног организованог криминала, која ће бити настављена и у будућности. Удруживање транснационалног организованог криминала, тероризма и корупције огледа се у дубоко и трајно успостављеним везама. Висококорумпирана друштва дају мало прилика за закониту друштвену реакцију усмерену према овим појавама, а висок ниво корупције је средство за спречавање привредног раста и улагања због коришћења ових прилика, транснационалне организоване криминалне делатности представљају пожељну економску алтернативу.²⁸⁶ Томе доприносе и економска и политичка стања која дају повода овим облицима криминала и облицима угрожавања безбедности модерне државе. Управо су то специфични

---

²⁸⁵Шикман, М.: Тероризам као криминални феномен – криминолошко, криминалистичко, кривичноправно гледиште, у: *Супротстављање тероризму – Међународни стандарди и правна регулатива*, зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Козара, 2011, стр. 50.

²⁸⁶Sen, A., нав.дело, pp. 150–153.

фактори околине који омогућавају развијање и повезивање тероризма и организованог криминала као изазова глобалној безбедности.²⁸⁷

---

²⁸⁷ Farer, T., нав. дело, pp. 240–252.

5. СУПРОТСТАВЉАЊЕ ОРГАНИЗОВАНОМ КРИМИНАЛУ И ТЕРОРИЗМУ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

5.1. Стратегијски оквир супротстављања организованом криминалу и тероризму у Босни и Херцеговини

5.1.1. Стратегијски оквир супротстављања организованом криминалу

Супротстављање организованом криминалу може се посматрати у контексту предузимања превентивних и репресивних радњи, којима се спречава и сузбија организовани криминал у складу са криминалном политиком државе. Приликом предузимања поменутих мера, неопходно је узети у обзир неке битне чињенице ових облика криминала, као што су склоност променама и стално прилагођавање актуелним друштвеним условима, коришћење научних и техничких достигнућа у методама криминалне делатности, њихова добра ситуираност и адекватна заштита и висок степен друштвене опасности. Начин који се до сада користио за супротстављање организованом криминалу има низ недостатака који се односе на организацијске и кадровске проблеме, стручност и обуку кадрова, коришћење специјалних истражних техника и других посебних метода.²⁸⁸

Наиме, неопходно је да се посматра суштина организованог криминала, тј. његова финансијска моћ, прање новца, бављење корупцијом и друштвени статус и у том смислу донесу одговарајући прописи које треба доследно примењивати у пракси. Због тога је нужен један потпун аналитички и стратегијски приступ у супротстављању организованом криминалу који ће омогућити адекватну примену превентивних и репресивних метода од стране надлежних органа, али и одговарајућу активност државе у доношењу низа економских, политичких, правних, социјалних и других мера, уз постојање апсолутне политичке воље и политичког консензуса државе као основног органа у супротстављању транснационалном организованом криминалу.

Без постојања политичке воље и консензуса узалуд ће бити напори, стручност и упорност надлежних државних и других органа у супротстављању транснационалном организованом криминалу. У том новом приступу у супротстављању организованом криминалу наука има посебан допринос и треба да

---

²⁸⁸ Шикман, М., нав. дело, стр. 242-243.

изгради и понуди таква решења која ће омогућити доношење адекватних закона и других прописа и у складу са тим такву делатност надлежних органа која ће гарантовати успех у спречавању транснационалног организованог криминала и откривању конкретних кривичних дела из ове области.

Предузимањем одређених мера и радњи заснованих на теоријском и практичном искуству, ствара се баријера за продор свих облика организованог криминала као и за његов даљи развој и омогућава се благовремена идентификација његових облика као и откривање кривичних дела и обезбеђења доказа. Због тога је потребна глобална стратегија у сузбијању и контроли организованог криминала. Суштина глобалне стратегије је у томе да се она издигне изнад тактичке обраде појединачног случаја и смера на стварање и примену комплекса оперативно-тактичких мера с циљем сузбијања криминала у целини и његово потискивање као укупног комплекса антисоцијалног деловања.²⁸⁹

Глобална стратегија се може посматрати и у контексту опште стратегије за супротстављање организованом криминалу, која се заснива на мобилизацији целокупне друштвене заједнице у супротстављању организованом криминалу, при чему до изражаја долази сарадња свих служби безбедности и грађана у спречавању организованог криминала.

Стратегијски приступ супротстављању организованом криминалу може се посматрати кроз циклус планирања политике супротстављања организованом криминалу који обухвата четири кључна корака: корак 1. стратешка анализа; корак 2. дефинисање стратегије; корак 3. стратешко планирање; и корак 4. дефинисање политике супротстављања организованом криминалу. Најбоља стратегија је "уткана" у изјави односно дефиницији политике и преведена у операциони план који прецизира конкретне смернице за деловање, одређује ниво и наводи смисао одговорности и поставља достижне резултате.²⁹⁰

Доношење и имплементација стратегије за борбу против организованог криминала је од најширег значаја за све грађане Босне и Херцеговине и важан је корак у процесу придруживања Европској унији али и јасна опредељеност Босне и

---

²⁸⁹ Водинелић, В.: Криминалитет са мрежном структуром и организовани криминалитет профита, *Безбедност, број 1/1992*, стр. 21–24. у: Симоновић, Б.: *Криминалистика*, Правни факултет у Крагујевцу, Графолик, Београд, 2005, стр. 632.

²⁹⁰ *Strategic Analysis Workshop*, EU Cards Police Project: Support to the BiH Police Forces, 26–30, September, Sarajevo, 2005.

Херцеговине да у највећој могућој мери да допринос у борби против евидентно глобалног проблема.

Стратегијом се, у складу са међународним стандардима и препорукама, у дужем временском периоду предвиђају могући трендови и правци развоја организованог криминала и дефинишу општи и посебни циљеви и могућности Босне и Херцеговине за његово предупређење и свођење на најмању могућу меру. Такође, Стратегијом се дефинише политика, правац и методологија надлежних органа у Босни и Херцеговини у борби против организованог криминала.

Задати циљеви стратегије за борбу против организованог криминала у Босни и Херцеговини су:

- хармонизација правних прописа Босне и Херцеговине са међународним конвенцијама, споразумима, препорукама и стандардима који третирају борбу против организованог криминала, као и прописе о одузимању имовинске користи стечене криминалним активностима;
- хармонизација правних прописа у Босни и Херцеговини;
- повећање ефикасности у борби против организованог криминала одговарајућом применом едукативног, превентивног и репресивног деловања, као и одузимање имовине проистекле извршењем кривичног дела;
- јачање капацитета (људских и материјално-техничких) свих субеката у Босни и Херцеговини који учествују у борби против организованог криминала;
- развијање проактивног приступа у борби против организованог криминала;
- јачање и развој међуинституционалне и међуагенцијске сарадње у Босни и Херцеговини;
- развијање међународне сарадње у борби против свих облика организованог криминала уз интензивирање учешћа у међународним организацијама, иницијативама, радним групама и клубовима, са ефикасним и правовременим провођењем одлука и закључака проистеклих из њихових активности;
- развој независних истраживања организованог криминала, подршка институцијама које се баве мултидисциплинарним истраживањем организованог криминала уз унапређење сарадње са научним и академским организацијама;

- јачање сарадње између јавног, друштвеног, приватног сектора и цивилног друштва;
- подизање свести цивилног друштва и едукација грађана о ризицима и штетним последицама које организовани криминал има на друштво у целини;
- креирање свести правосудних институција и агенција за спровођење закона о потреби сарадње са електронским и писаним медијима ради обејктивног и благовременог упознавања јавности са факторима који генеришу организовани криминал, важнијим случајевима организованог криминала и примерима одузимања имовине и имовинске користи стечене криминалним активностима.²⁹¹

Потреба за флексибилним одговором на све савремене облике организованог криминала у Босни и Херцеговини које карактеришу сложеност, динамичност и промена појавних облика, захтева могућност оснивања нових организационих јединица у складу са законским оквиром и буџетским могућностима.

Све институције и органе који су надлежни за борбу против организованог криминала у Босни и Херцеговини карактерише кадровска непопуњеност, како у броју тако и у квалитету. На једној страни постоји тенденција одлива квалитетних и искусних кадрова у друге институције или органе и приватни сектор који их привлачи неупоредиво бољим материјалним условима рада, а на другој прилив младих и неискусних службеника којима у великој мери недостају знања и вештине који су потребни за успешну борбу против организованог криминала. Да би били створени квалитетни кадрови за борбу против организованог криминала потребан је процес вишегодишњег непосредног ангажовања на тим пословима и стално оспособљавање и усавршавање за различите врсте специјализације.

Специјализација кадрова за борбу против организованог криминала, као процес, за сада нема трајни карактер, нити постоји развијен систем обуке који би омогућавао континуирано стицање потребних компетенција. Она се сада остварује повремено, кроз семинаре, "округле столове", практичне обуке, студијске посете и др. Посебно је потребна ради сагледавања специфичности организованог криминала, усавршавања метода борбе, тактике истраживања и документовања савремених облика криминала, примене специјалних истражних техника, спровођења

---

²⁹¹ Стратегија Босне и Херцеговине за борбу против организованог криминала (период 2009 – 2012. године).

финансијских истрага и ефикасног одузимања имовине проистекле извршењем кривичних дела, имплементације међународних стандарда, развијања правне регулативе и у другим областима.

Улагање у модернизацију инфраструктуре и опреме је непрестана потреба, нарочито у погледу стандардизованости и савремености, имајући у виду системе и опрему коју данас користе организоване криминалне групе. Овим се омогућава интеграција и брза реакција свих релевантних институција и органа и обезбеђује континуирана и ефикасна борба против организованог криминала.

Проактиван приступ у борби против организованог криминала носи у себи перспективу промена у нашим укупним могућностима и подразумева, између осталог, координацију и боље коришћење обавештајних података, као и информација проистеклих из стратешке анализе (нпр. ризика и процене претњи), унапређење знања, појачану међусобну сарадњу институција и органа, ефикасније спровођење постојећих закона, примену најбољих искустава из праксе и повезивање информационих мрежа и база података, као и развијање регионалне сарадње на свим нивоима.

Организовани криминал представља претњу и ризик по националну безбедност што захтева појачан криминалистичко-обавештајни рад и размену података. Иако је сарадња сигурносних са обавештајно сигурносном службом у Босни и Херцеговини на задовољавајућем нивоу, треба размотрити могућност даљег унапређења развоја ове сарадње ка још ефикаснијем систему заснованом на новим сазнањима и искуствима, како домаћих тако и страних субјеката у борби против организованог криминала. Информације се размењују, али постоје бројни информациони системи између којих не постоји задовољавајућа координација.

Превентивни облик борбе против организованог криминала обухвата различите активности којима се умањују могућности вршења кривичних дела и побољшавају друштвени чиниоци који спречавају настанак и развој организованог криминала. Поред тога, он доприноси обавештавању и заштити жртава организованог криминала што условљава сарадњу и повезивање учесника превенције на свим нивоима. Такође, важно место би морала да има процена могућег утицаја одређених законских решења на превенцију организованог криминала.

Недостатак адекватне стратегијске анализе је један од битних фактора који отежава борбу против организованог криминала у Босни и Херцеговини.

Стратегијска анализа која између осталог обухвата и анализу постојећих ризика и процену претњи, уз појачан обавештајни рад, предуслов је за ефикасну борбу против организованог криминала.

5.1.2. Стратегијски оквир супротстављања тероризму

Политичко насиље са атрибутима идеолошког, етничког и верског тероризма до почетка овог века углавном је било спорадично и првенствено усмерено постизању ефеката на унутрашњем плану, али последњих година драстично се увећава и интернационализује. Ова тенденција се и даље наставља, тако да се у савременим условима с правом може говорити, како је већ споменуто, о ескалацији тероризма. У исто време јављају се и значајне активности које су усмерене ка што ефикаснијем спречавању и сузбијању тероризма не само на националном, већ и на билатералном, регионалном и глобалном нивоу.

Међународна заједница се овим проблемом активно бавила и у периоду између два светска рата, а нарочито у последњих неколико деценија. Резултат ових напора су многобројне и енергичне мере на плану превенције и репресије тероризма у дипломатском, политичком, полицијско-обавештајном и легислативном домену. Упркос томе, ефекти тероризма не само да се не смањују, већ се број жртава овог вида политичког насиља последњих година знатно увећава.²⁹²

Из саме чињенице да је тероризам изражен облик угрожавања безбедности појединих држава, региона, па чак и међународне заједнице, произилази и значај спречавања тероризма. Сходно томе, спречавање тероризма применом разноврсних мера и поступака како на унутрашњем, тако и на спољашњем плану представља нужност и саставни део националне и наднационалне безбедности. Тако спречавање тероризма захтева јединствено ангажовање на унутрашњем и међународном плану.²⁹³

Суочивши се са ескалацијом не само унутрашњег него и међународног тероризма седамдесетих и осамдесетих година прошлог века, многе земље приступају планирању и примени нарочите стратегије како би се што ефикасније супротставиле тероризму. Ова стратегија се састојала првенствено у комбиновању

---

²⁹² Стајић, Љ., нав. дело, стр. 298-299.

²⁹³ Вејновић, Д.; Шикман, М.; Радуљ, С., нав. дело, стр. 63.

адекватних полицијских и легислативних средстава на унутрашњем и међународном плану.

Ниједна земља више није имуна на ову опасност. Свака држава у тој својој борби против тероризма користи, унапређује и прилагођава своја законодавна одређења којим регулише тероризам као озбиљну претњу националној безбедности и на тај начин одговара претећој опасности – тероризму.²⁹⁴

У вези са легислативним супротстављањем тероризму на националном плану, почев од седамдесетих година прошлог века велики број земаља је извршио значајне измене у материјалном и кривичном процесном праву, односно у полицијском праву, при чему се имало у виду да суштина у борби против тероризма не почива само на елаборацији адекватне полицијске мреже, већ пре свега, на прилагођавању инструмената које право ставља на располагање друштвеној заједници.²⁹⁵

Стратешким деловањем Босна и Херцеговина може обезбедити услове за миран и сигуран живот својих грађана, као и других који у њој бораве, а тиме она даје свој допринос безбедности у окружењу.

Босна и Херцеговина је земља која је недавно изашла из рата и њој су потребни мир и безбедност како би могла превладати ратна пустошења и барем донекле залечити преживљене трауме, а поред тога се усмерити и на развој. Због тога мора водити велику и сталну бригу о својој националној безбедности те о безбедности својих грађана, као и страних држављана који ту бораве. У оквиру тога је важно сагледати какве су стварне опасности од тероризма и колико Босна и Херцеговина може активно учествовати са земљама у окружењу као равноправан партнер, у антитерористичкој борби.

Босна и Херцеговина као независна држава и чланица Уједињених нација са својом легислативом, законодавном и извршном влашћу има механизме којима се може супротставити глобалној опасности од тероризма.

Као потписница многих конвенција које се односе на борбу против тероризма, Босна и Херцеговина има и обавезу да своје антитерористичко деловање подигне на највиши ниво и да примењује она решења која су усвојена од стране

---

²⁹⁴ Папић, Д.: Стратегијски аспекти сузбијања тероризма, у: *Супротстављање тероризму – међународни стандарди и правна регулатива*, Зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2011, стр. 739.

²⁹⁵ Стајић, Љ., нав. дело, стр. 301.

других држава, те да на основу тога размењује све информације које могу бити од користи да се смањи ова претња.

Узимајући у обзир геостратешки положај Босне и Херцеговине, као земље смештене у југоисточној Европи и скорију ратну стварност која ју је задесила, као и велике миграције становништва Босне и Херцеговине, долазимо до закључка да је опасност од тероризма у овој држави на неки начин оправдана. Појављују се и проблеми на подручју борбе против тероризма. Она се у геостратешком погледу налази на подручју оних праваца чија изворна нестабилност може бити одраз нестабилности и за њу саму. Ако гледамо простор који обухвата јужно Средоземље и Северну Африку, Блиски исток и регију Кавказа, можемо закључити да је тај простор дестабилизован социјалним, националним кризама и сукобима који прете да се пренесу на европски континент.

Сам положај Босне и Херцеговине, с њеном историјом, регионалном припадношћу и њеним интеграцијским настојањем и перспективама, открива и њене слабости. Босна и Херцеговина с границом дужине 1.551 км, те с укупно 89 граничних прелаза и због конфигурације терена као и великог броја потенцијалних илегалних прелаза, представља проблем у смислу миграције преко Босне и Херцеговине управо из праваца и региона који су раније наведени као нестабилно окружење.

Постојећа инфраструктура за праћење и сузбијање овог проблема није најбоље развијена и њени капацитети нису на прави начин искориштени. Сагледавајући све ове недостатке, Босна и Херцеговина је приморана да адекватно делује и усмери на превентивно деловање кроз своје институције законодавне и извршне власти.

Поучена искуствима других земаља, а и својим искуством у борби против тероризма, Босна и Херцеговина врши институционалну планску припрему за антитерористичку борбу. Са циљем таквог институционалног деловања Министарство безбедности Босне и Херцеговине је предузело конкретне радње антитерористичке борбе кроз Стратегију Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма за период 2010 — 2013. година. Доношење оваквих стратегија има превентивну улогу, а разлози доношења се огледају у стварној опасности од терористичких напада, како у Босни и Херцеговини, тако и другим државама.

Постојећа легислатива и институционална инфраструктура су развијене, али их је потребно стално унапређивати и развијати.

Стратегија превенције и борбе против тероризма из 2010. године одређује општи оквир деловања Босне и Херцеговине у борби против тероризма, дајући смернице за унапређивање постојећих и развој нових мера, механизма и инструмената превенције и сузбијања тероризма. Овај документ је сачињен с наменом да одговори на питање; која се побољшања морају учинити, односно, које се нове активности морају започети да би се њиховим остварењем постигло ефикасније решавање проблема превенције и борбе против тероризма у Босни и Херцеговини.

Доношењем Стратегије за борбу против тероризма Босна и Херцеговина је дала до знања да жели бити равноправан члан антитерористичке коалиције и да је њен пут изградње друштва демократски, што потврђује жељом да се прикључи Европској унији, а сходно томе је 2005. године и отпочела преговоре о закључивању Споразума о стабилизацији и придруживању Европској унији. Отпочињањем преговора, Босна и Херцеговина се обавезала да ће ускладити своје правне прописе с прописима и стандардима Европске уније, а посебно у подручју судства и унутрашњих послова. Као пример жеље за приступ Европској унији, Босна и Херцеговина је с многим земљама потписала билатералне споразуме о полицијској сарадњи.

У свом досадашњем деловању Босна и Херцеговина је потврдила да је активна чланица Антитерористичке коалиције, којој је циљ борба против међународног тероризма. Колико заиста Босна и Херцеговина са својим институционалним, правним капацитетима може бити равноправна у тој борби с другим земљама које су економски, социјално, правно и демократски напредније, остаје да се види.

Анализирајућу деловање институција за провођење закона, као и надлежних министарстава, а које су уграђене као носитељи активности чиме је њихова активност по Стратегији временски ограничена, можемо констатовати да се планиране активности не спроводе динамиком и редоследом како је Стратегијом одређено. Чињеница да је тероризам глобална опасност за читаву међународну заједницу, па самим тим и за Босну и Херцеговину би требала бити *инпут* свим релевантним носиоцима активности из ове стратегије да се само преданим и

правовременим деловањем може предупредити ова опасност – тероризам. Босна и Херцеговина је на добром путу да се у сарадњи с другим државама које чине антитерористичку коалицију институционално и правно оспособи за превентивно деловање у борби против тероризма. Само таквим деловањем Босна и Херцеговина може обезбедити услове за миран и сигуран живот својих грађана као и других који у њој бораве, а самим тиме она даје сопствени допринос безбедности у окружењу.

Безбедносно стање у Босни и Херцеговини у знатној мери је и даље оптерећено бројним проблемима који се испољавају форми различитих национално или верски мотивисаних наступа нетолеранције, провоцирања, па и насиља. У ове активности је директно или индиректно укључен, с различитим улогама, велики број лица. Укупна сазнања дају основу за процену да национално и верски мотивисани акти насиља у разним формама и поред настојања државних структура да их смање или елиминишу, остаје и у будућности проблем који ће значајно кочити напредак Босне и Херцеговине.

За стање безбедности у Босни и Херцеговини пресудан значај ће имати последице које ће по нашу земљу значити даљи развој глобалне економске кризе. У околностима садашњег негативног тренда и посебно евентуалног продубљавања последица кризе, може се очекивати да сви аспекти нелегалних облика понашања и активности у Босни и Херцеговини не само и даље буду присутни, већ да њихов интензитет буде и појачан, као и да се у вези с тим узроцима испоље нови појавни облици негативних дешавања.²⁹⁶

5.2. Институционални оквир супротстављања организованом криминалу и тероризму

5.2.1. Субјекти супротстављања организованом криминалу и тероризму на унутрашњем плану

Нове форме испољавања организованог и транснационалног организованог криминала и тероризма захтевају, поред примене на научним и техничким достигнућима заснованих метода, и одговарајуће субјекте који ће организовано, стручно и кроз тимски рад примењивати адекватне методе ради успешнијег

---

²⁹⁶ Стратегија Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма (за период од 2010–2013. године), Сарајево, 2010, стр. 22.

откривања, разјашњавања и доказивања кривичних дела из ових организованих криминалних делатности.

У последњој деценији прошлог и првих година овог века било је различитих мишљења о потреби формирања неких нових специјалних органа, са посебним овлашћењима, који би деловали самостално или у оквиру неког од већ постојећих органа откривања, гоњења и пресуђења. Избор, надлежност и овлашћења субјеката у супротстављању организованом криминалу и тероризму мора да буде у складу са актуелним друштвеним потребама, односно испољеним облицима ових видова криминалне делатности. Није научно оправдано да се у односу на функционисање неких нових органа аутоматски преноси и пракса неких страних земаља, а да се претходно критички не сагледају стање и услови у области организованог криминала и тероризма код нас, којима управо и треба прилагођавати постојеће и новоформиране органе.

Потреба формирања специјалних органа за супротстављање организованом криминалу и тероризму треба да буде одраз стања организованог криминала и тероризма у друштву. Дакле, ако је стање организованог криминала и тероризма такво да редовни органи за спровођење закона у оквиру редовне делатности не могу успешно контролисати организовани криминал и тероризам, онда је потребно формирати посебне органе, који би се супротстављали организованом криминалу и тероризму у посебном поступку коришћењем специјалних истражних техника, али и других расположивих мера и радњи.²⁹⁷

У претходном периоду у Републици Српској нису били одређени посебни субјекти чија би искључива надлежност била борба против свих видова организованог криминала, а чија је пракса већ била заступљена у неким страним земљама. Такво стање је и допринело формирању мишљења која су указивала на потребу формирања специјалних органа и код нас, управо због све веће експанзије и дрскости организованог криминала и тероризма.²⁹⁸

Босна и Херцеговина се као чланица међународне заједнице активно укључила и у супротстављање глобалном тероризму. На то су је обавезивали усвојени политички документи и акти, пре свега резолуције Савета безбедности УН

---

²⁹⁷ Шикман, М.: Субјекти супротстављања организованом криминалитету – модели и приступи, у: *Сузбијање криминала и европске интеграције*, зборник радова, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2010, стр. 79.

²⁹⁸ Бошковић, М., нав. дело, стр. 238.

које непосредно третирају проблем тероризма - бр. 1189 и бр. 2625 од 13. августа 1998. године, затим бр. 1373 од 28. септембра 2001. године, према којима се захтева да све државе треба да сарађују у борби против тероризма. У вези с тим је био и План Савјета министара Босне и Херцеговине о активности институција Босне и Херцеговине и ентитета на спречавању терористичких активности и деловања од 24. септембра 2001. године.

Актуелна ситуација у области организованог криминала и тероризма, поред увођења нових метода, захтевала је и оснивање неких нових специјалних органа, али и давање ширих овлашћења већ постојећим органима. То је и логично, јер откривање, разјашњавање и доказивање кривичних дела из ових криминалних области је тежак, сложен и одговоран задатак који изискује стручност, искуство и знање у коришћењу савремених криминалистичких метода. На нивоу Босне и Херцеговине, између осталих, у оквиру Министарства безбедности делују агенције које се баве сузбијањем организованог криминала и то Државна агенција за истраге и заштиту (СИПА), Гранична полиција (ГП) и Канцеларија за сарадњу с Интерполом.²⁹⁹

Субјекти који се баве сузбијањем тероризма на нивоу Босне и Херцеговине јесу: државни органи и институције, политичке организације и странке, хуманитарне и невладине организације, медији и други субјекти.³⁰⁰

Државна агенција за истраге и заштиту (СИПА) - надлежности Државне агенције за истраге и заштиту су прописане Законом о Државној агенцији за истраге и заштиту³⁰¹ и односе се углавном на организовани криминал, тероризам, ратне злочине, трговину људима и друга кривична дела против човечности и вредности заштићених међународним правом, те тешки финансијски криминал. Државна агенција за истраге и заштиту обрађује податке и води евиденције у складу са Законом о полицијским службеницима Босне и Херцеговине, Законом о заштити личних података Босне и Херцеговине и другим прописима Босне и Херцеговине.

---

²⁹⁹ Шикман, М., нав. дело, стр. 214.

³⁰⁰ Радуљ, С., нав. дело, стр. 137.

³⁰¹ Закон о Државној агенцији за истраге и заштиту ("Службени гласник Босне и Херцеговине", број 27/04).

Послови који су у вези са сузбијањем криминала из надлежности ове Агенције јесу:

- спречавање, откривање и истраге кривичних дела из надлежности суда Босне и Херцеговине, а посебно организованог криминала, тероризма, ратних злочина, трговине људима и других кривичних дела против човечности и вредности заштићених међународним правом, те тешког финансијског криминала;
- прикупљање обавештења и података о претходно наведеним кривичним делима, те праћење и анализа безбедносне ситуације и појава које погодују настанку и развоју криминала;
- заштита сведока, с тим што у њену надлежност спада и заштита одређених личности, објеката и имовине;
- спровођење међународних споразума о полицијској сарадњи и других међународних инструмената у њеној надлежности;
- криминалистичке експертизе.

Анализом послова који спадају у надлежност ове агенције може се констатовати да су они обухваћени садржајем појма организованог криминала као и тероризма, те да кроз своју делатност, Агенција даје значајан допринос у спречавању, откривању и доказивању кривичних дела организованог криминала и тероризма. Такође, значајна њена активност у овом правцу јесте и праћење и анализа ситуација и појава које погодују настанку криминала, као и остваривање међународне полицијске сарадње, будући да организовани криминал све више тежи ка интернационализацији.

У организационом погледу у састав Агенције улази више одељења, од којих су, с аспекта сузбијања организованог криминала и тероризма, посебно значајни Криминалистичко-истражно одељење и Финансијско-обавештајно одељење, с тим што одређене видове делатности могу да обаве и Одељење за заштиту личности и објеката и одељење за заштиту сведока. То из разлога што се деловањем ових одељења могу спречити многи терористички напади и пружити одговарајућа заштита лицу које се појавило у улози сведока, а чија је безбедност због датог исказа угрожена.

Гранична полиција - надлежности Граничне полиције (ГП) прописане су Законом о државној граничној служби³⁰² и обухватају: провођење Закона о надзору и контроли преласка државне границе, Закона о кретању и боравку странаца, спречавање, откривање и истраживање кривичних дела прописаних кривичним законима у Босни и Херцеговини када су та кривична дела усмерена против безбедности државне границе или против извршења послова и задатака из надлежности Граничне полиције. Овде спадају кривична дела у складу са одредбама о злоупотреби јавних исправа које служе као доказ идентитета и обавези поседовања визе, те одредбама о кретању и боравку странаца и азилу уколико су почињена приликом преласка границе или су директно везана за прелазак границе, кривична дела која се односе на превоз преко државне границе робе чији промет није допуштен, робе без службеног одобрења или у случају кршења важеће забране. У склопу Граничне полиције делује Централна истражна канцеларија, чија је надлежност вођење, откривање и кривично процесуирање кривичних дела из области организованог криминала, а нарочито у сегменту организоване трговине људима, илегалних миграција и организованих облика кријумчарења робе.³⁰³

Један од приоритета у раду Граничне полиције је борба против свих облика криминала, а посебно тероризма. У Босни и Херцеговини постоје 432 регистрована гранична прелаза, од којих су око 40 признати (од стране ЦАФАО-а) као "међународни" гранични прелази: 37 копнених према Хрватској и Србији и четири међународна аеродрома.

Обавештајно-безбедносна агенција - као самостална агенција за прикупљање безбедносно-обавештајних података делује Обавештајно-безбедносна агенција (ОБА). За свој рад директно је одговорна Парламенту Босне и Херцеговине, односно Парламентарној комисији, а њене надлежности прописане су Законом о обавештајно-безбедносној агенцији Босне и Херцеговине.³⁰⁴ Између осталог, обухватају прикупљање, анализу и дистрибуцију података о организованом криминалу усмереном против Босне и Херцеговине, нарочито у областима трговине дрогом, оружјем и људима, незакониту међународну производњу оружја за масовно

---

³⁰² Закон о Државној граничној служби БиХ, Службени гласник Босне и Херцеговине, број 50/04, измене и допуне 27/07. Наведеним изменама и допунама Закона о ДГС, од 18.4.2007. године промењен је назив у Граничну полицију БиХ.

³⁰³ Шикман, М., нав. дело, стр. 216.

³⁰⁴ Закон о Обавештајно-безбедносној агенцији Босне и Херцеговине ("Службени гласник Босне и Херцеговине", број 12/04 и 20/04).

уништење или компоненти, материјала и уређаја који су потребни за њихову производњу, незакониту трговину производима и технологијама које су под међународном контролом, прикупљање информација о свим оним носиоцима тероризма који оправдавају употребу насиља ради остваривања политичких, верских, етничких или идеолошких циљева.

У том контексту, Обавештајно-безбедносна агенција треба да спречи да Босна и Херцеговина буде место где терористи изводе терористичке акције, треба да пружи гаранције за супротстављање терористичким активностима које се планирају у Босни и Херцеговини, треба да спречава да Босна и Херцеговина буде извор средстава или материјала за терористичке активности, обезбеди да Босна и Херцеговина не буде база или центар за обуку терориста, треба да заштити институције Босне и Херцеговине, као и заштити државне функционере и грађане који путују или раде у иностранству.

Из претходног се може закључити да се Обавештајно-безбедносна служба у оквиру своје делатности укључује индиректно, али и директно у сузбијању организованог криминала и тероризма. У склопу овакве активности ове службе, треба посматрати и сарадњу коју она остварује са органима откривања, гоњења и пресуђења, као и другим субјектима у оквиру привредног и ванпривредног живота, укључујући и грађане, због добијања релевантних података од интереса за основну делатност ове службе.

Ако се пође од чињенице да тероризам и организовани криминал представљају запажени фактор угрожавања безбедности на националном и глобалном нивоу, јасно је да делатност Обавештајно-безбедносне службе у спречавању, откривању и доказивању ових кривичних дела из области криминалне делатности представља значајан допринос у политици њиховог супростављања.

Судови - оно што је битно за судове, када су у питању кривична дела организованог криминала и тероризма, јесте потреба за ажурношћу и ефикасношћу кривичног поступка и одговарајућа казнена политика. Судови, применом кривичних санкција, утичу на остваривање индивидуалне и генералне превенције, али својим репресивним мерама изолују за једно време учиниоце ових кривичних дела, чиме доприносе ефикаснијем супротстављању овим видовима криминала. Организација судова је регулисана посебним законом, али са аспекта сузбијања организованог

криминала и тероризма, значајно је да је формирано Одељење Суда Босне и Херцеговине за организовани криминал.

Међународне организације, посебно одговарајућа тела OUN и OSCE, као и Уред високог представника (OHR), укључујући и невладине организације, кроз разне облике своје помоћи такође представљају значајне субјекте у сузбијању организованог криминала и тероризма у Републици Српској, односно на просторима целе Босне и Херцеговине.

Поред институција на државном нивоу, супротстављање организованом криминалу и тероризму врши се и на нивоу ентитета, и то на нивоу Федерације Босне и Херцеговине – Федерално министарство унутрашњих послова (ФМУП), Републике Српске – Министарство унутрашњих послова Републике Српске, те Брчко дистрикта – Полиција Брчко дистрикта.

Полиција - је била и остала основни орган откривања свих кривичних дела која се гоне по службеној дужности, па и кривичних дела из области организованог криминала и тероризма. Овај орган, адекватном применом одговарајућих репресивних метода, непосредно учествује у откривању ових кривичних дела и у прикупљању и обезбеђењу личних и материјалних доказа. У тој активности овај орган остварује сарадњу са другим надлежним органима откривања, контроле и надзора као и са државним тужиоцем и неким другим органима, укључујући и неке институције, а међу њима и предузећа, установе и организације у оквиру привредне и ванпривредне делатности.

Полиција треба спречити организовани криминал на његовим извориштима, морају му се сећи уобичајене руте и пленити противправно стечена имовина. Она треба пратити токове илегално стеченог новца и вршити његову конфискацију, уз истовремено спровођење кампање за подршку јавности. Треба извршити професионализацију полиције, што је тежак и изазован посао.³⁰⁵

При откривању и доказивању кривичних дела организованог криминала и тероризма полиција примењује криминалистичке методе из своје надлежности и у оквиру њих одговарајуће криминалистичко - тактичке радње и мере, одговарајуће видове специјалних истражних техника и поједине радње доказивања, чиме обезбеђује информације оперативног и доказног значаја.

---

³⁰⁵ Modly, D.: *Neki faktori koji otežavaju ili onemogućavaju borbu protiv organizovanog kriminaliteta*, Kriminalističke teme, FKN, Sarajevo, 2004, str. 66.

Један од најозбиљнијих проблема у борби с организованим криминалом и тероризмом је "цурење" информација из полиције. То прати неповезаност информација. Где год се за то укаже потреба, треба спровести унутрашње реструктурирање у полицији и побољшати сарадњу међу службама, те децентрализовати доношење одлука. Закон о кривичном поступку као и неки подзаконски акти садрже низ радњи и мера на чију примену је овлашћена полиција и које мере она примењује најчешће у поступку, индицијалног метода откривања и доказивања кривичних дела, с циљем да одређене индиције које су имале оперативни значај добију доказну снагу.

У оквиру Федерације Босне и Херцеговине постоји *десет кантона*. У сваком од кантона делују кантонална министарства унутрашњих послова, која се састоје од полицијских управа формираних на територијалном и функционалном принципу. Надлежности Федералног министарства унутрашњих послова (Управе полиције ФМУП-а) прописане су Законом о унутрашњим пословима Федерације Босне и Херцеговине³⁰⁶ и односе се, поред осталог, на сузбијање кривичних дела тероризма, међукантоналног криминала, стављања у промет опојних дрога, организованог криминала, проналажење и хапшење извршилаца ових кривичних дела у складу са наведеним Законом.

Министарство унутрашњих послова Републике Српске има надлежности прописане Законом о унутрашњим пословима Републике Српске. Министарство је организовано кроз рад пет центара јавне безбедности, који су директно повезани са седиштем Министарства. У функционалном смислу Министарство сачињава седам управа, од којих је једна Управа криминалистичке полиције. Рад Управе криминалистичке полиције усмерен је, поред осталог, на сузбијање организованог криминала, сузбијање производње и промета опојних дрога, привредни криминал и корупцију, крађе моторних возила, као и дела из домена општег криминала.

Полиција Брчко дистрикта има потпуну, стварну и месну надлежност на подручју Брчко дистрикта прописану Законом о Полицији Брчко дистрикта. Јединица криминалистичке полиције обавља дужности у складу са Законом с акцентом на борби против тешког и организованог криминала. Организацијска јединица криминалистичке полиције нарочито обавља дужности које се односе на:

---

³⁰⁶ Закон о унутрашњим пословима ФБиХ, "Службене новине Федерације Босне и Херцеговине", број: 49/05.

спречавање кривичних дела; откривање кривичних дела, прекршаја и привредних преступа и истрагу под надзором јавног тужиоца; специјалне послове полиције; сакупљање и чување доказа; припремање предмета на захтев јавног тужиоца и судова дистрикта и обавља друге активности одређене законом, које су по својој природи и условима у оквиру задатака ове организацијске јединице.

Тужилац - представља значајан субјект у откривању и доказивању кривичних дела организованог криминала и тероризма, а његов превасходни задатак је гоњење учинилаца кривичних дела. Важно је истаћи и то да су му законским решењима дата и нека нова овлашћења у односу на покретање и вођење истраге и на рад полиције у поступку који претходи истрази као и фази руковођења истрагом. Сходно томе, ако се узму у обзир и остале одредбе Закона о кривичном поступку, може се говорити о новој улози тужиоца којом би се остварили резултати у откривању и доказивању тежих кривичних дела, где спадају и кривична дела тероризма и организованог криминала.³⁰⁷

Нова овлашћења тужиоца су значајна, јер се њиховим благовременим коришћењем, како то закон регулише, могу обезбедити ваљани материјални и лични докази. Међутим, тужилац не мора да буде ни полицајац ни вештак, али мора познавати криминалистичке садржаје који се односе на проналажење, обезбеђење и вештачење материјалних трагова, као и њихову оперативну вредност и начин њиховог коришћења кроз индицијални метод откривања и доказивања кривичних дела. Према томе, нова улога тужиоца захтева познавање оперативне и доказне могућности сваког трага, њихове релевантности и редослед предузимања појединих криминалистичких радњи и мера.

Ако се сагледа и анализира садржај нове улоге тужиоца, може се закључити да је она много сложенија, оперативнија, а самим тим и одговорнија, што подразумева стручност тужиоца и његово располагање новим савременим криминалистичким знањима и методама приликом њихове примене у откривању и доказивању кривичних дела организованог криминала и тероризма.

Систем безбедности у Босни и Херцеговини је оптерећен разним друштвеним проблемима који индиректно и директно успоравају његово формирање и адекватно функционисање. Ти проблеми су вишеслојни и веома комплексни као што су друштвено уређење, недефинисано законодавство, неажурност судства,

---

³⁰⁷ Бошковић, М., нав. дело, стр. 244.

непостојање међусобне координације између субјеката безбедности итд. Такође, непостоји сарадња различитих нивоа безбедности који у оквиру своје надлежности обављају одређену безбедоносну функцију. Иако на државном нивоу постоје субјекти којима су у надлежност стављени задаци из области безбедности као што су Државна агенција за истраге и заштиту, Гранична полиција, Обавештајно безбедоносна агенција и Оружане снаге, те Тужилаштво и Суд Босне и Херцеговине, они нису још довољно способни да пуним капацитетом преузму све послове који су им у надлежности. Због тога им често део послова преузимају ентитетске и кантоналне полицијске агенције.

5.2.2. Међународни субјекти супротстављања организованом криминалу и тероризму у Босни и Херцеговини

У супротстављању организованом криминалу и тероризму на међународном плану, значајну улогу има и делатност Већа за регионалну сарадњу, које преко својих органа ради на успостављању регионалне сарадње, као нужног вида заједничког деловања с циљем постизања бољих резултата у спречавању и откривању организоване криминалне делатности. Посебно значајна иницијатива Већа за регионалну сарадњу против организованог криминала је SPOC (Stability Pact Initiative for Organized Crime), чија се делатност испољава кроз стратегију, прописе, развијање мултидисциплинарних механизма и формирање специјализованих јединица ради унапређења сарадње на плану сузбијања организованог криминала. У оквиру SPOC-а делује Регионална извршна група, која покреће и спроводи низ активности на подручју Југоисточне Европе, управо ради адекватне и ефикасније примене одговарајућих превентивних и репресивних мера на плану борбе против организованог криминала и тероризма.

Веома значајну делатност у сузбијању транснационалног организованог криминала испољава SECI центар (Southeast European Cooperative Initiative/ Иницијатива за сарадњу у Југоисточној Европи), са седиштем у Букурешту, у оквиру којег делује специјална полицијска јединица у чији задатак спада супротстављање:

- илегалној трговини дрогом;
- кријумчарењу разних врста робе;
- кријумчарењу аутомобила;
- организовању илегалних миграција људи;

- проституцији;
- финансијском криминалу;
- царинским преварама.

У ове облике супротстављања транснационалном организованом криминалу укључени су полицијски и царински органи свих земаља Југоисточне Европе.

Такође је и Организација за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС), са циљем ефикаснијег сузбијања најтежих облика делатности организованог криминала и тероризма, основала полицијску асоцијацију регионалног значаја у коју су укључене земље југоисточног Балкана (Румунија, Бугарска, Албанија, и све државе на простору бивше Југославије).

Поред наведених, значајне су и друге активности Међународне заједнице, као што је програм ОSTOPUS, који представља заједнички пројекат ЕУ и Савета Европе, чији је циљ пружање помоћи земљама Југоисточне Европе за усвајање међународних правних инструмената и европских стандарда за успешно сузбијање организованог криминала, тероризма и корупције.

Такође, одређене активности на овом плану испољавају и Европска комисија, Јадранско-јонска иницијатива, Централноевропска иницијатива, као и друга тела Међународне заједнице.³⁰⁸

Интерпол - је Међународна организација криминалистичке полиције или ИНТЕРПОЛ (*International Criminal Police Organization*) основана је 1923. године са сврхом међународне криминалистичко полицијске сарадње.³⁰⁹ Оквир деловања Интерпола и његови циљеви одређени су Статутом организације, у члану 2. који предвиђа да треба: 1) осигурати и развијати најшире узајамно помагање свих органа криминалистичке полиције у оквиру постојећих закона у разним земљама, а у духу "Опште декларације о правима човека" и 2) установити и развијати све установе способне да успешно допринесу спречавању и кажњавању кривичних дела општег права.

³⁰⁸ Бошковић, М., нав. дело, стр. 427–428.

³⁰⁹ Интерпол је основан 1923. године на Међународном полицијском конгресу (3 – 8. 9. 1923. године) у Бечу уз учешће делегата из деветнаест држава. Основан је под називом Међународно полицијско удружење, са седиштем у Бечу. Удружење је настојало да развија сарадњу са националним криминалистичким полицијама земаља чланица, као и размену информација. Анексијом Аустрије (стварање политичке уније између Немачке и Аустрије) и почетком Првог светског рата дошло је до прекида рада удружења. У Паризу, 1946. године, обновљен је рад удружења под новим називом "Међународна комисија криминалистичке полиције". Наредних десет година, Интерпол је деловао под тим именом, да би на XXV заседању 1956. године у Бечу, одређен садашњи назив "Међународна организација криминалистичке полиције". Интерпол је друга највећа међународна организација у свету, након Уједињених нација.

У периоду између 1967. и 1983. године усвојено је 17 резолуција које се односе на кривична дела преко којих се врши тероризам. У односу на касније усвојена документа, посебно се издвајају она која експлицитно именују тероризам – Насилни криминалитет, општепознат под називом тероризам из 1984. године и Водич за борбу против међународног тероризма из 1986. године.³¹⁰

Главна иницијатива у овој области остварује се преко посебне радне групе (*Fusion Task Force*) која је формирана након терористичког напада 11. септембра 2001. године у Сједињеним Америчким Државама. Примарни задаци ове радне групе укључују: идентификацију активних терористичких група и њихових чланова, прикупљање и размену информација и обавештајних података ради подршке аналитичким способностима земаља чланица за анализу терористичке претње.

Интерпол је био домаћин две успешне међународне конференције о биолошком тероризму 2004. и 2005. године, које су окупиле стотине високих полицијских званичника и стручњака из специјализованих области са циљем осмишљавања стратегије за супротстављање овом облику тероризма.³¹¹

Еуропол - Канцеларија европске полиције – Еуропол (*European Police Office – EUROPOL*) је организација Европске уније за кривични прогон, која прикупља информације о кривичним делима организованог криминала и тероризма. Циљ Еуропола је побољшање сарадње и делотворности између меродавних органа држава чланица (агенција за спровођење закона), ради спречавања и борбе против организованог криминала и тероризма. Његова мисија је да доприноси кривичном прогону унутар Европске уније, у борби против организованог криминала и тероризма.³¹²

Еуропол има за циљ да побољша ефикасност надлежних органа држава чланица и њихову сарадњу на превенцији и у борби у супротстављању тероризму, илегалној трговини дроге и другим облицима организованог криминала и то у оним случајевима када индиције указују на делатност неке криминалне организације на просторима две или више земаља.

---

³¹⁰ Стајић, Љ., нав. дело, стр. 302–303.

³¹¹ Пена, У.; Амицић, Г.: Међународне интеграције у борби против тероризма, у: Сузбијање криминала и европске интеграције, Зборник радова, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2010, стр. 465.

³¹² Шикман, М., нав. дело, стр. 211.

Ради испуњења претходног циља, Еуропол ће се у право време ангажовати на превенцији у борби против:

- илегалне трговине дрогом;
- илегалне трговине радиоактивним супстанцама;
- илегалне емиграције;
- експлоатације људских бића;
- трговине украденим возилима.

Конвенцијом је предвиђено да ће се Еуропол, најкасније након две године од њеног ступања на снагу, ангажовати у супротстављању кривичним делима тероризма којим се угрожавају животи, физички интегритет и слобода људи, као и њихова имовина. Такође, у надлежност Еуропола спадају и они облици криминалне делатности који се односе на прање новца добијеног криминалом, као и на друга кривична дела која су у вези са прањем новца.

Веома је значајно да Еуропол не искључује сарадњу са земљама које нису чланице Европске уније, већ напротив, због веће ефикасности у супротстављању свим врстама криминала из његове надлежности, и са другим земљама остварује одговарајуће видове сарадње.

Када се разматра активност Еуропола у сузбијању транснационалног организованог криминала и тероризма, а посебно у супротстављању кријумчарењу дрогом, не сме се запоставити ни делатност његовог посебног Одељења за дрогу (EDU).

Уједињене нације - имају највећи допринос супротстављању тероризму и организованом криминалу на глобалном нивоу. Ако проблем свеобухватног одређења тероризма и организованог криминала за сада остаје нерешив у пољу међународног права, оно у шта нема сумње још од усвајања Повеље УН јесте забрана претње и употребе силе у међународним односима.

Такође, Савет безбедности Уједињених нација, својом Резолуцијом 1373 од 28. септембра 2001. године, формирао је Комитет за борбу против тероризма (*Counter-Terrorism Commitete – CTC*),³¹³ који би надгледао имплементацију поменуте Резолуције у борби против тероризма, али и могућности и потенцијале појединих

---

³¹³ Комитет против тероризма УН тренутно се налази у фази реконструкције, при чему је формиран Извршни директорат Комитета (*Counter-Terrorism Excetutive Directorate*), као специјални политички елемент УН, који је успостављен до 31. 12. 2007. године.

држава за примену резолуције. У том контексту Комитет има водећу улогу у промовисању колективне акције против међународног тероризма.

Поред наведених активности, Уједињене нације спроводе различите развојне програме превенције и спречавања тероризма и организованог криминала, као и техничке помоћи за превенцију и спречавање тероризма и организованог криминала. Ове активности Уједињене нације проводе кроз Комисију Уједињених нација за превенцију криминала и кривично право (*UN Commision of Crime Prevention and Criminal Justic*), Канцеларију Уједињених нација за спречавање злоупотребе дроге и криминала (*United Nations Office on Drugs and Crime – UNDC*) и Комитет за борбу против тероризма (*Counter –Terrorism Commitete – CTC*), али и кроз друге међународне организације. Као пример реализације таквих програма може се навести специјални састанак који је одржан марта 2004. године у Бечу, на којем су учествовали представници Канцеларије Уједињених нација за спречавање злоупотребе дроге и криминала, Комитета за борбу против тероризма и 40 других регионалних организација које су биле придружене Организацији за европску безбедност и сарадњу. Резултат овог специјалног састанка је Бечка декларација, у којој је представљен начин учешћа земаља у спречавању тероризма, кроз размену информација с Комитетом за борбу против тероризма и другим релевантим институцијама, укључујући примену програма техничке помоћи државама које учествују у борби против тероризма. На тај начин Уједињене нације настоје изградити партнерске односе међународне заједнице у превенцији тероризма, као и борби против тероризма широм света.

Канцеларија Уједињених нација за дроге и криминал је специјализована агенција Уједињених нација, која ради са националним владама, невладиним организацијама и грађанима са циљем повећања међународне сарадње, кроз иницирање и надзор над многобројним пројектима и програмима спречавања организованог криминала. Канцеларија остварује сарадњу путем пружања техничке помоћи у борби против организованог криминала и тероризма, обуци у примени кривичног права (обука полицијских истражилаца, судија, тужилаца, обавештајних аналитичара и цариника), размени информација, процени трендова организованог криминала, заштити сведока и других активности.

Процена трендова организованог криминала је битан услов за супротстављање организованом криминалу, којем Канцеларија поклања посебну

пажњу. Канцеларија је урадила две процене регионалних трендова организованог криминала. Први је покрио централноазијски регион, са посебним освртом на Казахстан, Таџикистан, Узбекистан и Републику Киргизију. Друга процена регионалних трендова организованог криминала односила се на западноафрички регион, укључујући Обалу Слоноваче, Сенегал, Гану, Нигерију и Сијера Леоне. Процена трендова организованог криминала за Источну Африку и Јужну Азију је планирана.

Европска унија - даје значајан допринос супротстављању тероризму и организованом криминалу. Компетенције Европске уније у супротстављању тероризму и организованом криминалу базирају се на две деценије сарадње међу владама земаља Европске уније, као и интеграционе сарадње међу поменутим земљама. Тренутни одговор Европске уније на тероризам и организовани криминал одређен је њеним међународним обавезама из 12 конвенција о борби против ових појава из 1996. године, из Акционог програма Г8 (Лион) и радом Организације за финансијско деловање (Financial Action Task Force).

Европском повељом из 1992. године одређене су три области политике или три "потпорна стуба" који се односе на борбу против тероризма. Европска заједница представља први наднационални "стуб", а постоје и два међувладина; други се односи на заједничку спољну и безбедносну политику, а трећи "стуб" се тиче сарадње држава у правосуђу и унутрашњим пословима – ЈХА (Justice and Home Affairs). Најважнија разлика међу "стубовима" је степен ограничавања могућности самосталног одлучивања држава. То је истовремено основни разлог што је успостављена таква структура.

Европска унија је почела с установљавањем противтерористичких мера пре 11. септембра 2001. године. Оне су укључивале ширење мреже официра за везу у борби против тероризма (CTLO) која припада Полицијској радној групи за борбу против тероризма (PNJGT), те други "потпорни стуб" – Радну групу за борбу против тероризма (COTER). Поред тога, Здружена акција ЈХА из 1996. године захтевала је креирање и развитак Директората за специјализоване надлежности у борби против тероризма, оспособљавање и експертизу у државама чланицама.

Једна од најзначајних мера била је укључивање борбе против тероризма у овлашћења Еуропола 1999. године. Програм од пет приоритетних задатака усаглашен је, у вези са сузбијањем тероризма, са задацима који следе. Штавише,

предузимање корака зависило је од одобрења Министарског савета ЈХА и они су се могли предузимати само ако су обављени претходни задаци. Потенцијални допринос Еуропола постао је још уочљивији после првог извештаја о борби против тероризма Министарском савету ЈХА. Овај извештај односио се на установљавање јединице Еуропола за борбу против тероризма – сада познате као "Тежак злочин" (Serious Crime – SC5) – унутар безбедносне зоне у одељењу за борбу против организованог криминала Еуропола.

Почетних пет задатака јединице односило се на:

- подстицање размене информација између држава чланица и овлашћених субјеката за борбу против тероризма;
- креирање почетних серија за фајлове за аналитички рад у борби против тероризма;
- креирање центра за борбу против тероризма и одговарајућу легислативу;
- преузимање одговорности за администрацију Директоријума ЕУ за оспособљавање за борбу против тероризма;
- креирање глосаријума терористичких група.

Поред ових, утврђена су три још приоритетнија задатка:

- креирање прописа у вези са поделом одговорности на националном нивоу;
- подношење извештаја о ситуацији, као и тенденцијама;
- израда класификације доступних извора информација.³¹⁴

Босна и Херцеговина, као и многе друге земље, није поштеђена кривичних дела која садрже елементе из иностранства. Због тога Босна и Херцеговина настоји да успостави сарадњу и са органима безбедности земаља које нису чланице предходно наведених организација. Мада таква сарадња наилази на потешкоће, како политичке тако и процедуралне природе, мањег је обима, а значајна је не само са оперативног већ и политичког станишта. Интензивирање сарадње у Босни и Херцеговини неопходно је због спречавања и сузбијања специфичних облика криминала као што су тероризам, илегални промет ватреног оружја и муниције, дроге, возила и слично.

Међународно супротстављање организованом криминалу и тероризму се данас одвија кроз разне видове сарадње која се стално модификује и усавршава. Та сарадња у Босни и Херцеговини наилази и на одређене проблеме, који се пре свега

---

³¹⁴ Пена, У.; Амицић, Г., нав. дело, стр. 461-462.

огледају у недостатку законских претпоставки којима се она стандардизује између земаља, недостатак специјализованих образовања, још недовољно искуство у овој врсти сарадње између полицијских служби, те недовољно упознавање са одговарајућим међународним протоколима за спровођење сарадње и слично.

5.3. Правни оквир супротстављања организованом криминалу и тероризму у Босни и Херцеговини

5.3.1. Међународноправни стандарди супротстављања организованом криминалу и тероризму

Данашње терористичке организације и криминалне групе карактерише постојање више или мање разгранатих мрежа које делују у оквиру више држава. Нису ретки случајеви да се терористи на територијама једних држава припремају, обучавају за терористичке акте, а на територијама других држава врше кривична дела. Дешава се да поједине државе јавно осуђују тероризам, а потајно, на различите начине, помажу терористичке организације. Због тога се често указује на постојање различитих стандарда у погледу међународне сарадње у сузбијању тероризма.³¹⁵

Међународноправни стандарди у превенцији криминала и тероризма подразумевају постојање одређених међународноправних механизма, који прописују успостављање одређених услова у области превенције криминала и тероризма, како би се постигао што већи степен и ниво спречавања ових појава. Поред тога, међународноправни стандарди превенције криминала и тероризма укључују и одређене сегменте репресивног поступања, јер и репресивно поступање у доброј мери има одређене превентивне ефекте (генерална превенција).

Међународни правни и политички документи производе ефекте у националном правном систему на неколико начина. Њихове одредбе се могу превести у националне правне одредбе. Процес инкорпорације зависи од уставног поретка државе. Устави могу имати веома различит однос према међународном праву, који се креће између два екстрема. Због високог степена и уобичајеног признавања стандарда међународног права путем међународне заједнице као целине, има држава које сматрају да су такве одредбе изнад унутрашњих правних норми и да се стога оне могу непосредно применити у домаћем правном систему.

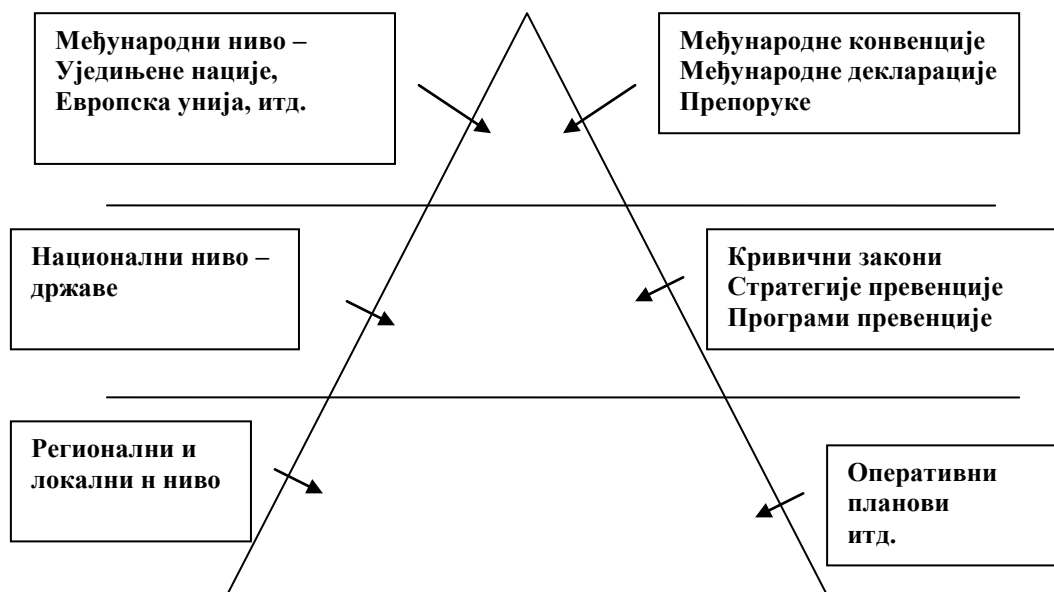
---

³¹⁵ Симоновић, Б.; Пена, У., нав. дело. стр. 673.

У националне системе међународноправни стандарди се могу превести путем непосредне примене од стране националних судова, владиних тела, агенција, као и путем тумачења примене уговора (судије се могу руководити међународним правом у њиховом тумачењу одређене правне норме). Надаље, међународне норме могу бити извор инспирације за промену постојеће политике или за развијање нове политике.

На национална законодавства утичу међународноправни стандарди, кроз усклађивање закона и доношење нових законских прописа, што даље остварује импликације на регионални и локални ниво (слика 10). Важност наведених међународноправних стандарда у превенцији криминала је у томе што се земља потписница обавезује да:

- осигура административне и друге мере ради имплементације конвенција и протокола које је ратификовала;
- своје национално законодавство усклади са свим прихваћеним међународним стандардима у свим областима које третирају наведне конвенције или протоколи;
- предузме све одговарајуће мере за имплементацију ратификованих конвенција и протокола;
- спроведе реформу сектора безбедности и
- осигура сарадњу.

Слика 9.: Однос међународноправног стандарда и националних законодавстава

Тероризам добија посебну димензију након догађаја од 11. септембра 2001. године. Свет у целини је постао сведок сазревања и јављања нове ере тероризма – ере глобалног тероризма, чија је мотивација пре свега етнонационалистичка и религијска. Напади на средства јавног саобраћаја у Лондону, Мадриду и Москви протеклих година су светској јавности показали да и европским земљама прети опасност од терористичких напада, што је довело до бројних реакција и активности Европске уније (састанци, закључци, иницијативе и одлуке).

Појавни облици тероризма и средстава за његово спречавање и контролу дуго су већ предмет разматрања УН и појединих регионалних организација. На међународном плану донето је више значајних докумената са циљем прецизирања појма тероризма, као и мера и поступака који се предузимају у правцу његовог спречавања. Посебан значај има Оквирна одлука Савета ЕУ о борби против тероризма од 13. јуна 2002. године, са изменама и допунама од 2008. године, која има тринаест чланова. За национално кривично законодавство најважнији су: члан 1. којим се дефинише тероризам јединствено за цело подручје ЕУ; члан 2. којим се одређује терористичка група; члан 3. где се набрајају кривична дела која су повезана са тероризмом; члан 5. који се односи на кривичне санкције; члан 6. о посебним основама за ублажавање казне; и чланови 7. и 8. који се односе на одговорност правних лица и кривичне санкције које се према њима могу применити.³¹⁶

У супротстављању организованом криминалу и тероризму на међународном нивоу посебан значај имају међународна акта (конвенције, декларације, препоруке, смернице, акциони планови, заједничке акције, итд.) који третирају област борбе против организованог криминала и тероризма. Најзначајнији међународни документи који директао третирају област супротстављања организованом криминалу и тероризму су:

- Конвенција о сузбијању незаконитих отмица ваздухоплова, од 16. децембра 1970. године - третира се област отмице ваздухоплова;
- Међународна конвенција против узимања талаца, од 17. децембра 1979. године – третирају се питања узимања талаца, односно његовог спречавања на међународном нивоу;

---

³¹⁶ Коларић, Д.: Међународни стандарди у области борбе против тероризма и национално кривично законодавство, у: *Сузбијање криминала и европске интеграције*, Зборник радова, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2010, стр. 293.

- Конвенција о физичкој заштити нуклеарног материјала, од 3. март 1980. године – односи се на механизме заштите нуклеарног материјала;
- Протокол за сузбијање незаконитих аката насиља на аеродромима, од 24. фебруар 1988. године;
- Конвенција Уједињених нација против незаконитог промета опојних дрога и психотропних супстанција, из 1988. године – третира се област незаконитог промета опојним дрогама и психотропних супстанци;
- Конвенција о прању, трагању, привременом одузимању и одузимању прихода стеченог кривичним делом, донета 1990. године - третира област "прања новца", привременом одузимању предмета и одузимању прихода стеченим кривичним делом;
- Резолуција Европске уније (46/51) о мерама за елиминисање међународног тероризма, од 09.12.1991. године – односи се на програм развијања мера с циљем ефикаснијег елиминисање тероризма;
- Напуљска политичка декларација и глобални акциони план у борби против организованог транснационалног криминала, од 1994. године - искључиво посвећена борби против транснационалног организованог криминала, при чему предвиђа, као најефикаснији механизам сузбијања криминалних удружења, одузимање нелегално стечене добити;
- Конвенција о Европолу донета 1995. године - односи се на успостављање Европола, као европске полицијске агенције која има значјане интервенције у супротстављању транснационалном организованом криминалу;
- Резолуција Европске уније (95/Ц 327/04) о заштити сведока у борби против интернационалног организованог криминала, од 23. новембра 1995. године - тиче се заштите сведока са циљем успешне борбе против интернационалног организованог криминала;
- Препорука Рец (96) 8 Европске уније о сузбијању организованог криминала, из 1996. године - препорука Комитета министара државама чланицама о организовању њихових криминалистичких полиција за сузбијање организованог криминала, уважавајући настале глобалне друштвене промене;
- Међународна конвенција о сузбијању терористичких бомбашких напада од 15.12.1997. године – предвиђају се механизми спречавања терористичких бомбашких напада;

- Конвенција Европске уније о борби против корупције у коју су укључени службеници Европских заједница и службеници држава чланица Европске уније од 27. маја 1997 - односи се на спречавање корупције у коју су укључени службеници Европске заједнице и службеници држава чланица Европске уније;
- Акциони план за борбу против организованог криминала, од 28. априла 1997. године – предвиђају се механизми супротстављања организованом криминалу у државама чланицама Европске уније;
- Резолуција (98) 7 Министарског комитета Већа Европе о установљењу "Групе земаља против корупције - ГРЕЦО" из 1998. године - подразумева се успостављање специјализоване институције Савета Европе за процену способности правног и институционалног оквира својих чланица за борбу против корупције;
- Заједничка акција о кажњавању чланства у криминалној организацији у државама чланицама Европске уније (1998) - препорака која се односи на кажњавање чланства у криминалним организацијама, односно увођење ове одредбе у национална законодавства држава чланица;
- Резолуција Европске уније (98/Ц 408/01) о превенцији организованог криминала, са препорукама за креирање стратегије борбе против организованог криминала, од 21. децембра 1998. године – предвиђа се читав низ механизма за креирање превенције организованог криминала кроз доношење и имплементацију стратегија супротстављања организованом криминалу;
- Међународна конвенција о сузбијању финансирања тероризма од 9.12.1999. године – предвиђају се мере спречавања финансирања међународног тероризма, кроз кривичноправно инкриминисање радњи финансирања тероризма;
- Кривичноправна конвенција о корупцији, од 27. јануара 1999. године – са циљем спречавања корупције садржи кривичноправне мере које се предузимају на националном нивоу, као и мере на плану међународне сарадње у спречавању корупције;
- Грађанскоправна конвенција о корупцији, од 4. новембра 1999. године - уводи обавезу државе да грађанима или фирмама надокнади штету насталу због

- корупције државних службеника или органа. Такође, предвиђа и регулисање заштите "инсајдера" - запослених који пријаве сумњу на корупцију;
- Резолуција Савета безбедности (1269/1999) о осуди свих дела тероризма, без обзира на мотив, односно, кад и ко их је извршио - овом резолуцијом се позивају све државе да потпуно примене антитерористичке конвенције које су потписале и да предузму одговарајуће мере – да "откажу уточиште онима који планирају, финансирају и чине терористичка дела, обезбеђујући њихово хапшење, гоњење и екстрадицију";
  - Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала (2000), заједно са три додатна протокола (Протокол против кријумчарења миграната копненим, морским и ваздушним путем и Протокол за сузбијање, заустављање и кажњавање трговине људима, нарочито женама и децом), као и Протокол против недозвољене производње и трговине ватреним оружјем, њиховим деловима, компонентама и муницијом од 31. маја 2001. године представља обиман захват у регулисању супротстављања транснационалног организованог криминала, на начин који је прихватљив највећем броју земаља;
  - Конвенција о узајамној помоћи у кривичним старима између држава чланица Европске уније, од 29. маја 2000. године – којом се регулишу питања узајамне правне помоћи између земаља чланица Европске уније у кривичним стварима;
  - Конвенција о кибернетичком криминалу (2001.) - односи се на питања компјутерског и високотехнолошког криминала, односно његовог спречавања на међународном нивоу;
  - Препорука Рец (2001/11) Комитета министара државама чланицама која се односи на водеће принципе за борбу против организованог криминала од (2001.) - указује на јаку везу између организованог и привредног криминала, нарочито корупције, "прања новца" и преваре, те препоручује државама чланицама принципе супротстављања организованом криминалу, укључујући принципе у вези са генералном превенцијом, кривичноправним системом, међународном сарадњом, истраживању организованог криминала, обуци, итд.;

- Конвенција Уједињених нација против корупције, од 31.октобра 2003. године која разматра кривично правне аспекте корупције и мере за њено спречавање и сузбијање. Тај први глобални правно обавезујући инструмент у области спречавања корупције, поставља нове основе за борбу против корупције и повраћај незаконито стечене имовине. Тај документ олакшава међународну сарадњу у контроли и кажњавању корупције, служи као референтна тачка владама, грађанима и донаторима при њиховом раду и пружа стандарде за области као што су етика у јавном сектору, приступ информацијама и кодекси понашања у приватном сектору;
- Глобални акциони план Уједињених нација против корупције из 2004. године садржи план акције са циљем спречавања корупције како на националном тако и на међународном нивоу;
- Протокол којим се допуњује Европска конвенција о сузбијању тероризма од 15. маја 2003. године;
- Декларација Пакта стабилности са 10 мера за спречавање корупције у Југоисточној Европи, од 12. маја 2005. године — предвиђа десет антикорупцијских мера које је потребно да имплементирају земље југоистичне Европе, које су у процесу придруживања Европској унији;
- Конвенција Савета Европе о прању, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма од 16. маја 2005. године - бави се питањима одузимања нелегално стечене добити криминалом, која између осталог могу бити употребљена за финансирање тероризма,
- Конвенција Савета Европе о борби против трговине људским бићима, од 16. маја 2005. године;
- Међународна конвенција о спречавању аката нуклеарног тероризма, од 14. септембра 2005. године - бави се питањима нуклеарног тероризма, односно његовог спречавања на међународном нивоу;
- Конвенција о полицијској сарадњи у Југоисточној Европи, од 5. маја 2006. године - којом уговорне стране јачају своју сарадњу у борби против претњи по јавну безбедност и/или мир и у превенцији, откривању и полицијској истрази кривичних дела;

- Конвенција Савета Европе о спречавању тероризма од 16. маја 2005. године, ступила на снагу 1. јуна 2007. године - конвенција је отворена за потпис, што значи да још није ратификована у већем броју земаља;
- Препорука Рец (2005) 10 Комитета министара државама чланицама о специјалним истражним техникама" у односу на тешки криминал, укључујући дела тероризма, од 20. априла 2005. године - садржи препоруке о коришћењу специјалних истражних техника на националном нивоу, као и у међународној сарадњи.

Полазећи од чињенице да су организовани криминал и тероризам у све већој експанзији, онда потреба изградње међународноправних стандарда њиховог сузбијања добија посебно на значају. Дакле, изузетно је значајно постојање међународноправних стандарда и њихово даље развијање. Ови стандарди, могу бити различити, по природи и врсти и имају различит значај у сузбијању организованог криминала и тероризма. Јасно је да међународноправни документи, као извори домаћег законодавства (пре свега кривичног) имају изузетно важну улогу. На овај начин се најбоља пракса поставља као стандард и доприноси се усклађивању законодавства националних држава у сузбијању организованог криминала и тероризма.³¹⁷

5.3.2. Кривичноправно одређење организованог криминала и тероризма у Босни и Херцеговини

Кривичноправно одређење организованог криминала - Према Кривичном закону Босне и Херцеговине (Општи део, члан 1.) злочиначка организација (*став 19*) дефинисана је као организована група људи³¹⁸ од најмање три лица, која постоји неко време, делујући са циљем чињења једног или више кривичних дела за која се по закону може изрећи казна затвора три године или тежа. Кривично дело организованог криминала постоји ако неко учини кривично дело прописано Кривичним законом Босне и Херцеговине као припадник злочиначке организације (*став 1*) или учини кривично дело прописано Кривичним законом Босне и

³¹⁷ Шикман, М.: Међународноправни стандарди сузбијања организованог криминала, у: *Међународна и национална сарадња и координација у супростављању криминалу*, Зборник радова, Интернационална асоцијација криминалиста, Бања Лука, 2010, стр. 101.

³¹⁸ Организована група људи (*члан 1. став 18. КЗ БиХ*) је група људи која је формирана, а није спонтано настала, ради непосредно следећег чињења кривичног дела и чији чланови не морају имати формално дефинисане улоге, која не мора имати континуитет чланства и развијену организацију.

Херцеговине за које се може изрећи казна затвора три године или тежа казна (*став 2*), односно ако организује или било како руководи злочиначком организацијом (*став 3*) или ако постане припадник злочиначке организације (*став 4*) која заједничким деловањем учини или покуша кривично дело прописано Кривичним законом Босне и Херцеговине, ако за поједино кривично дело није прописана тежа казна.

Радња овог дела се дакле састоји у чињењу било којег кривичног дела прописаног Кривичним законом Босне и Херцеговине од стране лица које је припадник злочиначке организације (*став 1*), или кривичног дела за које се може изрећи казна затвора три године или тежа казна (*став 2*). Из тога произилази да је закон проширио кажњавање припадника злочиначке организације и на дела испод три године, али и радњу извршења дела од стране припадника злочиначке организације ограничено на дело са казном затвора три или више година. Надаље, радња извршења код овог кривичног дела може бити и организовање и руковођење злочиначком организацијом која заједничким деловањем учини или покуша кривично дело прописано Кривичним законом Босне и Херцеговине, ако за поједино дело није предвиђена тежа казна (*став 3*). Најзад, инкриминисано је припадништво злочиначкој организацији која заједничким деловањем учини или покуша кривично дело из Кривичног закона Босне и Херцеговине, ако за одређено дело није предвиђена тежа казна (*став 4*).

Са становишта ефикасног кривичног процесуирања, постојање два правна решења садржана у оваквој инкриминацији нарочито је значајно. Тако је предвиђено да је кривично одговорно и оно лице које само постане припадник злочиначке организације која заједничким деловањем учини или покуша да учини кривично дело. Припадник злочиначке организације не мора нужно и сам учествовати у чињењу или покушају чињења кривичног дела да би био кривично одговоран за кривично дело које учини или покуша учинити организација којој припада. Друго решење се односи на могућност да се припадник злочиначке организације који открије организацију и њено деловање може блаже казнити или у потпуности ослободити од казне (*став 5*). Овакво решење представља нарочито значајно оруђе у рукама тужилаштва и агенција за провођење закона јер, често, пресудну ствар у кривичном процесуирању организованог криминала представљају чињенице до

којих се дође изнутра, односно од припадника злочиначке организације који се одлучи на сарадњу са правосудним органима.

Када су у питању инкриминације кривичног дела организованог криминала, у пракси настају потешкоће у решавању питања стицаја ових дела и дела која су учињена од стране припадника злочиначке организације. Већ је наглашено да је једно од конститутивних обележја свих облика дела из члана 250. и то да је кривично дело учињено, што значи да је извршење таквих дела већ уграђено у законска бића дела из члана 250. као њихово обележје, па би посебно кажњавање за та дела представљало кршење забране двоструког вредновања једне те исте околности, односно двоструког кажњавања за једно те исто недопуштено понашање.³¹⁹

Овај принцип иначе представља опште правило које вреди у свим случајевима, како код кривичноправног вредновања радњи код квалификације кривичних дела, тако и приликом кажњавања односно одмеравања казне, па стога треба бити примењен и у овом случају. То значи да у овим случајевима стицај не постоји, па ће стога суд кажњавати само за ово кривично дело. Овакво схватање се једним делом темељи и на оном делу законског текста у којем стоји "ако за поједино кривично дело није прописана тежа казна", што значи да уколико је за то дело које је учињено евентуално предвиђена тежа казна, онда кажњавање за дело из ових одредаба, по принципу супсидијаритета, отпада. Логичким тумачењем, кажњавање само за ове инкриминације остаје, а отпада за та дела уколико за њих није прописана тежа казна него у овом случају.

Исто тако, при овоме се не сме изгубити из вида ни прописана казна за ова дела која је неупоредиво строжија од казни прописаних за друге инкриминације из овог поглавља које су такође по свом карактеру делатности из стадија припремања, посебно ако се има у виду инкриминација из члана 249. која је слична овој. У питању је управо то, што је већ наглашено, да је у законска бића ових дела већ уграђено кривично дело које је злочиначка организација планирала и што је закон већ "укалкулисао" у казну, па би стога било погрешно и супротно принципу правичности још једном, кроз одредбе о стицају, ову криминалну количину вредновати при одмјеравању казне, тј. двоструко кажњавати. Практично, то заправо и није од неког посебног значаја ако се имају у виду прописане казне за ова дела.

---

³¹⁹ Коенатри кривичних/казнених закона у Босни и Херцеговини, Савјет/Вијеће Европе и Европска комисија, Сарајево, 2005., стр. 804.

Кривични закон Републике Српске за разлику од Кривичног закона Босне и Херцеговине који то није учинио, дефинише организовану криминалну групу, а на различит начин, од поменутог закона, одређује злочиначку организацију. Према Кривичном закону Републике Српске *"организована криминална група"* је група лица од најмање три лица формирана ради вршења кривичних дела за које се може изрећи казна затвора од три године или тежа казна (члан 147. став 12). *"Злочиначка организација"* је удружење од најмање три лица чији чланови су се удружили ради вршења кривичних дела. Деловање злочиначке организације вишег степена усмерено је и према остваривању и задржавању надзора над појединим привредним или другим делатностима, при чему се користи застрашивањем или насиљем ради утицаја на друга лица да им приступе или им се повинују. Злочиначку организацију одликује висок степен повезаности чланова, унутрашња организација на основу односа хијерархије и дисциплине те поделе рада. Злочиначка организација је основ појма организованог криминала (члан 147. став 13).

Као што је уочљиво, дефинисање злочиначке организације је много шире одређено у Кривичном закону Републике Српске у односу на Кривични закон Босне Херцеговине. Не упуштајући се у детаљну анализу разлика овог појма, јасно је да је КЗ Републике Српске дефинишући злочиначку организацију, поставио основе појма организованог криминала, односно дефинисао основне критеријуме одређења организованог криминала, као што су: 1) удруживање најмање три лица; 2) са циљем вршења кривичних дела; 3) остваривање и задржавање надзора над појединим привредним или другим делатностима; 4) остваривање утицаја на друга лица да приступе злочиначкој организацији путем застрашивања или насиља; 5) висок степен повезаности чланова организације; 6) унутрашња организација заснована на хијерархији, дисциплини и подели рада.

При томе је значајно нагласити да иако нека дела чине искључиво "организоване групе", и остала "класична" кривична дела такође могу бити укључена у "организовани криминал", тако да врста извршеног дела не може бити искључиво обележје ове врсте криминала. Но, из практичних разлога, будући да нека дела чине углавном организоване групе често се, посебно у полицијској и тужилачкој пракси, одређују врсте кривичних дела у вези са организованим криминалом, па се праћењем

таквих кривичних дела омогућава анализа организованог криминала, као и борба против ове негативне друштвене појаве.³²⁰

Кривичноправно одређење тероризма - Када је у питању кривично законодавство у Босни и Херцеговини треба рећи да је оно углавном усклађено са међународним конвенцијама и захтевима међународне заједнице, тако да поред кривичног дела тероризма, кривични закони садрже и поједина кривична дела којима се инкриминишу саучесничке радње. Тако нпр. Кривични закон Републике Српске (у наставку КЗ РС) поред кривичног дела *тероризма* (члан 299.) и кривичног дела *финансирање терористичких активности* (члан 301.) предвиђа и посебне инкриминације којима се кажњавају поједине радње које иначе спадају у радње помагања и припремања. То су: кривично дело *помоћ учиниоцу после извршеног кривичног дела против уставног уређења Републике Српске* (члан 308.), *стварање злочиначког удружења за вршење кривичних дела против уставног уређења Републике Српске* (члан 309.) и *припремање кривичних дела против уставног уређења Републике Српске* (члан 310).

Кривични закон Босне и Херцеговине (у наставку КЗ БиХ), након усвајања Закона о изменама и допунама Кривичног закона БиХ, поред кривичних дела *тероризам* (члан 201.) и *финансирање терористичких активности* (члан 202.), предвиђа и кривична дела: *јавно подстицање на терористичке активности* (члан 202а.), *врбовање ради терористичких активности* (члан 202б.), *обука за извођење терористичких активности* (члан 202ц.) и *организирање терористичке групе* (члан 202д.). За разлику од КЗ РС који наведена кривична дела сврстава у групу кривичних дела против уставног уређења, у КЗ БиХ она су сврстана у групу кривичних дела против човечности и вредности заштићених међународним правом.

Кривични закон Федерације БиХ (у наставку КЗ ФБиХ) у посебној глави XVIII, предвиђају групу кривичних дела под називом *кривична дела тероризма*. Ова група садржи три кривична дела, тј. *узимање талаца* (члан 200.), *тероризам* (члан 201.) и *финансирање терористичких активности* (члан 202.).³²¹ Према одредби члана 201. став (1) тероризам врши онај ко почини терористички акт с циљем озбиљног застрашивања грађана или присиљавања органа власти Босне и

³²⁰ Кривични закон Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", бр. 49/03 и 108/04).

³²¹ Марковић, И.; Бабић, М.: Борба против тероризма-кривичноправни аспект, у: *Супротстављање тероризму-међународни стандарди и правна регулатива*, Зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Козара, 2011, стр.180 .

Херцеговине, владе друге земље или међународне организације, да што учини или не учини или с циљем озбиљне дестабилизације или уништавања основних политичких, уставних, привредних или друштвених структура Босне и Херцеговине, друге земље или међународне организације. Специфичност овог законског решења се огледа у томе што је једном инкриминацијом обухваћен и државни и међународни тероризам, који се у упоредном законодавству углавном различито дефинишу и одређују.³²²

Појам терористичког акта одређен је одредбом члана 201. став (4) и обухвата следеће радње, које с обзиром на своју природу или околност, могу озбиљно оштетити државу или међународну организацију: 1) напад на живот лица које може проузроковати његову смрт; 2) напад на телесни интегритет лица; 3) противправно затварање, држање затвореног или на други начин одузимање или ограничавање слободе кретања другом лицу с циљем да се њега или некога другога присили да што учини, не учини или трпи (отмица) или узимање талаца; 4) наношење велике штете објектима Босне и Херцеговине, владе друге државе или јавним објектима, транспортном систему, објектима инфраструктуре, укључујући информатички систем, фиксној платформи која се налази у континенталном појасу, јавном месту или приватној имовини, за коју штету је вероватно да ће угрозити људски живот или довести до знатне привредне штете; 5) отмицу ваздухоплова, брода или другог средства јавног саобраћаја или превоза робе; 6) производњу, поседовање, стицање, превоз, снабдевање, коришћење или оспособљавање за коришћење оружја, експлозива, нуклеарног, биолошког или хемијског оружја или радиоактивних материјала, те истраживање и развој биолошког, хемијског или радиоактивних материјала; 7) испуштање опасних материја или изазивање пожара, експлозија или поплава са циљем угрожавања људских живота; 8) ометање или заустављање снабдевања водом, електричном енергијом или другим природним ресурсом са циљем угрожавања људских живота, и 9) претња извршењем дела из тачке 1. до 8. овог става.

Предузимање ових радњи представља кривично дело тероризма само ако су испуњени и субјективни елементи дела, односно ако је терористички акт предузет с циљем озбиљног застрашивања грађана или присиљавања органа власти Босне и

---

³²² Исто решење има и Казнени закон Републике Хрватске (уведено ЗИДКЗ из децембра 2008. године), док остала кривична законодавства држава са југословенских простора посебно инкриминишу тзв. државни тероризам и међународни тероризам.

Херцеговине, владе друге земље или међународне организације, да нешто учини или не учини или с циљем озбиљне дестабилизације или уништавања основних политичких, уставних, привредних или друштвених структура Босне и Херцеговине, друге земље или међународне организације.

Дакле, за постојање кривичног дела тероризма није неопходно да наведени циљеви буду и остварени. Субјективна страна дела, односно усмереност терористичког акта у правцу одређеног циља представља диференцирајући елеменат овог и других кривичних дела која су обухваћена појединим облицима терористичког акта. Тако нпр. узимање талаца извршено са циљем озбиљног застрашивања грађана или присиљавања органа власти Босне и Херцеговине да нешто учине, представљаће кривично дело тероризма из члана 201. КЗ БиХ. Међутим, ако је оно извршено, а да при том није праћено наведеним циљем, постојаће посебно кривично дело из члана 191. под називом *узимања талаца*.

Квалификовани облици кривичног дела постоје у случају када је услед основног облика дела наступила смрт једног или више лица, као и у случају када је учинилац при извршењу основног облика дела неку особу умишљајно лишио живота. У првом случају предвиђена је казна затвора најмање осам година, а у другом случају најмање десет година или казна дуготрајног затвора.³²³

Законом о изменама и допунама Кривичног закона Босне и Херцеговине, додата је посебна одредба (члан 201. став 4) којом је предвиђена казна затвора од једне до десет година за лице које набави или припреми средство или уклони препреку или предузме неку другу радњу којом створи услове за извршење кривичног дела из става (1) овог дела. Дакле, инкриминисано је припремање кривичног дела тероризма (тзв. *delicta preparata*), при чему је законодавац само набројао неке од припремних радњи, а затим генералном клаузулом проширио могућност примене ове одредбе на све радње којима се стварају непосредни услови за извршење кривичног дела тероризма.

Када је у питању кривично законодавство у Босни и Херцеговини, могли бисмо рећи да оно прати савремене тенденције и кретања у борби против тероризма, што је дошло до изражаја и у најновијим изменама материјалног и процесног кривичног законодавства.

---

³²³ Марковић, И.; Бабић, М., нав. дело, стр. 181.

5.4. Савремене методе супротстављања организованом криминалу и тероризму у Босни и Херцеговини

5.4.1. Примена посебних истражних радњи у сузбијању организованог криминала и тероризма

Мере и радње које се примењују у поступку откривања и доказивања кривичних дела деле се на оперативно-тактичке (потражне) и истражне, односно доказне. *Differentia specifica* једних у односу на друге јесте у томе што се првим долази до индиција (основа сумње, основа подозрења), а другим до доказа као правно релевантних чињеница. Оперативне мере и радње ослобођене су строгог формализма (што никако не значи да је дозвољена произвољност и арбитрерност) у њиховој реализацији – предузимају се у оквиру општих правних принципа и знања и начела криминалистике. За разлику од њих, радње доказивања су прецизно законом нормиране, како у погледу услова предузимања, тако и форме вршења и документовања.

Последњих двадесетак година, са експанзијом организованог криминала и тероризма као најсложеније и врхунске форме криминалног манифестовања у савременом друштву, намеће се потреба проналажења адекватних мера и поступака намењених њиховом супротстављању. Укључујући нове технологије, савремена научна сазнања и донекле промењене криминално-политичке циљеве, такве мере и радње морају чинити добру основу у борби против најтежих облика криминала данас.³²⁴

Коришћење савремених научних и технолошких достигнућа у супротстављању организованом криминалу и тероризму, поготово у сегменту њиховог откривања и обезбеђења доказа, сматра се императивом у савременим условима. Органи унутрашњих послова могу имати успеха у сузбијању тих кривичних дела, нарочито организованог криминала и тероризма, само уз коришћење савремених техничких средстава. Према томе, нема дилеме да ли државни органи, посебно органи откривања и гоњења, а првенствено полицијски органи треба да користе савремена технолошка достигнућа у сузбијању криминала.³²⁵

³²⁴ Маринковић, Д., нав. дело, стр. 262.

³²⁵ Симовић, М.: *Кривично процесно право*, Правни факултет, Бихаћ, 2005, стр. 157.

Такође не би требало да буде дилеме око тога да се поменута техничка средства и методи могу користити не само ради обезбеђења доказа, већ и са циљем спречавања криминала и тероризма, обезбеђењем благовремених и квалитетних информација о планирању и припремању кривичних дела.³²⁶

Специјалне истражне технике подразумевају посебно специјализоване методе, које под истим називом предвиђа и Конвенција УН против транснационалног организованог криминала. Наиме, ова конвенција предвиђа примену специјалних истражних техника тако што ће се те методе примењивати ако то дозвољавају основни принципи домаћег правног система сваке земље потписнице и то у оквиру могућности сваке државе и под условима прописаним њеним домаћим законодавством.

Под тим условима држава предузима неопходне мере да омогући, тамо где процени да је то целисходно, коришћење специјалних истражних техника, као што је електронско праћење или други облици надзора и тајне операције, од стране надлежних органа на њеној територији за потребе ефикаснијег откривања кривичних дела организованог криминала и тероризма. Ради успешнијег и свеобухватнијег коришћења специјалних истражних техника у односу на кривична дела организованог криминала и тероризма, државе потписнице могу да закључе одговарајуће билатералне или мултилатералне споразуме или аранжмане у контексту сарадње на међународном плану. Уколико нема потписаних споразума и аранжмана, у случају потребе, државе потписнице одлуку о коришћењу специјалних истражних техника, на међународном нивоу, доносе од случаја до случаја.

Прихватајући обавезу из наведене конвенције, Република Српска је предвидела одређене методе специјалних истражних техника, тако што је одредбама Закона о кривичном поступку прописала посебне истражне радње, и то:

- 1) надзор и техничко снимање телекомуникација;
- 2) приступ компјутерским системима и компјутерско сравање података;
- 3) надзор и техничко снимање просторија;
- 4) тајно праћење и техничко снимање лица и предмета;
- 5) прикривени истражитељ;
- 6) симуловани откуп предмета и симуловано давање откупнине;
- 7) надзирани превоз и испорука предмета.

---

³²⁶ Водинелић, В.: *Правне основе тајних оперативно-тактичких радњи, магнетофонског и оптичког фиксирања чињеница, употребе прислушних средстава и специјалне опсервације*, Архив за правне и друштвене науке, Београд, број 3/1994, стр. 440.

Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине предвиђа да се ове радње могу одредити за кривична дела против: Босне и Херцеговине, човечности и међународног права, тероризма, као и за она кривична дела за која се може изрећи казна затвора најмање три године или тежа казна. Оваква одредба указује да примена наведених специјалних истражних техника обухвата најтежа кривична дела, што значи да се примењују и за кривична дела организованог криминала и тероризма, али и за сва друга кривична дела за која је предвиђена казна затвора најмање три године.³²⁷

Треба истаћи да специјалне истражне технике не представљају ексклузивни производ садашњице и савремених тенденција у кривичном праву и криминалистици, односно није реч о методама супротстављања криминалу које су осмишљене последњих деценија XX и почетком XXI века. Наиме, специјалне истражне радње суштински постоје прилично дуго и прилично дуго се у различитим модалитетима и примењују у откривању и сузбијању кривичних дела, као и прикупљању чињеница од значаја за безбедност државе или друштва, при чему су као такве спадале у сегмент тајног полицијског арсенала који је, сходно времену, био изван законске регулативе.³²⁸

Посебне истражне радње могу се применити против лица за које постоје основи сумње да је само или заједно с другим лицима учествовало или учествује у извршењу наведених кривичних дела, ако се на други начин не могу прибавити докази или би њихово прибављање било повезано са несразмерним тешкоћама. Такође, посебне истражне радње могу се применити и према лицу за које постоје основи сумње да учиниоцу, односно од учиниоца кривичног дела преноси информације у вези са кривичним делом, односно да учинилац користи његово средство комуникације.

При примени посебних истражних радњи полицијски орган или друга лица не смеју предузимати активности које представљају подстрекавање на извршење кривичног дела. У противном, такве активности представљају околност која искључује кривично гоњење подстрекиваног лица за кривично дело учињено у вези са овим радњама.

---

³²⁷ Бошковић, М., нав. дело, стр. 217.

³²⁸ Маринковић, Д., нав. дело, стр. 265–266.

Посебне истражне радње одређује судија за претходни поступак писменом наредбом коју доноси на основу образложеног предлога тужиоца. У изузетним случајевима, ако се писмена наредба не може добити на време и ако постоји опасност од одлагања, може се започети са извршавањем истражне радње и на основу усмене наредбе судије за претходни поступак, с тим да писмени налог судије за претходни поступак мора бити прибављен у року од 24 часа од издавања усмене наредбе.

У погледу трајања посебних истражних радњи, одређено је да посебне истражне радње могу трајати најдуже до месец дана, а из посебно важних разлога могу се, на образложен предлог тужиоца, продужити за још месец дана, с тим да прве три набројане мере и радње могу трајати укупно најдуже шест месеци, а следеће две, укупно најдуже три месеца. Посебне истражне радње обустављају се писменим налогом судије за претходни поступак, ако су престали разлози због којих су радње биле одређене. Наредба судије за претходни поступак, образложен предлог тужиоца, као и други списи у вези са применом посебних истражних радњи, чувају се у посебном омоту списка, који се отвара само за посебне истражне радње.³²⁹

Материјал добијен предузимањем посебних истражних радњи (информације, подаци, предмети, итд.), полицијски орган, заједно са извештајем, предаје тужиоцу, док тужилац о предузетим посебним истражним радњама саставља писмени извештај, који доставља судији за претходни поступак, на основу којег судија за претходни поступак проверава да ли је поступљено по његовој наредби. Подаци и информације добијене предузимањем посебних истражних радњи чувају се док се чува судски спис. Техничке снимке, исправе и предмети прибављени под и на прописан начин могу се користити као доказ у кривичном поступку, док се прикривени истражитељ и лица која су провела посебне истражне радње могу саслушати као сведоци у току спровођења радњи. Случајни налаз, односно информације и подаци добијени предузимањем посебних истражних радњи, не могу се користити као доказ, ако се не односе на наведена кривична дела.³³⁰

Надзор и техничко снимање телекомуникација. То је једна од најважнијих посебних истражних радњи у супротстављању организованом криминалу и тероризму из два разлога: прво, доказна вредност ове посебне истражне радње је

---

³²⁹ Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине ("Службени гласник Босне и Херцеговине", бр. 36/03).

³³⁰ Шикман, М., нав. дело, стр. 376.

неспорна, јер властите речи осумњиченог најбоље доказују његова дела и намере и друго, електронски надзор омогућава деловање пре извршења кривичног дела, уколико се применом ове технике открије планирање и припремање његовог извршења.

Ова посебна истражна радња састоји се у тајном надзору (прислушкивању) и снимању разговора који се воде на даљину. Том радњом обухваћен је надзор и техничко снимање свих средстава за техничко комуницирање на даљину, нпр. телефона, електронске поште и сличних уређаја.³³¹

Када је у питању технички аспект примене ове радње, који је приликом спровођења свакако најбитнији, неопходно је, поред обавезе предузећа која се баве телекомуникационим услугама, да се наведе да се у данашњим условима прислушкивање спроводи мноштвом разних електронских, као и телекомуникационих и других уређаја. Наиме, електронска техничка средства се користе за тајно прислушкивање разговора у одређеним просторијама (стан, канцеларија), а донекле и у аутомобилима и на отвореном простору, али и за тајну контролу телефонских разговора и других средстава комуникација као што су компјутер, пејџер итд.³³² Разна електронска средства се користе за надзор и снимање разговора путем других средстава комуникација, било жичних или бежичних веза, као што су телеграфски саобраћај, мобилни телефони, радио и телевизијске везе и слично.³³³

Приступ компјутерским системима и компјутерско сравање података. Ова посебна истражна радња се састоји од две активности које су свакако повезане и као такве их и треба посматрати. Сам приступ компјутерским системима је неопходан како би се извршио други аспект радње, а то је компјутерско сравање података. Полицијском органу који треба да изврши ову посебну истражну радњу треба учинити доступним компјутерски систем, како би имао приступ и могућност да изврши компјутерско сравање потребних података, које се односи на упоређивање личних података грађана похрањених у базама података и другим регистрима са подацима садржаним у полицијским евиденцијама, регистрима и базама са аутоматском обрадом података, што заправо чини суштину примене ове радње.

---

³³¹ Симовић, М., нав. дело, стр. 163.

³³² Милошевић, М., нав. дело, стр.126

³³³ Симоновић, Б.; Пена, У., нав. дело, стр. 376.

Ова мера има веома значајну практичну примену и њеним коришћењем могу се прибавити материјални докази, али и прибавити подаци о лицима којима су познате поједине чињенице у вези с криминалном делатношћу појединих група из домена организованог криминала и тероризма, те као таква могу се појавити у својству сведока у кривичном поступку. До оваквих битних чињеница може се доћи у свим оним криминалистичко-тактичким ситуацијама у којима је организовани криминал користио или користи компјутер приликом извршења појединих кривичних дела, или уопште у својој пословној и криминалној делатности. То указује на чињеницу да компјутер може да садржи многе релевантне податке који могу представљати доказе, али и индиције од значаја за даљи ток планирања и реализовања оперативне делатности полиције. При томе треба имати у виду чињеницу да је податке у компјутеру могуће изменити или уништити у веома кратком времену, што указује на специфичност компјутерских доказа, али и упућује на обавезу надлежних органа да успоставе благовремену контролу над рачунаром, управо да би се заштитили и обезбедили значајни подаци и програми.³³⁴

Надзор и техничко снимање просторија. Тајним спровођењем ове радње, односно применом одговарајућих техничких средстава од стране полиције приликом примене ове радње омогућава се слушање и техничко снимање разговора који се води у некој просторији, а чији је садржај значајан за откривање и доказивање одређеног кривичног дела и идентификацију учесника у том разговору, пошто се претпоставља да ће у разговору учествовати лица из криминогене средине. Суштина ове радње огледа се у оптичком и акустичном снимању конкретне просторије како би се снимиио разговор, али и лица која воде разговор са циљем идентификације учесника у том разговору, као и ради сагледавања садржаја и контекста самог разговора.

Ову посебну истражну радњу полиција спроводи тајно, примереним техничким средствима, како би се постигла сврха судског одређивања ове посебне радње. За надзор и техничко снимање разговора у просторијама користе се одговарајућа електронско-техничка средства. Прислушкивање непосредних разговора и њихово техничко снимање врши се употребом жичног и бежичног система. Жични систем се користи када постоји могућност да се кабловима повежу прислушна средства која су уграђена у одређеној просторији са уређајима за

---

³³⁴ Бошковић, М., нав. дело, стр. 231.

снимање разговора који су лоцирани у одређеном центру. Бежични систем се заснива на постављању „стенице“ (радио предајник) у одређеној просторији која емитује електричне сигнале – ултракратке таласе до одговарајућег радио пријемника који је лоциран на одређеном месту.

Тајно праћење и техничко снимање лица и предмета. Технички снимци лица и предмета могу се користити као докази у кривичном поступку, док се остале чињенице које запази лице које врши праћење свде на ниво индиција и имају оперативан карактер, с тим што се и ова лица, односно лица која учествују у праћењу могу саслушати као сведоци. Ова посебна истражна радња може да буде од битног значаја за откривање кривичног дела, учиниоца и обезбеђење личних и материјалних доказа.

Примена ове радње може довести до откривања кривичног дела и учиниоца, односно хватања учиниоца при извршењу кривичног дела (*delicto in flagranti*), до хватања учиниоца при подели противправно прибављене имовинске користи, до откривања саучесника, до проналажења средстава извршеног кривичног дела и предмета прибављених кривичним делом, до утврђивања боравишта и пребивалишта, места састајања и правца кретања лица која су обухваћена тајним праћењем, до проналажења трагова који су у вези са кривичним делом, до откривања лица која се налазе на вишем хијерархијском нивоу у организованом криминалном деловању, као и до прикупљања других корисних информација у вези са криминалном делатношћу.³³⁵

Прикривени истражитељ. У Републици Српској, Закон о кривичном поступку уводи прикривеног истражитеља, дајући му својство посебне истражне радње. Према законским прописима, прикривени истражитељ се ангажује када постоје основи сумње да је једно лице само или заједно са другим лицима учествовало или учествује у извршењу претходно наведених кривичних дела, ако се на други начин не могу прибавити докази, или би њихово прибављање било повезано са великим тешкоћама. Такође, прикривени истражитељ се може одредити и када постоје основи сумње да лице преноси учиниоцу неког од наведених кривичних дела информације или их преноси од учиниоца, односно ако учинилац користи средства телекомуникације таквог лица.

---

³³⁵ Бошковић, М.; Матијевић, М.: *Криминалистика оператива*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2007, стр. 303.

Ова радња је међу сложенијим, ако не и најсложенија посебна истражна радња, услед специфичности нормативних и криминалистичких правила које се морају испунити приликом саме имплементације ове радње. Прикривени истражитељ је лице, посебно припремљено, с промењеним идентитетом и уклопљено у криминалну организацију где делује сагласно одређеним смерницама и упутама које је примило од тужиоца или полицијског органа.³³⁶

Прикривени истражитељ је посебно надарен, школован и опремљен припадник полиције који успоставља везу с криминалним организацијама ради добијања информација које су основа за следеће мере полиције у сузбијању организованог и транснационалног организованог криминала и тероризма.

Прикривени истражитељ делује тачно са одређеним циљем и ради по налозима претпостављених и под контролом других органа као и по налогу тужилаштва. При томе мора имати добро креирану легенду, намештену биографију, за коју мора поседовати документе, мора добро познавати језик криминалног подземља, начин понашања и облачења и све делатности поистоветити са криминалном организацијом у коју се укључује. Такође, пре укључивања мора добро проучити и психологију понашања криминалне организације, како би на основу свега претходно сагледаног могао и играти улогу члана дотичне криминалне организације. Прикривени истражитељ мора деловати по правилима криминалне организације, а на другој страни у оквиру законских норми, што је велика обавеза због могуће дискредитације. При томе, не сме да врши кривична дела и може се саслушати као сведок у кривичном поступку, његов идентитет се не открива и исказ се углавном даје под шифром.

Симуловани откуп предмета и симуловано давање откупнине. Склапање симулованих правних послова такође је један од значајних метода у откривању, разјашњавању и доказивању организованог криминала и тероризма. Овај метод је такође био примењиван и пре његовог законског регулисања и то у нешто ужем смислу и био познат под називом откуп, а био је примењиван од стране органа унутрашњих послова и то најчешће у откривању и доказивању кријумчарења дроге, оружја, муниције и друге робе.

Коришћењем симулованог окупа предмета и симулованог давања откупнине у откривању и доказивању кривичних дела организованог криминала и тероризма

---

³³⁶ Павишић, Б.: *Коментар Закона о кривичном поступку*, V издање, Жагар, Ријека, 2005, стр. 252.

заснива се на некомпромитованој оперативној вези (сарадник) или на раду прикривеног истражитеља у некој криминалној организацији. У одређеним ситуацијама и код појединих делатности организованог криминала, најчешће код кријумчарења и недозвољене трговине, они проналазе "купца" у договору са полицијом, како би се узорци појединих врста робе или мање количине робе продавале без откривања од стране полиције, која најчешће и изиграва улогу купца, чиме сарадник или прикривени истражитељ стварају веће поверење у криминалној организацији, а полицији се омогућава да открије и докаже кривична дела из организоване криминалне делатности, када процени да постоје најповољнији услови за пресецање и хватање учиниоца и одузимања кријумчарене робе, односно робе која је намењена илегалној трговини. Када се процењују такви повољни услови, треба у виду имати не само врсту и количину кријумчарене робе, него водити рачуна и о броју учинилаца у том криминалном ланцу о њиховом статусу и хијерахији у криминалној организацији.

Заправо, овде се ради о две различите радње.³³⁷ Симуловани откуп је једна, а симуловано давање откупнине друга посебна истражна радња, значи, ради се о две посебне истражне радње које спадају у симуловане правне послове и њихова примена посебно долази до изражаја у откривању, разјашњавању и доказивању кривичних дела из области кријумчарења и недозвољене трговине, односно за доказивање појединих корупцијских кривичних дела.

Присутни су поједини приговори да у коришћењу симулованог откупа предмета и симулованог давања откупнине постоје и неки елементи провоцираног кривичног дела. Међутим, ове методе се не односе на директно провоцирање да неко из криминалне организације изврши одређено кривично дело, јер вршење тих кривичних дела спада у основну делатност организованог криминала, тако да се понуда и услуга сарадника и прикривеног истражитеља у проналажењу купца и у даљој дистрибуцији робе не може сматрати класичним провоцирањем кривичног дела, јер код припадника криминалне организације већ постоји одлука о извршењу и то не једног него више кривичних дела.

Надзирани превоз и испорука предмета. Овај метод је полиција примењивала и у претходном периоду и углавном је био обухваћен садржајем радње пропуштања,

---

³³⁷ Симоновић, Б.; Пена, У., нав. дело, стр. 386.

у оквиру оперативно-техничких метода и спроводио се изузетно и по одредбама посебног акта министра.

Надзирани превоз и испорука предмета се користи у многим земљама, нарочито у откривању и доказивању кривичних дела транснационалног организованог криминала, а примену највише налази у расветљавању кријумчарења дроге, оружја, муниције и друге вредне робе, фалсификованог новца и др. У суштини, ради се о праћењу и регистрацији одређене криминалне делатности организованог криминала, али без предузимања конкретних репресивних мера, да би се сачекала најоптималнија криминалистичкотактичка ситуација за пресецање криминалне делатности, хватање учинилаца на делу и обезбеђење доказа.

Ова посебна истражна радња има веома значајну практичну примену, јер се њеним спровођењем могу прибавити значајни материјални докази, али и прикупити подаци о лицима којима су познате поједине чињенице у вези са конкретном криминалном делатношћу, што значи и обезбедити извори личних доказа. То указује на чињеницу да се спровођење ове посебне истражне радње комбинује са неким другим специјалним истражним техникама, као што су тајно праћење и тајно фотографисање.

Конвенција УН против транснационалног организованог криминала такође препоручује коришћење контролисане испоруке, која се по Закону о кривичном поступку Републике Српске назива надзирани превоз и испорука предмета, као једног од метода специјалних истражних техника, упућујући државе потписнице да одлуком о коришћењу контролисане испоруке на међународном нивоу могу да обухвате и методе као што је пресретање робе и дозвољавање да роба продужи нетакнута или да буде уклоњена, или замењена у целини или делимично.

Према одредбама ове конвенције, контролисана испорука означава технику којом се дозвољава да нелегалне или сумњиве пошиљке изађу, пређу или уђу на територију једне или више држава, уз знање и под надзором њихових надлежних органа ради спровођења истраге и идентификовања лица умешаних у извршење кривичног дела. Коришћење метода контролисане испоруке од стране наших надлежних органа са циљем откривања организованог и транснационалног организованог криминала и тероризма мора да буде детаљно разрађено одговарајућим подзаконским актом који ће садржавати услове под којима се може

користити овај метод на територији наше државе, односно на међународном плану у сарадњи са другим државама.

5.4.2. Технике и методе супротстављања организованом криминалу и тероризму

Супротстављање организованом криминалу и тероризму није могуће остварити искључиво применом класичних метода, већ је нужно да се користе и савремени методи, засновани на научним и техничким достигнућима, који морају бити процесно дозвољени, што је и логично, с обзиром на то да организовани криминал и тероризам све више користе достигнућа других наука у методама свог криминалног деловања.³³⁸

У складу са противтерористичким принципима, користе се разне технике и методе против тероризма и организованог криминала. Ту се пре свега мисли на носиоце ових активности, а то су најчешће државни органи и институције, али значајну улогу свакако имају и други субјекти, као и сами грађани. У зависности од степена угрожености тероризмом и организованим криминалом, процене безбедносне ситуације и других битних фактора, одређују се мере и радње које ће се користити у борби против тероризма и организованог криминала. Све те мере и радње, у најопштијем смислу, могу се поделити на дефанзивне и офанзивне мере и радње у борби против ових негативних друштвених појава. У дефанзивне мере и радње убрајају се: васпитне мере и радње, мере и радње непосредне заштите (физичка и техничка заштита) и пропагандне мере и радње. У офанзивне мере и радње могу се сврстати: борбене радње, мере и радње за савлађивање и неутралисање терориста и терористичке групе. Дефанзивне мере и радње су углавном превентивне и усмерене су на спречавање могућих терористичких напада, док су офанзивне мере и радње репресивног карактера и примењују се после извршеног терористичког акта.³³⁹

Основни предуслови за успешну заштиту од терористичких активности јесу:³⁴⁰

- објективна процена опасности, односно угрожености;
- високопрофесионална и организована служба заштите;

³³⁸ Бошковић, М., нав. дело, стр. 206.

³³⁹ Пена, У.; Амићић, Г.: *Полицијске операције*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2007, стр. 319.

³⁴⁰ Гађиновић, Р.: *Савремени тероризам*, ЕВРО, Београд, 1998, стр. 210.

- доследна примена законских прописа;
- непрекидна активност за развијање безбедносне културе;
- стална брига на плану предузимања и унапређења мера заштите у свим колективима и свим срединама;
- проширење знања о средствима и методама терориста у извођењу акција;
- спречавање приступа осетљивим објектима и рејонима који могу бити циљеви терористичких дејстава;
- опремање објеката алармним уређајима;
- избегавање давања података који могу бити искоришћени у процесу провођења терористичке активности;
- стицање одређених знања о методама и средствима која терористи користе при извођењу својих активности;
- припрема становништва у случају повишеног степена угрожености, ванредног или ратног стања.

Као главни методи противтерористичких дејстава јављају се: војни одговор; дејство специјалних снага; полицијски методи, у које спадају: контрола територије, блокада и напад на терористе.

Превентивне и репресивне мере представљају два правца деловања која, комплементарно повезана, могу дати резултате на сузбијању друштвено опасних видова понашања у нашој сложеној социјалној, политичкој и културној средини. У савременим условима, терористичке акције се јављају као саставни део јединственог удара по целокупној територији, а мање као изоловане акције на поједине објекте у позадини непријатеља. Без обзира на то када ће отпочети терористичка дејства (пре почетка рата, у току рата или непосредно по његовом отпочињању), сигурно ће бити синхронизирана са осталим дејствима у простору, нарочито у погледу избора и поделе објеката за дејство.

Дефанзивне мере и радње за заштиту објеката. Ове мере које се примењују за заштиту објеката који представљају потенцијалну мету терористичких напада предузимају се ради спречавања терористичких напада на потенцијалне објекте као што су: државни објекти, дипломатски објекти, верски објекти, итд. Уобичајено је да се објект штити комбинацијом различитих мера и активности које се могу поделити

у више категорија. На основу поменутог, најзаступљенији је свакако "прстенасти" начин заштите објекта којем прети терористички напад.³⁴¹

Први прстен заштите представља непосредну заштиту објекта и подразумева заштиту унутар самог објекта. Овај "прстен" може се успоставити системима техничке заштите (алармни систем, видео надзор, итд.), као и системом физичке заштите. Сходно томе, први "прстен" подразумева укупност мера и радњи које се предузимају унутар штићеног објекта како би се спречило извршење терористичких напада. Овај "прстен" може се регулисати читавим низом правила, прописа и процедура функционисања унутрашње службе обезбеђења. Значајно је напоменути да овај "прстен" обезбеђења представља и последњу дистанцу у одбрани од терористичког напада.

Други "прстен" подразумева непосредну заштиту објекта изван објекта, а може се спроводити системом техничког обезбеђења, физичким обезбеђењем или комбинацијом ова два начина. Други "прстен" обезбеђења објекта подразумева заштиту улаза у објекат. На тај начин покривају се сви улази у објекат, дефинишу се процедуре уласка у објекат, врши се контрола уласка, итд. Поред тога, улази у објекат покривају се адекватним видео надзором, као и другим системима заштите (сигурносним рампама, баријерама и др.). Овај "прстен" обезбеђења објекта представља линију одбране од тероризма која је директно изложена терористичком нападу, и обично је прва на удару.

На крају, трећи "прстен" подразумева анализу објеката и зоне око објеката. Овај прстен је "невидљиви", за разлику од наведена два која су "видљива", тј. могу се уочити. На овај начин остварује се посредно обезбеђење објекта, и то адекватном анализом објекта (претње терористичког напада, могућност извођења терористичког напада на конкретном објекту, итд.), анализом зоне око објекта као врло битног фактора заштите објекта од терористичког напада (мапа зоне око објекта, удаљеност објекта од других важнијих објеката, комуникација са другим важнијим објектима и др.) и детекције надгледања (откривања терористичког надгледања објекта детекцијом локација са којих терористи надгледају објекат, уочавањем њихових корелација и грешака). Трећи "прстен" заштите објекта представља уједно и најважнији "прстен" за превентивну заштиту од терористичког напада, јер

---

³⁴¹ Вејновић, Д.; Шикман, М.; Радуљ, С., нав. дело, стр. 71.

правовременим уочавањем потенцијалних терористичких активности могу се предузети конкретне притивтерористичке мере.

Ако се сагледају сва три "прстена" заштите око објекта, јасно је да су сви подједнако важни, па је неопходно успоставити висок степен комуникације између поменутих "прстенова", што у пракси даје најбоље резултате.

Дефанзивне мере и радње за заштиту лица. На основу анализе руте кретања лица може се доћи до података о могућим тачкама напада и могућим тачкама надгледања. Могуће тачке напада су она места на којима постоји могућност извођења терористичког напада на лица, а које терористима омогућавају постизање фактора изненађења, контроле над метом, као и могућност за бег после извршеног терористичког напада. То су обично она места која терористима омогућавају чист поглед на мету напада која се уклапа у околину (ресторани, паркови, аутобуске станице, итд.) и контролу над метом терористичког напада (мостови, тунели, једносмерне улице, тргови, раскрснице, итд.). Такође, терористи поклањају велику пажњу дефинисању и проналажењу рута за бежање после извршеног терористичког напада на лице.

Детекција надгледања представља откривање тачака са којих терористи опсервирају потенцијалну мету напада (одређену личност). То су оне тачке које терористима омогућавају добар поглед на потенцијалну мету, с једне стране, и омогућавају "покриће" терористима зашто се налазе на датом месту, с друге стране. Најчешће локације које терористи користе за надгледање потенцијалне мете напада могу бити: статичне тачке (паркови, аутобуске станице, железничке станице, телефонске говорнице, трафике, кафе клубови, ресторани, паркирана возила, итд.) и динамичне тачке (возила или људи који стално пролазе у близини потенцијалне мете напада, друга померања која се дешавају упоредо са потенцијалном метом напада).

Препознавање терористичког напада и одговор или зона концентрације подразумева адекватно сагледавање могуће тачке напада и концентрацију снага безбедности да би се спречио терористички напад. Услов за ову меру и радњу јесу правовремено предузете претходне мере и радње, урађена добра процена ситуације и предузимање одговарајућих антитерористичких акција од стране снага и служби безбедности.³⁴²

---

³⁴² Шикман, М., нав. дело, стр. 335.

Превентивне мере против тероризма и организованог криминала. У борби против тероризма и организованог криминала веома је битно превентивно деловање, односно спречавање узрока који подстичу савремени тероризам и организовани криминал. Оваква превенција може се водити само уз активно укључивање свих друштвених структура различитих политичких и економских система које коегзистирају, а које ће се залагати за постепено мењање постојећих међународних односа. На тај начин превенција би била ефикасна, јер иза међународног тероризма не би стајале државе, а уједно, он не би имао публицитет у средствима јавног информисања.

Још увек је у борби против тероризма и организованог криминала најзаступљеније репресивно деловање, јер је много једноставније и брже се постиже сагласност о штетности неке појаве него објашњење због чега до ње долази. То је разлог због чега се у сузбијању ових негативних друштвених појава на међународном нивоу извесни резултати постижу само репресивним деловањем. Квалитетан кадар је услов за успешан и квалитетан рад у откривању терористичких и организованих криминалних акција и њихових починилаца. Доследна примена и стални развој постојећих криминалистичкотактичких метода омогућава спречавање или битно отежава настојање организованих криминалних и терористичких организација да злоупотребе достигнућа науке.

Превенција обухвата отклањање или ублажавање симптома (непосредна или посредна превенција), а уклањање узрока може се сматрати општом превенцијом. Превенцијом би требало да се: спречи подршка из иностранства носиоцима терористичке делатности (ако је то могуће); истражи улога средстава за масовно комуницирање и спречи њихово коришћење од стране терористичких организација.

Терористичке активности би се знатно смањиле ако не би било средстава јавног информисања која преносе последице њихових акција. Веома је битан едукативни рад са младим људима, како би се спречило њихово укључивање у терористичке организације, као и одвраћање уз примену кривичних санкција.

Основни предуслови за успешну заштиту од савременог тероризма и организованог криминала јесу: високопрофесионална и организована служба заштите; стварна процена опасности (односно угрожености), с тим да се терористичке организације и организоване криминалне групе не смеју потценити нити пак преценити; залагање за професионално и успешно обављање својих дужности на радним местима грађана; доследна примена законских прописа смањиће простор за терористичке и организоване криминалне активности, што је

веома важан чинилац у заштити друштва; развијање демократске друштвене свести у свим структурама земље; непрекидна активност на развијању безбедносне културе, под којом се подразумева знање и мотивисаност појединца да се лично и самоиницијативно супротстављају, те да предузимају мере и поступке за спречавање терористичких и организовано криминалних активности; стална мера о предузимању и унапређивању мера заштите у свим срединама, стицање одређених знања о методама и средствима која терористи и криминалци користе при извођењу својих активности.

Остваривање наведених предуслова не искључује, већ напротив, обавезује на предузимање одређених конкретних мера и поступака одбране и заштите у борби против тероризма и организованог криминала. Оне су неопходне, а ефикасније су утолико уколико полазе од наведених предуслова. Могло би се рећи да добро организована и свеобухватна самозаштита ефикасно делује у функцији одвраћања од терористичких и организовано криминалних активности. То подразумева да се на свим задацима, у миру и рату, организовано ангажује цивилно становништво и све политичке партије.

Превентивно деловање у спречавању терористичких и организовано криминалних активности подразумева и: стално усавршавање система заштите, где се користе светска искуства; спречавање непосредног приступа осетљивим рејонима и објектима; опремање објеката најсавременијим електронским заштитним средствима; потпуна контрола свих параметара током посете непознатих лица објекту; континуирана провера-контрола свих мера које се примењују у заштити; чување података који би се могли користити у извођењу терористичких и организованих криминалних активности.³⁴³

У борби против савременог тероризма и организованог криминала превентивне мере представљају веома значајну делатност демократског друштва, које је истински опредељено за трајно супротстављање савременом тероризму и организованом криминалу. Ове активности су најтеже, њихови резултати се не виде одмах, они долазе тек након дужег времена и зато многи изражавају скептицизам према демократској превентиви у борби против тероризма и организованог криминала. Демократском превентивом се улази у "тамне вилајете" насиља, осветљавају се његове дубинске димензије и стварају услови за дуготрајни процес

---

³⁴³ Мијалковски, М., нав. дело, стр. 146–162.

искорењивања насилне делатности. Веома је битно спознати психолошки профил терористе, његове мотиве и разградити код његове личности такозвани интризички мотив за спровођење насиља. Целокупно друштво мора испољити одлучност у борби против савременог тероризма и организованог криминала, а не само војска и полиција и њихове службе безбедности. Неопходно је да се безбедност интегрише у политички систем земље, како би се створили повољни услови за ефикасно функционисање свих чинилаца одбрамбено-заштитног система државе.

6. ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

6.1. Идентификација испитаника

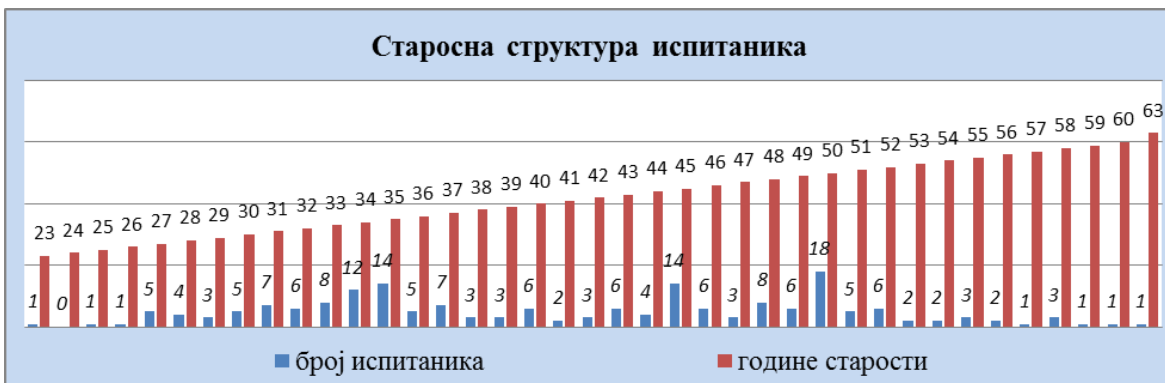
За прикупљање података и ставова испитаника за потребе емпиријског истраживања докторске дисертације под називом "Повезаност организованог криминала и тероризма као претња безбедности Босне и Херцеговине", коришћене су методе анкетирања и интервјуисања.

Инструмент методе анкетирања је анкетни лист са 28 питања (са два потпитања), на која су испитаници одговарали. Питања су углавном са унапред датим (понуђеним) одговорима, а испитаници би требало да се изјасне за један (или више) од понуђених одговора, с тим што је у већини питања остављена и могућност да испитаници наведу (поред понуђених) и властити одговор. Такође, неколико питања је садржински тако постављено да им је циљ оцена рангираности одређене појаве.

Узорак истраживања за ову методу чини 190 испитаника. Испитаници су наводили пол, године старости, године радног стажа, образовни профил, стручну спрему, као и институцију у којој су запослени.

Од укупног броја испитаника, 29 је женског пола, док су остали испитаници (161) мушког пола.

Када су у питању године старости испитаника, 15 испитаника је старости до 30 година, 70 испитаника су старости од 30 до 40 година, 58 испитаника су старости од 40 до 50 година, 43 испитаника су старости од 50 до 60 година, док су два испитаника старости преко 60 година. Два испитаника нису дала одговор на ово питање. На следећем графикону представљена је старосна структура испитаника.

Графикон 2.

Анализирајући опсег старости испитаника коју су учествовали у анкетирању, видљиво је да најстарији испитаник има 63 године, док је најмлађи испитаник са 23 године. Анализирајући наведени графикон, може се констатовати да је око 8% испитаника старости до 30 година, највећи проценат испитаника, и то 37% је старости од 30 до 40 година, 31% испитаника су старости од 40 до 50 година, 23% испитаника су старости од 50 до 60 година, док се преостали један посто односи на испитанике старије од 60 година.

С друге стране, када је у питању однос испитаника по годинама радног стажа, око 41% испитаника има између 10 и 20 година радног стажа, око 35% испитаника има од 20 до 30 година радног стажа, око 16% испитаника има од 1 до 10 година радног стажа и преосталих 8% испитаника има више од 30 година радног стажа. Неопходно је напоменути да испитаник са највише радног искуства има 38 година радног стажа. Такође, неопходно је напоменути да један испитаник није дао одговор на ово питање. Број година радног стажа испитаника представљен је на следећем графикону.

Графикон 3.

Сви испитаници су, у идентификационим подацима, у категорији "образовни профил" имали могућност да дају један од следећа четири одговора: безбедносно или полицијско образовање; правно образовање; друго образовање из области друштвених наука и остало образовање. Што је и разумљиво, имајући у виду предмет истраживања, највећи број испитаника има безбедносно или полицијско

образовање, и то око 43%, односно 80 испитаника. Око 27% испитаника, односно њих 51 има неко друго образовање из области друштвених наука, док по 15% испитаника имају правно или остало образовање. Два испитаника на наведено питање нису дала одговор.

Око 72% испитаника, односно 136 испитаника има високошколско образовање, односно високу стручну спрему, док их око 21%, тј. 41 испитаник има средњу стручну спрему. Преосталих 7% испитаника, односно 13 испитаника имају вишу стручну спрему.

Када су у питању институције у којима су испитаници запослени, исти су запослени у Дирекцији за координацију полицијских тела у БиХ, Агенцији за истраге и заштиту (СИПА), Обавештајно-безбедносној агенцији БиХ, Граничној полицији БиХ, Министарству унутрашњих послова Републике Српске, Министарству унутрашњих послова Федерације БиХ, док је извјестан број испитаника из реда посланика Народне скупштине Републике Српске. Изузев припадника Обавештајно-безбедносне агенције БиХ из које је било 10 испитаника, из свих других наведених институција је по 30 испитаника. Наведено се у интерпретацији посматра кроз популационе групе коју чине сви испитаници који су запослени у конкретној институцији.

Поред испитаника за анкетирање, за прикупљање података и ставова испитаника, коришћена је и метода интервјуисања.

Инструмент методе је протокол интервјуа са 11 питања на који је требало да испитаници дају властите одговоре. Питања су углавном фактолошког и фактографског карактера. Питања су конципирана тако да интервјуисани испитаници изнесу властите ставове и мишљења о предмету истраживања, с тим што се у одређеним питањима тражи да наведу и конкретне показатеље за изнесене тврдње и ставове, наравно, уколико располажу тим и таквим подацима. Питања су отвореног карактера, будући да се ради о методи интервјуисања, те је на свако питање интервјуисанима остављена могућност да дају само властите одговоре, услед чега дати одговори нису "шаблонизирани", као што је то, углавном, у случају одговора датих на анкетни упитник.

Узорак истраживања чини 12 испитаника. У интервјуу испитаници нису наводили конкретне идентификационе податке, већ само одговоре. Сви испитаници су мушког пола.

Генерално, испитаници се могу поделити у две групације. У једној групацији су интервјуисани научни радници - универзитетски професори, чије се научно поље деловања односи на проблематику организованог криминала и тероризма. Конкретно, ових испитаника је шест. И друга групација испитаника се састоји од шест испитаника, који су припадници оперативног састава полиције и који се непосредно баве сузбијањем организованог криминала и тероризма.

Када су у питању друге идентификационе карактеристике интервјуисаних испитаника, сви испитаници су старости од 40 до 60 година, факултетски су образовани (припадници оперативног састава), односно имају научне титуле (доктори наука). Такође, поред интервјуисаних испитаника припадника оперативног састава и интервјуисани испитаници из реда научних радника су већи или мањи период у току каријере непосредно обављали или још увек обављају руководеће и оперативне послове непосредног сузбијања организованог криминала и тероризма.

6.2. Интерпретација резултата истраживања анкетног упитника

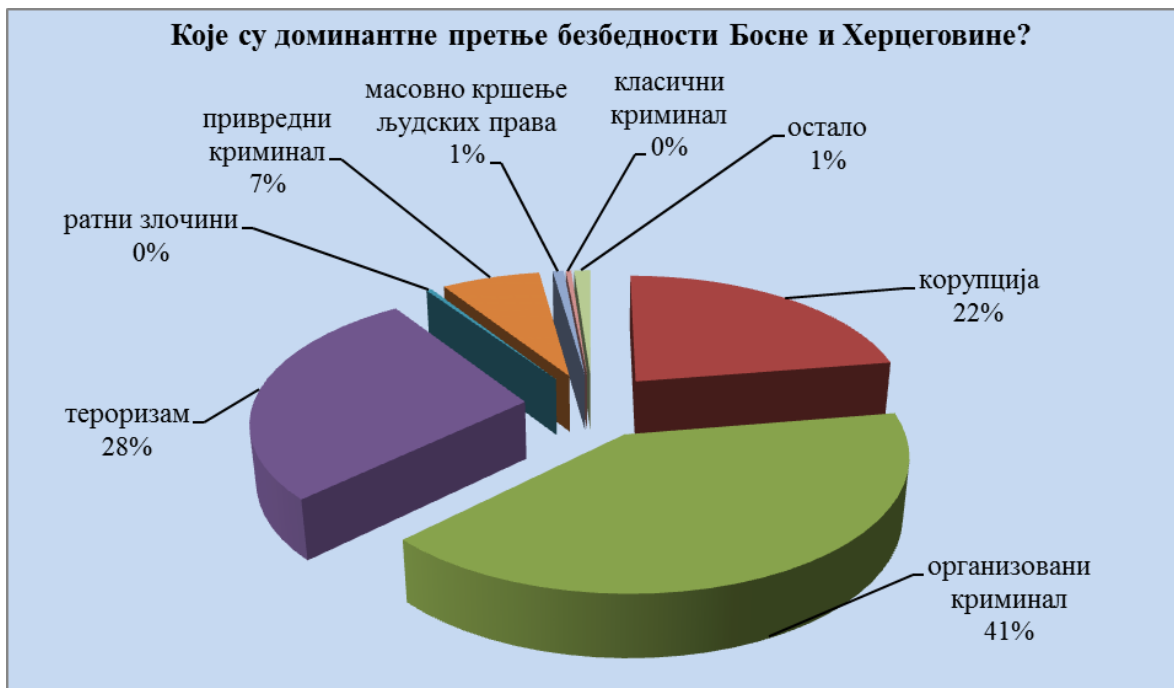
Интерпретација одговора на дата питања вршена је тако што су се приказивали преовлађујући одговори укупног броја испитаника, са навођењем структуре тако датих одговора посматраних по одређеним идентификационим категоријама. Такође, одређени одговори који су скалирани, посматрани су по интензитету, док су одређени одговори који су рангирани збрајани, те тако представљани.

6.2.1. Интерпретација одговора на прво питање

Прво питање у анкетном упитнику гласило је: "Које су доминантне претње безбедности Босне и Херцеговине?". Испитаницима је дата могућност да дају један од следећих одговора: "корупција"; "организовани криминал"; "тероризам"; "ратни злочини"; "привредни криминал"; "масовно кршење људских права" и "класични криминал". Поред наведеног, у овом питању је испитаницима дата могућност да дају и властити одговор, односно одговор мимо понуђених.

Процентуални однос датих одговора представљен је на следећем графикану:

Графикон 4.

Из наведеног графикана је видљиво да испитаници у највећој мери организовани криминал, тероризам и корупцију сматрају доминантним, односно, судећи по процентуалном односу датих одговора, наведене три претње сматрају најдоминантнијим претњама по безбедност Босне и Херцеговине. То се јасно конкретизује кроз процентуални однос датих одговора, с обзиром на то да је преко 90% испитаника дало један од ових одговора.

На основу процента испитаника који су тероризам и организовани криминал навели као један од одговора на ово питање, уочљива је доминација ових у односу на остале претње. Овај закључак се изводи на основу резултата анкетног упитника, где је евидентно да се за организовани криминал као доминантну претњу по безбедност Босне и Херцеговине изјаснило око две петине испитаника, односно око 40%, док се за тероризам као доминантну претњу изјаснило око 28% испитаника.

Другим речима, за ове две претње које чине и предмет рада, изјаснило се око 68% испитаника, што говори у прилог, с једне стране афирмацији самог проблема истраживања, јер је разумљиво да су ове претње данас актуелне у Босни и Херцеговини, услед чега се овај проблем и намеће као истраживачки, док је с друге

стране видљива и јасна перцепција испитаника о тероризму и организованом криминалу као доминантним претњама по безбедност Босне и Херцеговине, што упућује на закључак и да су овако структурисани испитаници (углавном из реда безбедносно-полицијских агенција у Босни и Херцеговини) адекватни као узорак за истраживање.

Бројчано посматрајући, 106 испитаника је организовани криминал навело као доминантну претњу по безбедност Босне и Херцеговине, 73 испитаника су тероризам навели као доминантну претњу по безбедност Босне и Херцеговине, док их је 59 корупцију навело као доминантну претњу. За привредни криминал као доминантну претњу по безбедност Босне и Херцеговине изјаснило се 18 испитаника, преостала два испитаника су се изјаснила за масовно кршење људских права, а по један испитаник се изјаснио за класични криминал и ратне злочине као доминантне претње безбедности Босне и Херцеговине. Неопходно је навести да су три испитаника дала и други одговор, поред понуђених, који се односи на "исламски тероризам", "државни криминал" и "све наведено помало" као доминантне претње.

Када се сумира број датих одговора на конкретне претње по безбедност Босне и Херцеговине, видљиво је да број датих одговора превазилази број испитаника, јер узорак истраживања износи 190 испитаника, док је број датих одговора много већи и износи 263 дата одговора. Разлог наведеном се налази у чињеници да је одређени број испитаника на наведено питање дао више од једног одговора, односно изјашњавао се за два (ређе и за три) понуђена одговора као доминантне претње безбедности Босне и Херцеговине. Иако наведено (давање више одговора на постављено прво питање) није предвиђено анкетним упитником, разлог да су се испитаници у великом броју на ово питање изјаснили са два одговора, треба тражити у конкретизацији властитих уверења о безбедносним претњама по Босни и Херцеговину. Испитаници се, највероватније, нису могли изјаснити само за једну дату претњу, па била она и доминантна у односу на друге, без изјашњавања и за другу.

Уколико имамо у виду то да је већина испитаника као доминантну претњу навела тероризам и организовани криминал, а поготово испитаници који су дали више одговора, односно претње као што је организовани криминал и тероризам су навели као доминантне, јасно се очитује уверење испитаника о доминантним претњама безбедности Босне и Херцеговине и уверење испитаника о повезаности

ове две претње по безбедност Босне и Херцеговине. У контексту проблема истраживања, наведено се може довести у везу са одговорима испитаника датим на прво питање.

Анализом најзаступљенијих одговора испитаника (организовани криминал и тероризам), те их посматрајући по одређеним идентификационим категоријама испитаника (старосна структура, пол, образовни профил, стручна спрема), не може да се констатује одређена специфичност. То упућује на закључак да су се испитаници из свих идентификационих категорија релативно равномерно (пропорционално у оквиру идентификационе групе којој припадају) изјашњавали за наведене две претње које су доминантније по безбедност Босне и Херцеговине.

Када су у питању популационе групе испитаника, односно структура испитаника посматрана по полицијско-безбедносним агенцијама у којима раде или по радном месту, њихови одговори су релативно неуједначени, како гледајући однос датих одговора на ове две доминантне претње, тако и међусобни однос између ове две претње. Када су у упитању испитаници из реда Дирекције за координацију полицијских тела у БиХ, њих 20 сматра организовани криминал доминантном претњом по безбедност Босне и Херцеговине, док их се 11 изјаснило за тероризам као доминантну претњу. С обзиром на то да је испитаника из ове популације укупно 30, јасно је да се (најмање) један испитаник изјаснио за два одговора (тероризам и организовани криминал).

Када су у питању припадници Агенције за истраге и заштиту, 14 се изјаснило за организовани криминал као доминантну претњу безбедности Босне и Херцеговине, док се упола мање изјаснило за тероризам као доминантну претњу безбедности Босне и Херцеговине.

Седам испитаника из Обавештајно-безбедносне агенције БиХ се изјаснило за одговор организовани криминал као доминантну претњу безбедности Босне и Херцеговине, док су се још два испитаника из реда ове агенције изјаснила и за одговор тероризам као доминантну претњу безбедности Босне и Херцеговине. Иако су бројчано мањи, треба имати у виду да узорак испитаника из ове агенције износи 10 испитаника, док је код других агенција 30 испитаника, услед чега се, процентуално посматрано, може констатовати да се и велика већина испитаника из ове агенције изјаснила за тероризам и организовани криминал као доминантне претње.

Процентуално посматрајући, најмање испитаника из реда Граничне полиције БиХ се изјаснио за организовани криминал и тероризам као доминантне претње по безбедност Босне и Херцеговине, имајући у виду да се од 30 испитаника из реда ове агенције, њих 11 изјаснило за организовани криминал као доминантну претњу, 10 их се изјаснило за тероризам као доминантну претњу, док их се преостали број изјаснио за неке друге претње.

Када су у питању испитаници из МУП Републике Српске, код њих је видљиво да су они једини испитаници међу посматраним категоријама који су се у већем броју, и то значајнијем, изјаснили за тероризам као доминантну претњу, а тек потом за организовани криминал. Наиме, 19 испитаника из реда МУП Републике Српске се изјаснило за тероризам као доминантну претњу безбедности Босне и Херцеговине, док их се 11 изјаснило за организовани криминал.

Имајући у виду дате одговоре и осталих испитаника, као што је већ назначено, само је међу испитаницима из реда припадника МУП Републике Српске приметно да су се у већем броју изјаснили за тероризам, па тек онда за организовани криминал као доминантне претње безбедности Босне и Херцеговине. С друге стране, готово сви испитаници из реда МУП Федерације БиХ су се изјаснили за организовани криминал као доминантну претњу безбедности Босне и Херцеговине, јер се од 30 испитаника, чак 28 изјаснило за овај одговор. Наравно, још 10 испитаника из ове категорије је навело и тероризам као доминантну претњу безбедности Босне и Херцеговине.

Посланици Народне скупштине Републике Српске су се готово у подједнаком броју изјаснили за наведене две претње безбедности Босне и Херцеговине, имајући у виду да се 15 испитаника изјаснило за организовани криминал као доминантну претњу, док се 14 испитаника изјаснило за тероризам као доминантну претњу безбедности Босне и Херцеговине.

Упоредјујући дате одговоре и посматрајући их по популационим категоријама испитаника, могу да се констатују одређене специфичности. Видљиво је да се, процентуално посматрано, највећи број испитаника из МУП Федерације БиХ, Дирекције за координацију полицијских тела у БиХ и Обавештајно-безбедносне агенције БиХ изјаснио за организовани криминал као доминантну претњу безбедности Босне и Херцеговине. С друге стране, најмањи број испитаника који се

изјаснио за ову претњу као доминантну односи се на испитанике из МУП Републике Српске и Граничне полиције БиХ.

Међутим, када је у питању тероризам као доминантна претња безбедности Босне и Херцеговине, највећи број испитаника из МУП Републике Српске се изјаснио за ову претњу као доминантну, док се нешто мало мање испитаника из реда посланика Народне скупштине Републике Српске изјаснило такође за ову претњу као доминантну. Најмање испитаника који су се изјаснили за ову претњу као доминантну је из Обавештајно-безбедносне агенције БиХ и Агенције за истраге и заштиту.

Када су у питању дати одговори на доминантне претње безбедности Босне и Херцеговине, издваја се корупција, за коју се изјаснило 59 испитаника, што чини око 23% укупног броја испитаника. Поред организованог криминала и тероризма, од наведених претњи безбедности Босне и Херцеговине само се корупција издваја по учесталости датих одговора од стране испитаника, што је и разумљиво, поготово имајући у виду симбиозу организованог криминала и корупције.

Од осталих одговора на прво питање у анкетном упитнику, треба издвојити и привредни криминал за који се изјаснило 18 испитаника, односно око 7% укупног броја испитаника. На остале одговоре, као доминантне претње безбедности Босне и Херцеговине, изјаснио се занемарљив број испитаника, односно за преостале одговоре се изјаснио само по један испитаник (ратни злочини, класични криминал), односно два испитаника (масовно кршење људских права).

6.2.1.1. Интерпретација одговора на прву тврдњу првог питања

У интерпретацији претходног питања је наведено да је 106 испитаника организовани криминал навело као доминантну претњу по безбедност Босне и Херцеговине, док су 73 испитаника тероризам навели као доминантну претњу по безбедност Босне и Херцеговине, из чега је видљиво да испитаници у највећој мери организовани криминал и тероризам сматрају најдоминантнијим претњама. Наиме, евидентно је да се за организовани криминал као доминантну претњу по безбедност Босне и Херцеговине изјаснило око две петине испитаника, односно око 40%, док се за тероризам као доминантну претњу изјаснило око 28% испитаника, што значи да се за ове две претње изјаснило се око 68% испитаника.

Ово је битно, с обзиром на то да је у оквиру анкетног упитника, као потпитање у првом питању постављено следеће питање: "Уколико сте на прво питање дали одговор под Б (организовани криминал) или под В (тероризам), зашто наведене претње сматрате доминантним по безбедност Босне и Херцеговине?", услед чега се оправданим, али и логичним чини аргументација у контексту навођења разлога за дате одговоре у првом питању. На наведено потпитање, испитаницима су били понуђени следећи одговори:

- "услед (актуелности) експанзије тероризма и организованог криминала задњих година у БиХ";
- "услед вредности које се нарушавају тероризмом и организованим криминалом у БиХ";
- "зато што се ништа не ради у спречавању тероризма и организованог криминала у БиХ";
- "због подршке коју тероризам и организовани криминал имају у политичким структурама";
- "тероризам и организовани криминал су, иначе, доминантне претње безбедности сваке државе, па тако и БиХ".

Поред наведених одговора, испитаницима је дата могућност да дају и властити одговор, мимо понуђених.

На следећем графикону је приказан процентуални однос датих одговора на ово потпитање.

Графикон 5.

За разлику од претходног (првог) питања, где су се испитаници углавном сложили о доминантним претњама безбедности Босне и Херцеговине, у оквиру којег су се за организовани криминал и тероризам у већем проценту изјаснили као о најизраженијим претњама, када су у питању разлози наведеног, испитаници нису у толикој мери сагласни око самих разлога, бар не око оних који су наведени у понуђеним одговорима.

Највећи број испитаника од оних који су организовани криминал или тероризам навели као доминантне претње, као разлог давања овог одговора је навео понуђени одговор "тероризам и организовани криминал су, иначе, доминантне претње безбедности сваке државе, па тако и БиХ". Из наведеног одговора се може закључити да 59 испитаника (38% испитаника) организовани криминал и тероризам, иако ове две претње сматра доминантним по безбедност Босне и Херцеговине, не сматра специфичношћу Босне и Херцеговине, већ наведено посматра са глобалног аспекта, јер је организовани криминал, а поготово тероризам у савременом добу безбедносни проблем целе планете.

Другим речима, може се констатовати да већи број испитаника организовани криминал и тероризам не посматра само као специфичност безбедносне угрожености Босне и Херцеговине, што је свакако афирмативно, имајући у виду да овај глобални безбедносни проблем није заобишао ни Босну и Херцеговину, али да се не конкретизује у већој мери него што је то и у другим државама, па чак ни у регији.

Док је претходно наведени одговор примарно везан за глобални безбедносни карактер организованог криминала и тероризма, па се као такав посматра и у односу на Босну и Херцеговину, односно безбедност Босне и Херцеговине се посматра кроз глобални безбедносни контекст угрожености организованим криминалом и тероризмом, остали понуђени одговори су углавном или примарно везани за саму Босну и Херцеговину.

Одговори попут "услед (актуелности) експанзије тероризма и организованог криминала задњих година у БиХ" и "услед вредности које се нарушавају тероризмом и организованим криминалом у БиХ" углавном су везани за контекст угрожености безбедности Босне и Херцеговине организованим криминалом и тероризмом, док су преостали одговори ("зато што се ништа не ради у спречавању тероризма и организованог криминала у БиХ" и "због подршке коју тероризам и организовани

криминал имају у политичким структурама") примарно везани за безбедност Босне и Херцеговине која је угрожена организованим криминалом и тероризмом.

Анализирајући претходно интерпретиран одговор, као и процентуалну заступљеност преосталих одговора, може се констатовати да испитаници углавном угроженост безбедности Босне и Херцеговине организованим криминалом и тероризмом, као најдоминантнијим безбедносним претњама, посматрају у глобалном безбедносном амбијенту. То је и видљиво на основу преосталих одговора на ово питање.

За одговор "услед (актуелности) експанзије тероризма и организованог криминала задњих година у БиХ" се изјаснило 29 испитаника, што представља око петине испитаника укупног броја који су организовани криминал и тероризам навели као доминантне претње безбедности Босне и Херцеговине. Надаље, око 16% испитаника, односно њих 25 се изјаснило за одговор "услед вредности које се нарушавају тероризмом и организованим криминалом у БиХ". Уколико наведени одговор посматрамо у склопу безбедносне угрожености која није специфична само за Босну и Херцеговину, те довођењем овог односа са процентом од 59% испитаника који су се изјаснили за одговор "тероризам и организовани криминал су доминантне претње безбедности сваке државе, па тако и БиХ", намеће се закључак да чак око 73% испитаника који организовани криминал и тероризам сматрају доминантним претњама по безбедност Босне и Херцеговине, те да та претња није специфичност Босне и Херцеговине као такве, већ се та угроженост, посматра у склопу глобалне безбедносне ситуације, наравно, више или мање прилагођене окружењу и самим специфичностима Босне и Херцеговине као државе.

С друге стране, преостали проценат од 27% испитаника који организовани криминал и тероризам посматрају као доминантне претње изјаснио се за преостала два одговора, који би се могли посматрати као специфичност претње безбедности Босне и Херцеговине организованим криминалом и тероризмом. Наиме, од укупног броја испитаника који организовани криминал и тероризам сматрају доминантним претњама по безбедност Босне и Херцеговине, њих 18%, односно 27 испитаника су дали одговор "због подршке коју тероризам и организовани криминал имају у политичким структурама", док је 8% испитаника, односно 13 испитаника дало одговор "зато што се ништа не ради у спречавању тероризма и организованог криминала у БиХ".

Неопходно је указати и на однос најзаступљенијег одговора на прво питање посматраних кроз популационе групе испитаника. Када је у питању најзаступљенији одговор ("тероризам и организовани криминал су иначе доминантне претње безбедности сваке државе, па тако и БиХ") на ово потпитање, од 59 испитаника који су се изјаснили за овај одговор, 17 их је из Дирекције за координацију полицијских тела у БиХ, 9 из Агенције за истраге и заштиту (СИПА), 4 из Обавештајно-безбедносне агенције БиХ, 2 из Граничне полиције БиХ, 9 из Министарства унутрашњих послова Републике Српске, 12 из Министарства унутрашњих послова Федерације БиХ и 6 посланика Народне скупштине Републике Српске.

6.2.1.2. Интерпретација одговора на другу тврдњу првог питања

Друга тврдња првог питања односила се на разлоге потенцијалног неизјашњавања испитаника о организованом криминалу и тероризму као доминантним претњама безбедности Босне и Херцеговине, услед чега је оно формулисано на следећи начин: "Уколико на прво питање нисте дали одговор под Б (организовани криминал) или под В (тероризам), зашто наведене претње не сматрате доминантним по безбедност Босне и Херцеговине?".

Као што је претходно и наведено, од осталих датих одговора на доминантне претње безбедности Босне и Херцеговине издваја се корупција, за коју се изјаснило 59 испитаника, што чини око 23% укупног броја испитаника. Од осталих датих одговора на прво питање у анкетном упитнику, треба издвојити и привредни криминал за који се изјаснило 18 испитаника, односно око 7% укупног броја испитаника. На остале одговоре, као доминантне претње безбедности Босне и Херцеговине, изјаснио се занемарљив број испитаника, односно за преостале одговоре се изјаснио само по један испитаник (ратни злочини, класични криминал), односно два испитаника (масовно кршење људских права).

Свеукупно посматрано, на друге претње безбедности Босне и Херцеговине коју испитаници сматрају доминантним, а да нису у питању организовани криминал и тероризам, изјаснила су се 84 испитаника, с тим што је могуће да су се одређени испитаници изјаснили и за више ових претњи, као што је могуће и да су се одређени испитаници изјаснили и за организовани криминал или тероризам.

На друго потпитање првог питања, испитаницима је дата могућност да дају следеће одговоре:

- "по обиму испољавања, тероризам и организовани криминал свакако нису претња по безбедност БиХ";
- "по вредностима које нападају, тероризам и организовани криминал свакако немају могућност да угрозе основне елементе друштва, као друге претње по безбедност";
- "зато што се организовани криминал и тероризам у БиХ сузбијају, док се остале претње не сузбијају, бар не ефикасно";
- "тероризам и организовани криминал у БиХ сузбија међународна заједница, док остале претње сузбија само БиХ, услед чега су остале претње далеко озбиљније".

Поред наведених понуђених одговора, испитаницима је дата могућност да, поред наведених одговора, дају и властити одговор.

На следећем графикону је приказан процентуални однос датих одговора на ово питање.

Графикон 6.

Као што је видљиво на представљеном графикону, за разлику од одговора датих на претходно, испитаници су се у давању одговора на ово питање у великој мери изјаснили за један одговор, који је преовлађујући. Наиме, 47% укупног броја испитаника који организовани криминал и тероризам не посматрају као доминантне

претње безбедности Босне и Херцеговине, изјаснило се за одговор "зато што се организовани криминал и тероризам у БиХ сузбијају, док се остале претње не сузбијају, бар не ефикасно". Анализирањем овог одговора може се доћи од једног од закључака – да испитаници највероватније сматрају да је Босна и Херцеговина угрожена организованим криминалом и тероризмом, чиме се у одређеној мери и њихови одговори поклапају са одговорима других испитаника који организовани криминал и тероризам посматрају као доминантне претње, односно ови испитаници сматрају да организовани криминал и тероризам егзистирају као претње безбедности Босне и Херцеговине.

Међутим, за разлику од већине испитаника, ови испитаници не сматрају организовани криминал и тероризам доминантним претњама, у чему је и главна разлика између ове двије групе испитаника. У контексту датог одговора, ови испитаници, иако перципирају организовани криминал и тероризам као претње безбедности Босне и Херцеговине, не сматрају га доминантним услед чињенице да се организовани криминал и тероризам у Босни и Херцеговини сузбијају, док се остале претње безбедности Босне и Херцеговине не сузбијају, бар не ефикасно, где ови испитаници и виде главну диференцијалну карактеристику којом одређују, односно рангирају доминантност претње безбедности Босне и Херцеговине.

На основу овог се може и посредно закључити да испитаници који су дали овај одговор сматрају да је актуелна политика и пракса сузбијања организованог криминала и тероризма добра, па чак и одлична, односно да даје резултате, док сузбијање других облика претњи безбедности Босне и Херцеговине није добро, односно да уопште не постоји. Иако је у односу на укупан број испитаника проценат испитаника који се изјаснио за овај одговор релативно мали (мање и од десетине укупног броја испитаника), свакако је наведено интересантно, како из примарне анализе која се односи на преовлађујући карактер овог одговора у односу на постављено питање, тако и посредног закључка који се може извући из датих одговора на постављено питање, а који се односи на оцену актуелне праксе и политике сузбијања организованог криминала и тероризма.

Неопходно је навести да је за овај преовлађујући одговор на питање о разлозима посматрања других претњи безбедности Босне и Херцеговине (не организованог криминала и тероризма) одговор дао један припадник Дирекције за координацију полицијских тела у БиХ, два испитаника из Агенције за истраге и

заштиту (СИПА), 4 испитаника из Граничне полиције БиХ, три из Министарства унутрашњих послова Републике Српске, 2 из Министарства унутрашњих послова Федерације БиХ, као и 5 посланика Народне скупштине Републике Српске.

У контексту наведеног, као и упоређењем популационог односа са посредним закључком изведеним из одговора на ово питање, види се да су народни посланици Народне скупштине Републике Српске, процентуално посматрано, најзадовољнији актуелном праксом и политиком сузбијања организованог криминала и тероризма, односно, другим речима, управо услед наведеног организовани криминал и тероризам, иако перципирају као претње безбедности Босне и Херцеговине, не посматрају као доминантне, већ неке друге претње.

С обзиром на релативно мали број испитаника који се изјаснио за друге разлоге ненавођења организованог криминала и тероризма доминантним претњама безбедности Босне и Херцеговине, неопходно је само навести да се 6 испитаника изјаснило за одговор "по вредностима које нападају, тероризам и организовани криминал свакако немају могућност да угрозе основне елементе друштва, као друге претње по безбедност", пет испитаника за одговор "по обиму испољавања, тероризам и организовани криминал свакако нису претња по безбедност БиХ", те три испитаника за одговор "тероризам и организовани криминал у БиХ сузбија међународна заједница, док остале претње сузбија само БиХ, услед чега су остале претње далеко озбиљније". Такође, пет испитаника је навело и неки други одговор, поред понуђених. С обзиром на релативно мали број испитаника који су се изјаснили за наведене одговоре, тешко је диференцирати одређене закључке.

Индикативно је што су се за задњи понуђени одговор ("тероризам и организовани криминал у БиХ сузбија међународна заједница, док остале претње сузбија само БиХ, услед чега су остале претње далеко озбиљније") изјаснила само три испитаника, из чега се може извући посредан закључак да међународна заједница присутна у Босни и Херцеговини не сузбија (ни) организовани криминал ни тероризам, иако се чини да јавност о наведеном има другачије мишљење. Другим речима, занемарљив број испитаника који су се изјаснили за овај одговор упућује на посредан закључак да испитаници немају високо мишљење о активностима међународне заједнице на сузбијању организованог криминала и тероризма у Босни и Херцеговини, без обзира на то што општа јавност има дијаметрално супротно гледиште у погледу наведеног.

6.2.2. Интерпретација одговора на друго питање

Циљ другог питања у анкетном упитнику јесте да се диференцирају најзначајније сличности између организованог криминала и тероризма, услед чега је видљиво да се ово питање много конкретније у односу на прво питање односи на сам предмет истраживања. Због наведеног циља и само питање је тако конципирано, те гласи: "У чему се огледају највеће сличности између организованог криминала и тероризма?" На ово питање, испитаницима је дата могућност да дају један од следећих одговора:

- "највећа сличност се односи на степен угрожености државе и друштва од организованог криминала и тероризма";
- "у субјектима који учествују у реализацији криминалних, односно терористичких активности, с обзиром на то да понекад исти субјекти учествују у вршењу и организованог криминала и у вршењу тероризма";
- "у циљевима вршења криминалних, односно терористичких активности";
- "у напорима које држава и друштво предузимају са циљем предупређивања и сузбијања ових појава";
- "организовани криминал и тероризам су транснационалног карактера, те су повезани са одређеним међународним фактором";
- "у последицама по државу, од ових криминалних, односно терористичких активности";
- "уопште не постоје сличности".

Поред наведених одговора, као и у претходним питањима, испитаницима је дата могућност да дају и властити одговор, мимо понуђених одговора.

На следећем графикону је приказан процентуални однос датих одговора на ово питање.

Графикон 7.

Кроз (сличност) степен угрожености државе од организованог криминала и тероризма, испитаници у највећој мери посматрају сличност између ове две претње безбедности Босне и Херцеговине. Наиме, на основу графикана је видљиво да се, процентуално посматрано, највећи број испитаника изјаснио да се највећа сличност између организованог криминала и тероризма огледа у степену угрожености државе од ове две претње. За овај одговор се изјаснила око једна трећина испитаника. На основу овог одговора се може закључити да испитаници организовани криминал и тероризам, у овом контексту, посматрају кроз симбиозу деловања ове две претње безбедности Босне и Херцеговине, које су, примарно, усмерене ка угрожавању безбедности државе, услед чега се и огледа и конкретизује ова сличност.

Уколико на овај начин изводимо закључак у вези с преовлађујућим одговором, мора се констатовати да се на овај начин конкретизује и потврђеност једне од хипотеза истраживања. Наиме, кроз овај одговор се огледа и конкретизација хипотезе по којој је видљив функционалан, инструменталан и симбиотски однос организованог криминала и тероризма при угрожавању виталних вредности и

интереса Босне и Херцеговине. Ово посебно долази од изражаја уколико се зна да је на ово питање одговор дала чак трећина испитаника, не закључујући априори да и остали одговори, односно одговори на које су се други испитаници изјаснили, посредно или непосредно, не указују на овај однос између организованог криминала и тероризма, поготово када је у питању њихова сличност и функционална, инструментална и симбиотска повезаност у угрожавању безбедности Босне и Херцеговине.

Претходни одговор имплицира инструменталну и функционалну симбиозу организованог криминала и тероризма, посебно када је у питању степен угрожавања Босне и Херцеговине од ових претњи повезаних на овај начин.

С друге стране, одговор "у субјектима који учествују у реализацији криминалних, односно терористичких активности, с обзиром на то да понекад исти субјекти учествују у вршењу и организованог криминала и у вршењу тероризма" би се могао посматрати кроз субјектну повезаност организованог криминала и тероризма на угрожавању Босне и Херцеговине од стране ове две претње, повезане кроз јединствене, односно сличне субјекте који их реализују. Наиме, сличност истих субјеката који учествују у реализацији активности организованог криминала, као и у реализацији терористичких активности свакако наговештава и одређену сличност, па и повезаност између ових двеју безбедности претњи, поготово уколико се ти субјекти посматрају кроз сличност, односно кроз поистовећивање, а што се може закључити у контексту постављеног питања и понуђеног, те овог датог одговора.

Уколико се укаже на чињеницу да се за овај одговор изјаснило око 23% испитаника, може се констатовати да испитаници овај начин повезаности организованог криминала и тероризма (кроз сличност субјеката који учествују у вршењу активности из дијапазона организованог криминала и који учествују у вршењу терористичких активности) такође посматрају као примаран, поред испитаника који у одређеном већем броју повезаност организованог криминала и тероризма посматрају кроз степен угрожености државе од стране и организованог криминала и корупције.

Међутим, уколико наведена два одговора квалитативно и квантитативно сублимирамо, може се констатовати да преко половине испитаника, односно чак 57% испитаника повезаност организованог криминала и тероризма не доводи у питање. Штавише, ова повезаност се посматра кроз конкретизацију сличности које

се огледају у сличности безбедносних претњи којима је изложена Босна и Херцеговина, с једне стране, те у сличности субјеката који учествују у вршењу и једних и других криминалних активности, односно и у вршењу активности организованог криминала и у вршењу терористичких активности.

Другим речима, кроз ова два одговора, поготово имајући у виду популацију испитаника који су дали један од ова два одговора а која, као што је наведено, прелази половину испитаника, односно износи 57% од укупног броја испитаника, може да се закључи да ови испитаници повезаност организованог криминала и тероризма посматрају кроз инструменталну, функционалну, симбиотску и субјектну повезаност. Наведено се, на основу датих одговора, може конкретизовати кроз сличност субјеката који врше и активности организованог криминала и субјеката који врше терористичке активности, али исто тако и у степену угрожености државе од стране и терористичких активности, као и од стране активности организованог криминала.

У контексту датих одговора, неопходно је навести и то да се 11% испитаника изјаснило за одговор "у самим последицама по државу ових криминалних, односно терористичких активности". Из садржине овог одговора може се констатовати да испитаници који су дали и овај одговор, поред претходно наведених, посматрају повезаност организованог криминала и тероризма кроз последицу по државу.

Другим речима, овде се повезаност организованог криминала и тероризма, што чини битну одредницу самог истраживања, инструментализује кроз последицу, услед чега се може констатовати да преко две трећине испитаника повезаност организованог криминала и тероризма посматрају кроз одређени инструментализован, функционалан и симбиотски однос, темељећи наведено кроз дате одговоре где се та повезаност огледа кроз деловање наведене две безбедносне претње према држави, односно у последицама које изазивају, као и у степену претње које испољавају, те у субјектима који остварују ту претњу.

Међутим, неопходно је напоменути и да се за, процентуално посматрано, други најзаступљенији одговор "организовани криминал и тероризам су транснационалног карактера, те су повезани са одређеним међународним фактором" изјаснило нешто више испитаника од броја испитаника који су се изјаснили за претходни одговор, односно изјаснило се око 24% испитаника. Док, с једне стране, претходни одговори имплицирају повезаност организованог криминала и тероризма

кроз одређене сличности, без обзира на то да ли се те сличности односе на сличност субјеката који учествују у вршењу и активности организованог криминала и вршењу терористичких активности или се односи на сличност степена угрожености безбедности државе од стране организованог криминала и тероризма, с друге стране, одговор "организовани криминал и тероризам су транснационалног карактера, те су повезани са одређеним међународним фактором" имплицира да испитаници који су се изјаснили за овај одговор не подразумевају повезаност организованог криминала и тероризма у националним оквирима, па чак уопште не посматрају повезаност организованог криминала и тероризма као пресудан или релевантан фактор.

Наравно, у овом одговору се организовани криминал и тероризам посматрају повезани међународним фактором транснационалног карактера, што је и разумљива повезаност, без обзира на апстрактност ове повезаности, али је чињеница да се повезаност не конкретизује у националним оквирима, услед чега се и не посматра као значајна за саму безбедност државе.

Услед наведеног, проценат од 24% испитаника који повезаност организованог криминала и тероризма не посматрају у националним оквирима, а самим тим ове две претње не посматрају кроз симбиотску повезаност приликом угрожавања безбедности државе, свакако треба узети у обзир када је у питању сама анализа резултата о повезаности организованог криминала и тероризма у погледу претњи безбедности Босне и Херцеговине.

Поред наведена четири најзастуљенија одговора, на основу којих се посредно може диференцирати став о повезаности или неповезаности организованог криминала и тероризма кроз одређену призму активности тих претњи или кроз саму суштину њихове међузависности, неопходно је указати и на чињеницу да је преостали проценат испитаника дао и друге преостале одговоре.

Наиме, око 5% испитаника се изјаснило за одговор "у циљевима вршења криминалних, односно терористичких активности", док се око 2% испитаника изјаснило за одговор "у напорима које држава и друштво предузимају у циљу предупредивања и сузбијања ових појава". За преостале одговоре се изјаснио по око 1% испитаника, односно преостали проценат испитаника.

Из наведеног процентуалног односа је јасно да наведени одговори нису заступљени међу испитаницима у већем проценту, па чак ни одговор "у напорима које држава и друштво предузимају у циљу предупредивања и сузбијања ових

појава" за који би се могло рећи да има одређени "неутрални" карактер када је у питању однос повезаности или неповезаности организованог криминала и тероризма као претњи безбедности Босне и Херцеговине. Такође, илустративно је да су се само двојица испитаника изјаснили за одговор "не постоје сличности између организованог криминала и тероризма".

6.2.3. Интерпретација одговора на треће питање

Надовезујући се на претходно питање, поготово на одговор испитаника у којима они не посматрају релевантну повезаност организованог криминала и тероризма као повезаних безбедносних претњи држави, циљ трећег питања у анкетном упитнику је да се диференцирају најзначајније разлике између организованог криминалитета и тероризма, те је и само питање тако конципирано, те гласи: "У чему се огледају доминантне разлике између организованог криминала и тероризма?". Наравно, видљива је повезаност са претходним питањем, док је сличност, а поготово повезаност датих одговора на ово питање са одговорима из претходног питања ипак мања.

Наиме, на ово питање је испитаницима дата могућност да дају један од следећих одговора:

- "примарна разлика је у различитим циљевима вршења организованог криминала и тероризма";
- "у субјектима који учествују у реализацији криминалних, односно терористичких активности";
- "организовани криминал напада поједине вредности друштва и државе, без намере да елиминише структуру, док тероризам напада управо структуре државе";
- "организовани криминал понекад финансира државне структуре, док поједине државне структуре понекад финансирају тероризам";
- "у последицама по државу, од ових криминалних, односно терористичких активности";
- "уопште не постоје разлике".

Поред наведених одговора, као и у претходним питањима, испитаницима је дата могућност да дају и властити одговор, мимо понуђених одговора.

На следећем графикону је приказан процентуални однос датих одговора на ово питање.

Графикон 8.

Из анализе графикона, видљиво је да се највећи број испитаника, њих 67, односно око једне трећине укупног броја испитаника, на постављено питање о доминантним разликама између тероризма и организованог криминала изјаснило за одговор "примарна разлика је у различитим циљевима вршења организованог криминала и тероризма". Надаље, 52 испитаника, што износи око 27% укупног броја испитаника, на ово питање су се изјаснила давањем одговора "организовани криминал напада поједине вредности друштва и државе, без намере да елиминише структуру, док тероризам напада управо структуре државе", док је 40 испитаника, односно око 21% дало одговор "организовани криминал понекад финансира државне структуре, док поједине државне структуре понекад финансирају тероризам".

Око 8% , односно 16 испитаника, изјаснило се за одговор "у субјектима који учествују у реализацији криминалних, односно терористичких активности", док се 10 испитаника изјаснило за одговор "у последицама по државу, од ових криминалних, односно терористичких активности", а преосталих девет за одговор

"уопште не постоје разлике". Наравно, из наведеног је јасно да је неколико испитаника на ово питање дало више одговора.

Као што је и наведено, највећи број испитаника, око једне трећине од укупног броја испитаника, на постављено питање о доминантним разликама између тероризма и организованог криминала изјаснио се за одговор "примарна разлика је у различитим циљевима вршења организованог криминала и тероризма". Наведено треба довести у везу са датим одговорима на претходно питање, где је тек незнатан проценат испитаника дао одговор да су ово највеће сличности између организованог криминала и тероризма, те је и разумљиво да су се испитаници у највећем броју изјаснили да, уколико "циљеви вршења организованог криминала и тероризма" нису највеће сличности, онда јесу доминантне разлике између организованог криминала и тероризма.

Због наведеног, може се констатовати једна одлучност и доследност испитаника када су у питању сличности и доминантне разлике између организованог криминала и тероризма, јер испитаници у претходном питању "циљеве вршења организованог криминала и тероризма" уопште не перципирају као сличности, док у овом питању њима придају највећу пажњу као доминантним разликама између организованог криминала и тероризма. Са квалитативног аспекта, неопходно је указати на чињеницу да испитаници суштински посматрају доминантне разлике између организованог криминала и тероризма, правилно увиђајући да се те разлике односе управо кроз структуралну димензију једне и друге претње, без обзира на многобројне сличности између њих, а које су делимично апострофиране и у интерпретацији претходног питања. Уколико наведено посматрамо кроз процентуалну заступљеност испитаника који су се изјасили за овај одговор, јасно можемо констатовати квалификованост испитаника да кроз диференцијацију доминантних разлика између организованог криминала и тероризма уочавају и њихову повезаност са квалитативног и са квантитативног аспекта, имајући у виду и националне, али и глобалне оквире.

У контексту уочавања суштинских доминантних разлика између организованог криминала и тероризма, неопходно је да се укаже и на одговор "организовани криминал напада поједине вредности друштва и државе, без намере да елиминише структуру, док тероризам напада управо структуре државе", који се, суштински, надовезује на претходно интерпретиран одговор. Наиме, и кроз овај

одговор испитаници доминанте разлике између организованог криминала и тероризма посматрају суштински, чак би се могло рећи да је ово једна од фундаменталних карактеристика у дистинкцији организованог криминала и тероризма, поготово у оним ситуацијама и у оном политичко-социјално-глобалном контексту замршених односа и субјеката, где је ове две безбедносне претње изузетно тешко диференцирати и тако посматрати, те сходно томе на адекватан и прихватљив, те прилагодљив начин специфичностима сваке претње реаговати.

Уз 27% испитаника који су се изјаснили за овај одговор, те узимајући у обзир и једну трећину испитаника који су дали одговор на претходно питање, а које се такође може посматрати кроз адекватно диференцирање суштинских доминантних разлика између организованог криминала и тероризма, излази да око 61% испитаника исправно диференцира ове доминанте разлике. На то се може надовезати и закључак који полази од премисе да је исправно диференцирање суштинских доминантних разлика између организованог криминала и тероризма од суштинске важности за адекватно и исправно поимање и самог организованог криминала и тероризма, а што је опет предуслов за ефикасну заштиту државе и других угрожених субјеката од организованог криминала и тероризма као безбедносних претњи држави.

Другим речима, уколико се правилно и тачно не изврши диференцијација између организованог криминала и тероризма на глобалном, а поготово не на регионалном и националном нивоу, стратегија која се буде примењивала ради сузбијања тако диференцираних претњи свакако да неће дати адекватне резултате, с обзиром на то да ће се фокусирати на факторе који нису исти за организовани криминал и за тероризам, а стратегија ће се управо заснивати на погрешном поимању тих истих фактора.

Трећи одговор испитаника на ово питање, на који се изјаснило око 21% испитаника, јесте одговор "организовани криминал понекад финансира државне структуре, док поједине државне структуре понекад финансирају тероризам". Овај одговор се може посматрати у контексту и повезаности организованог криминала и тероризма, али и у контексту доминантних разлика између организованог криминала и тероризма. Међутим, у којем год се контексту ово питање елаборирало, важно је да се укаже на чињеницу да је преко петине испитаника дало овај одговор, што одговор

свакако чини репрезентативним у односу на одговоре који су процентуално заступљенији од овог одговора, а погото у односу на остале одговоре.

Анализирајући овај одговор, може се констатовати да испитаници и на овај начин правилно диференцирају доминантне разлике између организованог криминала и тероризма, с том разликом што се оне овде не посматрају у контексту последица и циља ових безбедносних претњи, већ њихове повезаности са релевантним структурама унутар одређеног друштва и државе примарно у контексту финансирања евентуалних терористичких организација, односно криминалних организација. У том контексту се указује и на повезаност организованог криминала и тероризма кроз финансијску страну њихове активности или њихових резултата.

Око 8% испитаника доминантне разлике између организованог криминала и тероризма посматра у контексту субјеката који их реализују, односно субјеката који врше активности организованог криминала и терористичке активности. Иако је разумљив овај одговор дат у контексту доминантних разлика, неопходно је да се укаже на једну другу карактеристику, а која има везе са наведеним.

Наиме, у претходном питању, где је било потребно да се уоче сличности између организованог криминала и тероризма, одговор "у субјектима који учествују у реализацији криминалних, односно терористичких активности, с обзиром на то да понекад исти субјекти учествују у вршењу и организованог криминала и у вршењу тероризма" је дало око 23% испитаника, што значи да нешто мање од четвртине испитаника субјекте који врше активности организованог криминала и субјекте који врше терористичке активности поистовећује, односно сматра да су исти. То се може констатовати и у одговорима на ово питање где само око 8% испитаника између наведених субјеката уочава доминанте разлике. Упоредијући претходни и наведени одговор, може се констатовати да су испитаници и у једном и у другом случају углавном сагласни између субјеката који врше активности организованог криминала и терористичке активности да се ради о истим субјектима, односно о субјектима који у једном случају учествују у вршењу делатности организованог криминала, док, у другом случају, без обзира на временску или територијалну повезаност, учествују и у активностима терористичког карактера.

Иако се за одговор "у последицама по државу, од ових криминалних, односно терористичких активности" изјаснило само 10 испитаника, а преосталих девет за одговор "уопште не постоје разлике", односно за наведена два одговора се изјаснио

занемарљив број испитаника, неопходно је да се елаборирају и наведени одговори, управо услед одређених специфичности, као и искључивости.

Конкретно, када су у питању последице које наноси организовани криминал и тероризам, из проценуалног удела испитаника који су се изјаснили за овај одговор у контексту доминантних разлика, евидентно је да веома мали број испитаника наведено посматра као доминантне разлике између организованог криминала и тероризма. Међутим, из наведеног се не може извучити закључак о томе да су разлике између последица организованог криминала и тероризма незнатне. Наиме, наведено се може посматрати као, пре свега, последица других понуђених одговора за које испитаници у већој мери сматрају да су примарни у односу на овај одговор, што је и разумљиво, уколико се има у виду садржајност других одговора.

Слична ситуација је и са одговором за које се изјаснио најмањи број испитаника, поготово уколико се има у виду искључиви контекст овог одговора. Наиме, евидентно је да се веома мали број испитаника изјаснио да не постоје разлике између организованог криминала и тероризма, што треба имати у виду, али не треба посматрати кроз контекст искључивости, већ у контексту примарности понуђених одговора, где је видљиво да су се испитаници изјашњавали за одговоре које сматрају примарним, а то свакако није био одговор "уопште не постоје разлике". Другим речима, из занемарљивог процентуалног удјела испитаника који су дали овај одговор не треба извучити закључак, нити се он може извући о томе да велика већина испитаника сматра да разлике стварно не постоје, већ се на основу наведеног може закључити да испитаници сматрају одређене разлике дате у понуђеним одговорима примарним, него чињеницу да уопште не постоје разлике.

Наравно, у контексту наведеног, као што је и у претхоном питању наведено, где су се само два испитаника изјаснила за одговор "уопште не постоје сличности" између организованог криминала и тероризма, не треба извучити закључак да велика већина испитаника и стварно мисли да постоје сличности између организованог криминала и тероризма, већ се изјаснила за одговоре који су им примарнији, а који се налазе међу понуђеним одговорима у питању о сличности између организованог криминала и тероризма.

6.2.4. Интерпретација одговора на четврто питање

Четврто питање у анкетном упитнику гласило је: "У којој мери су припадници криминалних организација укључени у вршење терористичких активности, а колико припадници терористичких организација врше кривична дела из делатности организованог криминала?", док су у наведеном питању понуђени следећи одговори:

- "терористи никад не врше кривична дела организованог криминала";
- "терористи изузетно ретко врше кривична дела организованог криминала, и то само поједина, а не сва кривична дела из дијапазона организованог криминала";
- "терористи често врше кривична дела из области организованог криминала",
- "терористи, поред терористичких активности, редовно врше и кривична дела из области организованог криминала";
- "припадници криминалних организација никад не учествују у вршењу терористичких активности";
- "припадници криминалних организација ретко учествују у вршењу терористичких активности";
- "припадници криминалних организација често учествују у вршењу терористичких активности";
- "припадници криминалних организација редовно учествују у вршењу терористичких активности".

На ово питање није дата могућност давања властитог одговора мимо понуђених, док је, с друге стране, испитаницима дата могућност да на наведено питање дају и два одговора, односно да се изјасне за два одговора.

Из понуђених одговора је видљиво да је испитаницима дата могућност да се изјасне у погледу укључености припадника терористичких организација у вршење кривичних дела из дијапазона организованог криминала и супротно – да се изјасне у погледу укључености припадника криминалних организација у вршење терористичких активности. Из структуре датих, понуђених одговора, јасно је да је испитаницима дата могућност да се изјасне за једну од две дијаметрално супротстављене могућности, наравно уз уважавање чињенице да су наведене супротности и окарактерисане различитим степеном интензитета.

Као што је већ речено, наведене две дијаметрално супротстављене могућности се односе на укљученост припадника криминалних организација у вршење терористичких активности, као и у укљученост терориста у вршење активности организованог криминала, а друга дијаметрална супротност подразумева неукљученост припадника криминалних организација у вршење терористичких активности, као и неукљученост терориста у вршење активности организованог криминала.

Процентуални однос датих одговора дат је на следећем графикаону, уз напомену да је више испитаника на наведено питање, као што је и било предвиђено, дало два одговора, што значи да број датих одговора превазилази број испитаника. Другим речима, број датих одговора износи 330, док је број испитаника 190, што значи да је преко половине испитаника, односно око 58%, на ово питање, како је и било предвиђено, дало два одговора, међутим, могуће је да су одређени испитаници, иако није било предвиђено, на наведено питање дали и више одговора, али је број ових испитаника ипак незнатан, те не утиче на коначне резултате у овом питању, поготово што се тиче њиховог процентуалног међусобног односа.

Графикон 9.

Уколико анализирамо дате одговоре на основу представљених дијаметралних супротности понуђених одговора, може се констатовати да око 56% испитаника сматра да не постоји повезаност између субјеката који врше терористичке активности и субјеката који учествују у вршењу кривичних дела из дијапазона организованог криминала, односно да се не ради о истим субјектима који учествују у вршењу терористичких активности, те активности организованог криминала. Процент испитаника од око 56% представља збир испитаника који су дали одговоре на ово питање, а којима се поткрепљује закључак да исти субјекте вршења терористичких активности и субјекте који учествују у вршењу кривичних дела из дијапазона организованог криминала не поистовећују, односно ови их испитаници не посматрају заједнички, већ управо као посебно посматране целине.

Конкретно, број испитаника који су дали један од одговора којима се поткрепљује овај закључак је следећи: за одговор "терористи никад не врше кривична дела организованог криминала" се изјаснило 10 испитаника, за одговор "терористи изузетно ретко врше кривична дела организованог криминала, и то само поједина, а не сва кривична дела из дијапазона организованог криминала" изјаснило се 85 испитаника, за одговор "припадници криминалних организација никад не учествују у вршењу терористичких активности" изјаснило се 7 испитаника, за одговор "припадници криминалних организација изузетно ретко учествују у вршењу терористичких активности" – 86 испитаника. На основу наведеног се може констатовати да преко половине испитаника сматра да не постоји повезаност између организованог криминала и тероризма преко субјеката који учествују у реализацији једне и друге безбедносне претње.

Наведени однос се мора посматрати и у контексту датих одговора на треће питање, где су испитаници субјекте који учествују у вршењу активности организованог криминала и тероризма посматрали као примарне факторе доминантне разлике између организованог криминала и тероризма. Наиме, као што је већ наведено, око 8% испитаника доминантне разлике између организованог криминала и тероризма посматра у контексту субјеката који их реализују, односно субјеката који врше активности организованог криминалитета и терористичке активности. Услед наведеног, не може се извући закључак о поистовећивању субјеката организованог криминала и тероризма, с обзиром на то да је у претходном

питању само око 8% испитаника указало на доминантне разлике између наведених субјеката, док их у овом питању чак око 56% испитаника посматра одвојено.

Међутим, као што је већ и наведено, поред многобројних доминантних разлика које су наведене између организованог криминала и тероризма, испитаници су се углавном базирали на примарније доминанте разлике, те је евидентно да у њих нису уврстили субјекте организованог криминала и тероризма (што не значи да и њих нису подразумевали, ако не као примарне, онда бар као разлике секундарног карактера), док се у овом питању испитаници примарно изјашњавају о субјектима организованог криминала и тероризма као факторима који немају кохезиони карактер у односима између организованог криминала и тероризма.

У контексту непоистовећивања извршиоца криминалних активности организованог криминала и извршиоца терористичких активности, неопходно је да се укаже и на одређене варијације степеновања тог непоистовећивања. Наиме, евидентно је да се у понуђеним одговорима диференцирају два степена једне дијаметралне крајности, од којих један означава искључивост, док други означава минималну могућност поистовећивања. Када је у питању степен искључивости повезаности организованог криминала и тероризма преко субјеката који врше наведене терористичке и криминалне активности које улазе у дијапазон терористичких и криминалних активности, приметно је да се изузетно мали проценат испитаника изјаснио за ову крајност. Наиме, само 17 испитаника се децидирано изјаснило да сматрају да субјекти који врше терористичке активности никад не учествују у вршењу кривичних дела организованог криминала, односно да припадници криминалних организација никад не учествују у вршењу терористичких активности.

Много већи број испитаника, чак 171 њих, изјаснило се за одређену "флексибилнију" варијанту непоистовећивања субјеката организованог криминала и тероризма која се односи на минималну могућност да субјекти који врше терористичке активности ретко учествују у вршењу кривичних дела организованог криминала, односно да припадници криминалних организација ретко учествују у вршењу терористичких активности.

С друге стране, 142 испитаника су се изјаснила за одговоре којим сматрају да се повезаност организованог криминала и тероризма посматра кроз субјекте који учествују у вршењу и кривичних дела из дијапазона организованог криминала и

терористичких активности. Другим речима, преосталих 44% испитаника (што представља удео 142 одговора у укупном броју одговора датих на ово питање) сматра да постоји знак једнакости између субјеката који учествују у вршењу кривичних дјела из дијапазона организованог криминала и припадника терористичких организација.

Поред тога, и наведене одговоре треба довести у везу са датим одговорима у контексту субјектне повезаности организованог криминала и тероризма на угрожавању Босне и Херцеговине од стране ове две претње, повезане кроз јединствене, односно сличне субјекте који их реализују јер, као што је већ назначено у интерпретацији трећег питања, сличност истих субјеката који учествују у реализацији активности организованог криминала, као и у реализацији терористичких активности свакако наговештава и одређену сличност, па и повезаност између ових двеју безбедносних претњи, поготово уколико се ти субјекти посматрају кроз сличност, односно кроз поистовећивање, а што се може закључити у контексту и овог питања, као и у контексту интерпретације трећег питања.

С друге стране, када је у питању релативно поистовећивање субјеката који врше кривична дела из дијапазона организованог криминала и тероризма, видљиво је да је 95 испитаника дало одговор који одговара релативном поистовећивању посматрања субјеката који врше и организовани криминал и тероризам истовремено, односно упоредо. То се може закључити на основу датих одговора "терористи често врше кривична дела из области организованог криминала", за који су се определила 53 испитаника, као и из одговора "припадници криминалних организација често учествују у вршењу терористичких активности", за који су се определила 42 испитаника, што чини око 29% од укупног броја испитаника, односно, другим речима, око 39% испитаника поистовећивање субјеката који врше и кривична дела из дијапазона организованог криминала и терористичке активности посматра релативизирано, односно не посматра их искључиво.

Када је у питању однос датих одговора о поистовећивању припадника криминалних организација у вршењу терористичких активности и припадника терористичких организација као извршилаца делатности из дијапазона криминалних организација, неопходно је да се дâ осврт и на наведени однос датих одговора међу испитаницима. Наиме, ово је важно, с обзиром на то да дати одговори не одговарају

процентуално једнакој заступљености једних и других тврдњи, а што би се могло претпоставити.

Другим речима, испитаници не посматрају једнако учешће припадника криминалних организација у терористичким активностима, нити исто посматрају учешће припадника терористичких организација у вршењу кривичних дела из дијапазона криминалних активности. Наиме, готово сви испитаници су се изјаснили о односу терориста према организованом криминалу, односно о учешћу припадника терористичких организација у вршењу кривичних дела из дијапазона организованог криминалитета. У процентуалном уделу датих одговора, око 57% одговора се односи на ову групу одговора. С друге стране, преосталих 43% датих одговора, односно 141 одговор се односи на учешће припадника криминалних организација у вршењу терористичких активности.

6.2.5. Интерпретација одговора на пето питање

Пето питање у анкетном упитнику гласило је: "Оцените повезаност организованог криминала и тероризма", док су у наведеном питању понуђени следећи одговори:

- "терористи често врше кривична дела из области организованог криминала са циљем прибављања материјалних и финансијских средстава за вршење кривичних дела";
- "припадници криминалних организација су истовремено и припадници терористичких организација";
- "припадници криминалних организација понекад врше и терористичке активности у циљу застрашивања";
- "профитом организованог криминала се финансирају терористичке активности";
- "повезаност се огледа у последицама по државу, од ових криминалних, односно терористичких активности";
- "уопште не постоје разлике".

На ово питање је дата могућност давања властитог одговора мимо понуђених.

Из наведених одговора је видљиво да се повезаност организованог криминала и тероризма посматра кроз истоврсност криминалних активности, затим кроз припаднике терористичких и криминалних организација, кроз застрашивање

приликом вршења примарних активности, кроз профит који се стиче, те кроз последице које се испољавају наведеним активностима. Уколико изузмемо задњи понуђени одговор ("уопште не постоје разлике"), видљиво је да је испитаницима овим питањем, а поготово одговорима, као теза, апострофирана повезаност организованог криминала и тероризма, док је испитаницима остављено да кроз дате одговоре дају своје виђење те повезаности.

Графикон 10.

Највећи број испитаника је изјавио да се повезаност организованог криминала и тероризма огледа кроз вршење кривичних дела са циљем прибављања материјалних и финансијских средстава за вршење терористичких активности. Чак 81 испитаник, односно 42% се у наведеном питању, што је видљиво на представљеном графикону, изјаснио за одговор "терористи често врше кривична дела из области организованог криминала са циљем прибављања материјалних и финансијских средстава за вршење кривичних дела".

С друге стране, неопходно је осврнути се на претходно питање, где су се 142 испитаника изјаснила да се повезаност организованог криминала и тероризма посматра кроз субјекте који учествују у вршењу и кривичних дела из дијапазона

организованог криминала и терористичких активности, односно да постоји подударност између субјеката који учествују у вршењу кривичних дела из дијапазона организованог криминала са припадницима терористичких организација, односно постоји знак једнакости између припадника терористичких организација и припадника криминалних организација. Сличност истих субјеката који учествују у реализацији активности организованог криминала, као и у реализацији терористичких активности, свакако наговештава и одређену сличност, па и повезаност између ових двеју безбедносних претњи, поготово уколико се ти субјекти посматрају кроз сличност, односно кроз поистовећивање, а што се може закључити у контексту и овог питања, као и у контексту интерпретације трећег питања.

Наравно, наведену повезаност не треба посматрати двострано, бар не у контексту наведених понуђених одговора, већ једнострано, односно као повезаност тероризма са организованим криминалом кроз учествовање терориста у вршењу појединих кривичних дела организованог криминала са циљем прибављања материјалне и финансијске подлоге за вршење терористичких активности. Разумљиво је да наведено не подразумева аутоматски и вршење терористичких активности од стране припадника криминалних организација ради застрашивања.

Међутим, око 19% испитаника, односно 37 испитаника се изјаснило управо за наведено, односно они повезаност организованог криминала и тероризма посматрају управо кроз вршење кривичних дела од стране припадника криминалних организација ради застрашивања, како би на тај начин поспешиле властите активности или би предупредиле евентуалну репресивну активност.

Уколико узмемо у обзир 42% испитаника који су навели да повезаност организованог криминала и тероризма посматрају кроз вршење кривичних дела организованог криминала од стране терориста ради прибављања материјалне и финансијске подлоге за вршење терористичких активности, те имајући у виду 19% испитаника који посматрају наведено на сличан начин, односно где ову повезаност посматрају кроз вршење терористичких аката од стране припадника криминалних организација ради застрашивања, видљиво је да око 61% испитаника повезаност организованог криминала и тероризма посматра и оцењује на основу криминалних активности које врше и једни и други припадници ових безбедносних претњи.

Наравно, тај однос није равномеран, јер је видљиво да нешто мало мање од трећине ових испитаника сматра да припадници криминалних организација врше и

терористичке активности ради застрашивања, док више од две трећине ових испитаника повезаност организованог криминала и тероризма посматра кроз вршење кривичних дела из дијапазона организованог криминала од стране терориста са циљем прикупљања материјалних и финансијских средстава за вршење даљих терористичких активности.

Индиректно повезано са претходно интерпретираним, јесте и одговор "профитом организованог криминала се финансирају терористичке активности", за који се изјаснило око 22% испитаника. Услед наведеног, посматрање повезаности организованог криминала и тероризма кроз профит који се стиче организованим криминалом, а користи се за даље терористичке активности, може се посматрати као надовезивање, односно као резултат претходно интерпретираног посматрања повезаности организованог криминала и тероризма.

Четврти одговор по учесталости, за који се изјаснило 27 испитаника, односно око 14% укупног броја, јесте одговор "повезаност се огледа у последицама по државу, од ових криминалних, односно терористичких активности". Јасно је да испитаници који су дали овај одговор, повезаност организованог криминала и тероризма посматрају последично, односно кроз конкретизовану последицу која је и код организованог криминала и код тероризма углавном иста и по државу и по становништво. Неопходно је напоменути да процентуални удео испитаника који су дали овај одговор, у суштини, одговара процентуалном уделу испитаника који су на претходно питање изјаснили за одговор да се највеће сличности између организованог криминала и тероризма огледају кроз последице које изазива и организовани криминал и тероризам.

Када су у питању преостали дати одговори, неопходно је указати на то да су се за преостале одговоре "припадници криминалних организација су истовремено и припадници терористичких организација" и "уопште не постоје разлике" изјаснила само по три испитаника.

6.2.6. Интерпретација одговора на шесто питање

Шесто питање анкетног упитника односило се на оцену испитаника о заступљености организованог криминала у Босни и Херцеговини, што значи да је ово прво питање које се односи директно на организовани криминал као појединачну, конкретизовану претњу безбедности Босне и Херцеговине. Наведено је разумљиво

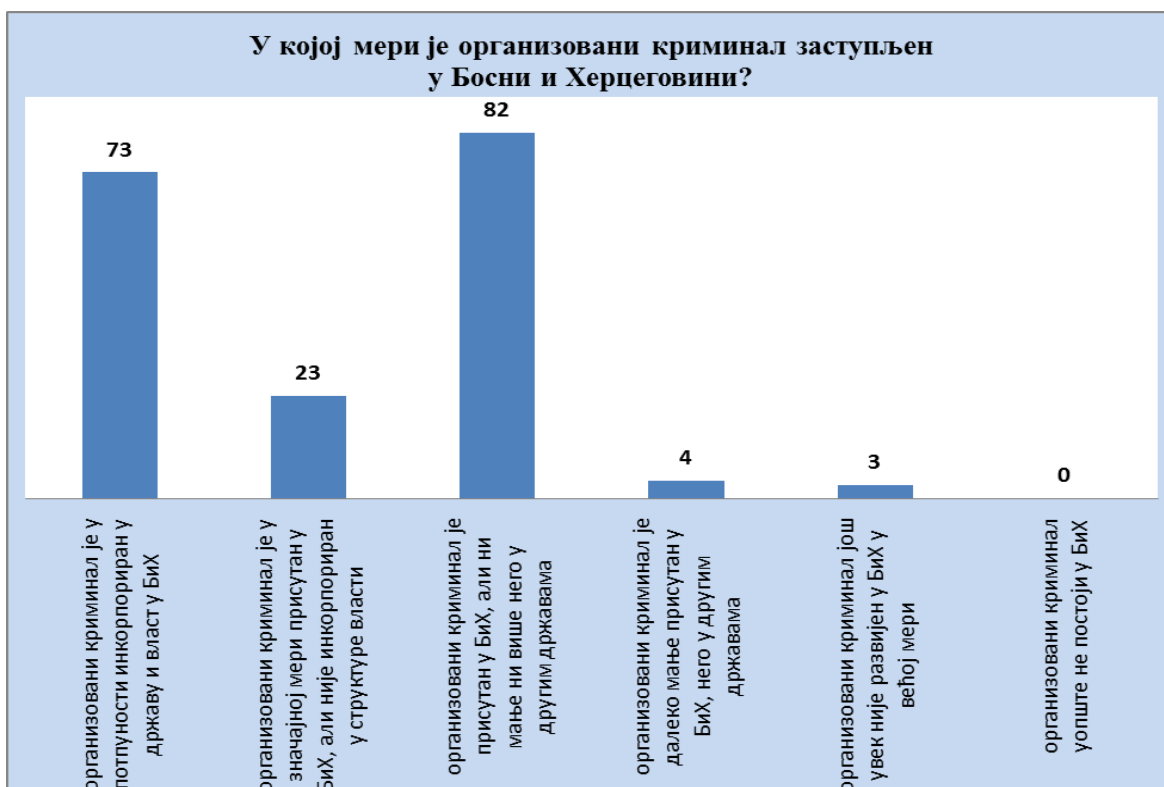

уколико се има у виду да шесто питање анектног упитника гласи: " У којој мери је организовани криминал заступљен у Босни и Херцеговини?", док су понуђени одговори на ово питање градирани по интензитету на следећи начин:

- "организовани криминал је у потпуности инкорпориран у државу и власт у БиХ";
- "организовани криминал је у значајној мери присутан у БиХ, али није инкорпориран у структуре власти";
- "организовани криминал је присутан у БиХ, али ни мање ни више него у другим државама";
- "организовани криминал је далеко мање присутан у БиХ, него у другим државама";
- "организовани криминал још увек није развијен у БиХ у већој мери";
- "организовани криминал уопште не постоји у БиХ".

На ово питање није остављена могућност давања других одговора поред понуђених, нити је остављена могућност давања више одговора, што је и разумљиво, уколико се има у виду степеновање оцене испитаника о заступљености организованог криминала у Босни и Херцеговини.

На следећем графикону је представљен процентуални однос датих одговора на ово питање.

Графикон 11.

Анализирајући дате одговоре на ово питање, који су представљени на графикону, видимо да испитаници, у великом броју, организовани криминал поимају у БиХ, с тим што је и видљива разлика у интензитету, односно испитаници различито посматрају квалитативну и квантитативну инкорпорираност организованог криминала кроз присуство у Босни и Херцеговини. С друге стране, неопходно је нагласити да је занемарљив број испитаника који сматрају да организовани криминал не постоји у Босни и Херцеговини, односно да није у већој мери заступљен на овим просторима. Наравно, и овде су видљиве одређене разлике у броју испитаника када су у питању одговори у вези са степеном те неприсутности, али је генерално да се за ову групу одговора изјаснило занемарљиво мало испитаника.

Највећи број испитаника, око 44%, изјаснио се за одређени релативистички одговор, по којем је "организовани криминал у Босни и Херцеговини заступљен, али ни мање ни више него што је заступљен у другим државама". За овај одговор се изјаснио највећи проценат испитаника. Анализирајући дати одговор, можемо констатовати да испитаници сматрају да организовани криминал, односно присутност организованог криминала у Босни и Херцеговини није "ексклузивитет" Босне и Херцеговине, већ да је он присутан и у свим другим државама, односно, другим речима, испитаници који су дали овај одговор не сматрају да је само подручје БиХ, са свим карактеристикама које има и на спољном и на унутрашњем плану, довело до експанзије организованог криминала у већој или мањој мери него што је то случај са другим државама.

У контексту наведеног се могу посматрати и етиолошки и феноменолошки фактори организованог криминала у Босни и Херцеговини, који, следствено претходно интерпретираном, не би требало да имају, у већој мери, одређене специфичности када је у питању организовани криминал у Босни и Херцеговини.

Нешто мало мањи број испитаника, око 40% од укупног узорка, изјаснио се за одговор "Организовани криминал је у потпуности инкорпориран у државу и власт у БиХ". Уколико претходни одговор ("организовани криминал у Босни и Херцеговини је заступљен, али ни мање ни више него што је заступљен у другим државама") посматрамо као релативизацију заступљености организованог криминала у БиХ, онда би овај одговор ("организовани криминал је у потпуности инкорпориран у

државу и власт у БиХ") могли посматрати као максимализацију ове заступљености, и то једну крајност у квалитативном, али и у квантитативном смислу, и то негативну крајност, наравно, када је у питању безбедност Босне и Херцеговине.

Без обзира на релативно велик проценат испитаника који су се изјаснили за претходно интерпретиран одговор, свакако је изненађујуће, па и забрињавајуће да се око две петине испитаника изјаснило за овај одговор, који, у суштини, подразумева присуство припадника организованог криминала у свим релевантним државним, па и друштвеним структурама власти државе. Анализом датих одговора а имајући у виду процентуални однос броја испитаника који су се изјаснили за овај одговор, на основу наведеног се може тврдити да испитаници сматрају да Босна и Херцеговина, услед инкорпорираниости организованог криминала у структуре власти у самој држави, управо и функционише на одређеним криминалним основама, односно да инкорпорирани припадници криминалних организација у структурама власти врше власт, не сходно јавном интересу, па чак не ни сходно одређеном политичком (ускостраначком) интересу, већ искључиво са позиција криминалних активности, односно сходно афинитетима, интересима и замислима самих припадника криминалних структура.

С обзиром на важност овог одговора, поготово имајући у виду процентуални однос испитаника који су се изјаснили за овај одговор, те имајући у виду карактеристике самих испитаника (у смислу да се не ради о испитаницима из реда опште јавности, већ управо о припадницима који су, сходно пословима и задацима, најупознатији о присутности и одређеним феноменолошким обрасцима испољавања тог криминала у Босни и Херцеговини, те се може закључити да исти одговоре дају управо на основу података и информација које имају о наведеном), неопходно је да се укаже и на структуру самих испитаника који су дали овај одговор.

Ако се посматрају идентификационе категорије испитаника, приметно је да се за овај одговор изјаснило 14 припадника Дирекције за координацију полицијских тела у БиХ, 17 испитаника из Агенције за истраге и заштиту (СИПА), 5 испитаника из Обавештајно-безбедносне агенције БиХ, 6 испитаника из Граничне полиције БиХ, по 9 испитаника из Министарства унутрашњих послова Републике Српске и Министарства унутрашњих послова Федерације БиХ, као и 13 посланика Народне скупштине Републике Српске.

Уколико први интерпретиран одговор посматрамо као релативизацију присутности организованог криминала у Босни и Херцеговини, а други као максимализацију те присутности кроз саму инкорпорираност криминалних структура у легалне структуре власти, онда би одговор "Организовани криминал је у значајној мери присутан у БиХ, али није инкорпориран у структуре власти", за који се изјаснило око 12% испитаника, могли посматрати као "међуодговор", односно одговор који настоји да избалансира крајности присутне у претходно интерпретираним одговорима.

Наиме, иако се релативно мали проценат испитаника изјаснио за овај одговор, поготово имајући у виду процентуални удео испитаника који се се изјаснили за претходно интерпретиране одговоре, неопходно је да се укаже и на чињеницу да ови испитаници поимају присутност организованог криминала у Босни и Херцеговини у већој мери, односно не споре само то присуство у већој мери, али ипак не сматрају да је организовани криминал инкорпориран у саме структуре власти. Наведено је битно истаћи због одређених стратешких, тактичких, криминалнополитичких, оперативних и акционих планова које је неопходно предузети како се организовани криминал не би развијао у свом смеру, односно како не би захватио и саме структуре државе у смислу инкорпорирања њихових припадника у легалне структуре власти.

Преостала три одговора који негирају или минимизирају присутност организованог криминала у Босни и Херцеговини ("организовани криминал је далеко мање присутан у БиХ, него у другим државама", "организовани криминал још увек није развијен у БиХ у већој мери" и "организовани криминал уопште не постоји у БиХ") јесу одговори за које се изјаснио убедљиво мали, готово занемарљив број испитаника. Наиме, за ове одговоре се изјаснило укупно седам испитаника, а за задњи понуђени одговор ("организовани криминал уопште не постоји у БиХ") није се изјаснио ниједан испитаник.

Посматрањем наведених одговора на ово питање, како одговоре о присутности организованог криминала у Босни и Херцеговини, али у разним квалитативним и квантитативним аспектима, тако и одговоре о неприсутности организованог криминала у Босни и Херцеговини, што свакако на један другачији, али ипак реалан начин одражава ставове испитаника о овом проблему, може да се констатује да испитаници свакако организовани криминал у Босни и Херцеговини посматрају као реалност, и то као реалан проблем који све више, с једне стране,

узима маха, док се, истовремено, на његовом сузбијању све мање предузимају разне рестриктивне мјере. Наведено се може закључити на основу, пре свега, процентуалног односа испитаника који су се изјаснили за понуђене одговоре који, у суштини, само на различите квалитативне модалитете посматрају присутност организованог криминала у Босни и Херцеговини.

6.2.7. Интерпретација одговора на седмо питање

Слично као и претходно питање, и седмо питање анкетног упитника односило се на оцену испитаника о заступљености тероризма у Босни и Херцеговини, што значи да је ово прво питање које се односи директно на тероризам као појединачну, конкретизовану претњу безбедности Босне и Херцеговине, док је ово питање друго које се односи на подручје Босне и Херцеговине, поред првог питања које је уопштеног карактера, и претходног питања, које се односи на организовани криминал у Босни и Херцеговини. Седмо питање анкетног упитника гласи: "Оцените актуелну терористичку претњу безбедности Босни и Херцеговини?", док су понуђени одговори на ово питање градирано по интензитету на следећи начин:

- "тероризам је данас највећа претња безбедности БиХ";
- "тероризам и организовани криминал су највеће претње БиХ данас";
- "тероризам јесте претња безбедности, али мање него што је то организовани криминал";
- "тероризам није значајна претња БиХ данас";
- "тероризам уопште није претња у БиХ данас".

Као и у претходном питању, ни на ово питање није остављена могућност давања других одговора поред понуђених, нити је остављена могућност давања више одговора.

Такође, из наведених понуђених одговора је видљиво да је намера да испитаници, на одређени начин градирају степен актуелне опасности од терористичке претње Босни и Херцеговини, са квалитативног али и са квантитативног аспекта, поготово имајући у виду одређено поређење наведеног са другим безбедносним претњама које има Босна и Херцеговина.

На следећем графикону је представљен процентуални однос датих одговора на ово питање.

Графикон 12.

На основу представљеног графикона, видљиво је да се око 56% испитаника на ово питање изјаснило на начин да организовани криминал и тероризам сматрају највећим безбедносним претњама Босни и Херцеговини. Наведено питање је неопходно довести у контекст одговора датих на претходно питање, где су готово сви испитаници изјавили да је организовани криминал највећа претња безбедности Босне и Херцеговине, односно највећи број испитаника се изјаснио да је организовани криминал присутан у Босни и Херцеговини, те изјашњавајући се о формама тог "присуства", где један део испитаника организовани криминал посматра кроз инкорпорираност у државне структуре БиХ, док мањи део испитаника организовани криминал у БиХ посматра кроз неинкорпорираност у државне структуре, али је присуство свакако значајно. Стога је и разумљиво и логично што је и наполовичан број испитаника на ово питање дао овај одговор, сматрајући организовани криминал и тероризам доминантним претњама по безбедност Босне и Херцеговине.

Међутим, одговоре на ово питање не треба посматрати у контексту градације доминантности као претње између организованог криминала и тероризма, иако су се на први поглед испитаници углавном тако и изјашњавали, односно да су се

изјашњавали у форми која претња је данас актуелнија по безбедност Босне и Херцеговине. Управо супротно, у интерпетација датих одговора неопходно је да се крене од закључка из претходно интерпретираног одговора, где је констатована присутност организованог криминала у Босни и Херцеговини, било кроз форму инкорпорираности у државне структуре или не, што само по себи представља значајну, ако не и најзначајнију претњу, те се на основу тако уведеног закључка изводи премиса о организованом криминалу као најзначајнијој претњи безбедности БиХ. Наведено су, највероватније, имали на уму и сами испитаници који су, поред организованог криминала, и тероризам сврстали и главне претње безбедности Босне и Херцеговине, јер се, као што је већ наведено, чак око 56% испитаника изјаснио за овај одговор.

Из наведеног се може констатовати да испитаници у највећем броју организовани криминал и тероризам посматрају као две доминантне претње безбедности Босне и Херцеговине данас, што се поклапа и са одговорима датим на прво питање, с тим што није идентичан степен поклапања, односно подударност проценуалног удела испитаника који су се на прво питање изјаснили о организованом криминалу и тероризму као доминантним претњама безбедности Босне и Херцеговине, те испитаника који се се у овом питању изјаснили за наведени одговор.

И поред наведеног, имајући у виду процентуални удео и однос испитаника који наведене две претње сматрају доминантним, односно највећим у Босни и Херцеговини, може да се констатује да су ово, на основу датих одговора испитаника, свакако најдоминантније претње, поготово уколико се узму у обзир и одговори испитаника који наведене две претње парцијализовано посматрају, односно једна група испитаника само организовани криминал, док друга група само тероризам сматра доминантном претњом, што ствара привидну симбиозу између наведених доминантних претњи.

Иако највећи број испитаника тероризам и организовани криминал стављају у исту равн када су у питању доминантне претње безбедности Босне и Херцеговине, неопходно је навести да око 7% испитаника чак тероризам сматра много опаснијом, односно већом безбедносном претњом него што је то организовани криминал.

Међутим, с друге стране, неопходно је указати и на податак да око једна трећина испитаника тероризам ипак сматра мањом претњом од организованог

криминала у Босни и Херцеговини данас, што је свакако изненађујуће, поготово уколико се има у виду удео од 7% испитаника који тероризам сматрају већом безбедносном претњом од организованог криминала у Босни и Херцеговини.

Међутим, проценат испитаника од једне трећине који организовани криминал сматрају већом претњом у односу на тероризам је свакако разумљив, уколико се имају у виду дати одговори на претходно питање, где велика већина испитаника посматра присутност организованог криминала кроз инкорпорираност у државне структуре или као присутност у значајној мери, чиме слика о присутности организованог криминала у свим структурама друштва, а поготово државе свакако креира и намеће слику о доминантној претњи организованог криминала, а примарно доминантнијој у односу на тероризам.

Да "тероризам није значајна актуелна претња безбедности Босне и Херцеговине" сматра око 5% испитаника, што је релативно мало, те у том контексту треба и извучити закључак о овом питању.

Такође, илустративно је да се за одговор "тероризам данас уопште није претња безбедности Босне и Херцеговине" није изјаснио ниједан испитаник, што се може посматрати и у контексту понуђеног одговора "организовани криминал уопште не постоји у БиХ" на претходно питање, где се такође ниједан испитаник није одлучио на ово питање. Из наведеног се може извући закључак да испитаници ипак не остављају могућност минимизирања безбедносних претњи које данас представљају организовани криминал и тероризам по Босну и Херцеговину, без обзира на то што велика већина испитаника различито вреднује и оцењује ту претњу са квалитативног, али и са квантитативног аспекта, имајући у виду различите феноменолошке образце испољавања, као и саме претње испољавања активности организованог криминала и тероризма.

6.2.8. Интерпретација одговора на осмо питање

Осмо питање у анектном упитнику се односило на оцену везе између организованог криминала и тероризма у Босни и Херцеговини, с тим што се посматра тенденција учвршћивања ове повезаности, алудирајући на то да сама веза између организованог криминала и тероризма постоји, а што је претходно потврђено у одговорима испитаника.

Међутим, имајући у виду да је одређени број испитаника ипак негирао постојање везе између организованог криминала и тероризма, разумљиво је што је у понуђеним одговорима на ово питање остављена могућности да део испитаника који

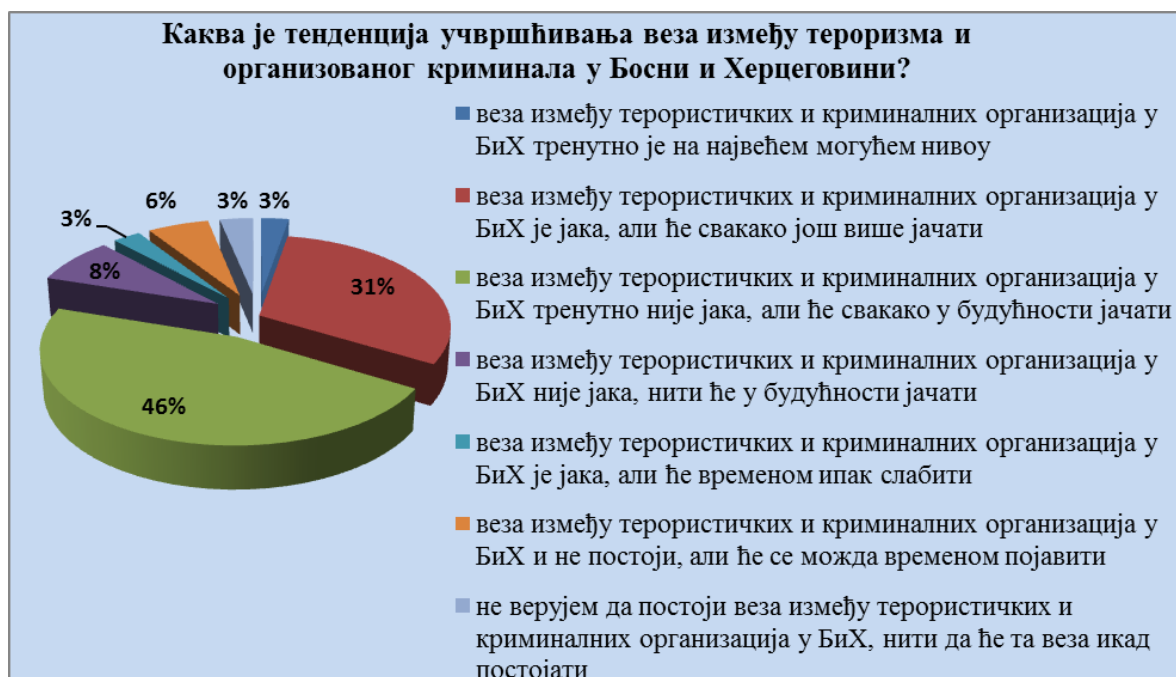
не перципирају везу између организованог криминала и тероризма, на тај начин и одговори. С обзиром на наведено, осмо питање је постављено на следећи начин: "Каква је тенденција учвршћивања веза између тероризма и организованог криминала у Босни и Херцеговини?", а на наведено питање су понуђени следећи одговори:

- "веза између терористичких и криминалних организација у БиХ тренутно је на највећем могућем нивоу";
- "веза између терористичких и криминалних организација у БиХ је јака, али ће свакако још више јачати";
- "веза између терористичких и криминалних организација у БиХ тренутно није јака, али ће свакако у будућности јачати";
- "веза између терористичких и криминалних организација у БиХ није јака, нити ће у будућности јачати";
- "веза између терористичких и криминалних организација у БиХ је јака, али ће временом ипак слабити";
- "веза између терористичких и криминалних организација у БиХ и не постоји, али ће се можда временом појавити";
- "не вјерујем да постоји веза између терористичких и криминалних организација у БиХ, нити да ће та веза икад постојати".

Из наведених понуђених одговора је видљиво да се дати одговори односе на градирање степена тенденције учвршћивања веза између организованог криминала и тероризма у Босни и Херцеговини примарно, али наравно не и једино посматрано кроз учвршћивање специфичних веза између криминалних и терористичких организација, поготово посматраних у погледу субјектне, па и инструменталне и функционалне повезаности која је апострофирана у интерпретацији претходних питања. Међутим, овде је неопходно навести, а што је видљиво и из самих понуђених одговора, да се веза између криминалних и терористичких организација посматра двојако и тако се и вреднује: и као веза која тренутно егзистира, односно тренутни степен повезаности криминалних организација и терористичких организација, с једне стране, док се с друге стране, посматра тенденција кретања те повезаности између криминалних и терористичких организација, где је видљиво да се та тенденција посматра и у позитивном и у негативном смислу.

Као што је и видљиво, на наведено питање такође није остављена могућност давања властитог одговора мимо понуђених, нити је остављена могућност давања више одговора.

На следећем графикону је представљен прецентуални удео испитаника на дате одговоре на осмо питање.

Графикон 13.

На основу представљеног графикона, односно анализирајући одговоре на ово питање, а пре свега имајући у виду процентуални однос датих одговора, може се констатовати да велика већина испитаника, и то око три четвртине тенденцију кретања веза између криминалних и терористичких организација посматра као појаву узлазног карактера, с тим што се одговори самих испитаника, када је у питању оцена актуелног квалитета везе између криминалних и терористичких организација, делимично разликују.

Највећи број испитаника, односно 86 испитаника, што представља око 46% укупног броја испитаника, сматра да ће веза између криминалних и терористичких организација јачати, мада сматра да актуелна веза ипак није јака. Иако су између одговора "веза између терористичких и криминалних организација у БиХ тренутно није јака, али ће свакако у будућности јачати", за који се изјаснио претходно наведен број испитаника и одговора "веза између терористичких и криминалних организација у БиХ је јака, али ће свакако још више јачати", за који се изјаснило 57 испитаника, незнатне разлике, неопходно је указати да ова група испитаника, на коју се по процентуалном уделу односи друго место по заступљености и тренутну

увезаност криминалних и терористичких организација посматра као изузетно јаку, те надаље, као и претходна група испитаника, сматра да ће та веза само временом јачати.

На основу овог се може извући и закључак да ови испитаници наведено закључују на основу, с једне стране, пасивне или никакве акције на сузбијању јачања ове везе а с друге стране, увиђају и прогнозирају активности криминалних и терористичких организација на њиховом увезивању.

У контексту наведеног се треба осврнути и на пет испитаника који су се изјаснили за одговор "веза између терористичких и криминалних организација у БиХ тренутно је на највећем могућем нивоу", услед чега се може извући и посредан закључак да ова веза, имајући у виду проценат испитаника који су се изјаснили у погледу јачине везе, те тенденције јачања, свакако није на највећем могућем нивоу.

Само пет испитаника сматрају да веза између криминалних и терористичких организација тренутно јесте јака, али да ће временом слабити, што се може посматрати и као негација претходно наведеног закључка, односно испитаници који су се изјаснили за овај одговор, највероватније, наведено закључују на основу формалних институционалних реаговања на сузбијање јачања ове везе, док с друге стране увиђају и прогнозирају пасивизацију активности криминалних и терористичких организација на њиховом увезивању.

Преостали број испитаника се односи на преостале одговоре, те тако само 15 испитаника сматра да актуелна веза између криминалних и терористичких организација није ни велика, нити да ће временом јачати, 11 испитаника сматра да тренутна веза између криминалних и терористичких организација није велика, остављајући могућност да она временом ипак јача, док 6 испитаника не сматра да постоји веза између криминалних и терористичких организација, нити да ће та веза икад и егзистирати.

Свеукупно посматрајући, процентуални удео испитаника који негирају тренутну повезаност криминалних и терористичких организација, уз истовремено негирање те повезаности протеком времена, односно посматрајући проценат испитаника који су се изјаснили за одговоре "веза између терористичких и криминалних организација у БиХ није јака, нити ће у будућности јачати", "веза између терористичких и криминалних организација у БиХ и не постоји, али ће се можда временом појавити" и "не вјерујем да постоји веза између терористичких и

криминалних организација у БиХ, нити да ће та веза икад постојати", видљиво је да се за наведене одговоре, односно за наведену тврдњу изјаснило само око 17% испитаника од укупног броја, што говори у прилог закључку да је веза криминалних и терористичких организација и тренутно јака, али да ће та повезаност временом и опстајати и учвршћивати се.

6.2.9. Интерпретација одговора на девето питање

Девето питање у анкетном упитанику гласило је: "Колико је организовани криминал у БиХ повезан са организованим криминалом из суседних држава?", на шта је испитаницима дата могућност да дају следеће одговоре:

- "организовани криминал суседних држава у потпуности је повезан са припадницима организованог криминала у БиХ, преко заједничких чланова и активности";
- "организовани криминал суседних држава повезан је са припадницима организованог криминала у БиХ, али та повезаност није редовна, нити је на већем нивоу";
- "организовани криминал суседних држава само је понекад повезан са припадницима организованог криминала у БиХ";
- "организовани криминал суседних држава је изузетно ретко повезан са припадницима организованог криминала у БиХ";
- "организовани криминал суседних држава није повезан са припадницима организованог криминала у БиХ".

На основу конципираног питања, као и понуђених одговора, видљиво је да се наведеним питањем намерава утврдити степен, односно квалитет повезаности организованог криминала, односно криминалних организација и припадника криминалних организација из Босне и Херцеговине са припадницима криминалних организација и криминалним структурама које егзистирају у суседним државама.

Одговори су конципирани тако да се њима не утврђује само повезаност организованих криминалних структурама из Босне и Херцеговине са криминалним структурама из суседних држава, већ и да се утврди садржајност, односно начин повезаности.

Као што је и видљиво, ни на ово питање није остављена могућност давања властитог одговора поред понуђених, нити је остављена могућност давања више одговора.

На следећем графикону је представљен процентуални удео испитаника на дате одговоре на девето питање.

Графикон 14.

Испитаници у великој мери посматрају повезаност криминалних структура из Босне и Херцеговине са криминалним структурама из суседних држава. Наведено је резултат готово двотрећинске изјашњености испитаника о потпуној повезаности криминалних структура између суседних држава и Босне и Херцеговине, где се повезаност примарно посматра кроз заједничке активности и саме чланове. У контексту наведеног, поред 122 испитаника који ову повезаност перципирају кроз заједничке активности и чланове, као највиши облик повезаности, неопходно је да се укаже и на податак да је 46 испитаника става да постоји та повезаност, али на мањем нивоу, односно квалитету односа који постоје.

Надаље, преосталих 15 испитаника такође указују на повезаност криминалних организованих структура из суседних држава са организованим криминалним структурама у Босни и Херцеговини, али ту повезаност посматрају као спорадичну, односно повремену. Само два испитаника сматрају да организовани криминал из

Босне и Херцеговине није повезан са организованим криминалом из суседних држава.

На основу претходно наведене интерпретације, може се констатовати да су испитаници у великом броју сагласни са тврдњом да је организовани криминал, односно криминалне организације и криминалне структуре у Босни и Херцеговини повезане са криминалним структурама суседних држава, али да се квалитет те повезаности, као и сама учесталост делимично разликују међу испитаницима, мада је приметно да највећи број испитаника ипак ту повезаност и посматра као константну и на изразито високом нивоу, посматрајући је кроз заједничке активности и заједничке чланове криминалних организација из Босне и Херцеговине и криминалних организација из суседних држава.

6.2.10. Интерпретација одговора на десето питање

Као и у претходном питању, у десетом питању је била намера да се утврди међународна димензија тероризма, односно став да је тероризам у Босни и Херцеговини повезан са одређеним терористичким организацијама и појединцима из окружења или је он "домаћи", тј. својствен само Босни и Херцеговини, без икаквог утицаја са стране. Конкретно, десето питање анкетног упитника гласи: "Сматрате ли да тероризам у БиХ има међународну димензију?", на шта су понуђени следећи одговори:

- "сигурно да има";
- "мислим да има";
- "могуће је да има";
- "не сматрам да тероризам у БиХ има међународну димензију, односно није 'увозни' ";
- "тероризам у БиХ уопште нема међународну димензију, односно 'домаћи је' ".

Као ни у претходним питањима, где се степенује одређена тврдња садржаја у питању или која проистиче из питања, ни овде испитаницима није дата могућност да дају други одговор, мимо понуђених.

На следећем графикону је приказан процентуални однос датих одговора испитаника.

Графикон 15.

Готово сви, односно преко 95% испитаника сматра да је тероризам у БиХ "увозни", односно "није домаћи", што значи да испитаници сматрају да је тероризам у БиХ, инструментално, субјектно, кадровски, функционално, организационо или на друге начине повезан са међународним, односно иностраним терористичким елементом.

Међутим, неопходно је навести различите нивое перципирања тог схватања. Наиме, иако испитаници у великом броју потврђују претходно наведену тезу, кроз понуђене одговоре је остављена могућност испитаницима у различитом вредновању наведеног става. Тако је испитаницима остављена могућност да се изјасне, између осталог, за један од три одговора којим потврђују међународну димензију тероризма у БиХ, али са различитог нивоа убеђености и упознатости са наведеним. Из интерпретирања одговора око 95% испитаника који сматрају да тероризам у БиХ има међународну димензију, видљиво је да апсолутну увереност у наведену тезу има 82 испитаника, док 62 испитаника претпостављају, односно мисле да тероризам у БиХ има међународну димензију.

Између наведена два одговора ("сигурно да има" и "мислим да има") разлика је очигледна, јер је евидентно да први одговор подразумева већ готово апсолутни

ниво сигурности и убеђености у међународни аспект тероризма у БиХ, док други одговор подразумева ипак мањи степен убеђености у међународни аспект тероризма у БиХ, наравно, не негирајући и сам међународни контекст тероризма у БиХ.

Међутим, трећи одговор од понуђених одговора који се односе на потврду међународног аспекта тероризма у БиХ ("могуће је да има"), у суштини, имплицира само вероватноћу међународног контекста тероризма, односно, другим речима, испитаници који су се изјаснили за овај одговор, а њих је 40, не негирају могућност повезаности тероризма у БиХ са иноелементом, али се ни децидирано не изјашњавају о наведеном. Јасно је да ови испитаници у најмањој могућој мери перципирају повезаност тероризма у БиХ са међународним терористичким субјектима, наравно, не негирајући и ту могућност, али у много мањој мери, односно убеђености, него када су у питању претходна два одговора.

С друге стране, на представљеном графикону је видљиво да се изразито мали проценат испитаника, свега седам испитаника, изјаснио за одговоре који негирају повезаност тероризма у БиХ са међународним терористичким субјектима, без обзира на то што су и у овим одговорима, односно одговорима који имплицирају одсуство повезаности приметна два одговора у циљу већег ("тероризам у БиХ уопште нема међународну димензију, односно 'домаћи је' ") или мањег ("не сматрам да тероризам у БиХ има међународну димензију, односно није 'увозни' ") негирања те повезаности.

У суштини, услед процентуалног односа између одговора испитаника за једну од две дијаметрално супротне тврдње у вези с повезаношћу тероризма у БиХ са међународним терористичким субјектима, недвојбено се намеће став испитаника да тероризам у БиХ има међународну димензију, наравно уз одређене неуједначености одговора испитаника када је у питању њихова убеђеност о самој повезаности.

6.2.11. Интерпретација одговора на једанаесто питање

Надовезујући се на претходно питање, а поготово имајући у виду убеђеност испитаника о међународној димензији тероризма у БиХ, једанаесто питање анкетног упитника се односило управо на садржајност, односно суштину повезаности терористичких субјеката у БиХ са глобалним терористичким субјектима, те је стога и питање конципирано као: "У чему се огледа веза између терористичких организација у Босни и Херцеговини и глобалних исламистичких терористичких организација?".

Док су понуђени следећи одговори:

- "баштине исту идеју, што не значи да су им и чланови иста лица";
- "имају исте изворе финансирања, што не значи да су им и чланови иста лица";
- "део чланова терористичких организација у БиХ су истовремено и чланови глобалних исламистичких организација";
- "сви припадници терористичких организација у БиХ су истовремено и припадници Ал Каиде и других глобалних исламистичких терористичких структура";
- "терористичке организације у БиХ имају исте симболичке објекте напада и начине реализације терористичких напада као и припадници глобалних исламистичких терористичких организација, док се друга подударност и повезаност не може диференцирати";
- "та веза уопште не постоји".

На следећем графикону је приказан процентуални однос датих одговора на ово питање.

Графикон 16.

Из представљеног графикона је видљиво да се испитаници ни за један од представљених одговора нису изјаснили већински, већ да су се релативно равномерно определили за неколико понуђених одговора. Највећи број испитаника, њих 57, се изјаснио да везу између терористичких организација у БиХ и глобалних терористичких организација посматра персонално, с обзиром на то да су се изјаснили за одговор "део чланова терористичких организација у БиХ су истовремено и чланови глобалних исламистичких организација". Анализом

наведеног одговора постаје видљиво да испитаници који су се изјаснили за овај одговор, поготово имајући у виду и друге понуђене одговоре, персоналну повезаност глобалних терористичких организација са терористичким организацијама које егзистирају у БиХ посматра као примарну, што не значи да и друге облике, односно начине повезивања не сматра релевантним.

Међутим, с друге стране, чак 98 испитаника персоналну повезаност глобалних терористичких организација са терористичким организацијама које егзистирају у БиХ не посматра као примарну, већ управо супротно, примарну повезаност посматра кроз идејну, односно идеолошку и финансијску повезаност. Наиме, 50 испитаника се на ово питање изјаснило за одговор "баштине исту идеју, што не значи да су им и чланови иста лица", услед чега се може констатовати да ови испитаници повезаност глобалних терористичких организација са терористичким организацијама које егзистирају у БиХ примарно посматра кроз идејно-идеолошку, односно индоктринарну повезаност, наравно, не запостављајући ни друге облике повезаности, али их и не посматрајући као примарне, поготово не у односу на наведену.

Такође, 47 испитаника примарну повезаност посматра кроз исте изворе прихода, односно кроз изворе финансирања и једних и других терористичких субјеката, не негирајући ни друге облике повезивања, али им не придајући примарни значај. Јасно је да се наведено закључује на основу испитаника који су се изјаснили за одговор "имају исте изворе финансирања, што не значи да су им и чланови иста лица".

Неопходно је указати и на податак да су се 24 испитаника изјаснила и за одговор "терористичке организације у БиХ имају исте симболичке објекте напада и начине реализације терористичких напада као и припадници глобалних исламистичких терористичких организација, док се друга подударност и повезаност не може диференцирати", што се може посматрати кроз циљно повезивање, док се може указати и на то да овај начин повезивања глобалних и "локалних" терористичких субјеката нема никакве друге факторе повезивања, што се тешко може прихватити као тачно, без обзира на то што се за овај одговор изјаснило око 13% испитаника.

Међутим, интересантно је напоменути да су се само два испитаника изјаснила за одговор "сви припадници терористичких организација у БиХ су истовремено и

припадници Ал Каиде и других глобалних исламистичких терористичких структура", чиме се посредно, највероватније, указује на то да нису само припадници Ал Каиде чланови терористичких организација и извршиоци терористичких аката, већ да се тероризам одвија и независно од њих. Наравно, овај број испитаника који су се изјаснили за овај одговор може се тумачити и као резултат примарности посматрања наведених фактора повезаности глобалних терористичких организација са терористичким организацијама које егзистирају у БиХ, у погледу чега су се испитаници изјашњавали за примарни, а не за све факторе повезаности, услед чега га и не треба искључивати.

6.2.12. Интерпретација одговора на дванаесто питање

Дванаесто питање анкетног упитника је у тесној вези са претходним, једанаестим питањем, а односи се на чланове терористичких организација у БиХ и извршиоце терористичких активности у БиХ, услед чега и само питање гласи: "Ко су лица која су чланови терористичких организација и која врше терористичке активности у БиХ?" На наведено питање, испитаницима је дата могућност да се изјасне само за један од понуђених одговора:

- "то су лица која су странци у БиХ";
- "то су лица која су страни држављани у БиХ, мада у задње време томе приступају и домаћи држављани";
- "то су углавном домаћи држављани, мада има и страних држављана";
- "углавном су то домаћи држављани инспирисани страним идеологијама";
- "то су искључиво домаћи држављани".

Из наведеног је видљиво да испитаницима није дата могућност да дају други одговор поред понуђених, нити им је остављена могућност да на ово питање дају два или више одговора, већ искључиво један од понуђених одговора.

Анализом понуђених одговора, види се да се они односе на статус чланова терористичких организација и извршиоца терористичких активности у БиХ, у смислу њиховог држављанства. Такође, понуђени одговори су конципирани тако да се испитаницима остави могућност да у потпуности или делимично буду сигурни у властите тврдње које се тичу постављеног питања.

На следећем графикону је приказан процентуални однос датих одговора на ово питање.

Графикон 17.

Као и у претходној интерпретацији питања, видљиво је да су се испитаници, на постављено питање, определили углавном за три понуђена одговора, од којих свакако највећи број испитаника, готово половина, сматра да су чланови терористичких организација и извршиоци терористичких активности у БиХ страни држављани који су у БиХ, али да истима приступају и домаћи држављани.

Анализирањем понуђених одговора, може се констатовати да је ово једно компромисно изјашњење испитаника који делимично равномерно под субјектима терористичких организација у БиХ посматрају и домаће, али и стране држављане, дајући ипак примат страним држављанима. Уколико овом проценту испитаника додамо и око трећину испитаника који као чланове терористичких организација и извршиоце терористичких активности у БиХ посматра примарно домаће држављане, а тек потом стране држављане, долазимо до 153 испитаника, што чини око 81% укупног броја испитаника који као субјекте терористичких активности у БиХ, односно као чланове терористичких организација и извршиоце терористичких активности у БиХ, посматрају и домаће и иностране држављане.

Као што је већ наведено, ово је компромисно изјашњење од понуђених одговора, где се испитаници у великом броју не изјашњавају само за једну понуђену популацију потенцијалних терористичких субјеката, већ их посматрају истовремено,

али не и подједнако. На основу процентуалног односа датих одговора, видљиво је да испитаници ипак у већем броју примат дају страним држављанима у односу на домаће.

Међутим, наведеном је неопходно додати и 30 испитаника који субјекте терористичке активности у БиХ, односно чланове терористичких организација и извршиоце терористичких активности у БиХ посматрају искључиво као домаће извршиоце, односно домаће држављане, с том разликом што су инспирисани иностраном идеологијом, чиме се и прави одређена веза са страним држављанима, под логичном претпоставком да су иницијатори и креатори тих идеологија страни држављани. Али, имајући у виду да ни овај одговор не подразумева децидирано изјашњење у погледу субјеката терористичких активности, неопходно је да се доведе у везу са претходно датим одговорима, услед чега се може констатовати да исти број испитаника даје примат и страним и домаћим носиоцима терористичких активности у БиХ, наравно дајући у једном случају примат једнима, а у другом случају другима.

Само пет испитаника су се изјаснили да су чланови терористичких организација и извршиоци терористичких активности у БиХ искључиво странци у БиХ, док се ни један испитаник није изјаснио да су чланови терористичких организација и извршиоци терористичких активности у БиХ искључиво домаћи држављани БиХ, што је свакако интересантно, али и логично, имајући у виду претходно интерпретиране одговоре на ово питање.

6.2.13. Интерпретација одговора на тринаесто питање

Тринаесто питање "Сматрате ли да је у БиХ могуће и постојање терористичких организација које нису инспирисане само радикалним исламизмом?" може се посматрати као надовезивање на једанаесто питање, поготово у контексту једног од понуђених одговора на ово питање ("сви припадници терористичких организација у БиХ су истовремено и припадници Ал Каиде и других глобалних исламистичких терористичких структура"), али је неопходно нагласити да се одговори понуђени на ово питање ипак посматрају шире у односу на једанаесто питање, јер је разумљиво да се овим питањем настоји, с једне стране утврдити или демантовати тврдња конципирана питањем, док се с друге стране настоји утврдити квалитативни однос потврде конципиране у самом питању. То је и разумљиво уколико се има у виду да су на тринаесто питање понуђени следећи одговори:

- "наравно, јер у БиХ постоје и терористичке организације чији су чланови хришћани, односно екстремисти хришћанске (православне и католичке) вероисповести који прибегавају насиљу путем тероризма у БиХ";
- "наравно, јер је могуће да постоје и терористичке организације чији су чланови хришћани или екстремисти хришћанске вероисповести који прибегавају насиљу путем тероризма у БиХ";
- "могуће је постојање терористичких организација инспирисаних "левом" и анархистичком идеологијом, као и идеологијом 'покрета зелених' ";
- тероризам у БиХ је могућ само од стране радикалних исламских припадника".

За разлику од неколико претходних питања, остављена је могућност да испитаници на ово питање дају и властити одговор поред понуђених.

Процентуални однос датих одговора на ово питање је представљен на следећем графикану:

Графикон 18.

Видљиво је да према овом питању испитаници немају јединствен став, односно да се нису као у већини претходних питања фокусирали око једног одговора. Понуђени одговори, као и одговори испитаника групишу се око три крајности, од којих се једна односи на могућност испољавања терористичких активности од стране хришћанских екстремиста, друга могућност у понуђеним

одговорима се односи на могућност испољавања терористичких активности од стране припадника "леве" идеологије и анархиста, те покрета "зелених", док трећа могућност подразумева да испитаници искључиво вршење терористичких активности посматрају кроз исламистички тероризам.

Највећи број испитаника сматра да тероризам није ексклузивитет исламистичке идеологије и њених радикалних припадника, већ да се тероризам везује и за припаднике хришћанске (православне и католичке) религије. Наведено сматрају 94 испитаника, односно њих 55 који су се изјаснили за одговор "наравно, јер у БиХ постоје и терористичке организације чији су чланови хришћани, односно екстремисти хришћанске (православне и католичке) вероисповести који прибегавају насиљу путем тероризма у БиХ", као и њих 39 који су се изјаснили за одговор "наравно, јер је могуће да постоје и терористичке организације чији су чланови хришћани или екстремисти хришћанске вероисповести који прибегавају насиљу путем тероризма у БиХ", што представља око половине испитаника од укупног броја.

На основу наведеног се може констатовати да најмање половина испитаника постојање терористичких организација не везује искључиво за исламски тероризам, већ то посматра и кроз постојање и деловање терористичких организација инспирисаних фундаменталистичким хришћанским ставовима. Међутим, у оквиру ових одговора, неопходно је диференцирати два става, на основу питања за које су се изјаснили испитаници. Наиме, док испитаници који су се изјаснили за одговор "наравно, јер у БиХ постоје и терористичке организације чији су чланови хришћани, односно екстремисти хришћанске (православне и католичке) вероисповести који прибегавају насиљу путем тероризма у БиХ", а њих је највише, као што је и претходно наведено, постојање терористичких организације чији су чланови хришћани, односно фундаменталисти хришћанске вероисповести који прибегавају насиљу путем тероризма у БиХ посматрају искључиво, односно не сумњају и у постојање и у деловање тих и чланова и самих организација, дотле испитаници који су се изјаснили за одговор "наравно, јер је могуће да постоје и терористичке организације чији су чланови хришћани или екстремисти хришћанске вероисповести који прибегавају насиљу путем тероризма у БиХ", а њих је мање у односу на претходно наведене, не сматрају етаблираним хришћанске терористичке

организације и саме хришћанске фундаменталисте као појединце, већ само остављају могућност постојања и деловања и ових терористичких субјеката.

На основу тога је видљива и главна разлика унутар датог одговора, а односи се на конкретност и постојаност ових терористичких субјеката, где већина испитаника сматра да ови субјекти и постоје, док се мањи број испитаника одлучио за једну "флексибилнију" варијанту одговора, односно сматра да је могуће постојање ових субјеката, али да није сигуран у њихово постојање.

За разлику од процентуалног удела испитаника који хришћански тероризам посматрају као могућ, односно стварну опасност, дотле се само 28 испитаника изјаснило за одговор да је у БиХ "могуће постојање терористичких организација инспирисаних 'левом' и анархистичком идеологијом, као и идеологијом 'покрета зелених' ".

Међутим, ове две групације датих одговора не треба посматрати искључиво, односно не треба их посматрати на начин да испитаници који су се изјаснили за један одговор, аутоматски негирају и тврдњу која проистиче из других одговора, већ само треба посматрати као примарност у постављеним тврдњама у одговорима.

Док се код претходно интерпретираних одговора оставља могућност испитаницима да перципирају и друге, већ интерпретиране одговоре, али да се изјансе за примарни, дотле одговор "тероризам у БиХ је могућ само од стране радикалних исламских припадника", за који се изјаснило 54 испитаника, што представља око 30% испитаника, елиминише могућност да испитаници перципирају, поред исламског тероризма, могућност вршења терористичких аката у БиХ од стране припадника других конфесија или могућност вршења терористичких аката од припадника који уопште нису инспирисани религијски или национално, већ анархистички, "левим" идеологијама, "покретом зелених" или сличним идеологијама.

Наиме, испитаници који су се изјаснили за овај одговор, сматрају да је тероризам у БиХ могућ само од стране муслимана, односно тероризам у БиХ везују искључиво за припаднике радикалних исламских организација и њихових чланова, негирајући могућност вршења терористичких активности од стране чланова који нису припадници ових организација или чланови радикалних исламских праваца, струја или стремљења која постоје у исламу.

6.2.14. Интерпретација одговора на четрнаесто питање

Надовезујући се на претходно дату интерпретацију другог по заступљености одговора у претходном питању, по којем се само припадници ислама или чланови радикалних исламских праваца, струја или стремљења која постоје у исламу перципирају као извршиоци терористичких активности у БиХ, те имајући у виду низ претходно датих одговора где се исламски тероризам у Бих посматра као највећа претња безбедности саме БиХ или где се исламски тероризам у БиХ посматра и као локални, али и као глобални проблем, разумљиво је да се суштински утврде носиоци тих активности, како са организацијског, тако и са индоктринарног аспекта.

Услед тога је четрнаесто питање конципирано као "Оцените постојање и интензитет терористичке претње од вехабијских заједница у Босни и Херцеговини", јер се у јавности вехабијска заједница у БиХ често, оправдано или неоправдано, перцепира као изразито тероризмогена, често се поистовећујући са максимумом да "нису све вехабије терористи, али су сви терористи вехабије". Управо да би се афирмисала или негирала таква перцепција опште, али и перцепција дела стручне јавности, понуђени одговори на ово питање су следећи:

- "вехабије у БиХ су једини терористи у БиХ";
- "у БиХ су само вехабије терористи, али нису сви припадници ове заједнице терористи";
- "из ове заједнице је свакако највећи проценат терориста, али их има и у другим заједницама";
- "само се за мали, готово занемарљив проценат ове заједнице може рећи да су терористи";
- "нико из вехабијске заједнице није терориста".

Као и у претходном питању и на ово питање је остављена могућност да испитаници на ово питање дају властити одговор поред понуђених.

Видљиво је да су одговори тако конципирани да сами испитанци могу да степенују властите тврдње које имају на ово питање, односно могу да се изјасне за једну од две понуђене крајности, као и да се изјасне у погледу одговора који не представљају крајност, већ одређено компромисно решење.

Процентуални однос датих одговора на ово питање је представљен на следећем графикону:

Графикон 19.

Да су вехабије једини терористи у БиХ, односно да се од припадника ове муслиманске групације у БиХ регрутују терористи у БиХ сматра 12 испитаника. Из самог концепта одговора је видљиво да овај одговор подразумева крајност, односно искључивост у погледу на постављено питање, те је разумљиво што се релативно мали број испитаника изјаснио за овај искључив одговор.

Надаље, 28 испитаника се изјаснило за одговор који представља делимично ублажену претходну искључивост, односно представља релативизацију тврдње да су само вехабије и то сви припадници у БиХ терористи. Наиме, одговор "у БиХ су само вехабије терористи, али нису сви припадници ове заједнице терористи" имплицира да и ови испитаници, као и у претходном случају, само припаднике вехабијске заједнице у БиХ посматрају као (једине) терористе у БиХ али за разлику од претходног одговора на ово питање, испитаници који су се изјаснили за овај одговор не сматрају све припаднике вехабијске заједнице у БиХ и терористима, већ само сматрају да се једино из ове заједнице регрутују терористи.

Наведено је изузетно важно, поготово што је и разумљиво да сви припадници једне заједнице, без обзира на то колико она била екстремна у својим ставовима и вредносном систему, свакако неће посезати за терористичким активностима, без обзира на то што ће можда прећутно или не подржати наведено. Сумирајући број испитаника који се изјаснио за претходни одговор, као и број испитаника који се изјаснио за овај одговор, видљиво је да око једна петина испитаника сматра да су вехабијске заједнице једини регрутни центри за терористе у БиХ, с тим што је неопходно навести да испитаници углавном не сматрају све припаднике ове заједнице и терористима, али перцепирају да се само из ове заједнице регрутују терористи у БиХ.

За "компромисни" одговор ("из ове заједнице је свакако највећи проценат терориста, али их има и у другим заједницама") између две постављене крајности у понуђеним одговорима ("вехабије у БиХ су једини терористи у БиХ" и "нико из вехабијске заједнице није терориста") изјаснио се убедљиво највећи број испитаника, чак њих 99, што свакако говори у прилог тврдњи садржаној у одговору, односно ова тврдња се може перцепирати и на основу ње се може и извући закључак о ставовима стручне, па и опште јавности.

Анализирајући овај одговор, може се констатовати да испитаници који су се изјаснили за овај одговор, исправно поимају, вреднују и перципирају терористичку претњу безбедности БиХ, имајући у виду чињеницу да је стварно највећи број терориста и код нас, али и на глобалном нивоу из реда вехабија (што је и довело до тврдње да "нису све вехабије терористи, али су сви терористи вехабије"), али да се терористи свакако не налазе само у овом заједници, већ да их има и у многим другим заједницама, како у заједницама у оквиру ислама, тако и у заједницама ван ислама, односно у другим и религијама и нацијама, па и анационалним и атеистичким групацијама (чиме се негира тврдња да "нису све вехабије терористи, али су сви терористи вехабије").

У контексту наведеног треба посматрати и одговор "само се за мали, готово занемарљив проценат ове заједнице може рећи да су терористи" за који су се изјаснила 42 испитаника, што представља око 23% испитаника од укупног броја. За разлику од претходно интерпретираног одговора, овде испитаници минималистички посматрају удео терориста у вехабијским заједницама у БиХ, што представља једну релативизацију, па чак и минимализацију тврдње имплициране претходним

одговором. Међутим, без обзира и на то, овај одговор, односно процентуални удео испитаника који су се изјаснили за овај одговор треба посматрати повезано са уделом испитаника који су се изјаснили на претходно интерпретиран одговор, јер је разумљиво да и претходна групација испитаника и ова групација испитаника сматра да нису сви чланови вехабијске заједнице терористи, с једне стране док с друге стране, тако не сматра да су терористи у БиХ само из реда припадника вехабијске заједнице.

Наведеном иде у прилог и занимљивост да се ниједан испитаник није изјаснио за одговор "нико из вехабијске заједнице није терориста".

6.2.15. Интерпретација одговора на петнаесто питање

Петнаесто питање анкетног упитаника гласило је: "Колико су ратна дешавања у Босни и Херцеговини утицала на стварање организованих криминалних група?". Из наведеног је видљиво да се ово питање односи на етиолошки аспект организованог криминала у Босни и Херцеговини, с тим што се етиологија посматра само у контексту једног етиолошког фактора, дајући наведеном примарни карактер.

Услед тога, и сами одговори су конципирани како би се потврдила или негирала примарност овог фактора у етиологији криминала у Босни и Херцеговини, а са друге стране се настоји утврдити и сама генеза организованог криминала у БиХ посматрајући прератни, ратни и послератни период Босне и Херцеговине. Као и већина претходних одговора, на ово питање су одговори структурирани тако да одређени одговори представљају дијаметрално супротне крајности тврдње садржане у питању, док преостали одговори настоје да компромисно "помире" те крајности сврставајући се више или мање ка једној крајности конципираној у одговорима.

Понуђени одговори на ово питање су следећи:

- "много, мада су организоване криминалне групе на подручју БиХ постојале и раније";
- "у потпуности, пошто је организовани криминал у БиХ и створен у току рата";
- "много, мада су битни и други разлози који су омогућили експанзију организованог криминала у БиХ";
- "мало, поготово имајући у виду да се организовани криминал појавио много након рата у БиХ";

- "готово нимало ратна дешавања нису имала утицај на стварање организованог криминала у БиХ".

Као и у претходном питању и на ово питање је остављена могућност да испитаници дају властити одговор, поред понуђених.

Процентуални однос датих одговора на ово питање је представљен на следећем графикону:

Графикон 20.

На основу представљеног графикона видљиво је да се највећи број испитаника, и то преко половину, односно укупно 84 испитаника су се на петнаесто питање изјаснила за одговор "много, мада су битни и други разлози који су омогућили експанзију организованог криминала у БиХ". Анализом овог одговора, а имајући у виду и процентуални однос испитаника који су се изјаснили за овај одговор, може се констатовати да овај одговор подразумева један компромисан одговор у односу на тврдњу да је организовани криминал створен у току рата, односно да је примарни фактор настанка организованог криминала у БиХ рат који се водио на подручју саме БиХ, као и у суседним државама током деведесетих година.

Испитаници који су се изјаснили за овај одговор сам рат као етиолошки фактор настанка организованог криминала у БиХ исправно перципирају и са квантитативног аспекта, имајући у виду да су ратне и послератне прилике свакако

умногоме омогућиле експанзију организованог криминала у БиХ, међутим, испитаници исправно перципирају улогу рата и ратних околности и са квалитативног аспекта, посматрајући наведени фактор само као један од многобројних етиолошких фактора који су имали утицај на настанак и експанзију организованог криминала у БиХ. Наведено је закључак анализе саме структуре овог одговора, где се с једне стране посматра квалитативни, а са друге стране квантитативни аспект рата и ратних околности у настанку и експанзији организованог криминала у БиХ.

У контексту наведеног треба посматрати и одговор "много, мада су организоване криминалне групе на подручју БиХ постојале и раније", за који се изјаснило 58 испитаника, што представља око 28% од укупног броја испитаника.

Наиме, подударност овог одговора са претходним одговором може се посматрати и са квалитативног и са квантитативног аспекта, с обзиром на то да испитаници који су се изјаснили за овај одговор, као и у претходном одговору, рат и ратне прилике и околности посматрају као изразито етиолошки фактор експанзије организованог криминала у БиХ. Међутим, за разлику од испитаника који су се изјаснили за претходни одговор, испитаници који су се изјаснили за овај одговор не сматрају да је организовани криминал у БиХ настао у току рата, иако исправно перципирају његову улогу као етиолошког фактора у експанзији организованог криминала, већ сматрају да су одређене форме организованог криминала у БиХ постојале и пре рата.

Другим речима, испитаници који су се изјаснили за овај одговор, сматрају с једне стране да организовани криминал у БиХ није настао у току рата, већ да је постојао и пре а с друге стране сматрају да су рат, ратне прилике и околности имале великог етиолошког удела у експанзији организованог криминала током рата, након рата и ратних околности у чему се и огледа главна разлика у односу на испитанике који су се определили за претходно интерпретиран одговор.

Преосталих 35 испитаника, односно нешто мање од једне петине испитаника сматра да су рат и ратне прилике и околности у потпуности етиолошки афирмисале и настанак и експанзију организованог криминала у БиХ, с обзиром на то да ови испитаници сматрају да је организовани криминал и настао у току рата у БиХ. Ово јасно произлази из одговора "у потпуности, пошто је организовани криминал у БиХ и створен у току рата" за који су се изјаснили ови испитаници. Другим речима, ови

испитаници који су процентуално најнезаступљенији у интерпретираним одговорима, рат и ратне околности сматрају примарним, а могло би се рећи и јединим етиолошким фактором како настанка, тако и експанзије организованог криминала у БиХ, чиме негирају могућност постојања организованог криминала у БиХ и прије рата и елиминишу мултифакторски етиолошки приступ настанку и развоју организованог криминала у БиХ.

Значајно је да се обрати пажња на чињеницу да удео испитаника који рат и ратне околности сматрају примарним и јединим етиолошким фактором организованог криминала у БиХ износи свега око петине испитаника, док преостали део испитаника чини већину, а то су управо испитаници који сматрају да су рат и ратне околности значајан, али не и једини фактор настанка, па чак не и експанзије организованог криминала у БиХ, мада су и овде приметне одређене варијације испитаника по посматраним одговорима, пре свега у односу на примарност етиолошког фактора рата када је у питању настанак организованог криминала у БиХ, а нема спорења око рата као етиолошког фактора који је омогућио експанзију организованог криминала у БиХ.

У контексту наведеног, треба напоменути да се само један испитаник изјаснио за одговор "мало, поготово имајући у виду да се организовани криминал појавио много након рата у БиХ", док су се два испитаника изјаснила за одговор "готово нимало ратна дешавања нису имала утицај на стварање организованог криминала у БиХ", што свакако говори у прилог закључку да испитаници рат и ратне околности посматрају као примарни или један од важнијих етиолошких фактора организованог криминала у БиХ, док га сви посматрају као примарни фактор који је омогућио експанзију организованог криминала у БиХ.

6.2.16. Интерпретација одговора на шеснаесто питање

Шеснаесто питање анкетног упитника односи се на рат и ратне околности као етиолошки фактор настанка и експанзије терористичке претње безбедности Босне и Херцеговине, из чега је видљива и сличност и могућност компарације са претходним питањем. Као и у претходном питању оvdје се рат и ратне околности као етиолошки фактор посматра само у контексту једног фактора, дајући наведеном примарни карактер, због чега су и сами одговори конципирани како би се потврдила или негирала примарност овог фактора у етиологији тероризма у Босни и Херцеговини, а

с друге стране се настоји утврдити сама генеза тероризма у БиХ посматрајући прератни, ратни и послератни период Босне и Херцеговине.

Питање гласи: "Колико су ратња дешавања у Босни и Херцеговини утицала на актуелну терористичку претњу", те је и разумљиво да су и овде, као и у претходном питању, одговори конципирани са две главне дијаметралне крајности, док остали одговори настоје да "балансирају" између наведених крајности, задржавајући и квалитативни и квантитативни етиолошки аспект рата и ратних дешавања на настанак и развој тероризма у БиХ. Конкретни понуђени одговори на шеснаесто питање су:

- "много, мада су терористичке организације на подручју БиХ постојале и раније";
- "у потпуности, пошто је "клица" тероризма у БиХ и створена у току рата";
- "много, мада су битни и други разлози који су омогућили експанзију терористичке активности у БиХ";
- "мало, поготово имајући у виду да се тероризам појавио много година након рата у БиХ";
- "готово нимало ратна дешавања нису имала утицај на стварање терористичких организација у БиХ".

Као и у претходном питању, на ово питање је остављена могућност да испитаници дају властити одговор поред понуђених.

Процентуални однос датих одговора на ово питање је представљен на следећем графикону:

Графикон 21.

Око 44% испитаника, односно 80 испитаника сматрају да су ратна дешавања у потпуности утицала на актуелну терористичку претњу безбедности Босне и Херцеговине, с обзиром на то да сматрају да је "клица" тероризма управо и створена у току рата у БиХ. Ови испитаници, на основу одговора за који су се изјаснили, сматрају рат и ратна дешавања у првој половини деведесетих година прошлог века у БиХ главним, односно примарним етиолошким фактором тероризма у БиХ, те сматрају да је тероризам и настао у току рата у БиХ. Уколико наведени удео испитаника који ратна дешавања сматрају примарним етиолошким фактором тероризма у БиХ упоредимо са 19% испитаника који ратна дешавања сматрају примарним фактором организованог криминала у БиХ, неизоставно се намеће закључак да много већи број испитаника рат посматра као примарни етиолошки фактор тероризма у БиХ, а много мањи број испитаника као примарни етиолошки фактор и организованог криминала у БиХ.

Штавише, по учесталости овај одговор је на ово питање најзаступљенији међу понуђеним одговорима, док је одговор који ратна дешавања посматра као примарни етиолошки фактор у претходном питању тек на трећем месту по заступљености, што такође треба посматрати компаративно у односу на перципирање ратних дешавања као етиолошких фактора и то примарних, настанка и експанзије претње од организованог криминала и тероризма у БиХ.

Нешто мало мање испитаника, односно њих 72 се изјаснило за одговор "много, мада су битни и други разлози који су омогућили експанзију терористичке активности у БиХ", што значи да око 39% испитаника ратна дешавања посматра као примарне, али не и једине етиолошке факторе који су узроковали појаву и експанзију тероризма у БиХ. Судећи по одговору и са квалитативног и са квантитативног аспекта, упоређујући са сличним одговором на претходно питање, ови испитаници ратна дешавања посматрају као битан етиолошки фактор експанзије тероризма и саме терористичке претње у БиХ, али исто тако остављају могућност да су и други фактори неизоставни када се говори о етиологији тероризма у БиХ, поготово о експанзији тероризма.

Поредећи овај одговор, односно удео испитаника који се изјаснио за овај одговор са уделом испитаника који су се изјаснили за сличан одговор у претходном питању, односно који ратна дешавања на слична начин перципирају као етиолошки фактор организованог криминала у БиХ, видљиво је да мање испитаника етиологију тероризма посматра мултифакторски, него што је то случај када је у питању етиологија организованог криминала у БиХ, али је неопходно указати и на чињеницу

да та разлика није велика, као када је у питању разлика између испитаника који ратна дешавања посматрају као примарни и једини етиолошки фактор тероризма и организованог криминала у БиХ.

Осамнаест испитаника, што представља око 10% укупног броја испитаника, сматра да су рат и ратна дешавања много утицала на актуелну терористичку претњу безбедности БиХ, али да су терористичке активности у БиХ постојале и пре рата. Ови испитаници квантитативно оцењују утицај ратних дешавања у БиХ на експанзију тероризма, али квалитативно негирају њен примарни утицај и на настанак терористичких организација у БиХ у току рата, сматрајући да су оне постојале и пре рата у БиХ, с тим што сматрају да су сам рат довео до експанзије ових организација и њихове активности. Неопходно је рећи да готово три пута више од наведеног броја испитаника сматрају да је организовани криминал у БиХ постојао и пре рата, с тим што је несумњиво да сматрају да су рат и сама ратна дешавања узроковала експанзију ове појаве у БиХ.

Међутим, за разлику од тврдње да се организовани криминал у БиХ појавио након рата, те да сам рат није утицао много на појаву организованог криминала у БиХ, за који одговор се изјаснио само један испитаник, дотле се за одговор "мало, поготово имајући у виду да је тероризам појавио много година након рата у БиХ" изјаснило чак 10 испитаника. На основу наведеног се може приметити да много више испитаника, процентуално посматрајући, сматра да се тероризам у односу на организовани криминал у БиХ настао после рата док истовремено сматрају да ратна дешавања нису имала великог утицаја на настанак организованог криминала за разлику од тероризма.

6.2.17. Интерпретација одговора на седамнаесто питање

Седамнаесто питање означава прелазак са етиолошког аспекта на подручје одговорности за терористичке нападе у БиХ, те је и само питање гласило: "Ко је најодговорнији за терористичке акте извршене на територији Босне и Херцеговине?"

На ово питање су понуђени следећи одговори као субјекти који су, можда, најодговорнији за испољене терористичке активности у БиХ, односно за које се у јавности стиче утисак да су најодговорнији:

- "само полицијске агенције у БиХ";
- "само безбедносне (обавештајне и полицијске) агенције у оквиру БиХ";

- "политичке структуре власти БиХ, односно политички функционери на нивоу БиХ";
- "политичке структуре ентитетских власти БиХ, односно политички функционери на нивоу ентитета";
- "међународни фактор који делује у БиХ, оличен кроз ОХР и стране амбасаде у БиХ".

На основу ових одговора, видљиво је да се могу диференцирати (најмање) три групе питања, које садрже одређене сличности и разлике. Прва група питања се односи на одговорност полицијско-безбедносних институција у оквиру чега се посматрају с једне стране, полицијске агенције, и с друге стране посматрају и полицијске и безбедносне агенције. Надаље, у другу групу спадају политичке структуре унутар БиХ, где се, с једне стране посматрају само структуре на нивоу БиХ док се с друге стране посматрају и структуре на нивоу ентитета унутар БиХ. Трећа група се односи на питање одговорности међународних политичких структура које делују у БиХ.

Разумљиво је да је на ово питање остављена могућност да испитаници дају властити одговор поред понуђених с обзиром на то да је велика могућност да сами испитаници, за разлику од опште јавности (јер припадају стручној јавности), субјекте одговорне за терористичке активности другачије перцепирају и препознају међу институцијама државе или чак и друштва.

Процентуални однос датих одговора на ово питање је представљен на следећем графikonу:

Графикон 22.

Шездесет три испитаника, односно око једна трећина испитаника као најодговорније за испољавање терористичких активности у БиХ сматра полицијско-безбедносне структуре у оквиру БиХ. У оквиру наведеног је неопходно навести да су се само два испитаника од овог броја изјаснила за одговор "само полицијске агенције у БиХ", док се преостали 61 испитаник изјаснио за одговор "само безбедносне (обавештајне и полицијске) агенције у оквиру БиХ". Уколико посматрамо наведени однос између ова два одговора, разумљиво је да испитаници превасходно одговорност за терористичке нападе, другим речима одговорност за сузбијање тероризма посматрају као примарну функцију безбедносних агенција на нивоу БиХ, а не примарно полицијских.

Око половину испитаника, односно 94 испитаника политичке структуре у БиХ сматрају најодговорнијим за испољавање терористичких активности у БиХ. Из наведеног је видљиво да око половина испитаника за разлику од трећине испитаника који одговорност посматрају у контексту безбедносних агенција, посматра са много ширег аспекта, где одговорност примарно пребацује на политичке структуре, исправно сматрајући да су оне и главни етиолошки и каузалистички фактор тероризма у БиХ. Међутим, и овде је неопходно да се укаже на одређене разлике у датим одговорима, с обзиром на то да су и одговори тако конципирани како би се утврдили ставови испитаника о одговорности политичких функционера на нивоу БиХ, с једне стране, те политички функционери на нивоу ентитета, с друге стране, односно како би се утврдило да ли уопште између наведених политичких фактора, када је у питању одговорност за терористичке нападе има разлике.

Анализирањем одговора за које су се испитаници изјаснили, свакако се уочава разлика. Наиме, 58 испитаника, што представља нешто мање од трећине од укупног броја испитаника изјаснило се за одговор "политичке структуре власти БиХ, односно политички функционери на нивоу БиХ", чиме директно одговорност за терористичке нападе у БиХ види управо на овим политичким структурама, односно носиоцима политичких функција на нивоу БиХ. Нешто мање од петине испитаника ову одговорност види на носиоцима ентитетских политичких структура, односно око 19% испитаника се изјаснило за одговор "политичке структуре ентитетских власти БиХ, односно политички функционери на нивоу ентитета", које сматра најодговорнијим за терористичке нападе у БиХ.

Преосталих 16 испитаника, не рачунајући и 12 испитаника који су се изјаснило за други одговор мимо понуђених, иако нису навели конкретан одговор, изјаснио се за преостали одговор "међународни фактор који делује у БиХ, оличен кроз ОХР и стране амбасаде у БиХ". Из наведеног се може закључити да готово једна десетина испитаника и међународни фактор у БиХ посматра као један од одговорнијих, односно овај проценат испитаника га посматра као најодговорнији за испољавање терористичких активности у БиХ, увиђајући и његову улогу у наведеном, вероватно услед свести о инкорпорираности међународног фактора у актуелна политичка, а самим тим и сва друга дешавања у БиХ.

6.2.18. Интерпретација одговора на осамнаесто питање

Осамнаесто питање се мора посматрати у склопу претходног, седамнаестог питања, јер се понуђеним одговорима настоје утврдити ставови испитаника о одговорности одређених субјеката у БиХ за експанзију организованог криминала у БиХ. Из наведеног је видљиво да су претходно и ово питање повезани, те ће се тако и посматрати, поготово имајући у виду да су и понуђени одговори, у већој или мањој мери, слични. Као и у претходном питању, и овде се одговорност посматра у склопу полицијских институција, у склопу политичких структура (гдје се различито поимају актуелне политичке структуре и ратне и послератне политичке структуре, затим у склопу националних и верских лидера, што је разлика у односу на претходно питање, и у склопу међународног фактора, што имамо и код претходног питања).

Разумљиво је да је на ово питање остављена могућност да испитаници дају властити одговор, мимо понуђених, с обзиром на то да је велика могућност да сами испитаници, за разлику од опште јавности, имајући у виду да су припадници стручне јавности, субјекте одговорне за експанзију организованог криминала другачије перцепирају и препознају међу институцијама државе или чак и друштва.

Конкретно, осамнаесто питање гласило је: "Ко је најодговорнији за експанзију организованог криминала у Босни и Херцеговини?", а испитаницима је дата могућност да се изјасне за један од следећих понуђених одговора:

- "само полицијске структуре БиХ";
- "актуелне политичке структуре у БиХ";
- "ратне и поратне политичке структуре у БиХ";

- "национални и верски лидери у БиХ";
- "међународни фактор који делује у БиХ".

Процентуални однос датих одговора на ово питање је представљен на следећем графикону:

Графикон 23.

На основу представљеног графикона, јасно се издвајају две целине које испитаници перципирају као изразито најодговорније за експанзију организованог криминала у БиХ. То се односи на политичке структуре у БиХ, односно саме политичке структуре у БиХ око 77% испитаника посматра као најодговорније за експанзију организованог криминала у БиХ.

Наравно, неопходно је да се да и анализа два одговора за које су се изјаснили испитаници у оквиру посматрања политичких структура као најодговорнијих за експанзију организованог криминала у БиХ. Наиме, да су "ратне и поратне политичке структуре у БиХ" најодговорније за експанзију организованог криминала сматра преко половине испитаника, односно 99 испитаника, што је и разумљиво, имајући у виду њихову улогу у току рата, као и непосредно након рата. С друге стране, "актуелне политичке структуре у БиХ" као најодговорније за експанзију организованог криминала у БиХ посматра око 28% испитаника, односно 56 испитаника. На основу наведеног је разумљиво да испитаници у много већем обиму сматрају ратне и поратне политичке структуре најодговорнијим за експанзију

организованог криминала у БиХ, али исправно увиђају да одређена одговорност свакако лежи и на актуелним политичким структурама у БиХ.

Овоме треба додати и 19 испитаника који најодговорније за експанзију организованог криминала у БиХ види у "међународном фактору који делује у БиХ", што је изненађујуће, али треба навести да се готово исти проценат испитаника и на претходно питање изјаснио, те највероватније ова група испитаника и експанзију организованог криминала и вршење терористичких активности у БиХ посматра са овог етиолошког фактора.

Само 13 испитаника "националне и верске лидере у БиХ" посматра као најодговорније за експанзију организованог криминала у БиХ, највероватније подразумевајући под наведеним политичке структуре за које се већина испитаника изјаснила, а имајући у виду да је већина националних лидера у БиХ потпадала под тадашње, али и данашње политичке структуре унутар БиХ.

Изненађујуће је да само 6 испитаника полицијске, односно безбедносне институције у БиХ посматра као најодговорније за експанзију организованог криминала, али је чињеница да овако мали проценат испитаника који се изјаснио за овај одговор свакако намеће закључак да су испитаници свесни и улоге и значаја, али и могућности реаговања безбедносних агенција у сузбијању организованог криминала, услед чега и њихову улогу у експанзији организованог криминала управо и минорном приказују и оцењују. Такође је и изненађујуће што улогу безбедносних структура испитаници много ригорозније посматрају када су у питању терористички акти, него када је у питању експанзија организованог криминала у БиХ.

6.2.19. Интерпретација одговора на деветнаесто питање

Деветнаесто питање анкетног упитника гласило је: "Сматрате ли да постоји општа, политичка и институционална одлучност за борбу против тероризма и организованог криминала у Босни и Херцеговини?", док су понуђени одговори на ово питање следећи:

- "наравно да постоји";
- "постоји само у оквиру полицијских агенција";
- "политичка одлучност постоји, али не постоји одлучност у оквиру полицијских структура";
- "не постоји ни полицијска, ни политичка воља";

- "одлучност не постоји ни међу становништвом, а поготово не у политичким структурама";
- "одлучност постоји само у оквиру међународне заједнице у БиХ".

На ово ипитање није дозвољена могућност давања и другог одговора, мимо понуђених.

Као што је и видљиво на основу датих одговора, с једне стране се питање фокусира на став испитаника о постојању или непостојању одлучности за борбу против тероризма и организованог криминала у БиХ, док се, с друге стране, та одлучност парцијализује кроз одређене сегменте друштва у БиХ, за које је оцењено да су најодговорнији за ову област.

Процентуални однос датих одговора на деветнаесто питање је представљен на следећем графикону.

Графикон 24.

Око 29% испитаника сматра да постоји општа политичка и институционална одлучност са борбу против тероризма и организованог криминала у Босни и Херцеговини. Конкретно, када је у питању став о парцијализованој одлучности за борбу против организованог криминала и тероризма, чак 78 испитаника, што представља око 42% од укупног броја, сматрају да та одлучност постоји, али само у склопу полицијских институција, елиминишући могућност постојања те одлучности и међу другим субјектима. Велик проценат испитаника који се изјаснио за одговор

"постоји само у оквиру полицијских институција" треба делимично тражити и у чињеница да је велика већина испитаника из редова полицијских агенција у БиХ, те је и логично да овако перципира властиту институционалну одлучност за борбу против организованог криминала и тероризма, али и поред наведеног, ово је свакако афирмативно, јер представља и одређену самокритику, поготово уколико се наведено посматра у контексту мање изјашњености за одлучност у односу на укупан број припадника полиције међу испитаницима.

Док велики број испитаника сматра да одлучност за борбу против организованог криминала и тероризма постоји само у полицији, односно ову одлучност посматра парцијализовано и институционално, дотле само 6 испитаника сматра да ова одлучност постоји и међу политичким структурама, истовремено негирајући да постоји у полицијским структурама.

Надаље, из анализе датих одговора, истиче се одговор "не постоји политичка, ни полицијска воља", за који се изјаснило 29 испитаника, што представља око 16% од укупног броја. Наведено треба посматрати у контексту друге, дијаметрално супротне крајности у односу на ову ("наравно да постоји") за коју се изјаснило 29% испитаника, из чега је видљиво да далеко већи број испитаника афирмативно посматра актуелну одлучност за борбу против организованог криминала и тероризма у БиХ, поготово имајући у виду број испитаника који ту одлучност парцијализовано посматра.

Интересантно је навести податак да 13 испитаника сматрају да та одлучност не постоји ни међу становништвом, а поготово не међу политичким структурама, чиме се, посредно надовезујући на ово, логично намеће и закључак да не може да постоји ни институционализована, односно полицијска одлучност за наведено, уколико нема упориште, ако не у политичким структурама, онда бар међу становништвом.

Само шест испитаника се изјаснило да само у оквиру међународне заједнице постоји одлучност за борбу против организованог криминала и тероризма, што је зачуђујуће. Међутим, овако мали број испитаника који се изјаснио за одговор "одлучност постоји само у оквиру међународне заједнице у БиХ" треба посматрати у контексту претходно наведених одговора, где су се испитаници, с обзиром на то да је дата могућност изјашњавања само за један одговор, углавном изјашњавали само за

онај који сматрају примарним, али наравно не и једини који одговара њиховим ставовима и уверењима.

6.2.20. Интерпретација одговора на двадесето питање

Даље се надовезујући на ставове о актуелном сузбијању организованог криминала и тероризма у БиХ, а што је започето претходним питањем, следеће, двадесето питање се односи на адекватност позитивноправних прописа у овој области, као и на њихову примењивост у БиХ. Двадесето питање гласи: "Да ли је адекватна законска регулатива која регулише област сузбијања тероризма и организованог криминала у Босни и Херцеговини и у којој мери је она примењива?", док су понуђени одговори на ово питање следећи:

- "апсолутно није адекватна, нити се примењује";
- "није адекватна, али се ипак примењује";
- "законска регулатива би требала бити боља и требало би да се боље примењује";
- "законска регулатива је добра, али се лоше примењује";
- "законска регулатива је добра и добро се примењује";
- "законска регулатива је одлична, али се не примењује";
- "законска регулатива је одлична и одлично се примењује".

Из датих одговора се могу приметити две групе одговора. Прва група обухвата одговоре којима се настоји утврдити нормативна страна законске регулисаности области сузбијања организованог криминала и тероризма у БиХ, док се, с друге стране, настоји утврдити примењивост актуелних законских прописа из ове области.

Процентуални однос датих одговора је приказан на следећем графикону.

Графикон 25.

Да законска регулатива која регулише област сузбијања тероризма и организованог криминала, у Босни и Херцеговини није адекватна сматра око 18% испитаника, односно 32 испитаника су се изјаснила за два одговора који се односе на наведено, односно за одговор "апсолутно није адекватна, нити се примењује" и одговор "није адекватна, али се ипак примењује". Међутим, док половина од овог броја испитаника сматра да се и оваква неадекватна законска регулативна не примењује, дотле друга половина ових испитаника сматра да се она ипак примењује, иако је сматрају неадекватном. Наведено је свакако афирмативно, имајући у виду да су и "лоши закони бољи од никаквих, само уколико се примењују".

Илустративно је да мање од једне петине испитаника законску регулативну у овој области сматра неадекватном, док је велика већина испитаника сматра адекватном, наводећи да се она не примењује, односно да се лоше примењује.

Наиме, само нешто мало мање од четири петине испитаника, односно 146 испитаника сматрају да је актуелна законска регулатива која регулише област сузбијања организованог криминала и тероризма у БиХ "добра, али се лоше примењује". Наведено се може посматрати и са афирмативног становишта, али и у негативном контексту. Уколико се посматра са афирмативног, свакако треба истаћи чињеницу да готово четири петине испитаника, односно чак 79% испитаника од укупног броја сматра да је актуелна законска регулатива сузбијања организованог

криминала и тероризма у БиХ адекватна, односно добра. Међутим, негативно је што исти тај проценат испитаника сматра да се актуелна законска регулатива, иако је добра, лоше примењује, чиме се опет долази до тога да "ни најбољи закони не вреде, уколико се не примењују".

Наведене две групације понуђених одговора су, процентуално посматрано, одговори са убедљиво највећим процентом испитаника који су се за њих изјаснили, имајући у виду да се за остале понуђене одговоре изјаснио незнатан број испитаника. Тако су се за одговор "законска регулатива је добра и добро се примењује", као и за одговор "законска регулатива је одлична, али се не примењује" изјаснила по три испитаника, што свакако говори довољно у прилог афирмацији тврдњи које су постављене одговором. Надаље, само један испитаник се изјаснио за одговор "законска регулатива је одлична и одлично се примењује", док се ниједан испитаник није изјаснио за одговор "законска регулатива би требала бити боља и требало би да се боље примењује".

6.2.21. Интерпретација одговора на двадесет прво питање

Двадесет прво питање анкетног упитника гласило је: "Да ли се Босна и Херцеговина може сама супротставити тероризму и организованом криминалу", на шта су испитаницима понуђени следећи одговори:

- "наравно да може";
- "може, али не постоји воља за супротстављање тероризму и организованом криминалу";
- "не може, мада постоји воља за супротстављање организованом криминалу";
- "не може, јер овај проблем није само "домаћи", већ има и регионалне, па и међународне импликације";
- "апсолутно да не може".

Из наведеног је видљиво да су одговори конципирани како би се испитаници изјаснили за једну од две крајње, дијаметралне супротности које су постављене самим питањем, с тим што је испитаницима остављена могућност да се изјасне и за неке од понуђених одговора који у већој или мањој мери "балансирају" између крајњих опција, односно представљају компромисно решење у односу на крајње одговоре. Такође, компромисни одговори садрже одређене компоненте на основу којих се може диференцирати и разлог изјашњавања на конкретно питање.

Разумљиво је да на ово питање, с обзиром на саму природу датих одговора, није остављена могућност да се испитаници изјасне за властити одговор, поред понуђених.

На следећем графикону је приказан процентуални однос датих одговора на ово питање.

Графикон 26.

По питању самосталности, односно аутономности супротстављања тероризму и организованом криминалу који се пред БиХ поставља, испитаници нису изједначени у ставовима и схватањима.

Око 38% испитаника, односно 70 испитаника сматрају да се БиХ сама може изборити са организованим криминалом и тероризмом. Међутим, неопходно је навести и чињеницу да само 29 испитаника, односно око 16% укупног броја испитаника то беспоговорно посматра, изјашњавајући се за одговор "наравно да може".

Друга група испитаника која сматра да се БиХ сама може изборити са организованим криминалом и тероризмом, ипак то условно посматра, односно чак негира ову могућност, јер "не постоји воља за супротстављање тероризму и организованом криминалу". Овај проценат испитаника који афирмативно посматрају улогу БиХ у самосталном сузбијању организованог криминала и тероризма је свакако за похвалу, па чак и уколико се има у виду и број испитаника који такође

наведено сматрају, али то не узимају безпоговорно, већ наводе зашто то није (тренутно) могуће.

Нешто мало мање испитаника, односно њих 13% укупног броја, тј. 24 испитаника сматрају да се БиХ не може сама, али да постоји воља за супротстављање организованом криминалу и тероризму. Анализирајући претходни и овај одговор, намеће се закључак да је ипак већи број испитаника који су се изјаснили за претходни одговор, што се, као и у претходном питању, може посматрати и позитивно и негативно. Позитивно, јер су испитаници у већем броју сигурни у могућност да се БиХ сама избори са организованим криминалом и тероризмом. Негативно, јер већи број испитаника и сумња у спремност, односно вољу да се супротстави организованом криминалу и тероризму.

Највећи број испитаника, њих 77, што представља око 44% укупног броја испитаника су се изјаснили за одговор "не може, јер овај проблем није само 'домаћи', већ има и регионалне, па и међународне импликације". Анализом овог одговора видљиво је да се ови испитаници придружују испитаницима који сматрају да се БиХ не може сама супротставити организованом криминалу и тероризму, с тим што наводе друге разлоге за разлику од претходног случаја. Међутим, и поред наведеног, 55% испитаника, укључујући испитанике који су се изјаснили за овај одговор, као и за претходни одговор сматрају да се БиХ не може сама супротставити организованом криминалу и тероризму.

Наведеном проценту од 55% испитаника, треба додати још и 13 испитаника који су се изјаснили за одговор "апсолутно не може", што све износи око 63% испитаника који сматрају да се БиХ не може сама супротставити организованом криминалу и тероризму.

6.2.22. Интерпретација одговора на двадесет друго питање

Из претходног одговора је видљиво да највећи број испитаника сматра да се БиХ не може сама супротставити организованом криминалу и тероризму, између осталог зато што "овај проблем није само 'домаћи', већ има и регионалне, па и међународне импликације", што би се могло посматрати и као закључак претходног питања, поготово имајући у виду проценат испитаника који су се изјаснили за овај, као и за сличне одговоре. С обзиром на то, логично се намеће и потреба испитивања и сагледавања ставова испитаника о спремности и заинтересованости међународне заједнице у помагању супротстављању организованом криминалу и тероризму у

БиХ. То је учињено двадесет другим питањем које је гласило: "Колико је међународна заједница заинтересована и спремна да помогне Босни и Херцеговини у борби против тероризма и организованог криминала?", на који су понуђени следећи одговори:

- "апсолутно је и заинтересована и спремна";
- "спремна је да помогне у борби против организованог криминала, али не и у сузбијању тероризма";
- "спремна је да помогне у сузбијању тероризма, али не и борби против организованог криминала";
- "међународна заједница није спремна да помогне БиХ у сузбијању тероризма и организованог криминала, изузев у оним случајевима где су њихови интереси најдиректније угрожени";
- "међународна заједница није спремна да помогне БиХ у сузбијању тероризма и организованог криминала".

Наведени одговори су степеновани од највећег степена спремности који одражава први одговор, до неспремности коју одржава задњи понуђени одговор, док одговори између наведених одговора престављају комбинацију ова два одговора у којима преовладава једна тврдња са мањим или већим примесам друге тврдње.

И на ово питање, што је и разумљиво, испитаници нису могли да се изјасне за властити одговор поред понуђених.

Процентуални однос датих одговора је представљен на следећем графикону.

Графикон 27.

Да испитаници немају похвално мишљење о спремности и заинтересованости међународне заједнице за сузбијање тероризма и организованог криминала у Босни и Херцеговини јесте један од најконкретнијих закључака уколико се посматрају одговори испитаника на ово питање, представљени на претходном графикону.

Видљиво је да без поговорну спремност и заинтересованост међународне заједнице у борби против организованог криминала и тероризма перципира само око 29% испитаника, односно њих 52, којем броју се треба додати и по 10% испитаника који ту спремност парцијализовано посматрају (или као спремност међународне заједнице да се супротставља само организованом криминалу у Босни и Херцеговини или као спремност међународне заједнице да се супротставља само тероризму у Босни и Херцеговини).

Посматрајући ставове испитаника о наведеном, па укључујући и проценат испитаника који ту спремност и заинтересованост парцијализују, ипак се долази до мање од две петине испитаника који наведено афирмативно посматрају, што је незахвално према улози међународне заједнице у БиХ. Имајући у виду проценат испитаника који се није изјаснио за овај одговор, можда је и конкретан показатељ ставова јавности о улози и намерама, а што је најважније, о досадашњим резултатима међународне заједнице у БиХ по овом питању.

Неспремност и незаинтересованост међународне заједнице да помогне БиХ у сузбијању организованог криминала и тероризма је најзаступљенији одговор испитаника на ово питање, за који се изјаснило чак 110 испитаника, што представља око 60% укупног броја. Међутим, овде треба напоменути да испитаници не сматрају ову неспремност безпоговорним, остављајући могућност да међународна заједница реагује, али само када су њени интереси угрожени организованим криминалом и тероризмом у БиХ. Овај став испитаника о лицемерности међународне заједнице треба имати у виду када су у питању одређене стратегије на плану сузбијања организованог криминала и тероризма, имајући у виду да оне, по природи сузбијања ове две безбедносне претње у БиХ, свакако у себе у одређеној мери инкорпорирају и међународни фактор приликом имплементације самих стратегија.

У контексту овог одговора, неопходно је напоменути да су се само два испитаника изјаснила да међународна заједница апсолутно није спремна да помогне БиХ у сузбијању организованог криминала и тероризма, што се може сматрати и

афирмативним, будући да су се само два испитаника изјаснила за овај негативан одговор по међународну заједницу. Међутим, имајући у виду претходно интерпретиран одговор у којем је наведен разлог евентуалног реаговања међународне заједнице на сузбијање организованог криминала и тероризма у БиХ, свакако не компензује ставове испитаника о спремности и заинтересованости међународне заједнице на сузбијање организованог криминала и тероризма у БиХ.

6.2.23. Интерпретација одговора на двадесет треће питање

Иако су се испитаници у већем броју негативно изјаснили о спремности и заинтересованости међународне заједнице у борби против организованог криминала и тероризма у БиХ, двадесет и треће питање се делимично односи на потенцијалну сарадњу безбедносних структура у БиХ и међународне заједнице у супротстављању и организованом криминалу и тероризму у БиХ, с тим што овим питањем испитаници треба да оцене актуелни квалитет односа између ових структура у овој области.

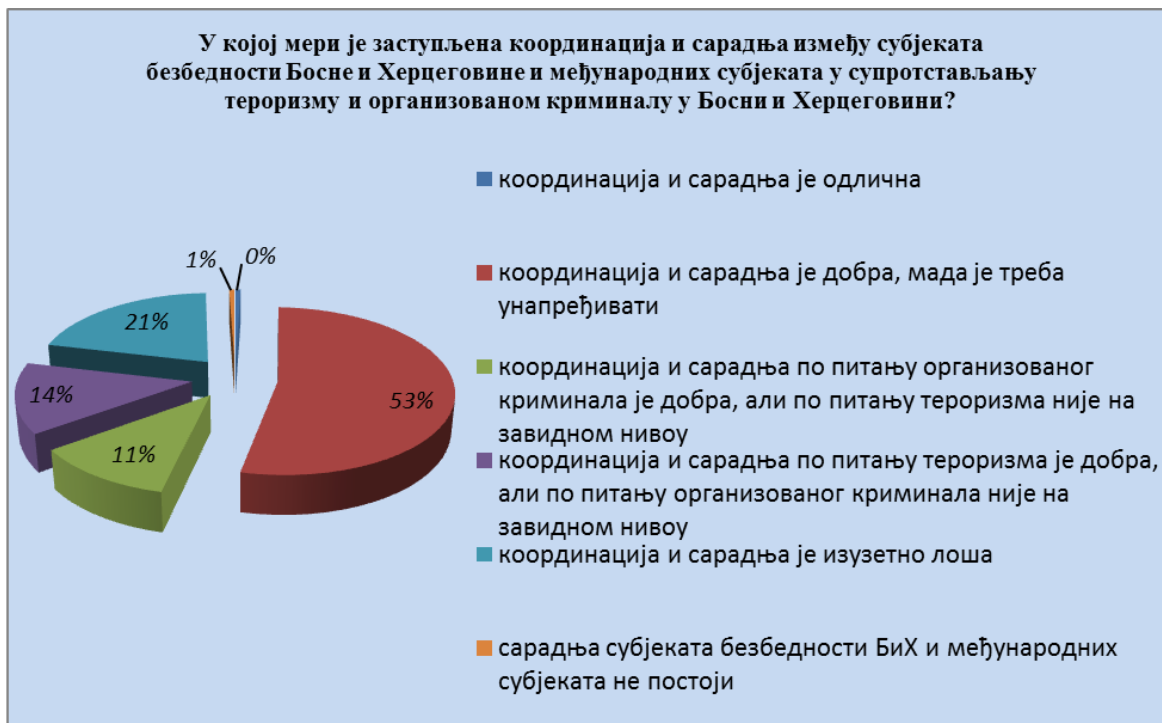
Двадесет и друго питање, с обзиром на претходно наведено, гласило је: "У којој мери је заступљена координација и сарадња између субјеката безбедности Босне и Херцеговине и међународних субјеката у супротстављању тероризму и организованом криминалу у Босни и Херцеговини", а понуђени одговори на ово питање су:

- "координација и сарадња је одлична";
- "координација и сарадња је добра, мада је треба унапређивати";
- "координација и сарадња по питању организованог криминала је добра, али по питању тероризма није на завидном нивоу";
- "координација и сарадња по питању тероризма је добра, али по питању организованог криминала није на завидном нивоу";
- "координација и сарадња је изузетно лоша";
- "сарадња субјеката безбедности БиХ и међународних субјеката не постоји".

Из понуђених одговора је видљиво да се и координација и сарадња између безбедносних субјеката БиХ и међународне заједнице степеновано посматра те су и сама питања слично постављена као у претходном случају, имајући у виду преовлађујуће одговоре дате на претходно питање.

И на ово питање, што је и разумљиво, испитаници нису могли да се изјасне за властити одговор, мимо понуђених.

Процентуални однос датих одговора је представљен на следећем графикању.

Графикон 28.

Наиме, највећи број испитаника, њих око 53% сматра да је актуелна сарадња и координација безбедносних структура у БиХ и међународне заједнице на плану сузбијања организованог криминала и тероризма "добра, али да је треба унапређивати". Уколико се има у виду став испитаника о спремности и заинтересованости међународне заједнице за сузбијање организованог криминала и тероризма у БиХ, а што је апострофирано у претходном питању, свакако је за похвалу велики проценат испитаника који једним делом негирају став испитанике из претходног питања.

Наведеном проценту испитаника треба додати још 21 испитаника, као и 25 испитаника који парцијализовано посматрају актуелну сарадњу и координацију безбедносних структура и међународне заједнице на плану сузбијања организованог криминала и тероризма, с обзиром на то да се 11% испитаника изјаснило за одговор "координација и сарадња по питању организованог криминала је добра, али по питању тероризма није на завидном нивоу", док се 14% испитаника изјаснио за одговор "координација и сарадња по питању тероризма је добра, али по питању

организованог криминала није на завидном нивоу", што износи око 78% испитаника који у потпуности или парцијализовано сарадњу и координацију безбедносних структура БиХ и међународне заједнице посматрају позитивно.

Овом броју треба додати и једног испитаника који се изјаснио за апсолутно позитивну оцену актуелне сарадње и координације безбедносних структура БиХ и међународне заједнице на плану сузбијања организованог криминала и тероризма.

С друге стране, да ова сарадња и координација уопште не постоји, сматра такође један испитаник.

Преостали испитаници, којих је преко једне петине, сматрају да је актуелна сарадња и координација безбедносних структура у БиХ и саме међународне заједнице на плану сузбијања организованог криминала и тероризма на изузетно лошем нивоу.

Анализирајући дате одговоре, а поготово посматрајући их у контексту претходно датих одговора, односно одговора на претходно питање, намеће се став да испитаници афирмативно посматрају актуелну сарадњу и координацију безбедносних структура у БиХ са међународном заједницом на плану сузбијања организованог криминала и тероризма, с тим што је неопходно унапређивати тај ниво сарадње и координације.

Актуелни ниво сарадње и координације не подразумева и ставове испитаника о спремности и заинтересованости међународне заједнице за борбу против тероризма и организованог криминала, услед чега се поставља питање на основу чега испитаници имају овако негативан став о спремности и заинтересованости међународне заједнице, уколико позитивним оцењују сарадњу и координацију између безбедносних субјеката БиХ и међународне заједнице.

6.2.24. Интерпретација одговора на двадесет четврто питање

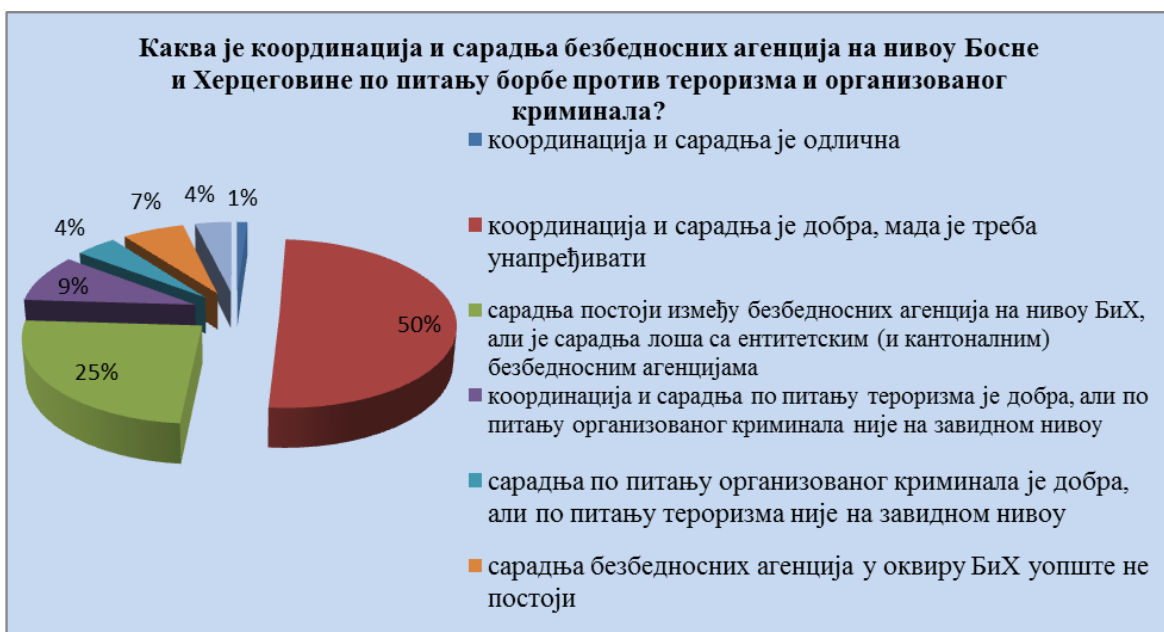
Надовезујући се на питање сарадње и координације, следеће питање анкетног упитника се односи на интерну проблематику БиХ по овом питању, односно односи се на питање сарадње и координације безбедносних структура у БиХ на плану сузбијања организованог криминала и тероризма. Понуђени одговори су конципирани тако да испитаници могу да се 1) изјасне о самом нивоу те сарадње и координације; 2) изјасне о интерној сарадњи међу самим безбедносним субјектима различитих нивоа; 3) да се конкретно изјасне о проблемима који постоје у третирању

парцијализованих области овог проблема. Само двадесет и четврто питање анкетног упитника гласило је: "Каква је координација и сарадња безбедносних агенција на нивоу Босне и Херцеговине по питању борбе против тероризма и организованог криминала", а понуђени одговори на ово питање су следећи:

- "координација и сарадња је одлична";
- "координација и сарадња је добра, мада је треба унапређивати";
- "сарадња постоји између безбедносних агенција на нивоу БиХ, али је сарадња лоша са ентитетским (и кантоналним) безбедносним агенцијама";
- "координација и сарадња по питању тероризма је добра, али по питању организованог криминала није на завидном нивоу";
- "сарадња по питању организованог криминала је добра, али по питању тероризма није на завидном нивоу";
- "сарадња по питању тероризма је добра, али по питању организованог криминала није на завидном нивоу";
- "сарадња безбедносних агенција у оквиру БиХ уопште не постоји".

На ово питање је дозвољен и одговор испитаника, поред понуђених.

На следећем графикону је приказан процентуални однос датих одговора на ово питање.

Графикон 29.

Док само два испитаника сматрају да је актуелна сарадња и координација безбедносних агенција на нивоу БиХ по питању борбе против организованог криминала и тероризма добра, дотле њих шест пута више, односно 12 испитаника сматрају да та сарадња и координација уопште не постоји. Иако процентуално посматрано ови испитаници који су се изјаснили за крајње оцене по питању ове сарадње, и то два супротна одговора, нису значајни по процентуалној заступљености, неопходно је нагласити да чак шест пута више испитаника ову сарадњу и координацију посматрају негативно од оних који је посматрају афирмативно. Наравно, то се односи само на ове испитанике који ту (не)сарадњу и (не)координацију посматрају безпоговорно, за разлику од испитаника који су се изјаснили за друге одговоре у овом питању.

Међу тим другим одговорима свакако се издваја одговор "координација и сарадња је добра, мада је треба унапређивати", за који се изјаснила око половина испитаника, што свакако говори у прилог овом одговору, поготово имајући у виду да је овај одговор свакако афирмативан, када се има у виду његов садржај. Процент испитаника који су се изјаснили за овај одговор треба довести у везу са процентом испитаника који су се у претходном питању такође изјаснили за сличан одговор, те је видљиво да се готово исти проценат испитаника позитивно изјаснио и о националној сарадњи и координацији и о међународној сарадњи и координацији безбедносних структура, што значи да испитаници у великом броју имају позитиван став о наведеном, свесни да се та сарадња и координација мора унапређивати што је и разумљиво.

Поред наведеног одговора, свакако се по процентуалној заступљености испитаника који су се изјаснили за овај одговор издваја одговор "сарадња постоји између безбедносних агенција на нивоу БиХ, али је сарадња лоша са ентитетским (и кантоналним) безбедносним агенцијама", за који се изјаснила око четвртина испитаника. Овај проценат испитаника, судећи по самом садржају одговора, проблеме сарадње и координације види у међусарадњи безбедносних структура различитог нивоа у БиХ, имајући у виду да је систем безбедности у БиХ парцијализован на три или чак и четири нивоа (државни, ентитетски, кантонални, локални). С обзиром на то да се чак четвртина испитаника позитивно изјаснила о сарадњи и координацији безбедносних структура на нивоу БиХ, замерајући тој

сарадњи и координацији са ентитетским и кантоналним безбедносним структурама, свакако се треба наведено имати у виду.

Када је у питању парцијализовано посматрање ове сарадње и координације, приметно је да се дупло више испитаника позитивно изјашњава о сарадњи и координацији по питању тероризма између безбедносних структура у БиХ, него када је у питању организовани криминал, јер се 17 испитаника изјаснило за одговор "координација и сарадња по питању тероризма је добра, али по питању организованог криминала није на завидном нивоу", док се њих 8 изјаснило за одговор "сарадња по питању организованог криминала је добра, али по питању тероризма није на завидном нивоу".

6.2.25. Интерпретација одговора на двадесет пето питање

Двадесет пето питање, које је гласило "Колико је примењива постојећа Стратегија супротстављања организованом криминалу (и корупцији) у Босни и Херцеговини", треба посматрати у контексту двадесетог питања, а поготово у контексту датих одговора на ово питање. Иако сама Стратегија супротстављања организованом криминалу и корупцији у БиХ није део позитивноправних прописа БиХ који се односе на сузбијање организованог криминала у БиХ, она је незаобилазна када је у питању свеукупна борба против организованог криминала у БиХ.

Одговори који су понуђени на ово питање су следећи:

- "апсолутно није примењива, те ју је неопходно ревидирати";
- "делимично је примењива, али је ипак треба ревидирати";
- "јесте примењива, али је ипак треба побољшати";
- "јесте примењива, уз незнатна побошљања";
- "аполутно је примењива, али је лоша имплементација";
- "добро је примењива и добра је имплементација".

Као што је и видљиво на основу понуђених питања, с једне стране одговорима се настоји диференцирати примењивост стратегије, а са друге стране се настоје утврдити и ставови о актуелној имплементацији стратегије.

На ово питање је остављена могућност да испитаници поред понуђених одговора дају и властити одговор.

На следећем графикону је приказан процентуални однос датих одговора на ово питање.

Графикон 30.

О Стратегији супротстављања организованом криминалу и корупцији у БиХ, испитаници у великом броју имају позитивне ставове, поготово када је у питању примењивост те стратегије, с тим што такође у великом броју истичу и неопходност ревидирања, односно унапређивања актуелне стратегије, не негирајући истовремено и њен значај.

То је закључак анализе одговора "делимично је примењива, али је ипак треба ревидирати", за који се изјаснило 62 испитаника, док су се за одговор "јесте примењива, али је ипак треба побољшати" изјаснила 73 испитаника, што све чини око 72% испитаника укупног броја који су се изјаснили за ова два одговора који афирмишу актуелни значај и примењивост Стратегије, с тим што је и у једном и у другом одговору видљиво да испитаници схватају и значај побољшања, односно ревидирања актуелне стратегије.

Овом проценту испитаника треба додати и 22 испитаника који су се изјаснили за одговор "апсолутно је примењива, али је лоша имплементација", јер је разумљиво да и ови испитаници имају похвално мишљење и ставове о самој стратегији, с тим што имају негативно мишљење о њеној имплементацији.

Надаље, и седам испитаника се изјаснило за одговор "јесте примењива, уз незнатна побољшања", што свеукупно гледано износи око 88% испитаника који сматрају да је актуелна стратегија примењива, с тим што се разликују ставови испитаника о имплементацији стратегије као и о неопходности ревидирања и унапређивања.

Међутим, неопходно је напоменути да 18 испитаника сматра да актуелна стратегија "апсолутно није примењива, те да ју је неопходно ревидирати", док ниједан испитаник не даје безрезервну подршку актуелној стратегији.

6.2.26. Интерпретација одговора на двадесет шесто питање

Надовезујући се на претходна питања о координацији и сарадњи између безбедносних субјеката у БиХ, као и између безбедносних субјеката и међународних релевантних фактора, те о актуелности и примењивости актуелне стратегије сузбијања организованог криминала, неопходно је, наравно, да се дâ осврт и на постојеће капацитете, пре свега институционалне и нормативне, који се односе на сузбијање организованог криминала и тероризма у БиХ.

У контексту наведеног је двадесет шесто питање, које је гласило: "Какви су капацитети субјеката супротстављања тероризму и организованом криминалу у Босни и Херцеговини", на које су понуђени следећи одговори:

- "институционално добри, али нормативно недовољни";
- "нормативно добри, али институционално не задовољавају";
- "ни нормативно, ни институционално нису довољни";
- "нормативно и институционално су задовољавајући, али је лоша практична имплементација";
- "нормативно и институционално су задовољавајући, мада је неопходно побољшање";
- "нормативно и институционално су задовољавајући".

Из наведеног је видљиво да се понуђени одговори с једне стране односе на однос између институционалних и нормативних капацитета који се оцењује, док се с друге стране понуђени одговори фокусирају и на градацију тих капацитета у смислу довољности и актуелне примењивости, у оквиру које се и један и други понуђени капацитет могу оцењивати од највећег ка најмањем интензитету довољности и примењивости.

На ово питање је испитаницима дата могућност да се одлуче и за одговор поред понуђених одговора.

Процентуални однос датих одговора представљен је на следећем графикону:

Графикон 31.

На основу наведеног графикона, а имајући у виду и понуђене одговоре испитаницима дати одговори се могу груписати у три групе. Прву групу чине испитаници који сматрају да актуелни капацитети нису довољни, другу групу чине испитаници који сматрају да је један од два примарна капацитета (институционални или нормативни) добар, али други недовољан и обрнуто, док трећу групу чине испитаници који сматрају да су капацитети довољни, односно задовољавајући.

Прву групу испитаника чине испитаници који су се изјаснили за одговор "ни нормативно, ни институционално нису довољни". За овај одговор се изјаснило 79 испитаника, што представља око 42% испитаника укупног броја, те је видљиво да је овај одговор, односно став међу испитаницима преовлађујући. Наведено свакако треба узети у обзир имајући у виду то да овај изразито негативан став испитаника о капацитетима субјеката супротстављања организованом криминалу и тероризму у БиХ свакако није афирмативан, поготово узимајући у обзир чињеницу да се изразито мало испитаника похвално изразило о актуелним капацитетима, односно мали

процент испитаника има афирмативан став о потенцијалним и актуелним капацитетима супротстављања организованом криминалу и тероризму у БиХ.

Другу групу испитаника, који парцијализовано посматрају добре и лоше стране представљених капацитета, чине испитаници који су се изјаснили за прва два понуђена одговора. За одговор "институционално добри, али нормативно недовољни" се изјаснило 13 испитаника, док се за одговор "нормативно добри, али институционално не задовољавају" изјаснило 12 испитаника, што свеукупно чини око 13% оних који су се изјаснили за ова два одговора.

Анализирајући ове одговоре, јасно је да испитаници само један сегмент актуелних капацитета посматрају похвално, док други посматрају недовољним, с тим што се половина наведених испитаника изјаснила за једна сегмент (и у позитивном и у негативном смислу), док се друга половина изјаснила за негативан сегмент, услед чега се не може констатовати одређени закључак о преовлађујућем афирмативном, односно негативном сегменту дела капацитета.

Само три испитаника сматрају да су актуелни нормативни и инаституционални капацитети сузбијања организованог криминала и тероризма задовољавајући, што је свакако мали број испитаника који имају похвалан став о наведеном, поготово имајући у виду преовлађујући одговор испитаника на ово питање, чиме се имплицира негативан став о капацитетима супротстављања организованом криминалу и тероризму.

Међутим, неопходно је рећи да се још 78 испитаника такође изјаснило да су актуелни институционални и нормативни капацитети задовољавајући, с тим што има одређене резерве у погледу наведеног, било да су у контексту примењивости тих капацитета, било да се изражава могућност ревидирања и побољшања. Наиме, 42 испитаника су се изјаснила за одговор "нормативно и институционално су задовољавајући, али је лоша практична имплементација", на основу чега се може констатовати да ово сматрају похвалним, с тим што наводе да је практична имплементација актуелних капацитета незадовољавајућа, те евентуално побољшање треба да се коригује на том плану. Такође, 36 испитаника се изјаснило и за одговор "нормативно и институционално су задовољавајући, мада је неопходно побољшање", те се и овде може констатовати да је већи број испитаника свестан неопходности побољшања актуелних институционалних и нормативних капацитета, с тим што ове капацитете и као актуелне, сматра задовољавајућим.

Уколико задња три интерпретирана одговора сврстамо у једну групу, као афирмативне у контексту актуелних капацитета супротстављања организованом криминалу и тероризму (наравно, имајући у виду разлике унутар овог става међу испитаницима, а које се конкретизују на основу различитих понуђених одговора), јасно је да и испитаници у великом броју имају и похвалан став о актуелним капацитетима, с обзиром на то да се за ове одговоре изјаснило око 43% испитаника, односно готово исти проценат испитаника као што их има и изразито негативан став о актуелним капацитетима.

6.2.27. Интерпретација одговора на двадесет седмо питање

Претпоследње питање анектног упитника односи се на заступљеност адекватних и релевантних информација које су неопходне за сузбијање тероризма у БиХ. Услед наведеног, ово питање анкетног упитаника гласило је: "Да ли безбедносне агенције у Босни и Херцеговини располажу адекватним информацијама по питању заступљености тероризма у Босни и Херцеговини?" На ово питање, испитаницима су понуђени одговори којима се намерава градирати постојање, односно непостојање релевантних информација о заступљености тероризма у БиХ. Такође, понуђени одговори се односе и на постојање и сарадњу по питању размене информација између безбедносних агенција у БиХ. На ово питање су дати следећи конкретни одговори:

- "само поједине безбедносне агенције поседују релевантне информације о заступљености тероризма у БиХ, али их не деле са другима";
- "само поједине безбедносне агенције посједују релевантне информације о заступљености тероризма у БиХ, те их деле са другима";
- "све безбедносне агенције поседују релевантне информације о заступљености тероризма у БиХ";
- "безбедносне агенције не поседују релевантне информације о заступљености тероризма у БиХ";
- "безбедносне агенције углавном не поседују релевантне информације о заступљености тероризма у БиХ";
- "само међународне безбедносне агенције поседују релевантне информације о заступљености тероризма у БиХ".

На ово питање испитаницима није дата могућност давања властитог одговора, поред понуђених.

На следећем графикону је приказан процентуални однос датих одговора на ово питање.

Графикон 32.

Испитаници имају различита мишљења и о располагању релевантним информацијама о тероризму у БиХ, као и о дељењу тих информација између себе.

Највећи број испитаника, чак њих 63%, сматра да безбедносне агенције у БиХ располажу релевантним сазнањима о тероризму у БиХ. Оволики проценат испитаника који се изјаснио за наведено јесте афирмативан, с обзиром на то да ови испитаници информативност безбедносних агенција по питању тероризма у БиХ свакако сматрају неопходном. Такође, неопходно је навести да нешто мало мање од половине укупног броја испитаника сматра да безбедносне агенције стварно поседују те информације, али да их не деле са другим агенцијама, што свакако није адекватно решење.

Овде је неопходно напоменути да испитаници сматрају да само поједине, а не све безбедносне агенције поседују информације о заступљености тероризма у БиХ, што значи да испитаници не мисле да их све безбедносне агенције поседују. Да све агенције поседују безбедносно релевантне информације о заступљености тероризма сматра око 11% испитаника, односно њих 20, што свакако није афирмативно у

погледу сарадње и координације по питању терористичких активности на плану сузбијања тероризма мултиагенцијским приступом у БиХ.

Око једне четвртине испитаника сматра да безбедносне агенције не располажу безбедносно интересантним информацијама о заступљености тероризма у БиХ, што значи да ови испитаници негативно посматрају информативну подлогу безбедносних агенција на плану сузбијања тероризма у БиХ. Неопходно је истаћи да половина од овог броја овај информативни дефицит посматра као константност, док половина оставља могућност да безбедносне агенције понекад и располажу тим подацима, али да то не прелази у трајно стање.

Интересантно је да су се само четири испитаника изјаснила за одговор "само међународне безбедносне агенције посједују релевантне информације о заступљености тероризма у БиХ", што говори да испитаници немају високо мишљење о информативној снази међународне заједнице у БиХ и њених безбедносних агенција.

6.2.28. Интерпретација одговора на двадесет осмо питање

Имајући у виду актуелну безбедносну проблематику у БиХ, поготово у погледу организованог криминала и тероризма, те имајући у виду реакцију безбедносних институција и целог друштва на ове појаве за коју се не може рећи да је адекватна, намеће се питање које су то актуелне слабости безбедносног система у БиХ, које онемогућавају, отежавају или ограничавају адекватнију реакцију на безбедносне изазове с којима се сусреће БиХ, имајући у виду примарно, али наравно не и једино, организовани криминал и тероризам.

Управо се и задње питање у анкетном упитнику односи на наведено, те је гласило: "Које су највеће слабости система безбедности Босне и Херцеговине по питању супротстављања организованом криминалу и тероризму?". За разлику од већине питања, поготово неколико претходних, наведеним питањем се не мери градираност ове појаве, већ су понуђени одређени одговори који у себи садрже потенцијалне изворе, односно факторе који онемогућавају, отежавају или ограничавају адекватнију реакцију на организовани криминал и тероризам од стране релевантних институција државе и друштва. Ти одговори су следећи:

- "институционална разједињеност система безбедности БиХ";

- "неадекватно нормативно регулисање превенције и сузбијања организованог криминала и тероризма";
- "неимплементација актуелног нормативног оквира по питању сузбијања организованог криминала и тероризма";
- "мешање политике у практичну имплементацију стратешког сузбијања тероризма и организованог криминала";
- "изостанак политичке воље за сузбијање тероризма и организованог криминала";
- "естаблишментска подршка припадницима организованог криминала и терористима".

На ово питање није остављена могућност давања другог одговора, мимо понуђених одговора.

На следећем графикону је представљен процентуални однос датих одговора на ово питање.

Графикон 33.

Највећи број испитаника, њих 86, што представља око 44% укупног броја испитаника, сматрају да је "институционална разједињеност система безбедности БиХ" највећа слабост система безбедности БиХ по питању супротстављања организованом

криминалу и тероризму. Имајући у виду нивое система безбедности у БиХ, као и број безбедносних агенција у БиХ чији су припадници делом и испитаници самог упитника, јасно се намеће закључак у односу на ово питање, поготово имајући у виду процентуални однос овог одговора у односу на друге одговоре. Институционална разједињеност система безбедности БиХ, како је виде испитаници, сасвим сигурно није адекватна и афирмативна у контексту сузбијања организованог криминала и тероризма, јер сама институционална разједињеност система безбедности аутоматски елиминише могућност јединственог, систематичног, садржајног, константног, континуираног и свеобухватног третирања проблема организованог криминала и тероризма, а што је једини начин приступа сузбијању ове две највеће безбедносне појаве у БиХ.

Други најзаступљенији став испитаника о слабостима безбедносног система БиХ по питању сузбијања организованог криминала и тероризма у БиХ односи се на политички фактор у БиХ. Наведени став има 80 испитаника, што представља нешто више од две петине испитаника. Поред институционалне разједињености, нешто мањи број испитаника и ову слабост перципира као једну од примарних, имајући у виду утицај политичких структура у БиХ на релевантна питања, укључујући у наведено и питање безбедности БиХ.

Испитаници који политички фактор сматрају највећом слабешћу безбедносног система БиХ по питању сузбијања организованог криминала и тероризма, изјаснили су се за два понуђена одговора који политичку вољу перципирају као примарну, и то за одговор "мешање политике у практичну имплементацију стратешког сузбијања тероризма и организованог криминала" се изјаснило 45 испитаника, док се за одговор "изостанак политичке воље за сузбијање тероризма и организованог криминала" изјаснило десет испитаника мање, односно 35 испитаника.

Само око 10% испитаника законску регулативу БиХ сматра неадекватном у овом контексту, те сматра да је актуелна законска регулатива главна слабост безбедносног система у БиХ по питању сузбијања организованог криминала и тероризма. У контексту наведеног, неопходно је осврнути се на двадесето питање анкетног упитника, у којем су се испитаници у великом броју (четири петине испитаника, односно 146 испитаника) изјаснили да сматрају да је актуелна законска регулатива која регулише област сузбијања организованог криминала и тероризма у

БиХ "добра, али се лоше примењује", где се исто посматра и афирмативно (четири петине испитаника сматрају да је актуелна законска регулатива сузбијања организованог криминала и тероризма у БиХ адекватна, односно добра) и негативно (исти тај проценат испитаника сматра да се актуелна законска регулатива, иако је добра, лоше примењује, чиме се долази до тога да "ни најбољи закони не вреде, уколико се не примењују").

Наведеном броју испитаника треба додати и пет испитаника који су се одлучили за одговор "неимплементација актуелног нормативног оквира по питању сузбијања организованог криминала и тероризма" што такође треба посматрати у контексту нормативног регулисања ове проблематике, с том разликом што овде испитаници адекватно, односно позитивно перципирају законску регулативу ове области, али негативно посматрају њену имплементацију.

Седам испитаника се изјаснило за одговор "естаблишментска подршка припадницима организованог криминала и терористима", што, имајући у виду проценат испитаника који су се изјаснили за овај одговор, свакако не говори у прилог овој тези о највећој слабости безбедног система БиХ по питању сузбијања организованог криминала и тероризма.

6.3. Интерпретација резултата истраживања протокола интервјуа

Интерпретација одговора на постављена питања посматрана је са преовлађујућим одговорима, односно закључци за свако питање извучили су се из преовлађујућег схватања и мишљења испитаника која су дата у одговорима. Сходно наведеном и сами закључци су на тај начин интерпретирани, односно указује се на ставове за које се изјаснила већина испитаника, те на друге ставове које износе испитаници. И код преовлађујућих ставова дате су одређене различитости које се тичу интензитета, условљености, терминолошке и садржинске недоречености и слично, а у зависности од конкретног питања. Сваки преовлађујући одговор је поткрепљен цитирањем дела датог или датих одговора.

Такође, интерпретација појединих одговора је посматрана у корелацији са другим одговорима, чији се закључци поклапају, надопуњују или драстично одударају од сличних питања, односно сличних одговора, а поготово се интерпретација датих одговора посматра у односу на одговоре дате од стране

испитаника из реда научне заједнице и испитаника из реда оперативног састава полиције.

Након интерпретације одговора на поједина питања, изнеће се анализа датих одговора – заједничка за сва постављена питања, односно даће се анализа којом ће се обухватити најзначајнији ставови и мишљења испитаника о суштинским аспектима који су предмет рада.

6.3.1. Интерпретација одговора на прво питање

Разумљиво је да се прво питање у протоколу интервјуа односи на доминантне факторе који доводе до настанка и експанзије организованог криминала и тероризма у БиХ, те слично питањима у анкетном упитнику, прво питање у протоколу интервјуа гласило је: "Који су, по вама, доминантни узроци настанка и експанзије организованог криминала и тероризма у БиХ?" Наведеним питањем су се настојали диференцирати и идентификовати кључни (доминантни) фактори који, с једне стране омогућавају настанак организованог криминала и тероризма у БиХ, док, с друге стране поспешују и експанзију организованог криминала и тероризма у БиХ.

Највећи број интервјуисаних испитаника наводи опште етиолошке факторе криминала, па тако као факторе који доводе како настанку, тако и експанзији организованог криминала и тероризма у БиХ, посматрају: "опште стање друштва и нефункционалност система, како правног, тако и система саме власти"; "лош рад тужилаштва и посебно судства, отежан оперативни полицијски рад"; "процес глобализације, одсуство контроле прекограничног промета, развој технике интернета, друштвена дезорганизација, сива економија"; "непостојање правне државе, недовољно функционисање институција, недовољна координација између обавештајних, безбедносних и полицијских организација" и свакако, "непринципијелан однос политике и политичара према држави, дакле, неадекватна одговорност политичара према држави и пословима које обављају".

Неколико наведених фактора се чак и понавља међу испитаницима, из чега је видљиво да испитаници углавном поистовећују и идентично идентификују етиолошке факторе који погодују настанку и експанзији организованог криминала и тероризма у БиХ.

Овде је индикативно да испитаници уопште не диференцирају факторе који, с једне стране погодују настанку организованог криминала и тероризма, док с друге

стране погодују, односно поспешују експанзију организованог криминала и тероризма, и не праве разлику између наведених и других фактора.

Наведено се може објаснити и чињеницом да је изузетно тешко, поготово са практичног аспекта, диференцирати ове две групе етиолошких фактора, имајући у виду да се оне преплићу, што свакако перципирају и интервјуисани испитаници. Исто тако, када се имају у виду интервјуисани испитаници, може се претпоставити да им у фокусу нису криминолошко-етиолошки фактори организованог криминала и тероризма (поготово не испитаницима из реда оперативног састава полиције), већ криминалистички и стратешки аспекти реаговања на ове две безбедносне претње БиХ.

Такође, индикативно је да нема разлике између датих одговора интервјуисаних испитаника из реда научне заједнице и интервјуисаних испитаника из реда оперативног састава полиције. Наиме, и једна и друга групација испитаника, што се види из компарације њихових одговора, наводи готово идентичне одговоре, односно као етиолошке факторе организованог криминала и тероризма означава готово идентичне факторе који омогућавају настанак и експанзију организованог криминала и тероризма. На основу наведеног се може извући и закључак о етаблираности наведених етиолошких фактора у друштву, као и о универзалности тих истих фактора, поготово ако се има у виду да их и практичари и научна заједница идентично поимају.

Међутим, и уколико у претходном случају нема разлике у датим одговорима из групације интервјуисаних испитаника научне заједнице у односу на интервјуисане испитанике из реда оперативног састава полиције, приметно је да се диференцијација у датим одговорима између ове две групације испитаника констатује на другим подручјима, бар када је у питању део одговора датих на ово питање. Наиме, претходно су наведени преовлађујући одговори из којих је видљива општост етиолошких фактора. Ове одговоре је дала већина интервјуисаних испитаника, те је и претходно елаборирано. Међутим, неколико испитаника, и то углавном из реда оперативног састава полиције поред наведених дало је и конкретније одговоре, односно навело факторе који доводе до експанзије и настанка организованог криминала и тероризма у БиХ.

Када су у питању ти одговори, најбоље илуструју наведено:

- "Лош рад тужилаштва и посебно судства, отежан оперативни полицијски рад, као и лош рад полицијских агенција (поготово оних на државном нивоу)." Овај етиолошки фактор су навели сви припадници из реда полиције као и неколико испитаника из реда научне заједнице, што се може посматрати као најбројнији етиолошки фактор, односно фактор за који се децидирано или посредно, изјаснио највећи број испитаника.
- "Отвореност граница и приближавање Европској унији, као и организовање одређених групација терориста на подручју БиХ, нарочито у федералном делу, што не искључује и део Републике Српске и нетолеранција одређених структура власти према организовању терористичких ћелија на самом подручју БиХ." Разумљиво је да су се испитаници, поготово из реда оперативног састава полиције, изјаснили за наведени одговор, имајући у виду расположива оперативна сазнања о наведеном, али у контексту овог одговора не треба занемарити ни међународна, већином и у медијима објављена сазнања о терористичком деловању одређених припадника муслиманске заједнице у БиХ или из БиХ. Такође, индикативно је да су се интервјуисани испитаници, и то сви из реда полиције, изјаснили да као етиолошки фактор посматрају и пасивизацију релевантних државних органа на сузбијању тероризма, где се и то посматра као фактор експанзије тероризма. Овдје се само парцијализују етиолошки фактори, односно посматрају се само у односу на тероризам, а не и у односу на организовани криминал.
- "Радикализација једног (већинског) народа у БиХ с тенденцијом све већег прихватања, организовања, промовисања и ширења радикалне идеологије попут вехабизма, селефизма, цихада и сл. (наравно, то не значи да треба поистоветити овај народ са тероризмом и терористима, јер се још увек ради о изолованим случајевима)". Овде је видљиво посматрање етиолошког фактора само за тероризам, а наведено се никако не може пренети и на организовани криминал. Овај фактор се може посматрати у контексту актуелне глобалне, али и домаће политичке ситуације, али треба имати на уму и медијске написе који делују у том правцу, што наравно, не делегитимира и овај етиолошки фактор, поготово имајући у виду да га је навело неколико испитаника.

Индикативно је да се у занемарљивом броју датих одговора (сем претходно наведена два) прави разлика између етиолошких фактора који се односе само на настанак и експанзију организованог криминала и на настанак и експанзију тероризма, већ се већина датих фактора посматра заједнички, односно својствено и организованом криминалу и тероризму.

6.3.2. Интерпретација датих одговора на друго питање

Већ је наведено да су само у два случаја интервјуисани испитаници указали на разлику између фактора који доводе до настанка и фактора који доводе до експанзије организованог криминала и тероризма, с тим што ни у та два случаја нису направили разлику у односу на етиолошке факторе организованог криминала и на етиолошке факторе тероризма. Друго питање у протоколу интервјуа, које је гласило: "Шта последњих година додатно подстиче организовани криминал и тероризам у БиХ", управо настоји да идентификује и диференцира етиолошке факторе који посебно поспешују организовани криминал и тероризам у БиХ, поред фактора који су довели до настанка ове две безбедносне појаве у БиХ.

Овде се могу диференцирати три групе одговора. У прву групу одговора спадају најбројнији одговори, а то су они одговори који се понављају с претходно датим одговорима, односно одговори којима се не прави разлика између фактора настанка и фактора експанзије организованог криминала и тероризма. Готово сви интервјуисани испитаници су делимично или у потпуности навели један од ових одговора.

Друга група одговора надовезује се на прву, с тим што наводи и одређене факторе који нису наведени у претходном одговору, али се ни овде не прави разлика између фактора који доводе до експанзије и фактора који доводе до настанка организованог криминала и тероризма. Неки од наведених фактора су: "морална аномија, сиромаштво, религијска схватања, политичке идеологије, страни утицај кроз глобализационо-транзицијске процесе, систем образовања и едукације, историјски услови", као и "политички амбијент, инертност органа кривичног гоњења, спорост судских органа, корупција, све већи верски фанатизам..." Из дела ових одговора видљиво је да се они могу надовезати на претходну групу одговора, односно на одговоре дате у првом питању, из чега се може извући и закључак да испитаници у великој мери не перципирају разлику између фактора који доводе до

настанка и фактора који доводе до експанзије организованог криминала и тероризма, односно до оних фактора који поспешују организовани криминал и тероризам. Ово свакако делује и много озбиљније уколико се има у виду и чињеница да ни испитаници из реда научне заједнице ни испитаници из оперативног састава полиције нису правили наведену разлику, чиме се поистовећује и научно и практично елиминисање потребе диференцијације ове две групе фактора, што није ни практично, али ни тероријски прихваћено.

Међутим, да сви интервјуисани испитаници ипак не праве разлику између фактора који доводе до експанзије и фактора који омогућавају настанак организованог криминала и тероризма показује следећа, трећа група испитаника који су дали неке од ових одговора:

- "Слабо функционисање органа правосуђа у земљи, при чему свакако треба имати у виду и нефункционалност власти и њен однос према томе, па чак и повезаност структура власти са криминалом. Код нас и верске вође утичу на то – нпр. реис Мустафа Церих". Овај етиолошки фактор се надовезује на претходно наведене факторе експанзије организованог криминала и тероризма у БиХ, али је приметно да се овде потенцира и реаговање на конкретизоване облике испољавања организованог криминала и тероризма, односно наведено се посматра кроз пасивизацију реакције на конкретне облике испољавања организованог криминала и тероризма у БиХ. То се у овом случају посматра као најконкретнији етиолошки фактор који омогућава експанзију, односно који поспешује организовани криминал и корупцију у БиХ. Видљив је и конкретан практични каузалистички однос између овог фактора и експанзије организованог криминала, те није ни тешко претпоставити да су овај и сличан одговор навели интервјуисани испитаници из реда оперативног састава полиције. Када је у питању овај одговор, видљиво је да се он истиче и у персонализацији која се огледа у одређеним великодостојницима који директно утичу на експанзију организованог криминала и тероризма, мада је логично да се наведена персонализација односи ипак само на експанзију тероризма у БиХ. Ово је занимљиво истаћи, с обзиром на то да само један испитаник експанзију организованог криминала и тероризма посматра и кроз индивидуалне случајеве, односно кроз одређене

- личности које директно или индиректно омогућавају експанзију организованог криминала и тероризма.
- "Прво је транзиција у којој се налази земља, структуре власти, односно политичке структуре, све агенције врло слабо контролишу проток људства, значи миграцију. Кроз БиХ пролазе разне личности, разне организоване групе које су врло кратко под контролом или се апсолутно не зна за њихов пролазак. Ту је и пад животног стандарда, као и врло штура легислатива на подручју БиХ и наравно, рекао сам, толеранција структура власти на организовању одређених групација које би се могле повезати са организованим криминалитетом, односно терористичким активностима." Цитирано се може посматрати у контексту претходно датих одговора који не праве разлику између етиолошких фактора настанка и експанзије организованог криминала и тероризма, али је приметно да се овде ипак делимично конкретизују ти фактори и то у контексту експанзије организованог криминала и тероризма. С обзиром на природу ових одговора, разумљиво је да су исто истакли интервјуисани испитаници из реда оперативног састава полиције, имајући у виду да наведено има конкретне практичне импликације на оперативни рад полиције на сузбијању организованог криминала и тероризма. Ови испитаници експанзију организованог криминала и тероризма посматрају кроз призму транснационалности ове две безбедносне претње у БиХ, те је сврставају у глобалну претњу, односно посматрају је глобално, истовремено не запостављајући ни њен локални значај у БиХ. Другим речима, ови испитаници сматрају да је експанзија организованог криминала и тероризма последица и међународног фактора, те да је условљена одређеним глобалним кретањима, услед чега нема одређених специфичности у БиХ, јер и пад животног стандарда, како наводе ови испитаници, омогућава, односно поспешује експанзију организованог криминала и тероризма.
  - "Све веће сиромаштво, присуство различитих идеологија и још увек аспирације одређених политичких и верских кругова за освајање територија, као и њихова жеља да успоставе једнонационалне државе. Једнонационалне државе свакако нису богатство за ове просторе и сматрамо да те искључивости могу бити један од узрока организованог криминала и

тероризма у Босни и Херцеговини". Као и у претходном случајевима, и овде је приметан конгломерат општих фактора и конкретизације тих фактора на прилике у БиХ, за које испитаници сматрају да доводе до експанзије организованог криминала и тероризма у БиХ. За овај фактор би се могло навести и да преставља симбиозу свих фактора, али како експанзије, тако и развоја организованог криминала и тероризма, са свим својим специфичностима у односу на БиХ.

Из резимирања наведених одговора из претходно констатоване, условно подељене три групе одговора одговоре на друго питање, приметно је да већина испитаника не прави разлику између фактора који доводе до настанка и фактора који доводе до експанзије организованог криминала и тероризма не праве ни разлику између етиолошких фактора организованог криминала и етиолошких фактора тероризма. Такође, није видљива ни разлика између одговора датих од стране интервјуисаних испитаника из реда научне заједнице и интервјуисаних испитаника из реда оперативног састава полиције, јер је приметно да и једни и други поистовећују етиолошке факторе.

6.3.3. Интерпретација одговора на треће питање

С обзиром на хипотезе истраживања, јасно се намеће неопходност диференцијације криминалних и терористичких организација, те се треће питање управо односи на наведено и конципирано је на следећи начин: "Које су, по вама, сличности, а које разлике између криминалних и терористичких организација у БиХ, посматрајући наведено по структури, начину деловања, спрези са политичким структурама?"

И овде се могу диференцирати две групе одговора, независно од групације испитаника који су их дали, односно независно од тога да ли су конкретне одговоре дали интервјуисани испитаници из реда научне заједнице или из реда оперативног састава полиције. Прва група одговора, којих је мање, односи се на одговоре који не праве разлике, односно не наводе разлике између криминалних и терористичких организација, док другу групу одговора чине одговори у којима испитаници наводе одређену разлику између криминалних и терористичких организација.

Када су у питању одговори који не праве разлику између криминалних и терористичких организација, интервјуисани испитаници у оквиру овог питања

наводе одређене одговоре којима поистовјећују криминалне и терористичке организације, наводећи одређене сличности између њих или уопште не правећи разлику између ових организација. Један интервјуисани испитаник из реда научне заједнице и два интервјуисана испитаника из реда оперативног састава полиције навели су одговоре који се могу сврстати у ову групацију, с тим што између наведених одговора постоје одређене термилошке, али не и суштинске разлике.

Наиме, ови испитаници уопште не перципирају разлику између криминалних и терористичких организација, већ их поистовећују, а самим тим се може закључити да поистовећују и евентуално реаговање на криминалне и на терористичке организације, што је свакако погрешно. У том контексту, илустративан је следећи одговор из ове групације датих одговора: "основна карактеристика свих ових колективитета, било криминалних или терористичких, јесте њихова хијерархија која веома подсећа на војну организацију. Апсолутно се зна ко је главнокомандујући, односно ко су одређени извршиоци, ко су они који врше врбовање одређених структура итд. Наравно, спрега иде до самог врха власти. Сами смо сведоци да постоје одређена лица, која су и дан данас у врху политичке власти и политичких структура у БиХ, којима је досије такав да су се бавила одређеним криминалним радњама, а која дају чак и одређену гласну политичку подршку оваквим кривичним делима."

Међутим, јасно је да је далеко већи број испитаника дао одговор којим прави одређену разлику између криминалних и терористичких организација. Та разлика се посматра углавном кроз организациону структуру, као и кроз профитабилну компоненту која карактерише организовани криминал, те није својствена терористичким организацијама. Три најкарактеристичнија одговора у контексту наведеног су:

- "Сличности су да и једне и друге имају чврсту организацију, хијерархијски уређену, да имају сличне циљеве у смислу противправног стицања користи. Међутим, криминалне организације су више раширене на нашим просторима, јер је код многих криминал и корупција постао образац и стил понашања, а терористичке организације су инспирисане одређеним националним, верским, територијалним циљевима, политичким циљевима, и мислим да су оне у овом моменту већа претња Босни и Херцеговини него што је то организовани криминал, иако је неспорно да су у великој спрези организовани криминал и

терористичке организације." Инструментализација, распрострањеност, као и конкретна претња се посматрају као главне разлике између криминалних и терористичких организација. Међутим, може се приметити да се наведено, у теоријском смислу, не би могло посматрати као диференцијација елемената криминалних и терористичких организација, али интервјуисани испитаници управо наведено и посматрају као главне разлике између криминалних и терористичких организација. То је, вероватно, последица и медијске експонираности, али и фактичне заступљености организованог криминала, односно криминалних организација у БиХ, у односу на тероризам и терористичке организације у БиХ, што треба имати на уму приликом елаборације наведених одговора. То се посебно конкретизује када су у питању испитаници из реда оперативног састава полиције, који управо на овај начин и перципирају разлику између криминалних и терористичких организација.

- "Заједничка детерминанта организованог криминала, овде и свуда у свету, јесте повезаност с влашћу. БиХ није изузетак него потврда ове детерминанте; тероризам испољен у БиХ има сва обележја тероризма у свету, с тим да га ипак не можемо у потпуности везати за државу или власт, јер углавном произилази из одређених покрета и група." С обзиром на ову глобалистичку компоненту сличности и разлика између криминалних и терористичких организација, неопходно је да се укаже на чињеницу да су се за одговор који одговара презентованом изјаснили углавном интервјуисани испитаници из реда научне заједнице, те је јасно да наведено носи са собом обележја теоријских диференцијација између криминалних и терористичких организација. Наравно, наведено је подигнуто и на виши ниво, јер се овде посматра глобална компонента и криминалних и терористичких организација, где се само констатује да ни БиХ у наведеном није изузетак.
- "Сличне су по унутрашњој организацији и хијерархији, а разлика је што организоване криминалне групе стичу имовинску корист, а терористичке организације раде из верских и политичких разлога, а у интересу страних држава и обавештајних служби." Као најконкретнија диференцијација елемента између терористичких и криминалних организација може се посматрати ова диференцијација која се и теоријски и практично може

сагледати и констатовати. Ова диферецијација подразумева разлику између криминалних и терористичких организација у организацији и унутрашњој хијерархији, али и, што је много важније, у намерама једних и других организација. Такође, приметно је да се овде посматра одређена улога обавештајних агенција у терористичким активностима, што не треба пренебрегнути, а такође се из овог одговора може приметити акценат и на тзв. државном тероризму, што не треба сметнути с ума, поготово имајући у виду да је овај одговор дао интервјуисани испитаник из реда полиције, али је сличан одговор дао и интервјуисани испитаник из реда научне заједнице.

6.3.4. Интерпретација одговора на четврто питање

Четврто питање протокола интервјуа гласило је: "Образложите повезаност носилаца тероризма у БиХ (мисли се подједнако на делове, односно ћелије глобалних међународних терористичких организација, домаће терористичке организације, као и саме појединце) са организованим криминалом у БиХ." Из самог концепта постављеног питања видљива је намера да се диференцира, идентификује и утврди евентуална повезаност носилаца тероризма у БиХ са субјектима организованог криминала у БиХ. Овако конципирано питање директно имплицира повезаност са самим предметом рада, посматрано кроз постављене хипотезе.

На основу анализе одговора датих на ово питање, могу се класификовати најмање четири групе одговора, с тим што су неки интервјуисани испитаници навели и одговоре који се, по самој садржини могу класификовати у више од једне групе. Једна група датих одговора полази од премисе да тероризам аутоматски подразумева и организовани криминал, односно да организовани криминал обухвата, поред осталог и тероризам, док друга група датих одговора полази од супротне премисе, да између организованог криминала и тероризма уопште нема додирних тачака, односно сличности. Трећа група датих одговора повезаност организованог криминала са тероризмом, односно тероризма са одређеним аспектима организоване криминалне делатности посматра кроз финансирање терористичких организација прањем новца, што представља једну од делатности организованог криминала. Четврта група одговора само указује на одређене разлике, као и на одређене сличности између ове две групације безбедносних претњи, не упуштајући се детаљније у конкретизацију сваке од наведених.

Интервјуисани испитаници који полазе од премисе да тероризам аутоматски подразумева и организовани криминал, односно да организовани криминал обухвата, поред осталог и тероризам, су у већини, како међу интервјуисаним испитаницима из реда научне заједнице, тако и међу испитаницима из реда оперативног састава полиције.

Међутим, неопходно је нагласити да су интервјуисани испитаници у датим одговорима указивали и на одређене специфичности које их сврставају и у друге групације условне класификације одговора датих на ово питање. Илустративно је да већина ових испитаника не спори инкорпорираност тероризма у организовани криминал, али наводи и одређене специфичности које га диференцирају од "класичних" делатности организованог криминала. Као најилустративнији одговор у вези с овом групацијом датих одговора, може се посматрати следећи одговор: "Тероризам, сам по себи јесте организовани криминал, али у Босни и Херцеговини су многе ћелије (ако не и све) повезане са политичким (а посебно верским) структурама у Босни и Херцеговини."

С друге стране, одговор: "Мислим да питање тероризма и организованог криминала у БиХ ипак треба одвојено посматрати у аналитичкој сублимацији узрочно-последничких односа ова два дела како би се евентуално размотрило питање међусобног утицаја и повезаности." Овде је приметно да интервјуисани испитаници не полазе од претходно наведене премисе, већ управо од супротне премисе, односно полазе од премисе да између организованог криминала и тероризма уопште нема додирних тачака, односно сличности, али је неопходно навести и то да остављају могућност да се утврде евентуалне додирне тачке између ове две безбедносне претње.

Следећи одговор најбоље илуструје повезаност субјеката тероризма са делатностима организованог криминала кроз прање новца финансирањем терористичких активности: "У САД имају поуздану информацију како од самих обавештајних служби тако и домаћих структура које се баве безбедношћу на подручју БиХ да су одређени терористи чак вршили обуку и на просторима БиХ. Наравно, сарадња је и даље са Бечом. Одређене организације, терористичке, да кажемо криминалистичке, вехабијске, такође врло уску сарадњу имају са Бечом, за који се сматра да је панисламски центар, односно центар за регрутовање одређених терориста и организовање одређених терористичких ћелија не само на подручју БиХ него на подручју Европе, па и шире.

Свакако, кретање новчаних средстава такође иде двосмерно. Иде како из иностранства у унутрашњост БиХ, тако и из БиХ у Европу, па и шире. Наравно, кретања новчаних средстава прати и терористичко деловање односно организација терористичких колективитета опет на подручју БиХ, а свакако и шире." Из наведеног одговора, који мање-више на најбољи начин осликава неколико датих одговора који субјекте тероризма са субјектима криминалних организација повезује управо кроз "прање новца" ради финансирања терористичких активности, може да се констатује неколико сепцифичности. Прва је да се ова повезаност организованог криминала и тероризма посматра на глобалном нивоу, не запостављајући ни одређене регионалне конотације, односно примат је на регионалном нивоу, поготово што се тиче самих субјеката тероризма. С друге стране, повезаност посматрана на овај начин се може сагледавати и функционалистички, а не суштински, односно не садржајно, с обзиром на то да се посматра само кроз један сегмент делатности организованог криминала (прање новца) и кроз један сегмент тероризма (финансирање терористичких активности), док се запоставља цели низ додирних тачака између ове две глобалне, али и локалне безбедносне претње. Услед тога, ова повезаност представља функционално-инструменталну повезаност организованог криминала и тероризма.

Четврта група одговора само указује на одређене разлике, као и на одређене сличности између ове две групације безбедносних претњи, не упуштајући се детаљније у конкретизацију сваке од наведених. Овде се не конкретизује повезаност, мада се не негира, већ се указује на одређене специфичности криминалних, односно терористичких организација, те се настоји да се кроз наведено диференцира сама повезаност.

6.3.5. Интерпретација одговора на пето питање

Пето питање у протоколу интервјуа гласило је: "Каква је ваша процена актуелне угрожености БиХ тероризмом, поготово са аспекта носилаца тероризма, уз образложење вашег става." Из овог питања је видљиво да је испитаницима, с једне стране, остављено да се изјасне, односно да дају властиту оцену безбедносне угрожености БиХ од тероризма, док је с друге стране неопходно и да релевантним показатељима или на други начин поткрепе властиту став о потенцијалној угрожености БиХ тероризмом. Међутим, из анализе датих одговора на ово питање у протоколу интервјуа, видљиво је да је изузетно мали број интервјуисаних

испитаника наведено образложио, с тим што су се сви изјаснили у погледу безбедносне угрожености БиХ од стране тероризма.

Конкретно, када је у питању оцена о угрожености БиХ од стране тероризма, сви испитаници, неважно да ли су из реда научне заједнице или из реда припадника полицијских органа, слажу се у оцени о угрожености БиХ од стране тероризма. Међутим, када је у питању степен опасности који БиХ прети од стране потенцијалних терористичких активности, различите су градације те опасности. Када се анализирају одговори интервјуисаних испитаника из реда оперативног састава полиције, може се закључити да су много рестриктивнији у оцени, те саму опасност оцењују много драстичније него када су у питању одговори интервјуисаних испитаника из реда научне заједнице. То је и разумљиво, уколико се посматра улога полиције у друштву, поготово када је у питању сузбијање организованог криминала и нарочито када је у питању сузбијање тероризма, где је опасност од овог вида безбедносне претње понекад, иако латентна за грађане, свакако приметна за надлежне и релевантне државне органе.

Такође, рестриктивнија оцена угрожености БиХ од стране тероризма коју су дали интервјуисани испитаници из реда оперативног састава полиције у односу на интервјуисане испитанике из реда научне заједнице може се тумачити и оперативним и другим сазнањима и подацима којима полиција располаже, у контексту угрожености БиХ од ове безбедносне претње, а који нису доступни јавности, па чак ни припадницима научне заједнице.

Поред оцена о угрожености БиХ од стране тероризма, за коју сви испитаници сматрају да је релевантна, с тим што су навели различите степене те опасности, само мањи број испитаника је образложио властити став о оцени те угрожености. Већина испитаника је само штуро појаснила свој став, не образлажући га детаљно, а поготово не наводећи одређене фактографске показатеље или друге параметре на основу којих заснива своју оцену о угрожености БиХ тероризмом.

Када су у питању конкретни показатељи на основу којих део интервјуисаних испитаника образлаже свој став, као најконкретнија три се могу диференцирати следећи одговори:

- "Прво морам да кажем да су одређени колективи који постоје у БиХ, који наводно треба да се баве тероризмом, односно постоје одређени показатељи да би се могли бавити тероризмом да је врло могуће да се десе одређени

терористички акти. Опет историјски гледано недавно се и десило неколико политичких аката. Наравно да су ти терористички акти могући, али може да дође до одређеног „одлагања“, зато што је велика социјална угроженост становништва. Значи, становништво је више окренуто преживљавању него обезбеђењу безбедности самог становништва. Центри у којима су терористи држе се у „тајности“. Наравно, зна се где се налазе одређени центри како на подручју БиХ тако и шире." На основу датог одговора, може се констатовати да испитаници, уз оgradu да не поседују релевантне показатеље у погледу интензитета и озбиљности терористичке претње, свакако не елиминирају ту претњу, поистовећујући је са глобалном претњом, али је "смештајући" у локалне оквире, односно у регионални контекст у којем егзистира и БиХ, са свим специфичностима које има на том плану. С друге стране, занимљиво је да се интервјуисани испитаници осврћу и на могућност "полагања" терористичке активности, услед одређених разлога које наводе, што свакако има утицај и на безбедносну процену угрожености саме БиХ од стране тероризма, односно има утицај на оцену угрожености, али, што је много важније, може да има и утицај на превентивну, репресивну, па и стратешку криминалистичку, полицијску и безбедносну реакцију на том плану, односно на плану елиминисања или минимизирања ове претње.

- "Немамо релевантне податке, да бисмо могли рећи да је Босна и Херцеговина угрожена тероризмом, но сама чињеница која се тиче неких других дестинација, простора и присутност одређених религијских, дакле верских и других фанатика који нису на помолу да се повинују органима легалних власти у Босни и Херцеговини упозорава да те идеје и идеологије могу постати све радикалније и да могу бити у спречи са вањским факторима и са неким домаћим субјектима крајње радикалним, а могу бити у датом моменту на одређеном простору, на одређеном месту терористичка опасност са неким политичким циљевима, националним циљевима, религиозним циљевима, па и територијалним циљевима у смислу неких граничних линија између општина и тако даље." Као и у претходном случају, и овде се опасност од терористичких напада, односно оцена о угрожености БиХ од стране тероризма изводи на основу глобалне угрожености од стране тероризма, с тим што се детаљније указује на конкретне факторе којима се локализује ова

претња у контексту БиХ. Неколико интервјуисаних испитаника, који су дали одговоре којима се на сликовит начин могу представити овим одговором, не наводе одређене ограничавајуће факторе, као што је то у претходном случају, који онемогућавају или одлажу терористичку претњу БиХ. Наиме, ови интервјуисани испитаници сматрају да је та опасност и конкретна и непосредна и реална, те се овде може и констатовати главна разлика у односу на испитанике који су се изјаснили за претходну групацију одговора.

- "Неупитна је чињеница да је БиХ земља погођена и угрожена тероризмом. Носиоци тероризма су озбиљна претња иако их органи власти и неке службе безбедности, а посебно међународни фактор потцењују. Међународни фактор само из политичког угла, будући да веома брине о својим службеницима и материјално-техничким потенцијалима." Интересантно је напоменути да се неколико интервјуисаних испитаника, иако нема директне везе са постављеним питањем, осврнуло и на улогу међународног фактора у БиХ, који оптужују за непредузимање конкретних активности у контексту заштите од тероризма у БиХ. Ови интервјуисани испитаници, највероватније, и наведено посматрају у контексту угрожености БиХ од стране тероризма, односно сматрају да је и наведено релевантно за оцену угрожености, тим што ово свакако посредно примећују.

Очигледно је да се интервјуисани испитаници на одређени начин ограђују од паушалних оцена о угрожености БиХ од стране тероризма, односно у образлагању се ограђују од паушалности, те наводе да се не располаже конкретним показатељима те угрожености, што никако не значи да је и та опасност имагинарна. Напротив, интервјуисани испитаници само наводе да је та опасност постоји, али да ју је веома тешко степеновати, управо услед изостанка релевантних показатеља на основу којих би се могла степеновати ова актуелна безбедносна претња БиХ.

Управо наведено и може да представља закључак у вези са овим питањем, а који се односи на акламативни став интервјуисаних испитаника о угрожености БиХ од стране тероризма, али услед непостојања или недоступности релевантних показатеља о конкретним терористичким претњама, релативно је тешко степеновати, а поготово немогуће прецизно одредити интензитет потенцијалне терористичке претње коју БиХ има у актуелном моменту.

6.3.6. Интерпретација одговора на шесто питање

Шесто питање протокола интервјуа базира се на безбедносној култури самог становништва у БиХ о опасностима од организованог криминала и тероризма, као и постојању безбедносне културе у институцијама БиХ, те свесности опасности која му прети како од организованог криминала, тако и од тероризма у БиХ. Другим речима, овде се настоји оценити свест о опасности коју има становништво, као и свест о опасностима од ове две безбедносне претње коју би требало да имају релевантне институције БиХ.

Шесто питање протокола интервјуа гласило је: "Оцените колико је становништво, а колико су структуре власти у БиХ свесне опасности која им прети од организованог криминала и од тероризма у БиХ, поткрепљујући наведено конкретним показатељима!" Као и у претходном случају, акценат је на томе да се да оцена, али исто тако да се та оцена образложи релевантним или неким другим показатељима, те на тај начин поткрепи, како не би била паушална.

Када је у питању оцена опасности коју за становништво и за институције БиХ представљају организовани криминал и тероризам, не може се извући закључак о јединственом виђењу те опасности од стране већине интервјуисаних испитаника.

Наиме, велика већина испитаника оцењује да ни становништво, али ни релевантни органи у БиХ нису свесни те опасности, или да су само једним делом, али никако у потпуности свесни опасности која им прети и од стране организованог криминала и од стране тероризма.

Могло би се рећи да интервјуисани испитаници у потпуности прихватају став да ни становништво, ни државни органи нису свесни опасности која им прети од организованог криминала и тероризма, док се, с друге стране, степен те неупознатости не може дефинисати на основу интервјуисаних испитаника. Одговори који поткрепљују наведено су следећи: "Власт, а поготово становништво, није у довољној мери свесна наведене опасности", "ни једни ни други нису у довољној мери свесни свих озбиљних облика угрожавања безбедности", "наведено поткрепљују чињенице проистекле из догађаја односно све чешћих терористичких напада, као и судски процеси који се воде пред Судом БиХ за случајеве организованог криминала и злочиначких подухвата", "Свесни су и једни и други, али недовољно. Теоретски се ради много али практично јако мало."

Неопходно је нагласити да у овој оцени нема разлике између интервјуисаних испитаника из реда научне заједнице и интервјуисаних испитаника из реда оперативног састава полиције.

Приметно је да се ни у овом оцењивању интервјуисани испитаници нису умногоме бавили образлагањем властитих ставова о оцени, већ су наведено паушално оцењивали, не наводећи конкретне показатеље у погледу наведеног. Само мањи број интервјуисаних испитаника је навео одређене показатеље на основу којих извлачи претходно интерпретиране оцене, али се ни та образложења не могу прихватити као таква, поготово не као фактографска, већ више дају одређену слику на основу које се углавном и формира јавно мњење у погледу ових безбедносних претњи у БиХ.

Следећа два одговора на најбољи начин репрезентују та непотпуна образложења испитаника:

- "Становништво је информисано само путем медија, и могу да кажем да медији становништво информишу врло штуро, а некада чак и прешироко, тако да долази до изнуђења закључака понаособ. Свако закључује на који начин је угрожена територија БиХ терористичким актима, односно структуре власти прећутно дају дозволу да се одређене групације баве како организованим криминалитетом тако и тероризмом или су чак и латентно укључене у саму организацију и извођење одређених, да не кажем терористичких аката, али и организацију тих терористичких ћелија, а наравно и криминалних организација. Конкретни показатељи нам говоре: недавни напади на америчку амбасаду, где одређене структуре власти кажу да је то усамљени случај неке агресије појединца; у ФИС-у постављање минскоексплозивне направе – такође кажу да је то само појединац урадио, чак и напад на полицијску станицу у Бугојну такође карактеришу као неки напад рокера...". Из овог одговора је видљиво да се свест о опасности од организованог криминала и тероризма изводи највише из медија, што не мора увек да одовара реалном стању, односно медији често приказују "искривљену слику стварности". Међутим, чињеница је да се у овом одговору наводе и конкретни показатељи, односно конкретни случајеви на основу којих би се требала формирати свест о опасности од тероризма у БиХ, с тим што и овде интервјуисани испитаници који су дали ове одговоре свесно указују на

могућност медијске манипулације стварним и конкретизованим претњама, јер истичу да су се и остварене терористичке активности "паковале" у разне оквире како би се умањила или чак и негирала терористичка претња БиХ данас.

- "Нажалост, мислим да су грађани, да је становништво свесније него официјелне власти које губе превише енергије у борби за позиције у власти. Становништво осећа тај организовани криминал и неке елементе опасности од тероризма, кроз велико сиромаштво, кроз немогућност запошљавања, кроз немогућност решавања egzистенционалног питања за себе, своје породице итд. Официјелне власти свакако у званичном смислу прокламују борбу против криминала, корупције, тероризма, али њихова борба није адекватна, није довољна у мери колико би то било потребно за ово друштво. Дакле, оне морају радити на квалитетнијем кадровирању полицијских организација, безбедносних агенција и свих других професионалних, конвенционалних субјеката у борби против организованог криминала и тероризма, а свакако морају и они као неконвенционални субјекти, почевши од Парламентарне скупштине, Председништва БиХ, ентитетских скупштина, председника, председника влада и свих других субјеката предузимати више ефикасно, конкретно, а не само прокламацијама, паролама и декларативним залагањем за борбу против криминала и тероризма." Из овог одговора се може констатовати да интервјуисани испитаници, и то део испитаника, не сматрају да су и становништво и органи власти идентично упознати са опасностима које носи организовани криминал и тероризам, односно сматрају да су становници БиХ далеко упознатији с тим опасностима, самим тим што осећају последице тих негативних активности, док се органи власти само или углавном прокламативно баве са тим активностима.

6.3.7. Интерпретација одговора на седмо питање

Јасно је да сузбијање тероризма и организованог криминала није надлежност само примарно полицијских агенција, па чак уколико се посматра и оперативни аспект тог деловања, већ сузбијање тероризма и организованог криминала подразумева цели низ активности нормативног, институционалног, па тек онда оперативног карактера како би се елиминисала, односно довела у задовољавајуће

оквира опасност од организованог криминала и тероризма. Услед тога се седмим питањем протокола интервјуа, које је гласило: "Колико су политичке структуре власти (законодавна, судска, извршна) у БиХ ангажоване на сузбијању тероризма и борби против организованог криминала, подразумевајући под ангажовањем примарно нормативни, институционални и акциони аспект" настоји утврдити управо овај аспект сузбијања организованог криминала и тероризма.

Анализом датих одговора интервјуисаних испитаника, може се констатовати да већина интервјуисаних испитаника, односно сви интервјуисани испитаници из реда научне заједнице и део испитаника из реда оперативног састава полиције немају замерке на актуелни легислативни и институционални оквир сузбијања организованог криминала и тероризма, али је генерална замерка свих интервјуисаних испитаника да се на акционом пољу делатности сузбијања организованог криминала или тероризма не ради ништа или врло мало.

Конкретно, када је у питању нормативни оквир сузбијања организованог криминала и тероризма, већина испитаника, односно сви интервјуисани испитаници се делимично или углавном слажу да је актуелни нормативни оквир сузбијања ове две безбедносне претње или добар, али да га треба делимично мењати, или чак и одличан, не ограничавајући могућност делимичних измена. У контексту нормативног оквира, већина испитаника и то сви интервјуисани испитаници из реда оперативног састава полиције се осврћу на актуелни Закон о кривичном поступку и Кривични закон, као главне, па и једине законе кривичног законодавства којима се дају овлашћења за реаговање на овај аспект безбедносних претњи.

Међутим, иако интервјуисани испитаници из реда полиције, свесно или несвесно, пренебрегавају друге нормативне акте који улазе у нормативни оквир за сузбијање организованог криминала и тероризма, то није случај код дела интервјуисаних испитаника из реда научне заједнице, где ови испитаници наводе, како већ поменуте тако и друге законе, али и цели низ нормативних аката међународног и подзаконског карактера којима поткрепљују тезу да је актуелни нормативни оквир сузбијања организованог криминала и тероризма у БиХ добар, односно чак и одличан. Штавише, неколико интервјуисаних испитаника из реда научне заједнице је навело и одређене стратешке акте необавезујућег карактера, па чак и смернице, као и акционе планове који говоре у контексту нормативног оквира за сузбијање ове две безбедносне претње.

Док за нормативни оквир већина, односно готово сви интервјуисани испитаници сматрају да је добар, односно одличан, нешто мало мање интервјуисаних испитаника, али ипак више од половине, то сматра и за институционални оквир сузбијања организованог криминала и тероризма. Међутим, овде је ипак приметно да више интервјуисаних испитаника има одређене, али не конкретне замерке на актуелни институционални оквир за сузбијање ове две безбедносне претње. Главне замерке не потичу, што би се на први поглед могло чинити логичним и очекиваним, од интервјуисаних испитаника из реда оперативног састава полиције, већ супротно, из интервјуисаних испитаника из реда научне заједнице.

Наиме, део интервјуисаних испитаника из реда научне заједнице наводи највеће замерке актуелног организованог, односно институционалног оквира сузбијања организованог криминала и тероризма, те у том контексту наводи расцепканост система, неуезаност, постојање више нивоа безбедности, што је недопустиво, питање одговорности за одређена подручја организованог криминала, питање надлежности за сузбијање тероризма, односно преплитање надлежности.

Јасно је да су наведени проблеми сигурно присутни у актуелном организационом, па чак и нормативном оквиру када је у питању сузбијање организованог криминала и тероризма, те их интервјуисани испитаници из реда научне заједнице на најбољи начин и перципирају. Наравно, највеће замерке од стране ових испитаника односе се на постојање више нивоа безбедности, између којих не постоји повезаност, нити постоји међусобна координација. Иако су интервјуисани испитаници из реда научне заједнице бројнији у одређеним замеркама актуелног институционалног оквира сузбијања организованог криминала и тероризма, не треба запоставити ни део интервјуисаних испитаника из реда оперативног састава полиције, који су такође навели одређене замерке актуелном систему. Међутим, њихове замерке се, што је и логично, више тичу одређеног оперативног, односно акционог поступања у конкретним предметима, него што се то односи на организационе проблеме. Управо из наведеног односа, ови испитаници и перципирају те проблеме, који су, ако не институционалног карактера, онда су директни или индиректни резултат актуелних институционалних решења у БиХ по питању безбедносне организације, конкретно оне која се тиче сузбијања организованог криминала и тероризма.

И поред наведених многобројних проблема и пропуста које су интервјуисани испитаници навели за актуелни институционални оквир сузбијања организованог криминала и тероризма, генерално се већина испитаника слаже да је он добар, што се не би могло закључити за акционо поступање против организованог криминала и тероризма. Наиме, готово сви испитаници, како из реда научне заједнице, тако и из реда оперативног састава полиције, навели су да постоје бројни проблеми у акционом поступању полиције и других надлежних органа у сузбијању организованог криминала и тероризма.

Интересантно је, поготово имајући у виду претходно дате одговоре, да се ниједан интервјуисани испитаник није дотакао конкретних проблема у акционом аспекту деловања организованог криминала и тероризма, већ се осврнуо само на одређене уобичајене и паушалне оцене о непостојању сарадње и координације, постојању корупције у властитим редовима, кадровску проблематику, недостатак материјално-финансијских средстава за акционо деловање на ове облике безбедносних претњи.

Такође, већина интервјуисаних испитаника, у контексту акционог деловања, главне замерке упућује раду полиције, али их се ипак део, и то само из реда интервјуисаних испитаника из реда оперативног састава полиције, осврће и на процесну компоненту тих проблема, те тако наводи и проблеме који постоје у процесуирању припадника криминалних и терористичких организација.

Скраћени одговори, који, у суштини, осликавају претходно наведено су:

- "врло мало су ангазоване на том плану; судски процеси су заиста спори, а ако се већ неко оптужи за кривично дело тероризма, одређене актере терористичких аката или криминалних радњи врло брзо пуштају на слободу и да се бране са слободе, а сви врло добро знамо колико они могу да утичу на сведоке или на евентуалну завршну реч у судском процесу, односно понаособ";
- "легислатива постоји и може задовољити потребе...";
- "институционални оквир постоји али је он преувеличан, гломазан и инертан, са преплитањем надлежности...";
- "закони су донесени као и акциони планови, али конкретни резултати су слаби";

- "акциони аспект дешава се само у ономе погледу када се деси одређено кривично дело организованог криминалитета или терористичког акта; тек онда одређене безбедносне агенције учествују у одређеним оперативним радњама, дакле, увек делују реактивно, а не проактивно".

6.3.8. Интерпретација одговора на осмо питање

С обзиром на то да већина интервјуисаних испитаника, односно сви интервјуисани испитаници из реда научне заједнице и део испитаника из реда оперативног састава полиције немају замерке на актуелни легислативни и институционални оквир сузбијања организованог криминала и тероризма, логично је да се да и одређени осврт на актуелни нормативни оквир сузбијања организованог криминала и тероризма у БиХ, поготово имајући у виду да је нормативни основ услов за накнадно институционално, а пре свега акционо деловање против организованог криминала и тероризма. Стога осмо питање у протоколу интервјуа је гласило: "Наведите позитивне и негативне стране актуелног нормативног оквира сузбијања организованог криминала и тероризма у БиХ."

Већ је наведено да је анализом датих одговора интервјуисаних испитаника на претходно питање констатовано да већина интервјуисаних испитаника, односно сви интервјуисани испитаници из реда научне заједнице и дио испитаника из реда оперативног састава полиције немају замерке на актуелни легислативни и институционални оквир сузбијања организованог криминала и тероризма, али је генерална замерка свих интервјуисаних испитаника да се на акционом пољу делатности сузбијања организованог криминала или тероризма не ради ништа или врло мало.

Међутим, анализа показује да се одговори из претходног и овог питања умногоме разликују, па чак и код истих интервјуисаних испитаника. Наиме, интервјуисани испитаници су у давању одговора на ово питање износили много веће и бројније замерке на нормативни оквир, него када је у то у претходном питању случај. Наведено се може објаснити и чињеницом да је у претходном питању постављен нормативни, институционални и акциони оквир за који су интервјуисани испитаници, те су они, у поређењу наведена три, на нормативни имали најмање замерки, те су се зато у претходном питању на њега и најмање фокусирали.

Међутим, у овом питању су изнели бројне замерке актуелном нормативном оквиру сузбијања организованог криминала и тероризма.

У одговорима датим приликом интервјуисања, приметне су две групације одговора. Прва групација одговора се односи на испитанике који сматрају да је актуелни законски оквир сузбијања организованог криминала и тероризма добар, али да је лоша његова имплементација. Ова групација одговора, односно ови испитаници се углавном и не разликују од групације одговора датих на претходно питање. Друга групација одговора се умногоме разликује од претходно датих одговора, као и у односу на део одговора из овог питања. Наиме, ова групација одговора, а већина интервјуисаних испитаника се изјаснила у овом погледу, полази од става да ни актуелни законски оквир сузбијања организованог криминала и тероризма није добар, те да стога и његова имплементација није добра. Услед тога, видљиво је да су интервјуисани испитаници који су се изјашњавали за наведено, у том погледу и давали одређене препоруке како би се побољшао актуелни нормативни систем у овом контексту.

Мањи број интервјуисаних испитаника сматра да је актуелни нормативни оквир добар, те да га не треба уопште или да га треба само делимично мењати. За ову групацију одговора се изјаснио мањи број интервјуисаних испитаника из реда научне заједнице и из реда оперативног састава полиције. Као што је већ наведено, интервјуисани испитаници овде нису имали замерке на сам нормативни, односно законски оквир, потенцирајући га, већ су имали замерке само на имплементацију самих закона за које немају похвалне речи. Неки од одговора испитаника у контексту ове групације одговора јесу: "законски оквир је модерно уређен уз европске и светске стандарде (заштита сведока, прикривени истражилац, праће новца, одузимање незаконито стечене имовине, и остало; сви ти институти постоје правно, али да би дошло до њихове практичне примене, нужно је испунити организационе, кадровске и материјално-техничке предуслове" и "позитивна страна је воља и то што су урађени први кораци, а негативна што практично још нису видљиви резултати."

У оквиру друге групације одговора, могу да се диференцирају две главне тезе негативних страна актуелног нормативног оквира сузбијања организованог криминала и тероризма.

Прва се односи на неусклађеност актуелног нормативног оквира са савременим тенденцијама у кривичном законодавству, те са савременим европским тековинама у заштити људских права и слобода. Овде је видљива глобална тенденција у сузбијању организованог криминала и тероризма, односно интервјуисани испитаници који су навели одговор у погледу наведеног, сузбијање организованог криминала и тероризма посматрају глобално, те је и афирмативно да наведено перципирају као један од недостатака актуелног нормативног оквира, с тим што је питање колико је актуелни нормативни оквир, поготово имајући у виду кривично законодавство БиХ, усклађен са европским и савременим тенденцијама у тој области.

Део конкретног одговора интервјуисаног испитаника у погледу наведеног је следећи: "није постављен адекватно, чак није усклађен ни са Палермо конвенцијом" и "легислатива у БиХ је врло штуро одрађена, скоро никако; потребно је да се легислатива усагласи, односно да се направи на тај начин да је приближно идентична нашем друштвеном уређењу, односно приближно идентична легислативи ЕУ; све док не буде јединствен став одређених земаља или региона шта је то кривично дело тероризма и на који начин му се супротставити, не можемо да говоримо о некој функционалној легислативи на овом подручју."

Друга теза полази од става да на нивоу БиХ, без обзира на то да ли се ради о државном, ентитетском, кантоналном или локалном нивоу, још увек није донесен потпун, нити адекватан законски оквир за многобројне сегменте, што такође има утицај и на сузбијање организованог криминала и тероризма. За разлику од претходне тезе, део интервјуисаних испитаника који су се изјаснили за ове одговоре свакако много "приземније" указује на ову проблематику, односно посматра је у локалним оквирима, те у том погледу и наговештава одређене правне или законске празнине које постоје у том контексту, а што све има утицај и на сузбијање организованог криминала и тероризма у БиХ.

Одговор који на најбољи начин осликава ову тезу јесте: "мислим да низ закона треба дорадити, да их треба увезати за амбијент Републике Српске и Босне и Херцеговине, да требају бити кооперативни са европским законима и мислим да у Федерацији поготово треба донети Закон о детективској делатности; закон о физичко-техничкој заштити и детективској делатности Републике Српске постоји, мислим да ту Федерација заостаје и да тај сегмент приватне безбедности треба

ојачати законски и да јачу улогу требају имати министарства унутрашњих послова у надзору и контроли свих субјеката друштва Републике Српске и Босне и Херцеговине, а поготово у контроли субјеката приватне безбедности."

6.3.9. Интерпретација одговора на девето питање

С обзиром на претходно наведено, где је указано на то да већина интервјуисаних испитаника, односно сви интервјуисани испитаници из реда научне заједнице и део испитаника из реда оперативног састава полиције немају замерке на актуелни легислативни и институционални оквир сузбијања организованог криминала и тероризма, а имајући у виду претходно елабориране замерке на нормативни оквир, логично је да се да и одређени осврт на актуелни институционални оквир сузбијања организованог криминала и тероризма у БиХ. Стога девето питање у протоколу интерјуа је гласило: "Колико је институционални оквир полицијских, обавештајних и других безбедносних структура у БиХ ефикасан у контексту сузбијања тероризма и борби против организованог криминалитета?"

Док за нормативни оквир већина, односно готово сви интервјуисани испитаници сматрају да је добар, односно одличан, нешто мало мање интервјуисаних испитаника, али ипак више од половине, то сматра и за институционални оквир сузбијања организованог криминала и тероризма, што је елаборирано у претходним питањима. Такође, из претходних питања је приметно да више интервјуисаних испитаника има одређене, али не конкретне замерке на актуелни институционални оквир за сузбијање ове две безбедносне претње, попут расцепканости система, неуезаности, постојања више нивоа безбедности, питања одговорности за одређена подручја организованог криминала, питања надлежности за сузбијање тероризма, односно преплитања надлежности.

И у одговорима датим на ово питање је слична ситуација, с тим што су овде испитаници много конкретнији када су у питању одређени недостаци актуелног институционалног оквира сузбијања организованог криминала и тероризма. Иако не постоје одређене разлике између одговора датих од стране интервјуисаних испитаника из реда научне заједнице и интервјуисаних испитаника из реда оперативног састава полиције, приметно је да се и овде могу диференцирати две групе одговора, иако је граница између њих условна.

Прва група одговора интервјуисаних испитаника односи се на посматрање актуелног институционалног оквира као лошег, с тим што се не негирају одређени позитивни помаци у том контексту. Конкретно, сматра се да је актуелни институционални оквир лош, с тим што се као позитиван пример наводи Министарство унутрашњих послова Републике Српске као јединствена полицијска организација у Републици Српској, која афирмише овај концепт на властитој територији, односно негира претходно наведене негативне карактеристике актуелног институционалног оквира у БиХ, наравно онолико колико је могуће с обзиром на то да ни МУП Републике Српске не покрива целу територију БиХ, а безбедносне појаве се ипак, углавном, везују за целу територију, поготово безбедносне појаве каква је и организовани криминал и тероризам.

Није тешко претпоставити зашто је апострофиран позитиван пример МУП Републике Српске, имајући у виду интервјуисане испитанике из реда оперативног састава полиције, али је неопходно навести да је и дио интервјуисаних испитаника из реда научне заједнице ову полицијску агенцију апострофирао као позитиван пример.

Међутим, као што је и претходно наведено, ови одговори се не истичу у укупности датих одговора на ово питање, а као конкретан део одговора који поткрепљују наведено може се издвојити: "Ми имамо много агенција које се баве безбедношћу, односно борбом против тероризма и организованог криминалитета. Нећу показати никакву лажну скромност ако кажем да у БиХ једна од најбољих структура јесте Министарство унутрашњих послова Републике Српске, мада има и ту одређених захтева да се побољша такав систем. У БиХ такође постоје одређене безбедносне агенције, али је недовољна сарадња између тих агенција, нарочито у размени обавештајних података или било којих других података који могу да допринесу како превентиви тако и репресији у борби против ових облика криминалитета."

Далеко већи број интервјуисаних испитаника сматра да је институционални оквир сузбијања организованог криминала и тероризма лош, те да га треба мењати, али не наводи конкретно у ком правцу, односно шта би требало мењати, на који начин и колико би потенцијалне промене требале да буду "дубиозне" (вероватно дубоке или радикалне). Као и у претходним питањима за актуелни институционални оквир се сматра да је прегломазан, да се надлежности преплићу и сукобљавају, да је

лоша међусобна координација и сарадња, присутност корупције у властитим редовима, лоша кадровска политика, неодговарајуће интерне процедуре поступања.

На основу дела датих одговора интервјуисаних испитаника може се закључити да је афирмативно што се посматрање сузбијања организованог криминала и тероризма, са институционалног и практичног аспекта, парцијализује односно већи део интервјуисаних испитаника не посматра на исти начин институционални оквир за сузбијање организованог криминала и за сузбијање тероризма.

У том контексту, већина интервјуисаних испитаника наводи да, поред наведених постојећих институционалних проблема, посебан проблем код сузбијања тероризма, јесте међусобно неповерење безбедносних агенција, политичка подршка или недостатак политичке подршке легалним структурама, етаблираност одређених тероризмогених елемената у друштво, па и у званичне институције власти. Ови одговори су бројнији, али се међу њима издваја следећи одговор, који најбоље осликава већину датих одговора у овом контексту: "па да не би било све критички, мислим да они имају задовољавајуће резултате, али не ни приближно оне које би требало да имају; резултати се морају мерити структурално по областима, привреда, непривреда, конкретни субјекти, поготово око приватизације одређених предузећа, купопродаје, увоза, извоза и слично, што се тиче криминала; што се тиче индиција око тероризма и терористичких активности, ту треба правити озбиљније процене ситуације и треба више професионалаца да има у безбедносним агенцијама који аналитички могу сагледавати изворе и облике угрожавања и институцијама државе предлагати модалитете заштите."

6.3.10. Интерпретација одговора на десето питање

Надовезујући се на нормативни и институционални аспект сузбијања организованог криминала и тероризма, гдје су наведени одређени конкретизовани фактори који онемогућавају или отежавају успешност овог акционог деловања на ове две безбедносне појаве, а имајући у виду да је већ акцептиран и акциони контекст реаговања на сузбијање организованог криминала и тероризма, разумљиво је да се да и посебан осврт на овај аспект сузбијања организованог криминала и тероризма, поготово имајући у виду да наведено укључује, односно надовезује се на нормативни и институционални аспект који су претходно апострофирани.

Услед тога, претпоследње, односно десето питање у протоколу интервјуа се односи на акциони аспект сузбијања организованог криминала и тероризма, односно акценат је на проблемима који прате праксу сузбијања организованог криминала и тероризма, те је и само питање конципирано у том контексту и гласило је: "Који су доминантни проблеми актуелне политике и праксе сузбијања тероризма и организованог криминала у БиХ?"

У контексту претходно елаборираних одговора, неопходно је да се укаже на податак да су готово сви испитаници, како из реда научне заједнице, тако и из реда оперативног састава полиције, конкретизовали бројне проблеме у акционом поступању полиције и других надлежних органа у сузбијању организованог криминала и тероризма, попут непостојања сарадње и координације, постојања корупције у властитим редовима, кадровске проблематике, недостатка материјално-финансијских средстава за акционо деловање на ове облике безбедносних претњи, поготово се осврћући на процесну компоненту тих проблема, односно на проблеме који постоје у процесуирању припадника криминалних и терористичких организација.

У том контексту се могу посматрати и одговори интервјуисаних испитаника дати и на ово питање. Наиме, из ових одговора се могу диференцирати две групе одговора које се, у суштини, само надовезују на претходно наведено. Једна група одговора на ово питање као главне проблеме у акционом дејству на организирани криминал и тероризам посматра проблеме организационо-материјално-кадровске природе, док друга група датих одговора као примарне проблеме перципира нормативно-процесну компоненту самих проблема, која се може посматрати и из овог контекста, али не треба занемарити ни легислативни аспект третирања овог проблема.

Неопходно је напоменути да нема видљивих разлика између одговора датих од стране интервјуисаних испитаника из реда научне заједнице и интервјуисаних испитаника из реда оперативног састава полиције. Такође, приметно је да је неколико интервјуисаних испитаника обе групе наведених одговора перципирало као примарне, услед чега се ова групација одговора на ово питање може само условно посматрати. То је и разумљиво уколико се има у виду каузалистички однос и између ове две групације одговора, али и између одговора на ово питање и одговара датих на претходна питања. Штавише, одговори интервјуисаних

испитаника на ово питање, а у контексту претходно елаборираних питања, гдје је приметна одређена надоградња и допуна претходних питања, могу се посматрати као синергична сублимација практичног поступања полиције конкретизовано кроз одређене недостатке, односно проблеме који се могу извући из нормативног, институционалног и акционог реаговања на сузбијање организованог криминала и тероризма.

Највећи број интервјуисаних испитаника доминантне недостатке и проблеме актуелне политике и праксе сузбијања тероризма и организованог криминала у БиХ посматра кроз материјалне, кадровске и хијерархијске пропусте који се парцијализују на низ других проблема којима је видљива практична импровизација реаговања на сузбијање организованог криминала и тероризма. Од материјалних недостатака, интервјуисани испитаници истичу мале плате, недостатак финансијских средстава, недостатак савремених технолошких достигнућа, ограничења у погледу оперативних трошкова, немогућност предузимања далекосежнијих и дуготрајнијих, а самим тим и скупљих акција.

Илустративно је да се већина интервјуисаних испитаника, у одговорима на ово питање, узгредно или примарно, дотакла и материјалних недостатака, односно проблема условљених финансијским ограничењима, из чега је видљиво да је ово свакако актуелан проблем у сузбијању организованог криминала и тероризма у БиХ. Слично је и када су у питању кадровски проблеми које су интервјуисани испитаници навели као један од већих недостатака у актуелном сузбијању организованог криминала и тероризма. Наиме, као главне практичне импликације овог проблема интервјуисани испитаници наводе недовољну обученост припадника полиције који врше оперативне послове сузбијања организованог криминала и тероризма, општу необразованост, како по питању полицијских послова, тако и по питању оперативних послова на сузбијању организованог криминала и тероризма, а што је посебно интересантно, одређени број испитаника је навео и недостатак супспецијализације која је неопходна када је у питању борба против организованог криминала и тероризма. Интересантно је да су управо интервјуисани испитаници из реда оперативног састава полиције указивали на овај недостатак, услед чега се може закључити да су изузетно свесни наведеног проблема у пракси и неопходности његовог превазилажења и изузетно су самокритични у властитом поимању њихових

фактичких могућности реаговања на сузбијање организованог криминала и тероризма, што је афирмативно.

Друга групација одговора интервјуисаних испитаника односи се на перципирање одређених процесних проблема у оперативном раду на сузбијању организованог криминала и тероризма. Иако је ова групација одговора малобројнија у односу на претходно елаборирану, те иако је и у претходним одговорима делимично указано на њу, није сувишно да се укаже на то да део интервјуисаних испитаника, и то из обе популационе групе испитаника и овај проблем перципира као практични, односно као проблем који има директне практичне импликације у свакодневном раду полиције. Као конкретне манифестације овог практичног проблема у акционом деловању на организовани криминал и тероризам наводе се: неуједначност примене кривичноматеријалних и кривичнопроцесних одредаба, неуједначена или паушална примена појединих или целокупних законских одредаба, лоша или непотпуна имплементација закона, непримењивост дела или целокупних закона...

Већ је наведено да су интервјуисани испитаници у властитим одговорима наводили одговоре који, у суштини, одговарају и једној и другој групацији условно подељених и претходно елаборираних одговора на ово питање, услед чега је тешко диференцирати конкретне одговоре који се односе само на једну групацију условно подељених одговора. Део одговора који, у суштини, поткрепљују претходно наведену поделу, односно, односе се и на једну и на другу групацију, јесте следећи:

- "Необученост људи, превелик број људи који се не усавршавају за нове облике криминала, као и техничка заосталост."
- "Доминантни проблеми су недовољна сарадња између ентитета по тим питањима, недовољно поверење, национално, етничко, неуређена законска регулатива у потпуности, затим можемо рећи нефункционалност законодавне власти, па и извршне власти и, наравно, недовољна кооперативност у сарадњи са релеватним међународним субјектима. Свакако ту има слабости и одређених међународних субјеката, који искрено не прилазе свим питањима тероризма и организованог криминала, већ прилазе селективно и имају националну, односно етничку димензију сагледавања тог питања и проблема, како би то уклопили у неке више и шире регионалне идеје и иницијативе, а после и нека регионална решења на овим просторима."

- "Морамо се вратити поново на легислативу. Свако тумачи терористички акт и организовани криминалитет „на свој начин“, тако да у одређеним структурама кажу да се одређена кривична дела минимизирају, док се на другој страни поступа у складу са законским одредбама. Када кажем на једној или на другој страни мислим на федерални део БиХ, односно мислим на РС, где је то мало озбиљније схваћено."

6.3.11. Интерпретација одговора на једанаесто питање

Задње, једанаесто питање протокола интервјуа гласило је: "На који начин је, према вашем мишљењу, могуће поспешити сузбијање тероризма и организованог криминалитета у БиХ, поготово са политичког, институционалног и нормативног аспекта?" Из наведеног питања је разумљиво да се овим питањем настоје сумирати одређени предлози, сугестије, критике, као и препоруке у афирмацији актуелног модалитета сузбијања организованог криминала и тероризма, али се настоји и поспешити и потенцирати нови приступ актуелном третирању организованог криминала и тероризма, поготово уколико га посматрамо кроз одређене, претходно елабориране недостатке којих није мало, ни у квалитативном, ни у квантитативном смислу.

Овим питањем, односно одговорима на ово питање настоји се пронаћи модалитет реаговања на организовани криминал и тероризам уопште, пре свега са позиције актуелног нормативног, институционалног и политичког аспекта, имајући у виду да су наведени аспекти примарни и у сузбијању ове две безбедносне претње, али и када је у питању настајање и експанзија ових безбедносних претњи у БиХ. Управо стога, акценат у овом питању је на томе да се укаже на могућности побољшања актуелног реаговања на организовани криминал и тероризам кроз побољшање одређених политичких, институционалних и нормативних механизма реакције на организовани криминал и тероризам као две безбедносне претње БиХ.

У датим одговорима интервјуисаних испитаника на ово питање може се констатовати да су се испитаници дотакли најразличитијих модалитета поспешивања сузбијања организованог криминала и тероризма. Из тога се може посредно закључити да су и сами интервјуисани испитаници свесни неопходности побољшања актуелног модалитета реаговања на организовани криминал и тероризам, те у том

контексту и наводе и квалитативно и квантитативно бројне механизме за побољшање актуелне реакције на организовани криминал и тероризам.

Међутим, на основу овог конгломерата одговора у вези с модалитетом поспешивања актуелног реаговања на организовани криминал и тероризам, јасно је да се ни код интервјуисаних испитаника, без обзира на то да ли се ради о испитаницима из реда научне заједнице или из реда оперативног састава полиције, није диференцирао одређени модел реаговања на организовани криминал и тероризам који би био општеважећи, односно општеприхваћен, већ је видљиво да већина испитаника има властите погледе на то реаговање, који се мање или више разликују, негде незнатно, али негде и суштински.

Ипак, и поред конгломерата одговора датих на ово питање, могу се диференцирати одређене карактеристике на које већина интервјуисаних испитаника указује.

Највећи број интервјуисаних испитаника има замерке на нормативни оквир сузбијања организованог криминала и тероризма, те у том контексту и наводи ове модалитете побољшања. Испитаници наводе да је неопходно да се побољша актуелни нормативни оквир сузбијања организованог криминала и тероризма, кроз кривичноматеријални и кривичнопроцесни оквир, али је интересантно да се испитаници не заустављају само на кривичном реаговању на наведено, већ указују на неопходност и много ширег регулисања сузбијања организованог криминала и тероризма, што је афирмативно, јер се увиђа неопходност много ширег реаговања на ове две безбедносне претње.

Такође, интервјуисани испитаници наводе и неопходност усклађивања актуелних законских решења са најбољим законским решењима из тековина Европске уније, али наводе и неопходност усклађивања процедура са процедурама реаговања на организовани криминал и тероризам који проистиче из одређених конвенција, што је такође афирмативно јер се увиђа неопходност међународне сарадње у контексту сузбијања организованог криминала и тероризма.

Велики број интервјуисаних испитаника је акцептирао институционалне проблеме који постоје у реаговању на организовани криминал и тероризам, те је у том контексту навео и модалитете побољшања. Углавном су се ти модалитети односили на смањење броја агенција којима је у надлежности сузбијање организованог криминала и тероризма, али се немали број односио и на могућност

оснивања додатних полицијских агенција којима би примарни или чак и једини задатак била проблематика сузбијања ове две безбедносне претње. Предлози су се односили и на неопходност реструктурисања актуелног институционалног система безбедности, са нагласком на реструктурисање Обавештајно-безбедносне агенције БиХ, као и на неопходност реформе правосуђа, те на специјализацију правосуђа за адекватно процесуирање кривичних дела из области организованог криминала и тероризма.

Трећа група конкретних предлога којима се настоји поспешити актуелни модалитет сузбијања организованог криминала и тероризма надовезује се на претходну и односи се на неопходност додатне едукације и оспособљавања припадника полиције који се непосредно баве оперативним пословима сузбијања организованог криминала и тероризма. Надовезујући се на констатоване практичне проблеме који постоје у сузбијању организованог криминала и тероризма, јасно је да се део интервјуисаних испитаника изјаснио и за поспешивање реаговања на организовани криминал и тероризам и кроз наведено. Ту се, пре свега, мисли на општу едукацију из области безбедносних, односно полицијско-криминалистичких послова, али је део испитаника навео и неопходност супспецијализације реаговања на организовани криминал и тероризам, што је афирмативно јер се може констатовати да интервјуисани испитаници исправно закључују да постоје специфичности сузбијања организованог криминала и тероризма у односу на сузбијање осталих безбедносних појава, што изискује и специфичност образовања за адекватно реаговање на те проблеме.

Конкретни одговори у контексту овог питања, који на најбољи начин осликавају дате предлоге, сугестије и препоруке, могу се конкретизовати кроз делове следећих одговора:

- "Побољшање би могло да дође у образовању или организовању независних агенција; да ли ће то бити агенција, да ли ће то бити дирекција или било које друго тело које би било независно од политичке власти, односно које би радило за добробит комплетног народа на подручју БиХ и које би могло да одрађује одређене послове у складу са законском легислативом која мора да се усклади са ЕУ. Тек тада би могло да дође до одвајања тога тела од корумпираности, од било каквог спољног и унутрашњег утицаја и тада би могло да дође до ефикасније борбе против ових облика криминалитета."

- "Прво, потребно је рећи ангажман конвенционалних субјеката безбедности, друго већи ангажман неконвенционалних субјеката безбедности, координација између њих, да се воде различите политичке кампање о опасности и штетности организованог криминала, опасности и штетности тероризма. Треба више радити на едукацији младих људи, од основних, средњих школа, факултета јер на тим нивоима нема безбедносних предмета антитероризма, нема предмета као што је дефендологија – општа наука о заштити, безбедности и одбрани. Напросто није нађена замена за предмете који су се раније звали „Одбрана и заштита“, „Друштвена самозаштита“, „Општенародна одбрана и друштвена самозаштита“. Дакле, кроз све сегменте друштва, кроз образовање, кроз безбедносне агенције, субјекте, свакако полицију, обавештајно-безбедносне службе, кроз све друге државне институције треба предузимати максималне мере, али је и улога медија у томе јако велика и треба свакако вршити чешће кампање о опасности, штетности и криминала и тероризма и других друштвено штетних и негативних појава."
- "Ради подизања нивоа ефикасности у сузбијању тероризма и организованог криминала, у истражним поступцима вратити део самосталности и нека ранија, кроз праксу потврђена, овлаштења полиције."
- "Реформисати правосуђе."
- "Имплементирати постојеће прописе (нпр. у Републици Српској заживети институт одузимања незаконито стечене имовине)."
- "Реформисати ОБА-ОСА."
- "Укинути сувишне полицијске агенције на државном нивоу."
- "Формирати непристрасан мониторинг тим."
- "Ангажовати експерте из академске заједнице, а мање из политичких структура."
- "Направити реалну безбедносну процену БиХ, коју треба усвојити у Парламентарној скупштини БиХ консензусом, те на бази те процене предузимати мере, поступке и конкретне активности уз сагласност струке и политике уз перманентни професионални мониторинг."
- "Суштина је у институцијама и корупцији. Треба уложити у обуку, техничке могућности побољшати, направити стручне тимове и смањити број запослених. Закони су само 'мртво слово' на папиру."

Анализом одговора на питања која су постављена у анкетном упитнику и у протоколу интервјуа, дошли смо до закључака који се најдиректније односе на постављене хипотезе за ово истраживање. На основу тога, можемо констатовати да одговори већине испитаника директно или индиректно потврђују повезаност организованог криминала и тероризма, те да управо ту повезаност оцењују као реалну претњу безбедности Босне и Херцеговине.

7. ЗАКЉУЧАК

Проблеми у сагледавању корелација организованог криминала и тероризма и ефеката по безбедност државе и друштва рађају се још приликом дефинисања ових појмова. Наиме, питање дефинисања садржине организованог криминала и тероризма један је од израженијих проблема безбедносних, правних, политичких и криминалистичких наука, с обзиром на чињеницу да је последњих година дошло до њихове снажне експанзије и прерастања у глобалну безбедносну претњу. С аспекта научног тумачења појмова организованог криминала и тероризма, уочава се да код појмовног одређења организованог криминала има, у погледу квантитета, знатно мање дефиниција које и у операционалном смислу нису дијаметрално различите. Чини се да је знатно лакше доћи до општеприхваћене дефиниције организованог криминала која има и већу операционалну вредност.

За разлику од организованог криминала, данас је познато неколико стотина употребљивих дефиниција и знатно већи број покушаја дефинисања тероризма. Многе од тих дефиниција тероризма међусобно се дијаметрално разликују. Дакле, не ради се о недостатку или немогућности дефинисања појма тероризма, него проблем одређивања тероризма лежи у његовој огромној политичкој употребној вредности као појма, али и у политичким интересима, који су супротни понекад јавно, а чешће тајно.

Додатни проблем у сагледавању организованог криминала и тероризма јесте спрега организованог криминала и тероризма која је најчешће функционална, када се организовани криминал ставља у функцију тероризма. Истовремено, веза може да буде и инструментална, када се терористичке групе баве организованим криминалом, и обрнуто – када организовани криминал предузима терористичке активности. Због тога их је некада тешко дистанцирати и објективно сагледати. Међутим, без обзира на то што се у одређеним ситуацијама исти субјекти баве и организованим криминалом и тероризмом, „линија“ између ова два вида криминалних делатности, као и виности, умишљаја и кривичне одговорности извршилаца кривичних дела, јасна је и недвосмислена.

Наиме, организовани криминал је једна од најозбиљнијих савремених невојних претњи националној и међународној безбедности. Када је реч о

угрожавању националне безбедности, евидентни су деструктивни ефекти по све сфере друштвеног и државног живота.

За разлику од некадашњег организованог криминала чији је примарни мотив био стицање профита, данашњи криминалци имају и друге аспирације. Финансијска моћ и позиције у политичком, привредном и локалном сектору користе се за ванититуционалне, ванправне, неетичке и друге утицаје на државу, односно за узимање положаја у друштву који се не могу стећи учествовањем у регуларним демократским процесима. Нова „негативна енергија“ организованог криминала угрожава безбедност многих земаља, па и међународне заједнице.

Очигледна је веза организованог криминала са политичком и економском елитом, али и са новим центрима финансијске моћи, односно са извесним облицима политичког, економског и еколошког криминала.

Посебно забрињава инфилтрација организованог криминала у (међународне) невладине организације и злоупотреба њихових финансијских средстава за илегалне, али и легалне делатности, пре свега кроз разне тендере.

Јасно је да организовани криминал спроводи и деструктивну психолошко-пропагандну делатност преко медија (радио, телевизија, новине) које на разне начине оснива, финансира и контролише. Тиме се врши извештан притисак на јавно мњење, на законодавне, извршне и судске органе, на супарнике из криминалног миљеа, на потенцијалне сведоке итд.

Организовани криминал је посебно деструктиван по економско-финансијску безбедност државе и друштва. Привредни и буџетски систем трпи огромну штету због сиве економије, прања новца и утаје пореза, што угрожава националну безбедност стварањем социјалне напетости, незадовољства, политичке нестабилности, буџетског дефицита.

Такође, и тероризам представља веома изражен изазов глобалној безбедности, односно испољава се као глобални безбедносни проблем. Томе су допринели бројни крупни геополитички догађаји и глобалне друштвене промене које су се десиле крајем XX и почетком XXI века као резултат тих догађаја. Због комплексности, посебно тешке предвидљивости и тиме компликованости одбране, тероризам се може и мора посматрати са више аспеката. Наиме, тероризам представља вишеслојну претњу безбедности – за неке државе је само могући изазов или ризик, за друге перспективна претња, док за треће актуелна, чак највећа претња њиховој

безбедности. У складу са наведеним, савремени тероризам има обележја специфичне агресије, од чијег сузбијања и потпуног отклањања земље жртве се бране применом специфичних противтерористичких мера и активности.

Уколико противтерористичке мере на западном Балкану не резултирају што пре искорењивањем ове опасности, може се очекивати и додатно интензивирање терористичке активности односно ширење терористичких ћелија. Такође, неопходно је истакнути да мере и активности, које се буду предузимале у функцији заштите од тероризма на обавештајно-безбедносном, нормативном и едукативном плану, морају бити вишеструко повезане и са другим мерама (политичко-дипломатским, информативно-пропагандним, финансијским, оружаним и др.) и представљати једну усклађену целину која се непрекидно развија, унапређује и мења.

У том правцу учињен је и одређен искорак у активностима надлежних институција земаља западног Балкана, односно у сарадњи на билатералном и мултилатералном плану, а што је резултирало, у пар случајева и правовременим детектовањем тзв. припремне фазе терористичке делатности, односно благовременим процесуирањем њених учесника. Управо из тог разлога неопходна је континуирана координација и сарадња субјеката противтерористичког система како унутар држава западног Балкана тако и између њих, а претње тероризмом се морају схватати озбиљно, односно оне се не смеју прецењивати али ни потцењивати. Такав тренд активности неопходно је наставити и у сегменту перманентне едукације обавештајно-безбедносног сектора, односно правосудних и истражних органа о карактеристикама тероризма, те стратегији и тактици терористичког деловања уз специфичности обавештајног циклуса од момента прикупљања почетних обавештајних индикатора о планирању терористичког акта, односно фазе конституисања и развоја терористичке организације, па до обезбеђења доказа и процесуирања његових носилаца (уз примену оперативних метода и средстава), нарочито ако се има у виду комплексност одбране од тероризма, с једне, те максимална конспиративност терориста, са друге стране.

Наравно да су у супротстављању тероризму безбедносне мере веома битне али оне се морају допуњавати и кроз превенцију и решавање конфликта, међурелигијски дијалог, поштовање различитости и сл. Борба против тероризма, у наредном периоду, захтеваће један свеобухватан одговор, како држава на западном Балкану тако и осталих земаља, с обзиром на то да савремени тероризам представља

озбиљну претњу свим државама и народима, односно међународном поретку уопште. Међутим, борба против тероризма не сме постати сукоб народа, вера или цивилизација, већ напротив, због његове бруталности и чињенице да тероризам нема разума, милости ни граница, та борба мора бити истовремено и борба за мирни суживот земаља различитих цивилизацијских кругова и верских опредељења, а у интересу човечанства уопште.

У последње време све више до изражаја долази веза између тероризма и организованог криминала, која добија значајну научну пажњу и често се приказује као нова и повећана претња безбедности, настала услед брзог развоја у протеклој деценији. Новонастале околности, као и свакодневни примери деловања организованих криминалних и терористичких група и појединаца, почели су да уносе страх да веза организованог криминала и тероризма може прерасти у озбиљну и реалну претњу безбедности сваке државе. Неки ипак сматрају да је овај страх претеран. Други тврде да је ова претња веома стварна, заснована на примерима привремене али веома опасне везе између наоружаних терористичких група и трговаца дрогом. Опасност од ових претњи је реална, јер недвосмислено постоје бројне потенцијалне додирне тачке између ових двеју група и велики број активности у које истовремено могу бити укључене организоване криминалне и терористичке групе. Постоје такође неке сличности у коришћењу одређених метода, што асоцира на могућност нових начина сарадње између ове две групе, при чему је искључена могућност да ове групе нестану.

Наведено јасно указује на то да тероризам и организовани криминал не можемо посматрати одвојено, као две независне појаве, већ напротив, нужно је сагледавање њихове интеракције. Посматрање тероризма и организованог криминала као облика криминала и облика угрожавања безбедности државе условљено је, услед промењених трендова, измењеним схватањима тероризма и организованог криминала, тенденција и кретања тероризма и организованог криминала у условима глобалних друштвених промена које карактеришу друштвене и политичке односе у савременом свету.

Будући да су терористичке и криминалне активности непрекидно присутне у великом броју држава у свету и још теже порасту, оне представљају велику претњу и опасност по њихову безбедност. У ранијим периодима биле су угрожене земље у развоју, сиромашне и неразвијене, а у новије доба тероризам угрожава и економски и

војно развијене државе. Терористички напад на објекте САД 11. септембра 2001. године и најновији напад на аеродром Домадедов 24. јануара 2011. године у Русији указују да од тероризма и организованог криминала више нико није поштеђен нити заштићен.

Међународна заједница још увек није пронашла одговарајуће методе и решења за спречавање и сузбијање тероризма и организованог криминала, пре свега због великог неслагања представника појединих држава делегираних у безбедносне органе међународне заједнице и њихових погледа на овај феномен. Такође, неслагања између економски развијених и неразвијених држава у највећој мери су неспоразуми у погледу на тероризам и организовани криминал, јер на њих свако гледа из свог угла и са аспекта својих интереса. Тако нпр., што је за једне тероризам, није и за друге, јер ти други га третирају као ослободилачки и герилски облик деловања и сл.

Унапређивање праксе спречавања и сузбијања организованог криминала и тероризма не захтева само проналажење ефикаснијих метода, мера и средстава, већ и политичку вољу и спремност држава и међународне заједнице да се проблеми реше.

У вези с тим, проблем истраживања у овом раду је утврђивање нових угрожавајућих ефеката синергичног деловања организованог криминала и тероризма по виталне вредности и интересе појединаца, друштава, држава и међународне заједнице и ефеката по безбедност Босне и Херцеговине. Истовремено, проблем истраживања је и идентификовање могућности за унапређивање безбедносне и криминалистичке теорије и праксе супротстављања овим претњама.

Теоријским, операционалним, временским, просторним и дисциплинарним одређењем предмета истраживања стекли су се услови за реализацију наведеног истраживања с циљем да се утврди на који начин утичу нови угрожавајући ефекти синергичног деловања организованог криминала и тероризма на виталне вредности и интересе појединаца, друштава, држава и међународне заједнице; како се одражавају на безбедност Босне и Херцеговине и како им се може ефикасно одупрети?

Научни значај овог истраживања испољава се у добијању валидних и научно верификованих теоријских и емпиријских сазнања о повезаности организованог криминала и тероризма, која представља претњу безбедности Босне и Херцеговине, након чега би било неопходно приступити редефинисању стратегије и предузимању других хитних мера супротстављања поменутој претњи.

У делу рада који се односи на теоријске основе истраживања, указано је на: различите теоријске приступе одређењу организованог криминала и тероризма и њихове основне карактеристике и специфичности; организоване криминалне групе и терористичке организације и облике њиховог испољавања; последице организованог криминала и тероризма по безбедност државе и грађана Босне и Херцеговине; сличности и разлике, те на облике повезаности организованог криминала и тероризма и њихову сарадњу у Босни и Херцеговини. Размотрени су стратегијски, институционални и правни оквир, као и савремене методе супротстављања организованом криминалу и тероризму у Босни и Херцеговини.

Структуру главног дела рада који се односи на повезаност организованог криминала и тероризма, као претњи безбедности Босне и Херцеговине определиле су основна (општа) и четири посебне хипотезе које су спроведеним истраживањем потврђене.

На основу добијених резултата истраживања, те њихове пажљиве анализе посматрајући наведено кроз постављене хипотезе, можемо закључити следеће:

1. На основу датих одговора, може се закључити да испитаници однос организованог криминала и тероризма посматрају кроз инструменталну, функционалну, симбиотску и субјектну повезаност, а што је делимично и кроз хипотезе постављено у методолошком оквиру рада. Ово директно проистиче из одговора у којима се указује на сличност субјеката који врше активност организованог криминала и субјеката који врше терористичке активности, али исто тако и степен угрожености државе од стране терористичких активности, као и од стране активности организованог криминала.
2. Конкретно, када је у питању функционални однос повезаности организованог криминала и тероризма као претње безбедности Босне и Херцеговине (посматран у контексту прве постављене хипотезе), примаран закључак који је идентификован на основу резултата емпиријског истраживања односи се на перцепцију испитаника који овај однос посматрају кроз финансирање и наоружавање терориста од стране криминалних организација. У том контексту, неопходно је да се укаже на податак да највећи број испитаника сличност између организованог криминала и тероризма посматра кроз степен угрожености државе од ове две претње. Стога се може закључити да испитаници организовани криминал и тероризам у овом контексту посматрају

кроз симбиозу деловања ове две претње безбедности Босне и Херцеговине, које су примарно усмерене ка угрожавању безбедности државе. Видљива је конкретизација хипотезе, јер је по испитаницима, очигледан функционалан, инструменталан и "симбиотски" однос организованог криминала и тероризма при угрожавању виталних вредности и интереса Босне и Херцеговине. То посебно долази од изражаја уколико се зна да је овог мишљења велика већина испитаника. Из наведеног се најдиректније може констатовати да је *прва посебна хипотеза*, која се односи на функционалну повезаност организованог криминала и тероризма као претњи безбедности БиХ, *потврђена у целисти*, односно да однос организованог криминала према тероризму у Босни и Херцеговини јесте функционалан, јер организоване криминалне групе финансирају и наоружавају терористичке организације.

3. Такође, и *друга посебна хипотеза* (која повезаност организованог криминала и тероризма у Босни и Херцеговини као претњи безбедности посматра кроз инструменталан однос) је *у целисти потврђена*, с обзиром на то да испитаници, поред претходно наведених, повезаност организованог криминала и тероризма посматрају и инструментално, односно кроз последице по државу. Другим речима, овде се повезаност организованог криминала и тероризма, што чини битну одредницу истраживања, инструментализује кроз последицу, услед чега се може констатовати да преко две трећине испитаника повезаност организованог криминала и тероризма посматрају кроз одређени инструментализован, функционалан и "симбиотски" однос, темељећи наведено, пре свега, на датим одговорима где се та повезаност огледа кроз деловање наведене две безбедносне претње према држави, односно у последицама које изазивају, као и у степену претње коју испољавају, те у субјектима који остварују ту претњу. У контексту наведеног, треба поменути и то да испитаници на овај начин перципирају однос тероризма према организованом криминалу у Босни и Херцеговини као инструменталан, имајући у виду њихово мишљење да се терористичке групе баве организованим криминалним активностима како би прибавиле материјална и техничка средства за извођење терористичких активности. Међутим, неопходно је одмах указати и на дијаметралну супротстављеност мишљења дела испитаника када је у питању инструментална повезаност организованог криминала и тероризма кроз

истоврсно вршење кривичних дела. Поготово, јер наведену повезаност не треба посматрати двострано, бар не у контексту наведених понуђених одговора, већ једнострано, односно као повезаност тероризма са организованим криминалом кроз учествовање терориста у вршењу појединих кривичних дела организованог криминала са циљем прибављања материјалне и финансијске подлоге за вршење терористичких активности, из чега је и видљиво да наведено не подразумева аутоматски и вршење терористичких активности од стране припадника криминалних организација ради застрашивања.

4. Одређени проценат испитаника сматра да не постоји повезаност између субјеката који врше терористичке активности и субјеката који учествују у вршењу кривичних дела из дијапазона организованог криминала, односно да се не ради о истим субјектима који учествују у вршењу терористичких активности с једне стране, те активности организованог криминала с друге стране, док нешто више од половине испитаника перципира повезаност организованог криминала и тероризма кроз вршење кривичних дела ради прибављања материјалних и финансијских средстава за вршење терористичких активности, односно већина испитаника посматра повезаност организованог криминала и тероризма кроз субјекте који учествују у вршењу и кривичних дела из дијапазона организованог криминала и терористичких активности. Субјекти који учествују у реализацији активности организованог криминала, као и у реализацији терористичких активности свакако наговештавају и повезаност између ових двеју безбедносних претњи.
5. Од значаја за инструменталну повезаност организованог криминала и тероризма је да се укаже на још једну карактеристику ове повезаности, а која се тиче тенденције и учвршћивања те везе. Наиме, из одговора испитаника је јасно да они сматрају да је тенденција кретања веза између криминалних и терористичких организација узлазног карактера, с тим што се одговори самих испитаника, када је у питању оцена актуелног квалитета везе између криминалних и терористичких организација, делимично разликују. Испитаници о наведеном закључују на основу пасивне или никакве акције на сузбијању јачања ове везе, а истовремено увиђају и прогнозирају активности криминалних и терористичких организација на њиховом увезивању.

6. Из одговора испитаника, који перципирају инструменталну и функционалну повезаност организованог криминала и тероризма, јасно проистиче одређени синергијски однос између ове две безбедносне претње које резултирају симбиотским повезивањем, што свакако и квалитативно и квантитативно утиче на безбедност Босне и Херцеговине. Овим се може *потврдити и трећа посебна хипотеза истраживања*, будући да већина испитаника сматра, да организовани криминал пружа логистику терористичким групама, док угрожена безбедност државе и грађана услед тероризма слаби механизме формалне социјалне контроле, омогућујући организованом криминалу да "избегне правду" и развије незаконите активности.
7. У контексту даље елаборације повезаности организованог криминала и тероризма, неопходно је да се, са аспекта "симбиотског" повезивања које представља највећи степен интегрисања ове две безбедносне појаве у БиХ, укаже и на одређене модалитете реаговања, првенствено са аспекта датих одговора испитаника. Испитаници, генерално не посматрају афирмативно актуелни модел сузбијања организованог криминала и тероризма, с тим што наводе бројне различитости, како у оцени успешности тренутног сузбијања, тако и у оцени актуелних модалитета реаговања на ове две безбедносне појаве. Они наводе бројне разлоге који наведеном доприносе, али углавном се ти разлози преламају око политичког уређења, нормативне недоречености, институционалне неефикасности и паушалног акционог деловања.
8. Имајући у виду да се задња хипотеза истраживања односи управо на организационо-акциони аспект деловања на повезаност организованог криминала и тероризма као претњи безбедности Босне и Херцеговине, из датих одговора је разумљиво да је и *четврта посебна хипотеза истраживања у целисти потврђена*. Испитаници негативно посматрају актуелни система безбедности Босне и Херцеговине, који би требао да има развијене субјекте, послове, средства и мере безбедности, без чега није могуће реализовати централизовану и координирану акцију против развијених облика заједничког деловања организованог криминала и тероризма, који су попримили међународну димензију, односно онемогућава управо акциону активност система на елиминисању ове повезаности организованог криминала и тероризма, што је директна претња безбедности БиХ.

9. С обзиром на нивое система безбедности, као и на број безбедносних агенција у БиХ, јасно се намеће закључак, да постоји институционална разједињеност система безбедности БиХ, те сасвим сигурно то није адекватно и афирмативно у контексту сузбијања организованог криминала и тероризма, јер аутоматски елиминише могућност јединственог, систематичног, садржајног, константног, континуираног и свеобухватног третирања проблема организованог криминала и тероризма, а што је једини начин сузбијања ове две највеће безбедносне појаве у БиХ. У том контексту треба посматрати и *потврђеност задње хипотезе* која непостојање јединственог система безбедности Босне и Херцеговине са развијеним субјектима, пословима, средствима и мерама безбедности перципира кроз онемогућавање централизоване и координиране акције против развијених облика заједничког деловања организованог криминала и тероризма који су попримили међународну димензију. Наравно, неминовно је и да се помене политички фактор у БиХ у сегменту слабости безбедносног система БиХ по питању сузбијања организованог криминала и тероризма. Поред институционалне разједињености, мањи број испитаника и ову слабост перципира као једну од примарних, што је и разумљиво с обзиром на утицај политичких структура у БиХ на релевантна питања, укључујући у наведено и питање безбедности Босне и Херцеговине.
10. Синтезом резултата истраживања и претходних закључака можемо констатовати да постоји инструментална, функционална, субјектна и "симбиотска" повезаност организованог криминала и тероризма што је директна, али и синергијско квантитативнија и квалитативнија претња безбедности Босне и Херцеговине, поготово уколико се узме у обзир и чињеница да актуелни систем безбедности БиХ онемогућава централизовану и координирану акцију против развијених интегрисаних (*симбиотских*) облика организованог криминала и тероризма у БиХ, који попримају и међународну димензију, чиме је и *основна (општа) хипотеза у целости потврђена*. Захваљујући томе, потврђена је научна заснованост свих хипотеза, што је веома значајно за њихову верификацију у пракси.
11. На основу анализе целокупног истраживања можемо закључити да се резултати теоријског и емпиријског истраживања у потпуности подударају. Овим истраживањем дошли смо до научних и емпиријских сазнања која ће

послужити да се схвати суштина односа (повезаности) организованог криминала и тероризма као претње безбедности у Босне и Херцеговине, неопходних за редефинисање стратегије и предузимање низа других хитних мера супротстављања поменутој претњи, на основу чега можемо констатовати да су циљеви овог истраживања испуњени.

Осим проблема који је овде истражен, организовани криминал и тероризам могу да буду предмет и других истраживања. Надамо се да ће резултати који су овде приказани бити добра основа за будућа истраживања. Такође, надамо се да ће се повезивањем ових резултата са резултатима других истраживања отворити идејна основа за унапређење безбедносне праксе супротстављања организованом криминалу и тероризму.

ЛИТЕРАТУРА

1. Abadinsky, H.: *Organized Crime*, Third Edition, Nelson-Hall, Chicago, 1990.
2. Abadinsky, H.: *Organized Crime*, Wadsworth Publishing, New York, 2004.
3. Adamoli, S.; Di Nicoli, A.; Savone, E.; Zoffi, P.: *Organizovani kriminalitet u svetu*, Evropski institut za suzbijanje i kontrolu kriminaliteta (HEUNI), Helsinki, 1998.
4. Albanese, J.: The Causes of Organized Crime, *Journal of Contemporary Criminal Justice*, Thousand Oaks, No 4/2000.
5. Albanese, J.: *Organized Crime in Our Times*, Anderson Publishing Co, Cincinnati, 2004.
6. Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији, *Бела књига*, Београд, 2003.
7. Амићић, Г.; Лазић, А.: *Однос организованог криминала и тероризма*, у: Супростављање тероризму-Међународни стандарди и правна регулатива, зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Козара, 2011.
8. Andreas, P.: *Criminalized Conflict: The Clandestine Political Economy of War in Bosnia*, Brown University, USA, 2002.
9. Article 1 of the 1970 UNESCO Convention and the Annex to the 1995 UNIDROIT Convention. In: Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property 1970, Paris, 14 November 1970; UNIDROIT Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects, Rome, 24 June 1995.
10. Бајагић, М.: *Основи безбједности*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2007.
11. Бачић, Ф.; Павловић, Ш.: *Казнено право – посебни дио*, Масмедија, Загреб, 1999.
12. Beare, M.; Naylor, R. T.: *Major Issues Relating to Organized Crime within the Contexte of Economic Relationships*, Nathanson Centre for the Study organized crime and corruption, Canada, 1999.
13. Бошковић, М.: *Организовани криминалитет*, први део, Полицијска академија, Београд, 1998.
14. Бошковић, М.: *Криминалистика методика 2*, Полицијска академија, Београд, 2000.

15. Бошковић, М.; Јовичић, Д.: *Криминалистика методика*, Виша школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2002.
16. Бошковић, М.: *Транснационални организовани криминалитет*, Полицијска академија, Београд, 2003.
17. Бошковић, М.: *Организовани криминалитет и корупција*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2004.
18. Бошковић, М.; Матијевић, М.: *Криминалистика оператива*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2007.
19. Burke, R.: *Counter-Terrorism for Emergency Responders*, Lewis Publishers, New York, 2000.
20. Вајт, Р. Џ.: *Тероризам*, Aleksandria Press, Београд, 2004.
21. Васић, Г.; Шарих, Б.; Јованић, Б.: *Компјутерски криминалитет*, у: Сузбијање криминала и европске интеграције, с освртом на високотехнолошки криминал, зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Лакташи, 2012.
22. Вејновић, Д.: *Дефендологија*, Виша школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2002.
23. Вејновић, Д.; Шикман, М.; Радуљ, С.: *Друштвени аспекти тероризма*, Удружење дефендолога Републике Српске, Бања Лука, 2006.
24. Вилић, Д.; Тодоровић, Б.: *Тероризам и нови светски поредак*, Графмарк, Београд, 1999.
25. Водинелић, В.: *Проблематика криминалистичко-тактичких института информант, информатор, и прикривени полицијски извиђач у демократској држави*, Безбедност, Београд, 1994.
26. Водинелић, В.: *Криминалитет са мрежном структуром и организовани криминалитет профита*, Безбедност, Београд, број 1/1992.
27. Водинелић, В.: *Правне основе тајних оперативно-тактичких радњи, магнетофонског и оптичког фиксирања чињеница, употребе прислушних средстава и специјалне опсервације*, Архив за правне и друштвене науке, Београд, 3/1994.
28. Вујић, Д.; Говедарица, М.: *Међународни и национални инструменти за спречавање прања новца и финансирање тероризма*, у: Супротстављање тероризму - Међународни стандарди и правна регулатива, Зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Козара, 2011.

29. Гаћиновић, Р.: *Тероризам и пропаганда*, Младост, Београд, 1983.
30. Гаћиновић, Р.: *Како против тероризма*, Младост, Београд, 1996.
31. Гаћиновић, Р.: *Савремени тероризам*, Графомарк, Београд, 1998.
32. Гаћиновић, Р.: *Тероризам у политичкој и правној теорији*, Евро-Ћунти, Београд, 2010.
33. Giraldo, J.; Trinkunas, H.: *Terrorism Financing and State Responses: A Comparative Perspective*, Stanford University Press, Paolo Alto, CA., 2007.
34. G8 Ministers of Justice and Interior, *G8 Recommendations on Transnational Crime*, Mont Tremblant, 2002.
35. Davids, Dj.: *Narcoterrorism – A Unified Strategy to Fight a Growing Terrorist Menace*, Ardsley (NY): Transnational Publishers, 2002.
36. Dandurand, Y.; Chin, V.: *Links Between Terrorism and Other Forms of Crime*, International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy, Canada, 2004.
37. Димитријевић, В.: *Тероризам*, Радничка штампа, Београд, 1982.
38. Димитријевић, В.: *Појам тероризма*, ЦЦС, Београд, 1987.
39. Димовски, З.: *Тероризам*, Графотранс – Скопје, Скопје, 2007.
40. Дуфрен, М.: *За човека*, Нолит, Београд, 1972.
41. Ђокић, З.: *Фалсификовање и злоупотреба плантих картица*, Безбедност, бр. 5/06, Министарство унутрашњих послова Републике Србије, 2006 .
42. Ђукић, С.: *Угроженост Западног Балкана тероризмом, у: Супростављање тероризму – међународни стандарди и правна регулатива*, Зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Козара, 2011.
43. Игњатовић, Ђ.: *Криминалистички аспекти деликата насиља, Деликти насиља*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2002.
44. Извештај о раду Министарства унутрашњих послова Републике Српске у периоду 2007 - 2011. године.
45. Јаковљевић, Д.: *Тероризам са гледишта кривичног права*, НИУ Службени лист СРЈ, Београд, 1997.
46. James, L.: *Assessing the Risks of Cyber Terrorism, Cyber War and Other Cyber Threats*, Center for Strategic and International Studies, Washington, 2002.

47. Jenkins, B. M.: *International Terrorism: Characteristics, Causes, Controls*. (Ed. Kegley, Charles W. Jr.). New York: St. Martin's Press, 1990.
48. Кешетовић, Ж.; Бајагић, М.: *Борба против међународног тероризма – правни аспекти*, у: Тероризам у савременим условима, Зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2003.
49. Ковачевић, С.: *Тероризам и Југославија*, Аркаде принт, Београд, 1992.
50. Коларић, Д.: *Међународни стандарди у области борбе против тероризма и национално кривично законодавство*, у: Сузбијање криминала и европске интеграције, зборник радова, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2010.
51. Кривикапић, В.: *Криминално организовање, тероризам и мере супротстављања*, у: Организовани криминалитет – стање и мере заштите, зборник радова, Полицијска академија, Београд, 2005.
52. Maltz, M. D.: *On Defining Organized Crime, Crime and Delinquency*, No. 22.
53. Маринковић, Д.: *Сузбијање организованог криминала*, специјалне истражне методе, Прометеј, Нови Сад, 2010.
54. Марковић, И.; Бабић, М.: *Борба против тероризма-кривичноправни аспект*, у: Супротстављање тероризму-међународни стандарди и правна регулатива, зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Козара, 2011.
55. Мијалковић, В. С.: *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2009.
56. Мијалковић, С.: *Супротстављање трговини људима и кријумчарење миграната*, Правна библиотека, Београд, 2009.
57. Мијалковић, С.; Бајагић, М.: *Организовани криминал и тероризам*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012.
58. Мијалковић, С.; Бошковић, Г.: *Прање новца и финансирање тероризма*, Зборник радова "Корупција и прање новца – узроци, откривање, превенција", Интернационална асоцијација криминалиста, Сарајево, 2009.
59. Мијалковић, С.; Милошевић, М.: *Обавјештајно-безбједносна дјелатност и службе*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2011.
60. Мијалковић, С.: *Трговина људским органима и деловима тела*, Правни живот – часопис за правну теорију и праксу, број 9, том I, Удружење правника Србије, Београд, 2007.

61. Мијалковић, С.; Ђиновић, Р.: *Симбиоза организованог криминала, тероризма и политике на Косову и Метохији као изазов и претња националној и регионалној безбедности, Космет – Гордијев чвор*, Институт за упоредно право, Београд, 2008.
62. Мијалковић, С.: *Организовани криминал као претња националној безбедности*, Безбедност, бр. 1–2, Министарство унутрашњих послова Републике Србије, 2009.
63. Мијалковић, С.: *Псеудо-Република Косово – „царство“ организованог криминала и тероризма, Србија – отимање Косова*, Институт политичких студија, Београд, 2012.
64. Мијалковски, М.: *Самоубилачки напади терориста*, Војна теорија и пракса, Нови Гласник, Београд, 2001.
65. Мијалковски, М.; Дамјанов, П.: *Тероризам албанских екстремиста*, НИЦ "Војска", Београд, 2002.
66. Мијалковски, М.: *Тероризам и противтерористичка борба*, Војна академија, Београд, 2003.
67. Мијалковски, М.: *Тероризам*, Факултет цивилне одбране, Београд, 2004.
68. Мијалковски, М.: *Одговор тероризму*, Факултет цивилне одбране, Београд, 2005.
69. Мијалковски, М.: *Тероризам и организовани криминал*, Универзитет у Београду, Факултет безбедности, Београд, 2010.
70. Милашиновић, Р.; Мијалковић, С.: *Тероризам као савремена безбедносна претња*, у: *Супростављање тероризму-Међународни стандарди и правна регулатива*, зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Козара, 2011.
71. Милосављевић, М.: *Организовани криминал у Босни и Херцеговини – актуелна ситуација*, Криминалистичке теме, бр. 3- 4. Факултет криминалистичких наука, Сарајево, 2003.
72. Милошевић, М.: *Отмица – реликт прошлости, злочин будућности*, Дечије новине, Горњи Милановац, 1990.
73. Милошевић, М.: *Систем државне безбедности*, Полицијска академија, Београд, 2001.
74. Милошевић, М.: *Одбрана од тероризма*, Свет књиге, Београд, 2005.

75. Михаиловић, Д.: *Методологија научних истраживања*, Факултет организационих наука, Београд, 1999.
76. Modly, D.: *Neki faktori koji otežavaju ili onemogućavaju borbu protiv organizovanog kriminaliteta*, Kriminalističke teme, FKN, Sarajevo, 2004.
77. McCusker, R.: *Organised Crime and Terrorism*, Stading Group Organised Crime, May, 2006.
78. Naylor R. T.: *The Rise of the Modern Arms Black Market and the Fall of Supply-Side control*, u : *Combating Transnational Crime – Concept, Acivites and Response*, London – Portland, OR, 2001.
79. Novotny, D. D.: *What is Terrorism?, Focus on Terrorism* (Ed. Edward V. Linden), Volumen 8, Nova Science Publishers, Inc, 2008.
80. Otwin, M.: *A work in progres, Police Interagency cooperation in homeland securuty*, Zbornik Policing in Central and Eastern Europe, Ljubljana, 2002.
81. Павишић, Б.: *Коментар Закона о кривичном поступку*, V издање, Жагар, Ријека, 2005.
82. Папић, Д.: *Стратегијски аспекти сузбијања тероризма*, у: *Супротстављање тероризму-међународни стандарди и правна регулатива*, зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2011.
83. Passas, N.: *Transnational Crime*, Ashgate Pub Co, 1999.
84. Пашански, М.: *Савремене камиказе – транснационални тероризам и дипломатија*, НИРО "Књижевне новине", Београд, 1987.
85. Пена, У.; Амићић, Г.: *Полицијске операције*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2007.
86. Пена, У.: *Стратегија супротстављања криминалитету и концепт рада полиције у заједници*, монографија, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2008.
87. Пена, У.; Амићић, Г.: *Међународне интеграције у борби против тероризма*, Зборник радова, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2010.
88. Пена, У.; Шикман, М.: *Организовани криминалитет у Босни и Херцеговини и Републици Српској - стање и мере сузбијања*, у : *Друштвени аспекти организованог криминала*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2011.

89. Петровић, С.: *Компјутерски криминалитет*, МУП Републике Србије, Београд, 2000.
90. Прленда, А.: *Организовани криминалитет и регионална сигурност*, Криминалистичке теме, бр. 3-4, Факултет криминалистичких наука, Сарајево, 2003.
91. Протокол против кријумчарења миграната копном, морем и ваздухом, који допуњава конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, *Службени лист СРЈ - Међународни уговори*, број 6/2001.
92. Радуљ, С.: *Терористичка мрежа у Босни и Херцеговини*, Удружење „Наука и друштво“, Београд, 2007.
93. Рајчевић, М.: *Сузбијање корупције*, у: Реформа кривичног законодавства у Републици Српској, Зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2003.
94. Ракић, М.: *Аспекти диференцијације појмова тероризам и организовани криминалитет*, Безбједност полиција грађани, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2006.
95. Raphaeli, N.: *Financing of Terrorism: Sources, Methods, and Channels*, Washington, 2003.
96. Rees, W.: *Linking Organised Crime and Terrorism*, Newsletter, Vol. 5 Issue 2, ECPR Standing Group On Organised Crime, 2006.
97. Recommendation Rec 11 of the Committee of Ministers to Member States Concerning Guiding Principles on the Fight Against Organised Crime, Council of Europe, 19. september, 2001.
98. Sanderson, T.: *“Transnational terror and organized crime: blurring the lines”*, SAIS Review, vol. XXIV, No. 1, 2004.
99. Сачић, Ж.: *Организовани криминалитет у Хрватској*, МУП Републике Хрватске, Загреб, 1997.
100. Sen, A.: *On Corruption and Organized Crime*, World Drug Report. Oxford, Oxford University Press, 1997.
101. Симеуновић, Д.: *Тероризам*, Правни факултет, Београд, 2009.
102. Симеуновић, Д.: *Политичко насиље*, Радничка штампа, Београд, 1989.
103. Симовић, М.: *Кривично процесно право*, Правни факултет, Бихаћ, 2005.

104. Симоновић, Б.: *Криминалистика*, Графолик, Крагујевац, 2004.
105. Симоновић, Б.; Пена, У.: *Криминалистика*, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, Источно Сарајево, 2010.
106. Стајић, Љ.; Мијалковић, С.: *Безбедносни аспекти транснационалног организованог криминала*, Зборник радова, Факултет цивилне одбране, Београд, 2004.
107. Стајић, Љ.: *Основи безбедности*, Полицијска академија, Београд, 1999.
108. Стерн, Џ.: *Екстремни терористи*, Aleksandria Press, Београд, 2004.
109. *Strategic Analysis Workshop*, EU Cards Police Project: Support to the BiH Police Forces, September, Sarajevo, 2005.
110. Стратегија Босне и Херцеговине за борбу против организованог криминала (период 2009. – 2012. године), Сарајево, 2009.
111. Стратегија Босне и Херцеговине за превенцију и борбу против тероризма (за период од 2010-2013. године), Сарајево, 2010.
112. Stumper, A.: Internationale Kriminalitet im Umbruch, *Die Polizei*, 1992.
113. Scott, A.: Genesis of Suicide Terrorism, *Science*, No. 7, 2003.
114. Schmid, A.; Jongman, A.: *Political terrorism*, A New Guide to Actors Authors, Concepts, Data Bases, Theoris, and Literature. Norton Holland Publishing Co., Amsterdam, 1988.
115. Schmid, A.: Terrorism: The Defitional Problem. *War Crimes Research Symposium: Terrorism on Trial*, 2004.
116. Shelley, L.: *Post-Soviet Organized Crime: A New Form of Authoritarianism*, in *Russian Organized Crime: The new Threat*, Phil Williams ed., London: Frank Cass, 1997.
117. Shelley, L.; Picarelli, J.: *Methods Not Motives: Implications of the Convergence of International Organized Crime and Terrorism*, *Police Practice and Research* 3, 2002.
118. Shelley, L.: Organized Crime, Terrorism and Cybercrime, *Security Sector Reform: Institutions, Society and Good Governance*; Alan Bryden/Philipp Fluri (eds.) Nomos Verlagsgesellschaft Baden-Baden, 2003.
119. Shinder, D.: *Scene of the Cybercrime: Computer Forensics Handbook*, Syngress Publishing, Rockland (USA), 2002.

120. Гадић, Љ.: *Политиколошки лексикон*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1996.
121. Томашевски, К.: *Изазови тероризма*, Младост, Београд, 1983.
122. United Nation Convention aganist Transnational Organized Crime, Palermo, Italy 12 – 15 December 2000.
123. Farer, T.: *Conclusion Fighting Transnational Organized Crime: Measures Short of War, Transnational Crime in the Americas*. (Ed. Farer, T.), New York and London, Routledge, 1999.
124. Fraser, J.; Fullton, I.: *Contarction terrorism*, Fort Livenvort, FC – 100 – 37,1984.
125. Helfand, N.: *Asian Organized Crime and Terrorist Activity in Canada*, A Report Prepared by the Federal Research Division, Library of Congress under an Interagency Agreement with the United States Government, 2003.
126. Henneberg, I.: *Autorsko pravo*, Informator, Zagreb, 1996.
127. Hofman, B.: *Unutrašnji terorizam*, Narodna knjiga – Alfa, Београд, 2000.
128. Combs, C. C.: *Terrorism in the Twenty-First Century*, Upper Saddle River, New Jersey, Prentice Hall, 1997.
129. Conklin, J.: *Criminology* (Nine Edition), Pearson Education, Inc. 2007.
130. COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION, 6204/2/97, ENFOPOL 35, Brussels, 21 April 1997. (doc 6204/2/97 Enfopol 35 Rev 2).
131. Crenshaw, M.: The Causes of Terrorism, *The New Global Terrorism: Characteristics, Causes, Control*, (ed. Kegley, C. W. Jr.), Prentice Hall, New Jersey, 2003.
132. Crenshaw, M.: Theories of Terrorism, *The Journal of Strategic Studies*, vol. 10, no. 4, 1987.
133. Džonatan, V.: *Terorizam*, Aleksandrija pres, Београд, 2004.
134. Шетка, Г.; Ратковић, Ж.: *Високотехнолошки криминал у Републици Српској*, у: Сузбијање криминала и европске интеграције, с освртом на високотехнолошки криминал, Зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Лакташи, 2012.
135. Шикман, М.: *Тероризам*, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2006.
136. Шикман, М.: *Тероризам*, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, 2009.

137. Шикман, М.: *Организовани криминалитет*, Дефендологија центар за безбједносна, социолошка и криминолошка истраживања, Бања Лука, 2010.
138. Шикман, М.: *Међународноправни стандарди сузбијања организованог криминала*, у: Међународна и национална сарадња и координација у супростављању криминалу, Зборник радова, Интернационална асоцијација криминалиста, Бања Лука, 2010.
139. Шикман, М.: *Субјекти супротстављања организованом криминалитету- модели и приступи*, у: Сузбијање криминала и европске интеграције, зборник радова, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2010.
140. Шикман, М.: *Тероризам као криминални феномен – криминолошко, криминалистичко, кривичноправно гледиште*, у: Супротстављање тероризму-Међународни стандарди и правна регулатива, Зборник радова, Висока школа унутрашњих послова, Козара, 2011.
141. Шкрбић, Ж.: *Утицај исламског фундаментализма на тероризам у Босни и Херцеговини*, Комесграфика, Бања Лука, 2011.
142. Шкулић, М.: *Организовани криминалитет – појам и кривичнопроцесни аспекти*, Досије, Београд, 2003.
143. Wagely R. J.: *Transnational Organized Crime: Principal Threats and U.S. Responses*, Congressional Research Service, Washington D.C., 2006.
144. Williams, P.; Savona, E.: "Introduction: problems and Dangers Posed by Organized Crime in the Various Regions of the World". *Transantional Orgaized Crime*, Vol. 1, No. 3, 1995.
145. Wilkinson, P.: *Terorizam protiv demokratije*, Golden marketing, Zagreb, 2002.
146. Yonah, A. (2005). *Combating Terrorism: Strategies of Ten Countries*, The University of Michigan Press.

Закони и други правни прописи:

1. Кривични закон Босне и Херцеговине („Службени гласник Босне и Херцеговине“, бр. 37/03, 54/04, 61/04, 30/05).
2. Кривични закон Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, бр. 49/03 и 108/04).
3. Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине („Службени гласник Босне и Херцеговине“, бр. 36/03).
4. Закон о спречавању прања новца и финансирању терористичких активности („Службени гласник Босне и Херцеговине“, бр. 362/09).
5. Закон о Државној агенцији за истраге и заштиту („Службени гласник Босне и Херцеговине“, бр. 27/04).
6. Закон о Обавештајно безбједносној агенцији БиХ („Службени гласник Босне и Херцеговине“, бр. 12/04 и 20/04).
7. Закон о унутрашњим пословима РС („Службени гласник Републике Српске“, бр. 48/03).
8. Закон о унутрашњим пословима ФБиХ („Службене новине Федерације Босне и Херцеговине“, бр. 49/05).
9. Закон о Државној граничној служби БиХ, “Службени гласник Босне и Херцеговине“, број 50/04, измене и допуне 27/07.
10. Закон о оружју и муницији („Службени гласник Републике Српске“, бр. 70/07).
11. Коментари кривичних/казнених закона у Босни и Херцеговини, Савјет/Вијеће Европе и Европска комисија, Сарајево, 2005.

Извори с интернета

1. International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism, adopted by the General Assembly of the United Nations on 9 December 1999.
<http://untreaty.un.org/English/Terrorism/Conv12.pdf>.
2. United Nations Security Council resolution 1373, 2001.
<http://www.un.org/News/Press/docs/2001/sc7158.doc.htm>.
3. Congressional Testimony to the Subcommittee on Crime U.S. House Committee on

- the Judiciary.
http://commdocs.house.gov/committees/judiciary/hju68324.000/hju68324_of.htm.
4. Criminal Justice Resources Organized Crime.
<http://www.lib.msu.edu/harris23/crimjust/orgcrime.htm>.
  5. Organized Crime Research.
<http://www.organized-crime.de/OCDEF1.htm>.
  6. Terrorism, Transnational Crime, and Corruption Cetnar
<http://www.american.edu/traccc/>.
  7. Transnational Crimes
<http://www.transnationalcrimes.com/practice-areas.htm>.
  8. Crimina Justice Research Papers
http://www.researchpapers.net/criminal_justice_papers37.htm.
  9. International Organization for Migration (IOM)
<http://www.iom.int/>.
  10. International Association for the Study of Organized Crime (IASOC)
<http://www.iasoc.net/publications.htm>.
  11. Journal of International Criminal Justice
<http://jicj.oxfordjournals.org/cgi/reprint/4/3/466>.
  12. www.state.gov/s/ct/rls/crt/2008/index.htm.
  13. www.strategiaglobale.com/osama_bin_laden_geniodelmale_genius_of_devil.html
  14. www.terrorismanswers.com/weapons/dirtybomb.html.
  15. www.terrorism.com/modules.php?op=modload&name=TGroups&file=index.
  16. www.terorizam.net/terorizam_politika.htm.
  17. www.untreaty.un.org/English/Terrorism/asp.
  18. www.wikipedia.org/wiki/terrorism.
  19. www.sudbih.gov.ba/?opcija=presude&godina=2007&odjel=2&jezik=b.
  20. www.epolitix.com/EN/MPWebsites/Brian+Jenkins/home.htm.
  21. <http://www.politika.rs/rubrike/vesti-dana/Virus-terorizma-je-odavno-zahvatio-BiH.lt.html>.
  22. <http://www.atlantskainicijativa.org/index>.
  23. <http://sr.wikipedia.org/sr/%D0%94%D1%80%D0%BE%D0%B3%D0%B0>.

Биографија аутора

Горан Амићић је рођен у Зеници 1978. године. Основну школу завршио је у Кључу 1993. године, а Средњу школу унутрашњих послова у Бањој Луци 1997. године. Редовне студије на Полицијској академији у Београду завршио је 2001. године. Магистарски рад на тему "Специфичности управљања људским ресурсима у полицији Републике Српске" одбранио је на Факултету безбедности у Београду 2009. године.

Обављао је послове криминалистичког инспектора (2001–2003), затим послове стручног сарадника (асистента) на Високој школи унутрашњих послова у Бањој Луци (2003–2006), послове инспектора за безбедност саобраћаја у Управи полиције (2006–15. 10. 2009), а од 15. 10. 2009. године је директор Високе школе унутрашњих послова у Бањој Луци.

У наставном процесу у Високој школи ангажован је од јануара 2003. године, прво као асистент, а од октобра 2009. године као предавач за полицијску групу предмета. Предавач је на предметима Управљање људским ресурсима у полицији и Полицијска тактика.

Учествовао је у реализовању три научно-истраживачка пројекта и на око 15 научних конференција. Самостално или у коауторству објавио је 30 радова, од којих: једну монографију, два уџбеника, два приручника и 25 научно-стручних радова. Од 2009. године је главни и одговорни уредник часописа "Безбедност-полиција-грађани" Министарства унутрашњих послова Републике Српске.

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ

Потписани: мр Горан Амићић

Број уписа:

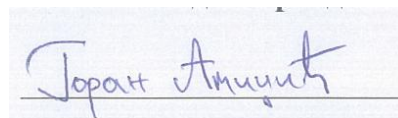
Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

Повезаност организованог криминала и тероризма као претња безбедности Босне и Херцеговине

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

Handwritten signature of Goran Amicic in blue ink on a light blue background.

У Београду, 15. фебруар 2013.

ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ ШТАМПАНЕ И ЕЛЕКТРОНСКЕ ВЕРЗИЈЕ ДОКТОРСКОГ РАДА

Име и презиме аутора: мр Горан Амићић

Број уписа:

Студијски програм: науке безбедности

Наслов рада: Повезаност организованог криминала и тероризма као претња
безбедности Босне и Херцеговине

Ментор: др Радомир Милашиновић, редовни професор

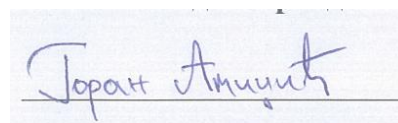
Потписани: мр Горан Амићић

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

A rectangular box containing a handwritten signature in blue ink that reads "Goran Amicic". The signature is written over a horizontal line.

У Београду, 15. фебруар 2013.

ИЗЈАВА О КОРИШЋЕЊУ

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Повезаност организованог криминала и тероризма као претња безбедности Босне и Херцеговине

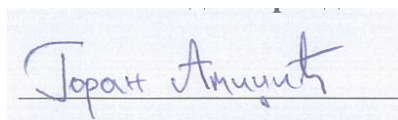
која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

Потпис докторанда

У Београду, 15. фебруар 2013.